

อัตตโนประวัติ

พระราชินโรธรังสี

(เบสท์ เทสรังสี)

ที่ระลึกคล้ายวันเกิดและฉลองสมณศักดิ์ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

อรรถโนประวัติ

ฉบับสมบูรณ์ ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๔

พระราชบิดา

(เทสก์ เทสรังสี)

วัดพนมทอน เมืองกาญจนบุรี

ที่ระลึกคล้ายวันเกิดและฉลองสมณศักดิ์

๒๖ เมษายน ๒๕๓๔

พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ. ๒๕๑๗	จำนวน	๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ. ๒๕๑๗	จำนวน	๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓	๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙	จำนวน	๕,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๔	พ.ศ. ๒๕๒๑	จำนวน	๕,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๕	พ.ศ. ๒๕๒๒ (คุณปริมณฑ์ ภมรานนท์)		๔,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๖	พ.ศ. ๒๕๒๒ (บริษัทการบินไทย จำกัด)		๗,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๗	พ.ศ. ๒๕๒๗ (คุณอุ๋นร้อน ภมรานนท์)		๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๘	๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๗ (ชมรมพุทธศาสตร์ กฟผ.)		๑๐,๐๐๐ เล่ม

*ได้ปรากฏหลักฐานว่า ปี ๒๕๒๓ (คุณอารีรัตน์ เกกะนันท์)

พิมพ์ถวาย

พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๒๘ (ชมรมพุทธศาสตร์ เอสโซ่)

พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ ๒๖ เมษายน ๒๕๒๙ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน)
๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๔

(ชมรมพุทธศาสตร์ กฟผ.)

๑๐,๐๐๐ เล่ม

ชมรมพุทธศาสตร์
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แพร่หลาย และเป็นที่น่าสนใจอย่างถูกต้อง
๒. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่กิจกรรมทางพุทธศาสนา ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
๓. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่สมาชิกและผู้สนใจ
๔. เพื่อส่งเสริมให้เกิดสามัคคีธรรมในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน

แนวทางปฏิบัติ

๑. เผยแพร่ธรรมะให้แก่สมาชิกและผู้สนใจ โดยการจัด เทศน์ หรือปาฐกถาธรรมตามโอกาสอันควร
๒. เผยแพร่ธรรมะให้แก่สมาชิกและผู้สนใจ โดยการจัดหา หนังสือหรือวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้สมาชิก ได้ศึกษา
๓. ส่งเสริมให้สมาชิกและผู้สนใจ ได้มีการฝึกอบรมทางด้าน สมภาวนา
๔. ส่งเสริมให้สมาชิกและผู้สนใจ ได้มีโอกาสไปคารวะ ครูบาอาจารย์และบำเพ็ญธรรมปฏิบัติ
๕. เป็นศูนย์กลางให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยน ยืม หนังสือ ธรรมะอันมีคุณค่าระหว่างสมาชิกด้วยกัน
๖. ชักชวนให้สมาชิกและผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในวาระ อันสำคัญตามประเพณีนิยมของพุทธศาสนิกชน
๗. เผยแพร่ธรรมะให้แก่สมาชิกและผู้สนใจ โดยการ จัด พิมพ์หนังสือธรรมะที่น่าสนใจ

**ชมรมพุทธศาสตร์
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย**

**จัดพิมพ์น้อมถวาย
เป็นธรรมบูชา
เนื่องในโอกาสชิตกาล**

**ที่ระลึกวาระคล้ายวันเกิด และฉลองสมณศักดิ์
พระราชนิเวศรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฐ์
ยติคณิสสร บวรสังฆาราม ธรรมยาที
๒๖ เมษายน ๒๕๓๔**

ผู้ใดทำใจให้ถึงความเป็นกลางได้
ผู้นั้นจะพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

อทท ภช นโรธรังสี
(พระราชนิโรธรังสี)

“มนุษย์สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในกามภพนี้ ทุกคนจำจะต้อง
ต่อสู้กับภัยอันตรายพรวดนี้ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าผู้อยู่ในสมณเพศ
หรือฆราวาส อย่างน้อยถึงจะไม่มีอาวุธทันสมัยก็ต้องใช้อาวุธ
ที่บิดามารดาบั่นให้ (คือกำปั้น) ต่อสู้ ผู้ใดไม่ลุกขึ้นทำการต่อสู้
ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ไร้สาระในชีวิตที่เกิดมา แต่ยุทธวิธีของ
สมณะกับของฆราวาสมีผิดแผกกันอยู่ที่ตรง สมณะต่อสู้เพื่อ
ซึ่งชัย ฆราวาสต่อสู้เพื่อปราศัย ผู้ไม่ต่อสู้เสียเลย คือผู้ที่เนา
ทั้งเป็น ฯ.....”

คำแถลง

ชมรมพุทธศาสน์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีความภูมิใจและเต็มใจไปด้วยความรู้สึกในพระคุณเป็นอย่างสูงที่พระคุณเจ้า พระราชนิโรธรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฏ์ ได้เมตตาอนุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือ “อรรถโนประวัติ ฉบับสมบูรณ์ ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๔” นี้

แต่เดิมเมื่อไปกราบขอพิมพ์หนังสือธรรมะของท่าน โดยกราบเรียนไปว่า จะเป็นหนังสือธรรมะเล่มใดของพระคุณเจ้าก็ได้ที่ท่านพิจารณาเห็นสมควร ก็มีได้คาดคิดเลยว่าจะได้รับเกียรติอันใหญ่หลวงนี้ โดยเฉพาะเมื่อท่านกล่าวว่า ชมรมพุทธศาสน์ กฟผ. ควรพิมพ์ “อรรถโนประวัติ” ของท่านอีกครั้งหนึ่ง และถ้าจะพิมพ์ครั้งนี้ ท่านก็จะปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมให้สมบูรณ์จนถึงกาลปัจจุบันทีเดียว เป็นที่ทราบกันดีว่า พระคุณเจ้ามิได้เขียนปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมประวัติของท่านบ่อยนัก ครั้งสุดท้ายที่ท่านได้กระทำนั้น เป็นปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งก็เป็นครั้งที่ท่านกรุณาอนุญาตให้ ชมรมพุทธศาสน์ กฟผ. ได้จัดพิมพ์เช่นกัน วาระนี้ ชมรมพุทธศาสน์ กฟผ. จึงอดมิได้ที่จะรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงสุดยิ่งกว่านั้น ยังเป็นการจัดพิมพ์เพื่อให้ได้ถวายสำหรับแจกในโอกาสที่ระลึกคล้ายวันเกิดและฉลองสมณศักดิ์ใหม่ที่ พระราชนิโรธรังสีของท่านอีกด้วย จึงไม่อาจจะกล่าวได้ถูกถ้วนเลยว่า ความรู้สึก

ซาบซึ้งและเต็มตื่นในความเมตตาของท่านนั้น จะเป็นประการใด

สำหรับ “ประวัติชีวิตช่วงท้ายที่ต้องบันทึกเพิ่มขึ้น....”
ตามที่ท่านกล่าวไว้ตอนหนึ่ง ในคำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๒ นี้
ผู้อ่านคงจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกระแสธาร
แห่งความเมตตาที่ท่านได้ไปรยปรายให้แก่เพื่อนร่วมชาติ ทั้งด้าน
การพระพุทธศาสนา การศึกษา และสาธารณประโยชน์ ในเขต
จังหวัดใกล้และไกล เป็น “วิหารธรรม-เครื่องอยู่” ของ ท่านผู้เป็น
พุทธสาวกที่บริสุทธิ์ ชมรมพุทธศาสน์ กฟผ. ได้นำภาพถ่าย
มาลงพิมพ์เป็นภาพ โบสถ์ วิหาร ศาลา ฯลฯ นั้นเป็นเพียงด้าน
“รูปธรรม” ที่เห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่สำหรับด้าน “นามธรรม”
ซึ่งทรงคุณค่า มีผลมหาศาลต่อจิตใจของผู้เลื่อมใส ศรัทธา ปฏิบัติ
ภาวนา ตามคำเทศนาสั่งสอนของท่านนั้น ย่อมมีเนกอนันต์
เกินกว่าจะพรรณนาได้

ชมรมพุทธศาสน์ กฟผ. ขอกราบแทบเท้าด้วยความเคารพ
รัก เทิดทูนอย่างสูงสุด ไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่ง

(นายเผ่าพัชร ชวนะลิขิกร)

ประธานชมรมพุทธศาสน์ กฟผ.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

๒๖ เมษายน ๒๕๓๔

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๒

หนังสืออัตตโนประวัติเล่มนี้ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดย พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ต่อมา มีผู้สนใจขออนุญาตพิมพ์อีกเรื่อย ๆ มาบัดนี้ ชมรมพุทธศาสน์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดย คุณเผ่าพัชร ชวนะดิชกร ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในฐานะประธานชมรมฯ มีจิตศรัทธาขออนุญาตพิมพ์อีกเป็นครั้งที่ ๑๒ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม เพื่อให้ได้แจกในวาระที่ระลึกคล้ายวันเกิด และฉลองสมณศักดิ์ใหม่ของข้าพเจ้าครั้งนี้

ในฐานะที่หนังสือนี้เป็นของเก่าแก่ ได้เริ่มเขียนและจัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ ๑๗ ปีก่อน ดังกล่าวมาแล้ว บางเวลาเมื่อมีผู้ขอพิมพ์ใหม่ ได้โอกาสบ้างก็ปรับปรุงเพิ่มเติมเรื่องให้ทันถึงกาลปัจจุบันสำหรับการพิมพ์ครั้งนั้น ๆ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงครั้งสุดท้ายได้กระทำเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ลุมาถึงขณะนี้เวลาผ่านไปอีก ๗ ปี ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นบ้าง ก็ได้รวบรวมบันทึกไว้เพื่อให้ประวัติสมบูรณ์ แต่ขอท่านผู้อ่านทุกคนจงเข้าใจว่า

ถึงแม้เรื่องราวบางตอนจะต้องเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา โดยเฉพาะ
ประวัติชีวิตช่วงท้ายที่ต้องบันทึกเพิ่มขึ้น แต่เนื้อหาสาระแท้
ยังคงเดิม เพราะเจ้าของอัตตโนประวัติตัวจริงยังมีอยู่ จึงได้อนุญาต
ให้พิมพ์ตามศรัทธาของคณะผู้จัดพิมพ์

ขออนุโมทนาด้วย และด้วยผลบุญอันนี้ ขอให้คณะผู้จัดพิมพ์
จงประสบแต่วิบูลย์ผลในสิ่งที่ตนปรารถนาแล้วทุกประการ

(พระราชนิโรธรังสี)

๒๖ เมษายน ๒๕๓๔

คำแถลง ในการพิมพ์ครั้งที่ ๘

ปกตินิพนธ์ชีวประวัติของบุคคลสำคัญ ย่อมเป็นที่นิยมของนักอ่านกันโดยทั่วไป เพราะชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งผ่านสุข ผ่านทุกข์ ผ่านความสำเร็จ ผ่านความล้มเหลว ย่อมเป็นการให้บทเรียนแนวทางดำเนินชีวิตให้ผู้อื่นผู้อยู่หลังได้อย่างมีค่าที่สุด ประสบการณ์ของเจ้าของประวัติย่อมเป็นเสมือน “ครู” ให้ผู้อยู่หลังได้ศึกษา สิ่งที่ผิดพลาดก็จะทำให้ระมัดระวัง ไม่กระทำผิดซ้ำรอย แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ก็จะเป็นแรงบันดาลใจให้ชื่นชมและพยายามดำเนินตาม “รอยเท้า” อันดีงามนั้นสืบไป โดยเฉพาะ *อัตตประวัติ* หรือ *อัตตโนประวัติ* Auto-biography ซึ่งท่านเจ้าของประวัติเป็นผู้เล่าเองก็ยิ่งเป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากไม่มีใครจะ “ทราบ” และ “เดา” เรื่องของท่านผู้นั้นเองได้ดีกว่าตนเอง ส่วนที่หนังสือประวัติเล่มใดจะ “ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน” ในโลกหนังสือต่อไปเป็นศตวรรษๆ ให้นักศึกษาและนักประวัติศาสตร์ศึกษายกย่องนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเรื่องราวและชีวิตของท่านเจ้าของประวัตินั่นเอง

สำหรับ “อัตตโนประวัติ” ของ พระคุณเจ้า พระนิโรธรังสี-
คัมภีรปัญญาจารย์ (เทศก์ เทสรังสี) แห่งวัดหินหมากเป้งนี้
แม้แต่เดิมท่านจะเพียงแต่ “เขียนไว้อ่านเพื่อชมเชยชีวิตภายใต้
ร่มกาสาพัสตร์ของตนเองเท่านั้น มิได้ตั้งใจจะพิมพ์ออกเผยแพร่เลย”
อย่างที่ท่านปรารถนาไว้ก็ตาม แต่เป็นการเคราะห์ดีอย่างมาก
ที่ในที่สุดท่านก็ยอมให้มีการพิมพ์ขึ้นเพื่อแจกในงานทำบุญอายุ
ครบ ๖ รอบ ในวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นวาระแรก

และนับแต่นั้นมา จากวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๑๗ มาจนถึง
ปัจจุบัน..... วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๒๗ ภายในเวลาเพียง ๑๐ ปี
ได้มีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายโอกาส เฉพาะที่เป็นหนังสือรูปเล่ม
ก็เป็นจำนวนหลายหมื่นเล่มแล้ว..... โดยไม่นับที่ได้ลอกไปพิมพ์ซ้ำ
ในหนังสือรายคาบต่าง ๆ อีกหลายต่อหลายวาระ รวมทั้งได้มี
การจัดแปลเป็นภาษาอังกฤษอีกโสดหนึ่งด้วย ถ้าเป็นหนังสือ
“ธรรมดา” ก็จัดเป็นหนังสือ “ขายดี – best seller” เล่มหนึ่งแล้ว
แต่เมื่อเป็นหนังสืออัตตโนประวัติของท่านผู้ทรงศีลวิสุทธ ผู้เป็น
ที่เคารพรัก เป็นที่สักการะเลื่อมใสอย่างสูงสุดของมวลเรา ย่อม
อยู่เหนือคำกล่าวใด ๆ ทั้งสิ้น แม้แต่จะเป็นคำชื่นชม

ชมรมพุทธศาสน์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย รู้สึก
เต็มตื่นไปด้วยความขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านกรุณาอนุญาต
ให้พิมพ์หนังสืออันทรงคุณค่าอย่างยิ่งนี้ แม้ระยะหลัง ๆ นี้สุขภาพของท่าน
จะไม่สมบูรณ์นัก โดยเฉพาะการเขียนหนังสือ แต่ท่านก็ยังเปี่ยม

ด้วยความเมตตา กรุณาเขียนคำนำครั้งใหม่ให้ พร้อมทั้งแก้ไข
เพิ่มเติมให้เป็นประวัติอันสมบูรณ์จนถึงกาลปัจจุบันอีกด้วย นับเป็น
ความกรุณาอย่างหาที่สุดมิได้ จึงขอกราบทำขอบพระคุณท่าน
ด้วยความเคารพและระลึกถึงพระคุณอย่างสูงสุดไว้ ณ ที่นี้.

(นายเกษม จาติกวณิช)
ประธานชมรมพุทธศาสน์ กฟผ.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
๒๖ เมษายน ๒๕๒๗

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๘

ข้าพเจ้ายินดีด้วย และขออนุโมทนาที่ ชมรมพุทธศาสน์
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อันมี คุณเกษม จาติกวณิช
เป็นหัวหน้า มีศรัทธาอย่างสูงในพระพุทธศาสนา นับเป็นหลักกำลัง
หลักใหญ่หลักหนึ่ง ในการช่วยพิมพ์หนังสือเผยแพร่วรรณคดี
ในขณะนี้ เธอเหล่านั้นคงจะเชื่อในพระพุทธรวจนะที่ว่า

สพุพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ซึ่งธรรม ชำระการให้สิ่งทั้งปวง

ทำให้คนทั่วไปได้เรียนรู้พระธรรมแพร่หลายมากขึ้น และ
ได้ดื่มด่ำในรสพระธรรม

สพุพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ

รสแห่งธรรม ย่อมชำระรสทั้งปวง

สำหรับหนังสือ “อรรถโนประวัติ” ของข้าพเจ้า ที่ท่าน
เสนอพิมพ์เป็นธรรมทานเล่มนี้ ความจริงขณะนี้เองได้เป็นกำลัง
สำคัญในการจัดพิมพ์ถวายมาครั้งหนึ่งแล้วแต่เมื่อปี ๒๕๑๙ ทั้งได้

เริ่มในการจัดทำสารบัญ ทำให้สะดวกในการอ่านและอ้างอิงค้นหา เมื่อมาถึงการพิมพ์ครั้งนี้ ก็มีความอุตสาหะศรัทธาอย่างแรงกล้า พยายามไปถ่ายภาพตามสถานที่ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยประวัติของ ข้าพเจ้า มารวบรวมรักษาไว้เป็นประวัติศาสตร์ต่อไป เสียหาย ที่สถานที่เหล่านั้น มากแห่งได้ทรุดโทรมเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา อันแสดงถึงความเป็นอนิจจัง ยืนยันถึงหลักพระไตรลักษณ์ได้ดี ที่สุด

การพิมพ์ครั้งที่แปดนี้ ได้ให้เพิ่มเติมเรื่องราวประวัติมา จนถึงเวลาปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๗) รวมทั้งได้แก้ไขขยายเรื่องราว เหตุการณ์บางตอนเพิ่มเติมให้มากขึ้น โดยเฉพาะเวลาช่วงที่เดินทางไปต่างประเทศ สิงคโปร์ ออสเตรเลีย และอินโดนีเซีย จริงอยู่ เหตุการณ์เหล่านั้น ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้โดยละเอียด พิมพ์เป็นเล่ม ไว้แล้วด้วยซ้ำ แต่ด้วยเห็นว่ามันเป็นประวัติส่วนหนึ่งของชีวิต ควรจะได้สรุปข้อคิดเห็นที่น่าสนใจนำมารวมไว้ใน “อดีตโนประวัติ” เล่มนี้ด้วย เพื่อให้เป็นประวัติอันสมบูรณ์ ท่านผู้สนใจรายละเอียด อาจจะหาอ่านได้ในหนังสือ “บุฉฉววิสัยชนาธรรมะในต่างประเทศ” สำหรับการอบรมธรรมะ และหนังสือ “ประวัติชีวิตการไป ต่างประเทศ” สำหรับรายละเอียดการเดินทาง

นอกจากนั้น เห็นว่า “ประวัติวัดหินหมากเป้ง” ซึ่งข้าพเจ้า เคยเขียน และพิมพ์เป็นเล่มมาแต่ปี ๒๕๑๕ ก็ควรจะนำมารวมพิมพ์ เป็นภาคผนวกของประวัติด้วย นอกจากจะเป็นการรักษาเรื่องราว

มิให้สูญหายแล้ว ประวัติของวัดและผู้อยู่ในวัดก็เกี่ยวเนื่องกัน
อยู่มาก

เรื่อง “ลายมืออักษรธรรม ของท่านอาจารย์ฝั้น” ที่ทางชมรม
พุทธศาสน์ กฟผ. ขออนุญาตข้าพเจ้านำมารวมพิมพ์ในหนังสือนี้
ก็เช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดี ที่จะได้มีการอธิบาย
ความเป็นมาของเรื่องให้ทราบทั่วกันด้วย

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของท่านทุกคนอีก
ครั้งหนึ่ง และขออวยพรให้ประสบแต่ ความสุข ความเจริญ
ออกงามไพบุลย์ สถาพร ในบวรพุทธศาสนาตลอดไป

(พระนิโรธรังสีกัมภีรปัญญาจารย์)

วัดหินหมากเป้ง

๒๖ มีนาคม ๒๕๒๓

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

ชีวประวัติโดยมาก คนอื่นเป็นผู้เขียนหรือในเมื่อเจ้าตัวไม่มีตายแล้ว เมื่อเขียนก็มักพรรณนาความดีของผู้นั้นที่ได้ทำไว้ตามมรรยาทของการเขียน ดังจะได้ฟังชีวประวัติของผู้ตายในเวลาทำฌาปนกิจศพ บางที่ทั้ง ๆ ที่ผู้ั้นเราก็คเคยรู้ยู่ว่าเขาเคยทำ ความชั่วมาแล้ว แต่ก็เป็นจรรยาของผู้ดีและวิธีการเขียนชีวประวัติ จำต้องทำอย่างนั้น จรรยาของคนดีท่านแสดงไว้โดยใจความ มี ๔ อย่าง คือ

๑. ความชั่วของคนอื่นมีมาก หากมีคนมาถามก็ไม่พูด หรือพูดน้อย

๒. ความดีของคนอื่นมีน้อย หากมีผู้มาถามก็พูดให้มาก

๓. ความชั่วของตนมีน้อย หากมีผู้มาถามก็พูดให้หมด

๔. ความดีของตนถึงจะมีมาก ถ้าไม่มีผู้มาถามก็ไม่พูด เมื่อมีผู้มาถามก็พูดน้อย

ข้าพเจ้าเป็นคนตรงต่อความจริง จึงไม่ยากให้ใครเขียน

ชีวประวัติในเมื่อตายไป เรารู้เรื่องของเราเองเขียนเองดีกว่าตายแล้ว
เขาเขียนตามชอบใจเขา เมื่อเขาเกลียดเราเขาก็จะต้องเขียนตาม
อารมณ์ที่เขาเกลียด บางทีเกลียดกันด้วยเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ เขา
อาจพรรณนาความชั่วของเราได้ยาวจนเกินกว่าความจริงก็ได้
ตรงกันข้าม เมื่อเขารักและชอบใจเราแล้ว เขาก็จะเขียนยกยอ
ชมเชยเราให้เลอเลิศจนเกินความเป็นจริงไปก็ได้

ความจริงอดีตโนประวัติที่แรก ข้าพเจ้าเขียนไว้อ่านเพื่อชมเชย
ชีวิตภายใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ของตนเองเท่านั้น มิได้ตั้งใจจะพิมพ์
ออกเผยแพร่อะไร เพราะมีความรู้สึกละเอียดแก่ใจตนเองมาก อดีตโนประวัติ
ก็คือการโฆษณาตนเองดี ๆ นี้แหละ ถึงมีผู้มาขอร้องให้เขียนแล้วจะ
ลงทุนพิมพ์เอง ข้าพเจ้าก็ยังไม่ตกลงใจจะทำ เมื่อคณะญาติโยมผู้
เคารพนับถือคิดจะทำบุญอายุครบ ๖ รอบของข้าพเจ้า ในวันที่ ๒๖
เมษายน ๒๕๑๗ นี้ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนชีวประวัติเพื่อพิมพ์แจก
ในงานนี้อีก ข้าพเจ้ามาพิจารณาดูแล้วเห็นว่า ชิวประวัติของเรา
ถึงเราจะไม่เขียนในเวลานี้ วันหนึ่งข้างหน้าเราตายแล้ว เขาก็จะ
ต้องเขียนอยู่ดี ๆ นี้เอง

ฉะนั้น อดีตโนประวัติที่กำลังเขียนจนจะเสร็จอยู่แล้วนั้น
จึงได้รับเขียนเพื่อให้เสร็จทันกับงานนี้ แล้วได้มอบให้ พลอากาศเอก
หะริน หงสกุล ผู้เป็นประธานจัดงานในครั้งนี ซึ่งท่านก็ได้มีศรัทธา
ปวารณาไว้แล้ว รับไปจัดพิมพ์ตามประสงค์ ชิวประวัติของข้าพเจ้า
หากจะมีการกล่าวถึงความดีอันเป็นการเข้าข้างตัวซึ่งผิดจรรยา

ของผู้ที่ตั้งกล่าวแล้วข้างต้นอยู่บ้าง ก็ขอท่านผู้อ่านได้ให้อภัยแก่
ข้าพเจ้าด้วย เพราะถ้าไม่เขียนตามความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะ
เอาอะไรมาเขียนให้เป็นชีวประวัติขึ้นมา

๑๓๖๖

วัดหินหมากเป้ง
๓๑ มี.ค. ๒๕๑๗

ณ บ้านพักรับรองของการไฟฟ้าผลิตฯ
เขื่อนแก่งกระจาน เพชรบุรี พ.ศ. ๒๕๒๑

“ถ้าองค์ไหนดำเนินตามรอยของผมนั้นฉันขานาญมันคง
องค์นั้นย่อมเจริญก้าวหน้าอย่างน้อยก็คงตัวอยู่ได้ตลอดรอดฝั่ง
ถ้าองค์ไหนไม่ดำเนินตามรอยของผมน้องนั้นย่อมอยู่ไม่ทนนาน
ต้องเสื่อมหรือสึกไป ผมเองหากมีภาระมากยุ่งกับหมู่คณะ
การประกอบความเพียรไม่สม่ำเสมอ เพิ่งพิจารณาในกายคตา
ไม่ละเอียด จิตใจก็ไม่ค่อยจะปลอดโปร่ง การพิจารณาอย่าให้
จิตหนีออกนอกกาย อันนี้จะชัดเจนแจ่มแจ้ง หรือไม่ก็อย่าได้
ทอดทิ้ง เพิ่งพิจารณาอยู่ ณ ที่นี้ละ จะพิจารณาให้เป็นอนุสสุภ
หรือให้เห็นเป็นธาตุก็ได้ หรือจะพิจารณาให้เห็นเป็นขั้น
หรือให้เห็นเป็นไตรลักษณ์ได้ทั้งนั้น แต่ ให้พิจารณาเพ่งลง
เฉพาะในเรื่องนั้นจริงๆ ตลอดอิริยาบถทั้งสิ้น แล้วก็มิใช่
เห็นแล้วก็จะหยุดเสียเมื่อไร จะเห็นชัดหรือไม่ชัดก็พิจารณา
อยู่อย่างนั้นแหละ เมื่อพิจารณาอันใดชัดเจนแจ่มแจ้งด้วยใจ
ตนเองแล้ว สิ่งอื่นนอกนี้จะมาปรากฏชัดในที่เดียวกันดอก
--- อย่าให้จิตมันรวมเข้าเป็นภวังค์ได้”

คำอบรมของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ
ที่ให้แก่ท่าน ณ ป่าเมียง แม่บึง จ. เชียงใหม่

สารบัญ

	หน้า
● คำแถลง ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๒	(๗)
● คำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๒	(๘)
● คำแถลง ในการพิมพ์ครั้งที่ ๘	(๑๑)
● คำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่ ๘	(๑๔)
● คำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑	(๑๗)
● ภาคอรรถโนประวัติ	๑
อรรถโนประวัติ	
(ฉบับสมบูรณ์ ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๔)	๓
— ประวัติของบิดามารดา	๗
— ศุภนิมิตและความรู้ที่เป็นธรรมเกิดขึ้นในสมัยเป็นเด็ก	๑๔
๑. ความกตัตนของกลียุคทำให้ใจหันเหไปได้เหมือนกัน	๑๘
๒. พบพระอาจารย์สิงห์	๒๑
๓. ออกจากบ้านครั้งที่สอง ตามพระอาจารย์สิงห์ไป	๒๔
๔. บรรพชาเป็นสามเณรแล้วเรียนต่อ	๒๕
๕. สามเณรได้เป็นเศรษฐีของรัฐบาล	๒๗
๖. อุปสมบท ณ วัดสุทัศนาราม	๒๙
๗. เราพึงรู้จักรสชาติของความอาลัยครั้งแรก	๓๐
๘. ออกจากอุบลเป็นคณะที่ยาวรุกลง	๓๑
๙. พบท่านอาจารย์มั่นครั้งแรก	๓๓
๑๐. พรรษา ๒ จำพรรษาบ้านหนองลาด (พ.ศ. ๒๔๖๗)	๓๗

๑๑. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาบ้านนาข้างน้ำ (พ.ศ. ๒๔๖๘)	๔๐
๑๑.๑ กลับไปสงเคราะห์โยมแม่-อาร์-พี่ชาย	๔๒
๑๒. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาที่ป่าช้าทิศเหนือของอำเภอ อากาศอำนวย (พ.ศ. ๒๔๖๙)	๔๓
๑๒.๑ ตำรานอนหลับหรือไม่หลับ	๔๗
๑๓. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาอยู่ที่บ้านนาข้างน้ำอีก (พ.ศ. ๒๔๗๐)	๕๓
๑๔. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาอยู่ที่ถ้ำพระนาผักหอม (พ.ศ. ๒๔๗๑)	๕๓
๑๔.๑ เรื่องของหลวงตามั่น	๕๖
๑๔.๒ เรื่องหลวงเตี้ยทองอินทร์	๕๙
๑๔.๓ อยู่ด้วยท่านอาจารย์เสาร์	๖๑
๑๕. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาบ้านนาทราย (พ.ศ. ๒๔๗๒)	๖๓
๑๖. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาที่บ้านพระศรีอภัยกับพระมหาปิ่น (พ.ศ. ๒๔๗๓)	๖๕
๑๗. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาอำเภอพล (พ.ศ. ๒๔๗๔)	๖๖
๑๘. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาที่โคราช (พ.ศ. ๒๔๗๕)	๖๙
๑๘.๑ ความปริวิตกที่ไม่เป็นธรรมดา	๗๑
๑๙. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาที่วัดอรุณวาสี ท่าบ่อ หนองคาย (พ.ศ. ๒๔๗๖)	๗๔
๑๙.๑ ชีวิตผจญภัยในสมณเพศ	๗๖
๑๙.๒ ตามท่านอาจารย์มั่นเข้าเขตพม่า	๘๖
๑๙.๓ ลางร้ายของผู้เดินทาง	๘๘
๒๐. พระราชนิพนธ์ จําพรรษาที่ป่าเมี่ยง แม่บึง เราตั้งต้นเรียนกัมมัฏฐานใหม่ (พ.ศ. ๒๔๗๗)	๙๓

๒๐.๑	เกิดวิปัสสนา	๙๕
๒๑.	พรรษา ๑๓ จำพรรษาที่บ้านมูเซอ (บ้านปู่พญา) (พ.ศ. ๒๔๗๘)	๙๖
๒๒.	พรรษา ๑๔ จำพรรษาที่เดิมสามองค์ด้วยกัน (พ.ศ. ๒๔๗๙)	๑๐๐
	๒๒.๑ เรื่องแทรกของคนป่าเข้าบ้าน	๑๐๒
	๒๒.๒ จิตมีกิเลสได้สำนึกหรืออนุสัยกิเลส	๑๐๘
๒๓.	พรรษา ๑๕ จำพรรษาที่บ้านโป่ง อำเภอแม่แตง (พ.ศ. ๒๔๘๐)	๑๑๔
๒๔.	พรรษา ๑๖ จำพรรษาที่บ้านหนองจู้ อำเภอปากช่อง จังหวัดลำพูน (พ.ศ. ๒๔๘๑)	๑๑๘
๒๕.	พรรษา ๑๗ - ๒๕ จำพรรษาที่วัดอรัญวาสี ท่าบ่อ หนองคาย (พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๙๐)	๑๒๐
๒๖.	พรรษา ๒๖ - ๒๗ จำพรรษาที่เขาน้อย ท่าแฉลบ จันทบุรี (พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๒)	๑๒๘
	๒๖.๑ ความวิตกของผู้คิดมาก	๑๓๐
	๒๖.๒ เข้าไปเกาะภูเกิดครั้งแรกและผจญภัยอย่างร้ายแรง	๑๓๒
๒๗.	พรรษา ๒๘ จำพรรษาที่โคกกลอย พังงา (พ.ศ. ๒๔๙๓)	๑๓๔
๒๘.	พรรษา ๒๙ - ๔๑ จำพรรษาที่ภูเกิด (พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๕๐๖)	๑๓๖
	๒๘.๑ ความวิตกของเรากลายมาเป็นความจริงขึ้น	๑๔๑
๒๙.	พรรษา ๔๒ จำพรรษาที่ถ้ำขาม พรรณานิคม สกลนคร (พ.ศ. ๒๕๐๗)	๑๔๘
๓๐.	พรรษา ๔๓ - ๕๐ จำพรรษาที่หินหมากเป้ง (พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๕)	๑๕๑

๓๑. พระราช ๕๑ – ๕๒ จัดเสนาสนะวังน้ามอก (พ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๑๗)	๑๖๑
๓๒. พระราช ๕๓ สร้างวัดลุมพินี (พ.ศ. ๒๕๑๘)	๑๖๒
๓๓. พระราช ๕๔ ไปแสดงธรรมต่างประเทศ (พ.ศ. ๒๕๑๙ – ๒๕๒๐)	๑๖๓
๓๓.๑ ถึงสิงคโปร์ ประเทศแรก	๑๗๒
๓๓.๒ ไปออสเตรเลีย	๑๗๙
คำสนทนากับหัวหน้าฮินดู	๑๘๐
สิ่งที่ควรจะเป็นสาระ	๑๘๓
ให้คติแก่ท่านมหาสมัย	๑๘๕
ข้อควรคิดที่ได้จากออสเตรเลีย	๑๘๙
๓๓.๓ เยี่ยมอินโดนีเซีย	๑๙๑
ทัศนคติของเรา	๑๙๒
๓๓.๔ ความรู้สึกในการไปต่างประเทศ	๑๙๖
๓๔. พระราช ๕๕ – ๕๖ สังฆารนี้เป็นวัฏจักร (พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๑)	๒๐๐
๓๕. พระราช ๕๗ – ปัจจุบัน ๒๗ ปีที่หินหมากเป้ง (พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๔)	๒๐๑
บุญคุณของพุทธศาสนา	๒๐๒
๓๕.๑ อุโบสถวัดหินหมากเป้ง	๒๐๔
๓๕.๒ มณฑปแห่งวัดหินหมากเป้ง	๒๐๗
๓๕.๓ ศาลาเทศรังสี	๒๑๒
๓๕.๔ จิตรกรรมฝาผนัง	๒๑๕
๓๕.๕ หอระฆัง	๒๑๖
๓๕.๖ หอสมุดวัดหินหมากเป้ง	๒๑๖

๓๕.๗	หอกกลอง	๒๑๗
๓๕.๘	กฤษีเสนาสนะ	๒๑๗
๓๕.๙	กำแพงวัด	๒๑๘
	ถวายพระราชกุศล	๒๒๐
๓๖.	บทสรุป	๒๒๘
๓๖.๑	บุญคุณของบิดามารดา	๒๓๑
๓๖.๒	กิจที่ไม่ควรกระทำ และกรรมที่ไม่ควรก่อสร้าง	๒๓๖
๓๖.๓	การเกิด — การตาย	๒๓๗
●	ภาคปกิณกะ	๒๔๑
	กิจการด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา- -และสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ	๒๔๓
	ลายมืออักษรธรรม ท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร	๒๔๑

พระราชนิเวศรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม อรัณยวาสี
ถ่าย ณ วันรับถวายพัทธศ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราช
ดำเนินไปทรงนมัสการ

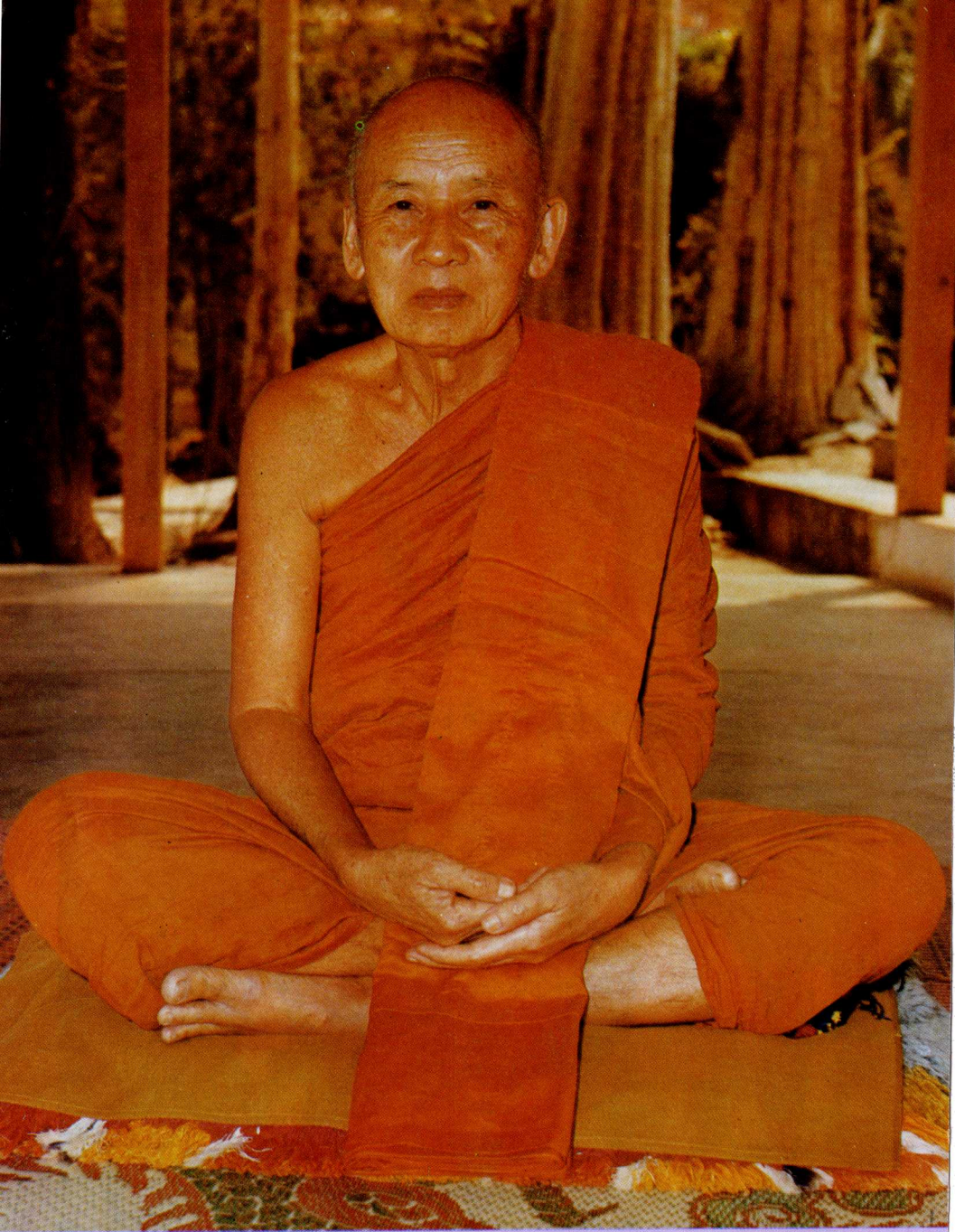
ณ ศาลาเทสรังสีรำลึก วัดหินหมากเป้ง

เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗

ณ มณฑปวัดหินหมากเป้ง วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๒

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เสด็จไปทรงนมัสการ
ณ มณฑปวัดหินหมากเป้ง
วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

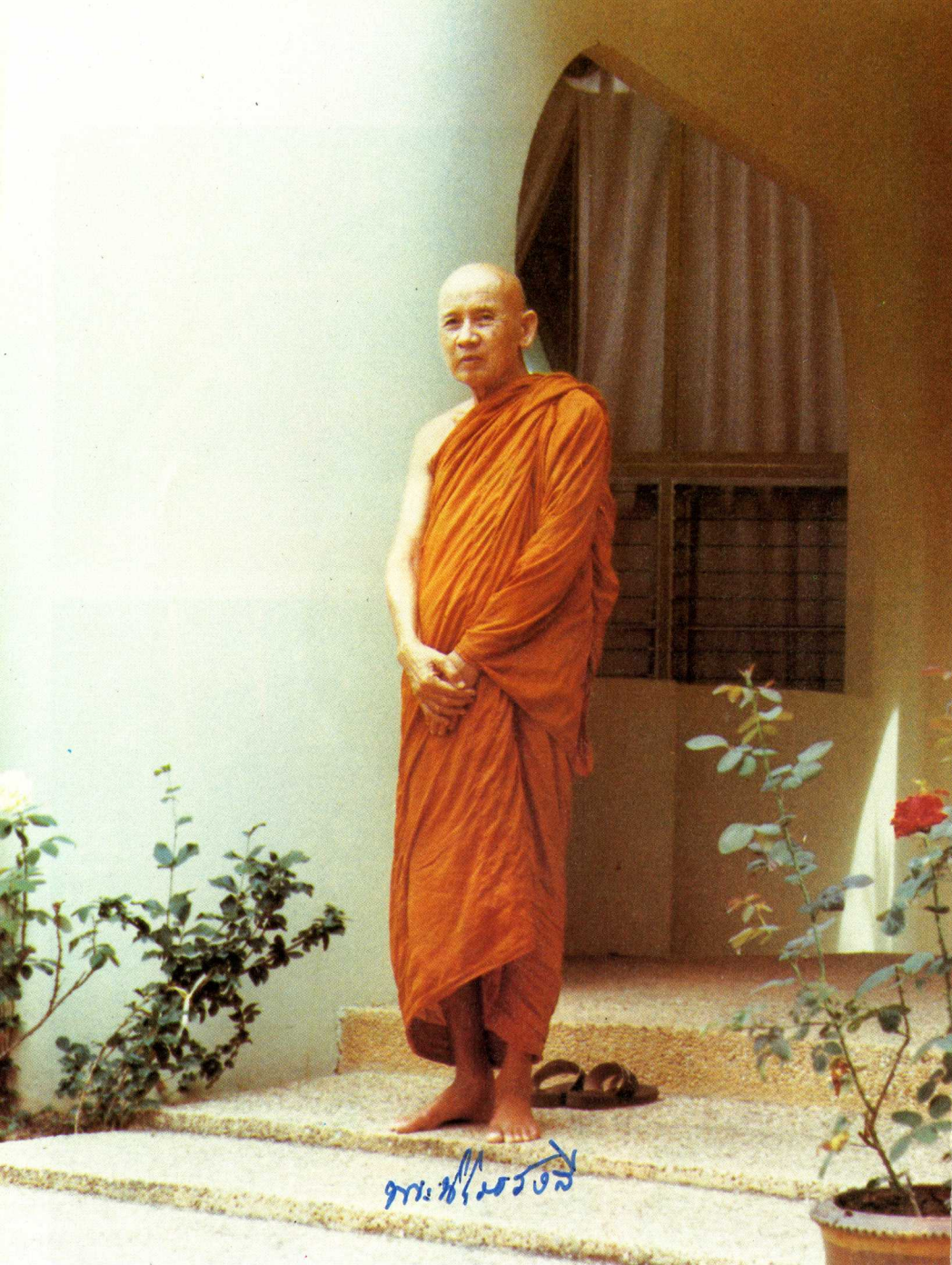

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกล
มหาสังฆปริณายก มีพระ
บัญชาให้ สมเด็จพระ
พุทธปาพจนบดี นำพัดยศ
ที่พระราชนิโรธรังสี ไป
ถวาย

เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม
พ.ศ. ๒๕๓๔

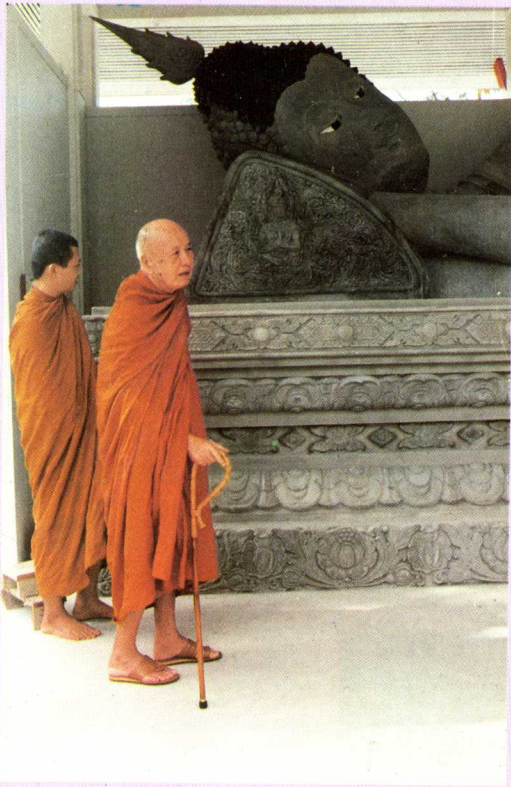

พระไพศาล

ณ บ้านพักรับรองของการไฟฟ้าผลิตแห่งประเทศไทย เขื่อนแก่งกระจาน
เพชรบุรี พ.ศ. ๒๕๒๑

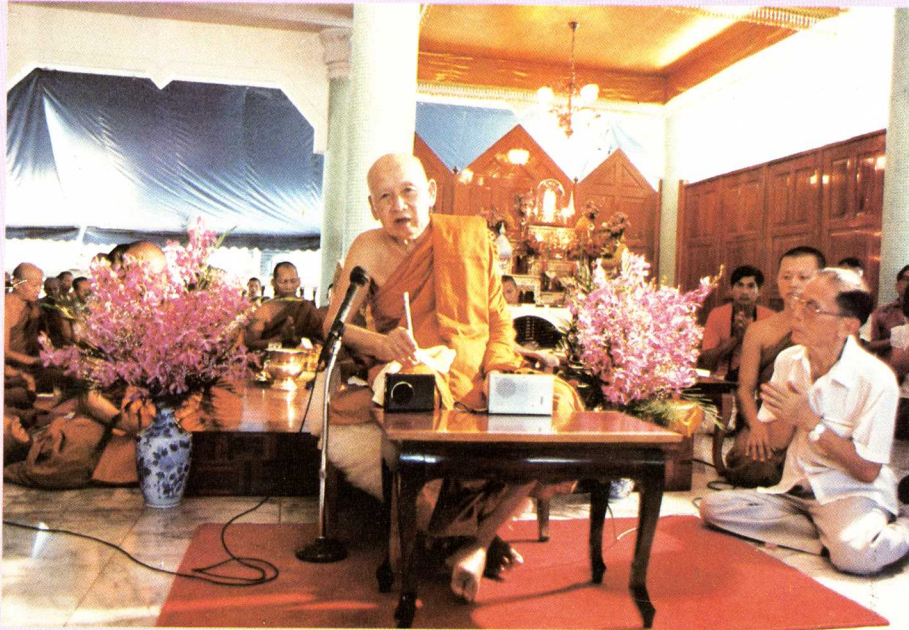
ระหว่างไปดูการก่อสร้างศาลา
การเปรียญ (ศาลาเทศรังสีอนุสรณ์)
ณ วัดพระพุทธบาทคอกแก้ว (เวินกุ่ม)
ต. พระพุทธบาท อ. ศรีเชียงใหม่
จ.หนองคาย พ.ศ. ๒๕๓๐

บน : ตรวจงานก่อสร้าง พระพุทธ-
ไสยาสน์ พร้อมวิหารครอบ วัดพระ-
พุทธบาทคองแก้ง (เวินกุ่ม) พ.ศ. ๒๕๓๐

ล่าง : กล่าวรับ สัมโมนียกถา
ที่ปางศิขยานุศิษย์น้อมถวายในวาระ
ทำบุญฉลองอายุครบ ๘๕ ปีบริบูรณ์
วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐

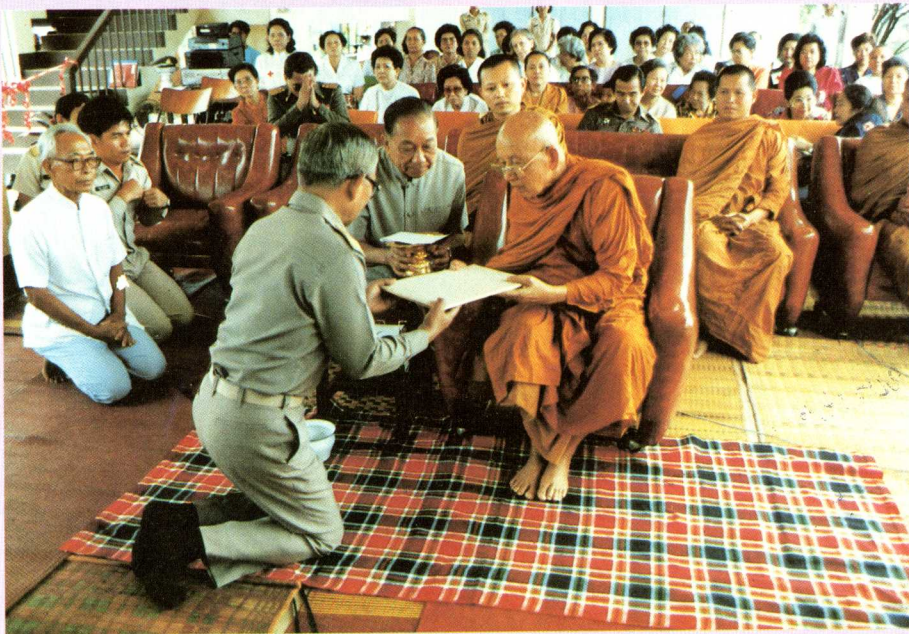
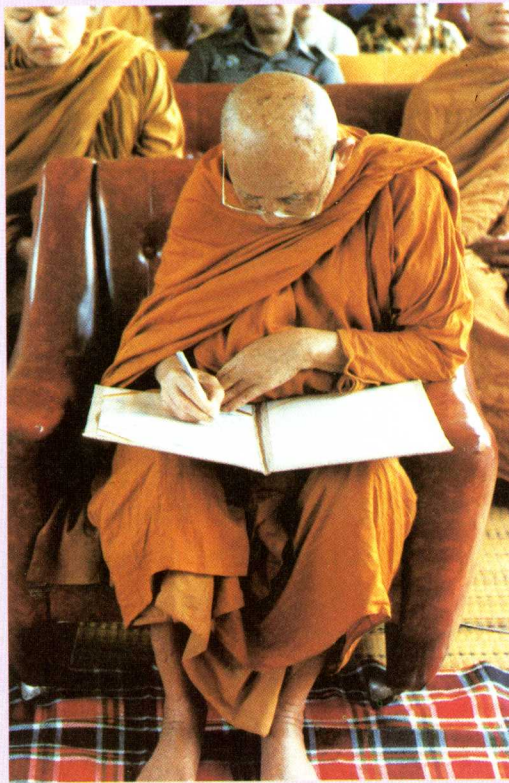

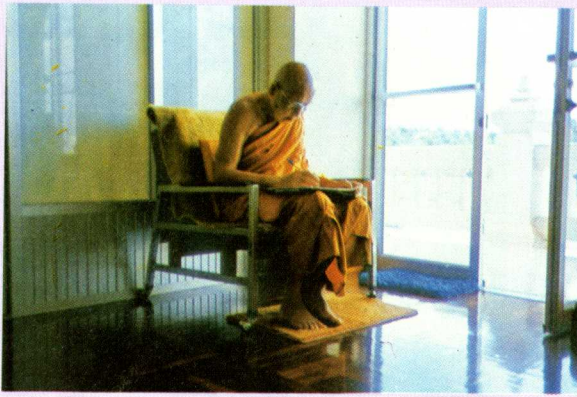
เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาของ
กุลบุตร กุลธิดา ท่านได้สร้างอาคารเรียน
'เทศรังสี' ให้โรงเรียนพระพุทธบาท
เทศรังสีวิทยา ต. พระพุทธบาท
อ. ศรีเชียงใหม่ จ. หนองคาย

บน : กำลังลงนามมอบอาคารเรียน

ล่าง : พลเอกมานะ รัตนโกเศศ
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษา-
ธิการในขณะนั้น เป็นผู้แทนรัฐบาล
รับมอบอาคารเรียน

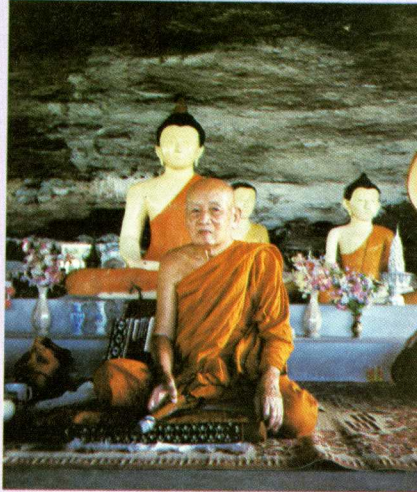
วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐

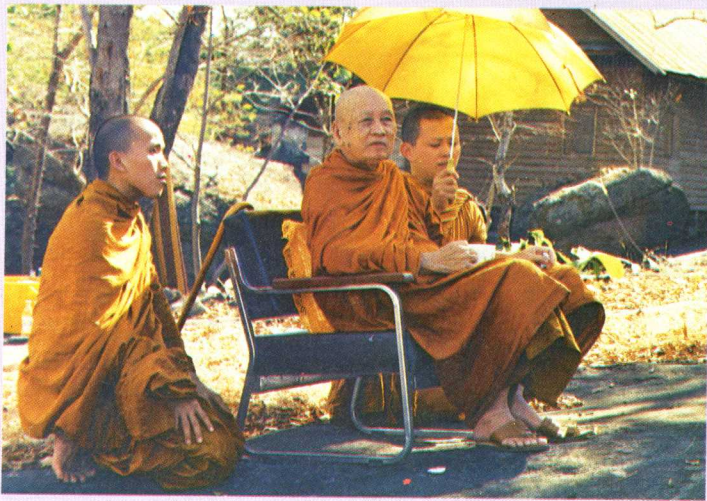
ยามว่างจากรับแขก ท่านจะ
เขียนข้อธรรมะ ซึ่งมากลาย
เป็นต้นฉบับ ของบรรดาหนังสือ
ศีลธรรมวิทยาทาน อันมีค่ายิ่ง
สำหรับปวงพุทธศาสนิกชนทั่วโลก

เป็นประธานในการปลูกป่าสัก
ณ บริเวณวัดถ้ำพระนาฝักหอก
ต. กลางใหญ่ อ. บ้านฝื่อ จ. อุตรธานี
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

ไปตรวจงานก่อสร้างศาลาการ-
เปรียญ ที่จะมอบให้วัดพระพุทธบาท-
บัวบก ต. เมืองพาน อ. บ้านฝื่อ
จ. อุตรธานี

วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๒

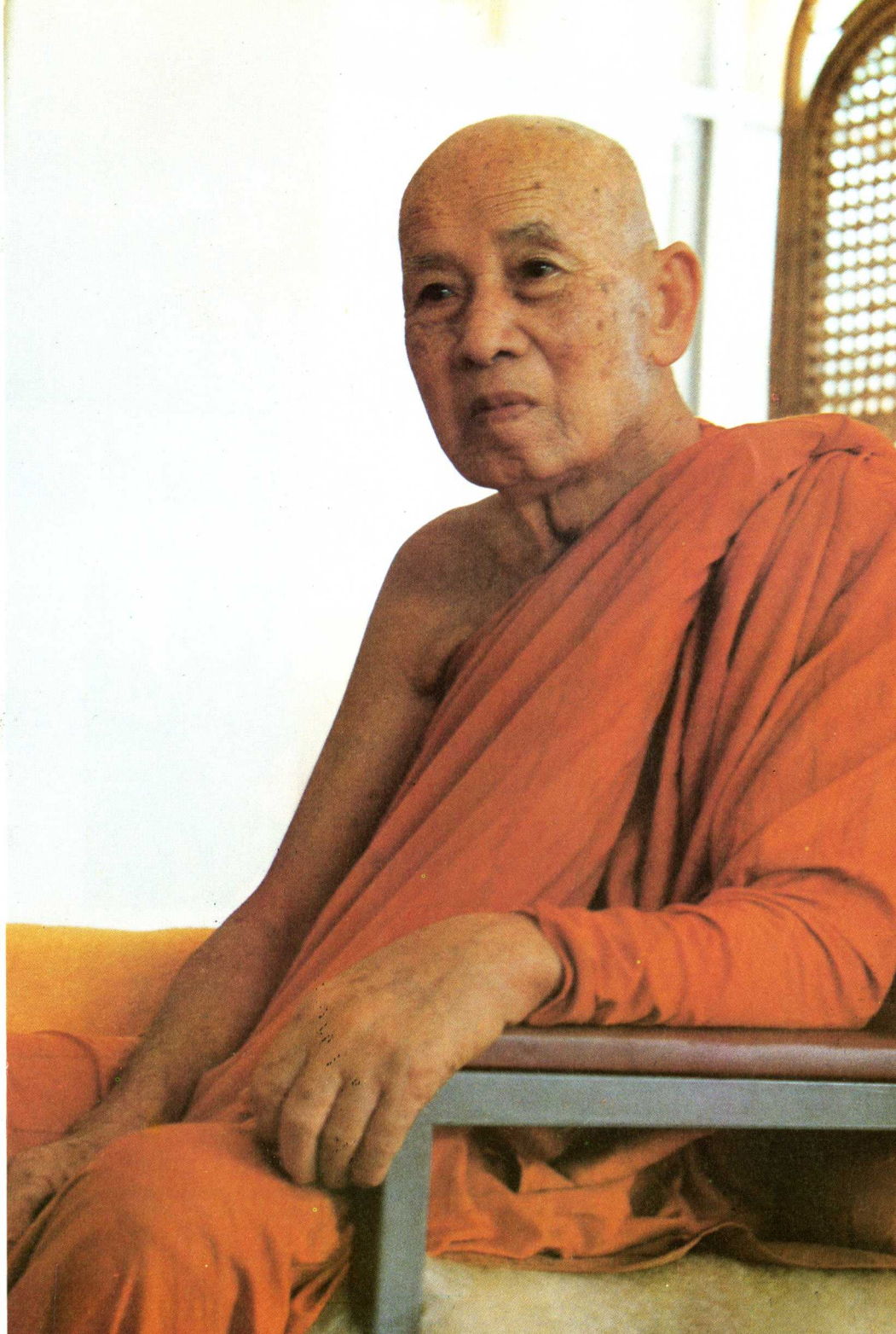
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
เสด็จมากราบเยี่ยม เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓
ประทับแรม ณ วัดหินหมากเป้ง หนึ่งคืน

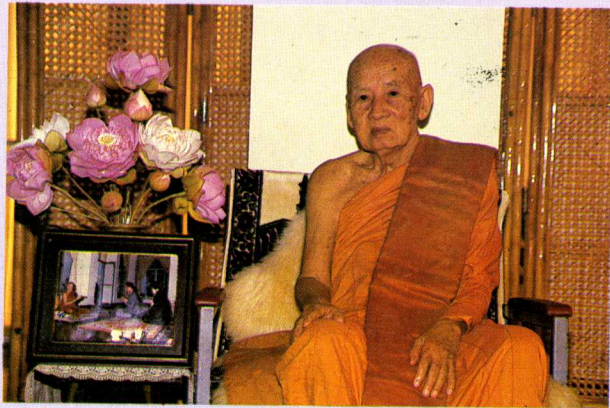
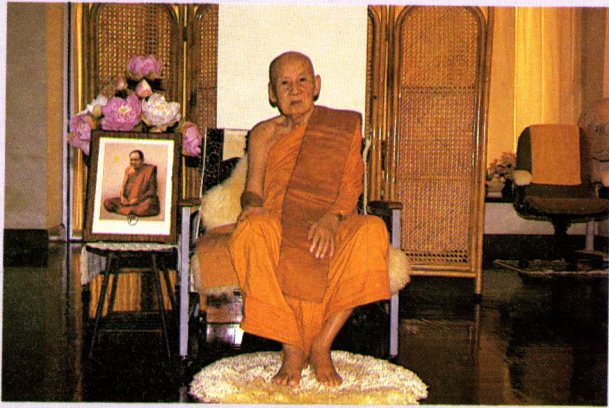

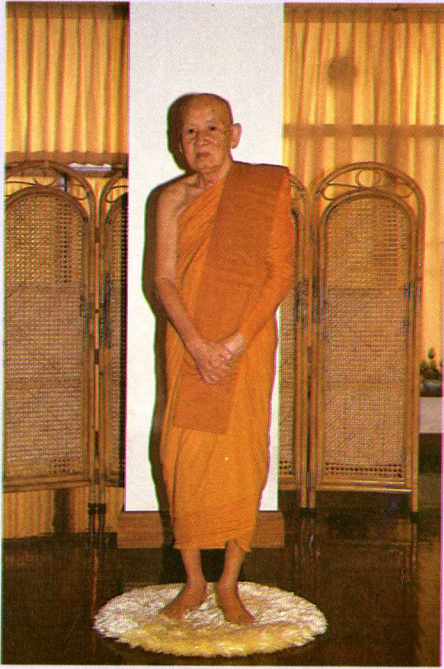

กับท่านอาจารย์ พระมหาบัว ญาณสัมปนโน

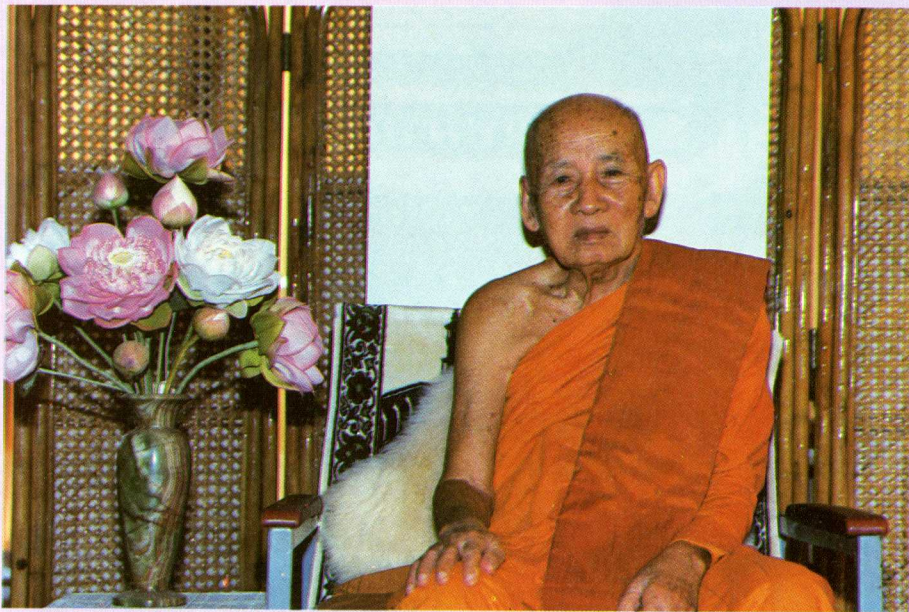

ถ่าย ณ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

บน : หอที่ประดิษฐานรูปปั้นหุ่นขี้ผึ้ง
ของท่าน เห็นแม่น้ำโขงทอดตัวเอื่อย
อยู่ข้างหลัง

ล่าง : ลานหน้าศาลา

โบสถ์วัดหินหมากเป้ง

บน : พระประธานภายในโบสถ์

ล่าง : ศาลาเทสรังสี วัดหินหมากเป้ง

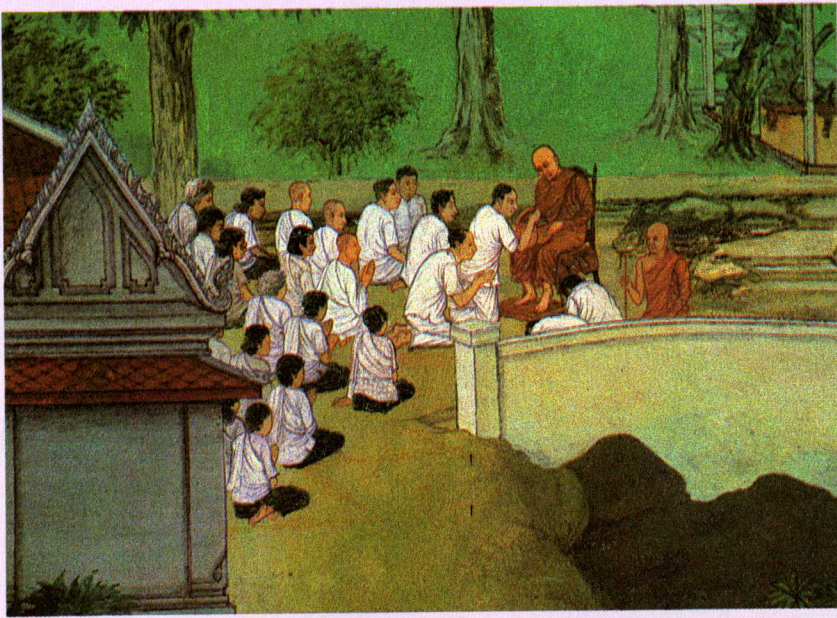

ด้านหน้าศาลาเทศรังสี
เห็นหอรบั้งอยู่ทางขวา

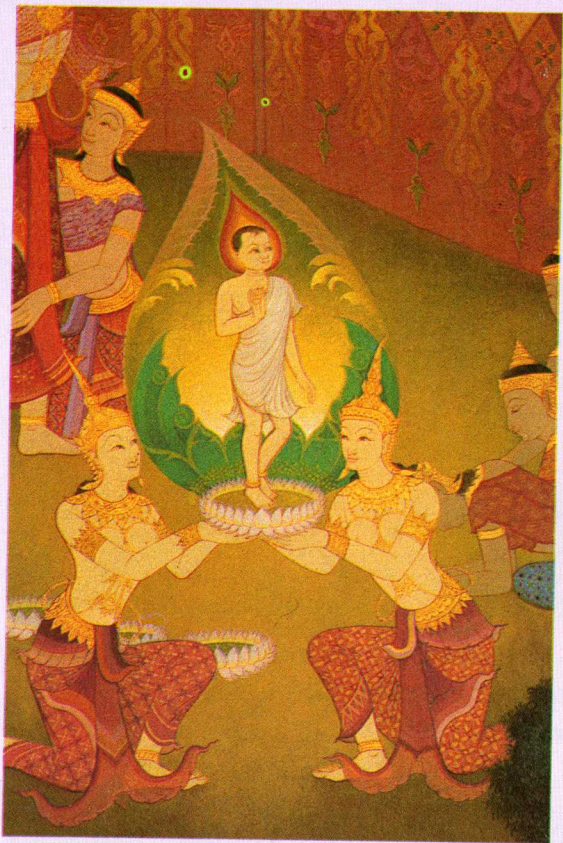

จิตรกรรมฝาผนัง ณ ห้องชั้นบนของศาลาเทศรังสี วัดหินหมากเป้ง
ส่วนหนึ่งแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของท่าน

บน : กำลังรับบาตร

ล่าง : โบสถ์ ศาลา มณฑป..... ฯลฯ

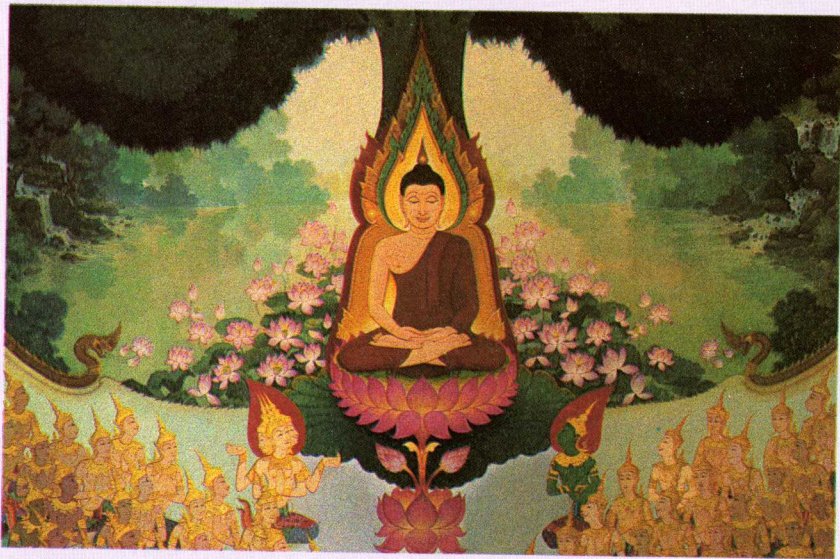

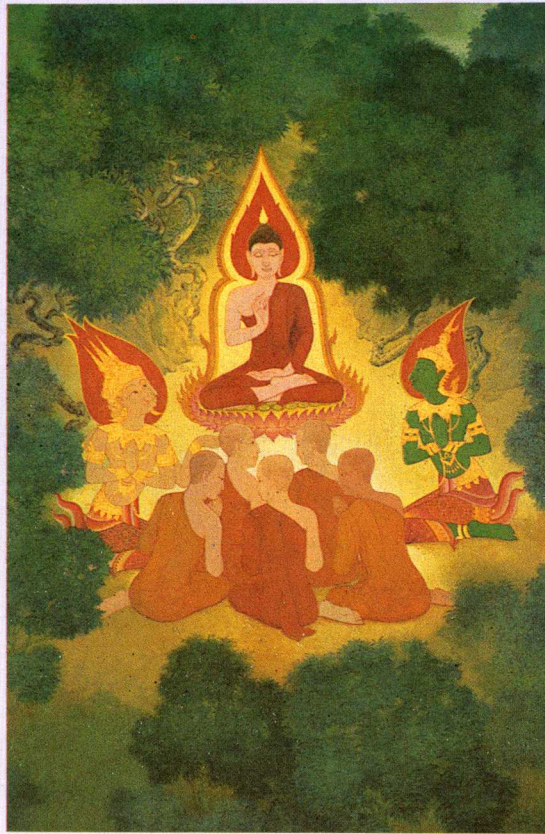
จิตรกรรมฝาผนัง
ณ ห้องชั้นบนของศาลา
เทสรังสี วัดหินหมากเป้ง
ส่วนหนึ่งแสดงพุทธประวัติ
ของสมเด็จพระบรมศาสดา
สัมมาสัมพุทธเจ้า ในวาระ
สำคัญ

บน : ประสูติ

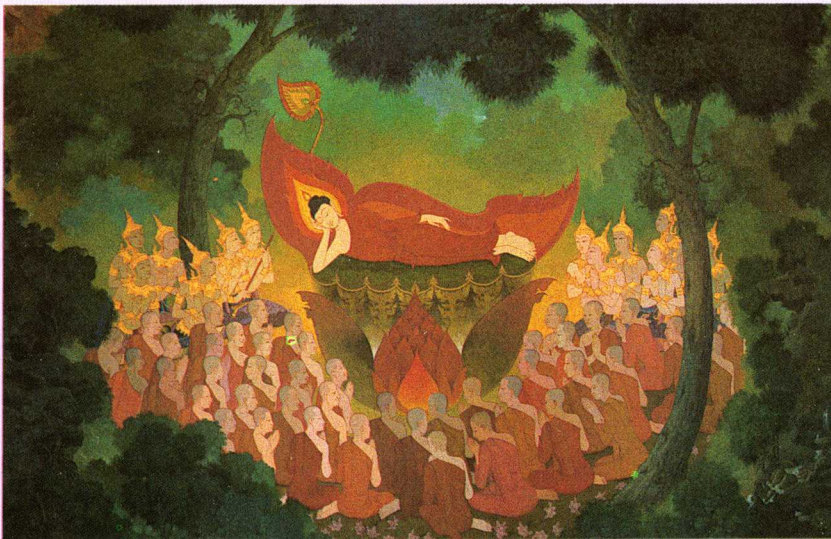
ล่าง : ตรัสรู้

จิตรกรรมฝาผนัง
ณ ห้องชั้นบนของศาลา
เทสรังสี วัดหินหมากเป้ง
ส่วนซึ่งแสดงพุทธประวัติ
ของสมเด็จพระบรมศาสดา
สัมมาสัมพุทธเจ้า ในวาระ
สำคัญ

บน : ปฐมเทศนา
ล่าง : ปรีหานิพพาน

มณฑปวัดหินหมากเป้ง

บน : ด้านหน้า

ล่าง : ด้านหลัง มองจากแม่น้ำโขง

มณฑปวัดหินหมากเป้ง

ณ ระเบียงมณฑปชั้นที่ ๒ ซึ่ง
เป็นชั้นที่ท่านพำนัก

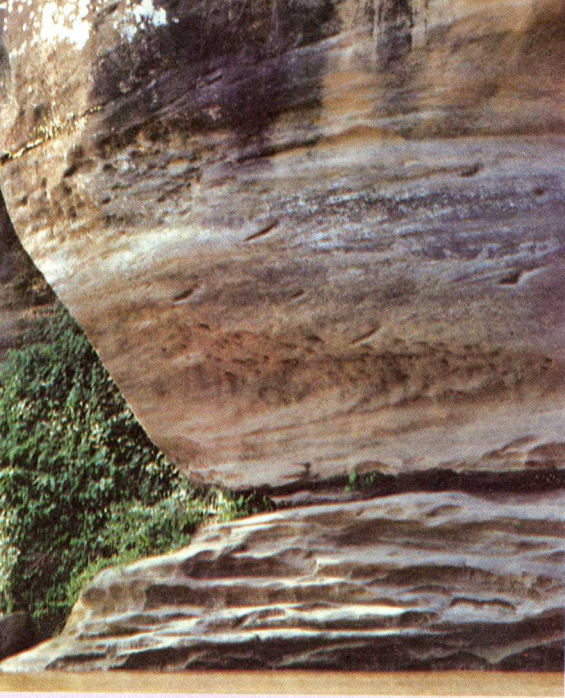

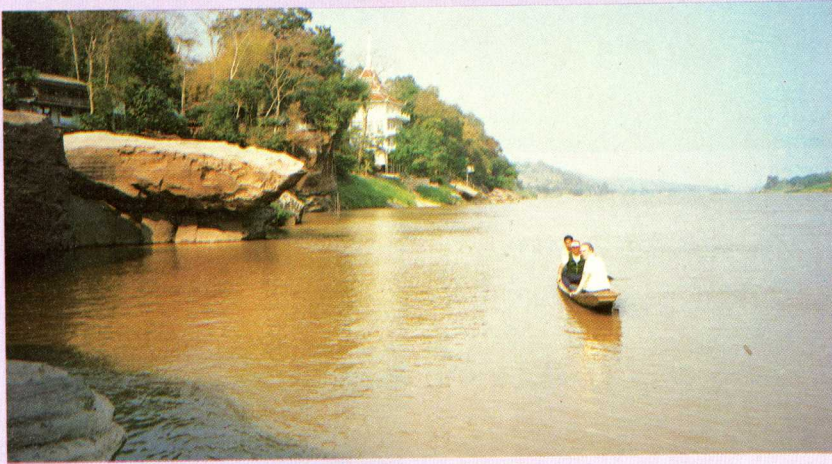
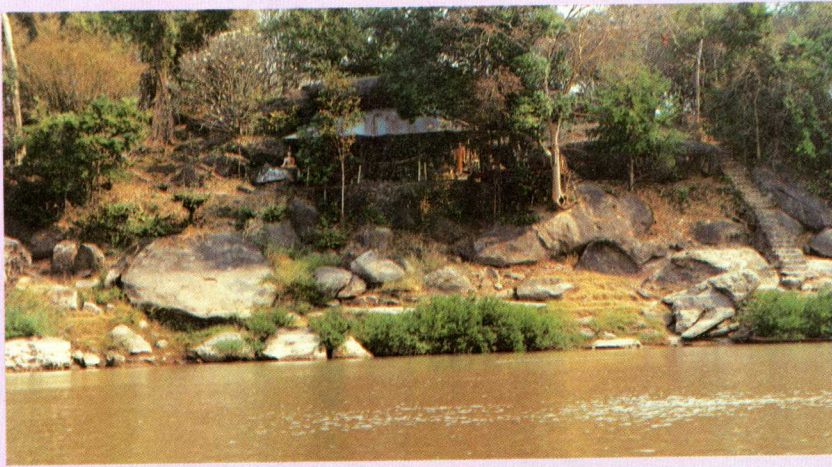

มองจากแม่น้ำโขง เห็น 'หินสามก้อน' ซึ่งตั้งเรียงรายอยู่ริมฝั่งโขง ท่านว่า
มีค่าปรัมปราเล่าสืบกันมาว่า หินหมากเป้งก้อนบน (เหนือน้ำ) เป็นของนครหลวงพระบาง
หินหมากเป้งก้อนกลาง เป็นของกรุงเทพฯ หินหมากเป้งก้อนใต้ เป็นของเวียงจันทน์
ต่อไปในอนาคตกษัตริย์ทั้งสามนครจะมาสร้างเมืองให้เจริญ

บน : ผังซ้ายของแม่น้ำโขง
ตรงข้ามกับ วัดหิน
หมากเป้ง ในเขต
สาธารณรัฐประชา
ธิปไตยประชาชนลาว

ล่าง : ภูมิปฏิบัติธรรม

อาทิตย์อุทัยริมฝั่งโขง

บน : มองจากระเบียงมณฑป

กลางและล่าง : จากพลาญหินริมน้ำ

ព្រះរាជក្រឹត្យ

ក្រឹត្យ

ព្រះរាជក្រឹត្យ

ច្បាប់សម្រាប់ (ប្រើប្រាស់ ២៥៣៤)

อัตตโนประวัติ

เดิมชื่อ เทสก์ สกุล เรียวแรง เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๔๕ เวลาประมาณ ๐๕.๐๐ น. ๗ ๑ ๕ ปีخال ณ บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี บิดาชื่อ อู่ส่าห์ มารดาชื่อ ครั่ง อาชีพทำนา ทั้งสองเป็นกำพร้าพ่อด้วยกัน ซึ่งได้อพยพมาคนละถิ่น คือบิดาอพยพมาจากอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มารดาอพยพมาจากเมืองฝาง (บัดนี้เป็นตำบล) ขึ้นอำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิคต์ แล้วได้มาแต่งงานกัน ณ ที่บ้านนาสีดา ตั้งหลักฐานทำมาหากินจนกระทั่งบัดนี้ มีบุตรธิดาร่วมกัน ๑๐ คน คือ

นายคำดี	เรียวแรง	(ถึงแก่กรรม)
นางอาน	ปราบพาล	(ถึงแก่กรรม)
ค.ช. แกน	เรียวแรง	(ถึงแก่กรรมแต่เยาว์)
ค.ญ. ไคร	เรียวแรง	(ถึงแก่กรรมแต่เยาว์)
นางแนน	เซียงทอง	(ถึงแก่กรรม)

นายเป็เลียน	เรียวแรง	(ถึงแก่กรรม)
นางนวล	กล้าแข็ง	(ถึงแก่กรรม)
พระเกต	ขนุติโก (เรียวแรง)	(มรณภาพ)
พระราชนิโรธรังสี	(เทศก์ เทศรังสี)	
นางรูป	ดีมัน	(ถึงแก่กรรม)

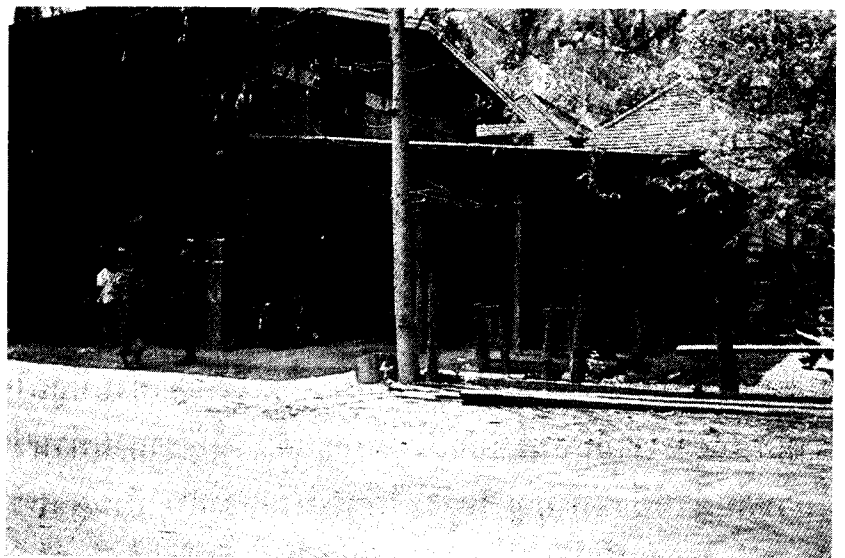
เมื่ออายุได้ ๕ ขวบ ได้เข้าวัดไปเรียนหนังสือไทย แลหนังสือพื้นเมือง (หนังสือธรรมเลขอม) กับเพื่อน ๆ พระเณรเป็นอันมากที่วัดบ้านนาสีดานี้เอง โดยพี่ชายคนหัวปีซึ่งยังบวชเป็นพระอยู่เป็นผู้สอน และสอนตามแบบเรียนประถม ก กา มูลบทบรรพกิจ เราเรียนอยู่สามปีแต่ไม่เก่งเพราะเราชอบเล่นมากกว่าเรียน สมัยนั้นโรงเรียนประชาบาลยังขยายไปไม่ทั่วถึง พี่ชายเราคนนี้แสบวชแล้วชอบเที่ยวหาประสบการณ์ต่าง ๆ และจำแม่นเสียด้วย เมื่อแก่ไปได้หนังสือไทยมาจึงนำมาสอนพวกเรา มีพระเณรแลเด็กมาเรียนด้วยเป็นอันมาก จนบางคนมาเห็นเข้า ถามว่าเป็นโรงเรียนหรือ พวกเรามีใจเรียนแต่เฉพาะหนังสือไทยเท่านั้น สวดมนต์, หนังสือธรรม ขอม พวกเราก็เรียนควบคู่กันไปด้วย เราเรียนอยู่สามปีจึงได้ออกจากวัดไปเพราะพี่ชายเราลาสิกขา เพื่อน ๆ นักเรียนของเราโดยมากก็ออกจากวัดไปด้วย เพราะไม่มีใครสอนหนังสือต่อ

ถึงแม้เราจะออกจากวัดไปแล้วก็ตาม ชีวิตของเราคลุกคลีอยู่กับพระเณรในวัดโดยส่วนมาก เนื่องจากเมื่อพี่ชายของเรา

สึกออกไปแล้ว พระที่เป็นสมภารอยู่ที่วัดไม่มี มีพระอาคันตุกะ มาอยู่เป็นครั้งคราว เราเองต้องเป็นสื่อกลางระหว่างพระกับชาวบ้าน รับใช้เป็นประจำ เข้าไปประเคนสำหรับ เย็นตักน้ำกรองน้ำ เก็บดอกไม้ ถวายท่านบูชาพระ พระมามากน้อย อาหารพอไม่พอเราต้องวิ่งบอก ชาวบ้าน เราปฏิบัติอยู่อย่างนี้มาเป็นอาฉัณวัตรตลอด ๖ ปี บิดามารดา ของเราก็สนับสนุนเราอย่างเต็มที่ ที่เราปฏิบัติพระท่านยิ่งเพิ่ม ความรักใคร่ให้แก่เรามากขึ้น เมื่อถึงเวลาเห็นเราช้ำอยู่ ท่านจะต้อง เตือนเสมอ มิใช่แต่บิดามารดาของเราเท่านั้นที่เห็นเราปฏิบัติพระ ได้เป็นอย่างดี แม้ชาวบ้านก็ดูเหมือนรักแลเอ็นดูเราเป็นพิเศษ จะเห็นได้ในเมื่อมีกิจอะไรเกี่ยวกับพระกับวัดแล้ว จะต้องตาม เรียกหาเราเสมอ ตอนนี้เรารู้สึกสนใจเรื่องบาปเรื่องบุญขึ้นมา กสงสัยแลขัดข้องอะไรมักไถ่ถามบิดาเสมอ บิดาก็มักจะสนใจในเรามากขึ้น ตอนกลางคืนเวลาว่าง ท่านมักจะสอนให้รู้จักคติโลก คติธรรมเสมอ เรายังจำคำสอนของท่านไม่ลืม ท่านสอนว่า เกิดเป็นลูกคนชาย อย่าได้ตายร่วมเร็ว (เร็ว คือป่าช้า) หมายความว่า เกิดเป็นลูกผู้ชายต้องพยายามขวนขวายหาความรู้วิชาอกบ้านเดิม ของตน ถึงแม้จะตายก็อย่าได้มาตายบ้านเกิด คติของท่านนี้ถูกใจ เรานัก เพราะเรามีนิสัยชอบอย่างนั้นอยู่แล้ว เมื่อเราถามท่านว่า ผู้บวชกับผู้ไม่บวชทำบุญ ใครจะได้บุญมากกว่ากัน ท่านตอบว่า ผู้บวชทำบุญทำไปมีมือ ได้บุญเท่าสองกำปั้น แล้วท่านกำมือชูให้ดู ผู้ไม่บวชทำบุญเท่าสองกำปั้น ได้บุญเท่าหัวไปมีมือ เราได้ฟังท่านั้น ก็เต็มใจ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทราบคำอธิบายของท่าน เพราะนิสัยของเรา

ชอบสมณเพศอยู่แล้ว เรายังจำได้อยู่ เมื่อเราเข้าไปอยู่วัดใหม่ ๆ
ไปที่วัดแห่งหนึ่งกับพี่ชาย เห็นสามเณรรูปหนึ่งผู้มีมารยาทดีเข้าแล้ว
มันนึกให้เลื่อมใสเจือด้วยความรักมากในสามเณรรูปนั้นเป็นพิเศษ
ไม่ว่าแจะเดินเหินไปมาทำธุระกิจใด ๆ อยู่ก็ตาม สายตาของเรา
จะต้องจับจ้องส่ายไปตามแกทุกขณะ ยิ่งเพ่งก็ยิ่งน่ารักน่าเลื่อมใส
ขึ้นเป็นลำดับ เวลากลับมาแล้วภาพอันนั้นก็ยังคงติดตาเรอยู่เลย
ในใจนี้ก็อยู่อย่างเดียวว่า เมื่อไหร่หนอเราจึงจะได้บวช ๆ อย่างนี้
อยู่ตลอดเวลา

บ้านเกิด บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝ่อ จ. อุตรดิตถ์

ประวัติของบิดามารดา

มาตอนนี้ เราอดที่กล่าวถึงประวัติของบิดามารดาไม่ได้ เพราะเราระลึกถึงพระคุณของท่านทั้งสองมากเป็นพิเศษ เกี่ยวกับ ในระยะนี้ท่านอบรมเราในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องศีลธรรมมาก แล้วก็ดูเหมือนท่านจะรักเรามากเป็นพิเศษอีกด้วย พร้อมกันนั้น ท่านก็เคยเล่าประวัติชีวิตผจญภัยของท่านทั้งสองมาให้ฟังโดยละเอียด เราได้ฟังแล้วทำให้เศร้าใจและเกิดความสงสารท่านมาก

ดังได้กล่าวแล้วในข้างต้น บิดามารดาของเราทั้งสอง เป็นชาวอพยพและกำพร้าพ่อด้วยกันทั้งสอง โยมพ่อ นั้นภูมิลำเนาเดิม อยู่บนที่สูง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้พากันอพยพหนีความ อดอยากแร้นแค้นลงมาสู่ที่ลุ่ม เพราะมีคนเขาไปเล่าให้ฟังว่า ทางเมืองหนองคายข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์มาก ถิ่นเดิมนั้น ถึงแม้จะมีอาชีพทำนาก็ไม่พอกิน เพราะพื้นที่เป็นภูเขามาก ต้องทำไร่ ตามดอยเพิ่มอีก แล้วก็ทำกันมาก ๆ เสียด้วย โยมพ่อเราเคยเล่า

ให้ฟังว่า ท่านกำพร้าพ่อ ต้องพาน้อง ๔ ชีวิตกับแม่อีกหนึ่งคน
ทำงานหาเลี้ยงกัน ทำไร่ว่างจนสุดลูกตา ไร้มือต้องทำห้ำงนา
รับประทานข้าวกลางแจ้ง เพราะกลัวน้อง ๆ กินแล้วจะขี้เกียจ
ไม่ลงทำงาน ถึงขนาดนั้น ถ้าปีไหนฟ้าแล้งฝนไม่ดีก็ยังไม่พอ
รับประทานเลย บางครอบครัวอดข้าว รับประทานลูกมะก้อแทนข้าว
พอประทังชีวิตไปตั้งเป็นเดือนก็มี

การอพยพลงมากครั้งนี้มีน้อง ๔ คน กับแม่อีกคน คือ
นางบุญมา ๑ นายกัณหา เร็วแรง ๑ นายเชียงอินทร์ เร็วแรง ๑
นางแดงอ่อน ๑ นอกจากนี้ยังมีญาติ ๆ แลผู้สมัครใจมาด้วยกัน
อีกเป็นอันมาก การอพยพจะต้องผ่านภูเขาสูง ๆ เช่น ภูเขาไฟ ภูเขาหลวง
และป่าดงดิบ มาเป็นลำดับ ผู้มีช้างมีต่างเป็นพาหนะก็ค่อยยังชั่วหน่อย
ผู้ไม่มีอะไรนั้นสิใช้บา แรงของใครของมันเป็นพาหนะหาบหาม
กว่าจะถึงบ้านนาจิว ก็กินเวลานานกว่าอาทิตย์ เมื่อมาถึงครั้งแรก
ได้มาตั้งที่พักกลางที่ริมหนองปลา ที่หนองเต่าเลย แล้วภายหลัง
จึงได้ย้ายมาอยู่ ณ บ้านนาจิว จนกระทั่งบัดนี้

ฝ่าย โยมแม่ เป็นชาวพวนซึ่งทัพไทยกวาดต้อนมาจาก
ประเทศลาวสมัยรัชกาลที่ ๓ แล้วได้เอาไปปล่อยทิ้งไว้เขตอุดรดิถี
จึงได้ตั้งรกรากลงที่เมืองฝาง (ปัจจุบันเป็นตำบล) อำเภอลับแล
จังหวัดอุดรดิถี มารดาของเราเคยเล่าว่า “แม่ได้เล่าให้ฟังว่า
เมื่ออพยพลงมาจากเมืองเชียงขวาง ยังเป็นเด็กอยู่มากเดินไม่ไหว
ผู้ใหญ่เอาท่านใส่กระบุงหาบคู่กับของ บุ๊กป่าข้ามห้วย หุบเขา

มาเป็นลำดับ จนถึงเมืองฝาง ณ ที่นี้เอง ยายโตขึ้นแล้วได้แต่งงาน
จนมีลูกสองคน คือตัวท่านแลน้องชายอีกคนหนึ่ง ต่อมาพ่อก็ตาย
ยังคงเหลือแต่สามแม่ลูก ในสมัยนั้นเกิดโจรขโมยอัฐพาลเต็มบ้าน
เต็มเมือง เจ้าหน้าที่ก็อ่อนแอไม่สามารถจะปราบได้

สิ่งแวดล้อมมันทำให้คนดี ๆ กลับเป็นคนเลวไปได้เหมือนกัน
เชียงทอง ซึ่งเป็นคนพวกชาวอพยพนั่นเอง ก็เป็นนักเลงกับเขา
ไปด้วยจนอยู่บ้านไม่ติด ได้หนีเตลิดเปิดเปิงลงมาเที่ยวหลบภัย
อยู่ทางแถวตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือนี้เอง เมื่อมาเห็นนิสัย
ใจคอและความสงบสุขของผู้คนพร้อมด้วยความอุดมสมบูรณ์
ในอาชีพของคนถิ่นนี้แล้ว จึงได้กลับไปชักชวนเอาญาติ ๆ และ
พรรคพวกพากันอพยพลงมา”

การมาครั้งนี้โยมแม่เล่าให้ฟังว่า มาด้วยกันมาก ตั้งหลาย
สิบคน พากันเดินทางมาทางเพชรบูรณ์ แล้วเดินเรื่อยลงมาพัก
อยู่ที่วัดบ้านห้วยพอด จังหวัดเลย ได้เกิดโรคไข้ทรพิษตายกันก็มาก
ด้วยคุณงามความดีของชาวบ้านห้วยพอดที่เอาใจใส่ช่วยเหลือ
ยามขัดสน บางคนก็เลยตั้งหลักฐานอยู่ ณ ที่นั่นก็มี ส่วนคณะ
ของเชียงทองได้เตลิดเลยลงมาจนถึงบ้านกลางใหญ่ โยมแม่ของเรา
มีสามแม่ลูก กับน้ำผู้ชาย (น้องของโยมยาย) ได้อาศัยเพื่อนผู้ใหญ่
เขามา คนเรคราวจะได้รับทุกข์อันหนักมีอันเป็นไป เมื่อเดินทาง
มาด้วยกันดี ๆ ไม่เคยมีปากเสียงอะไรกันเลย น้องชายโยมแม่
ไปพบพ่อค้าชาวพม่าเข้าเลยติดตามเขาไปเฉย ๆ จนกระทั่งบัดนี้

ไม่ได้ทราบข่าวเป็นตายร้ายดีอย่างไรเลย เมื่อมาถึงบ้านกลางแล้ว หมู่หนึ่งได้แยกย้ายลงไปอยู่บ้านนาบงภูผาด อำเภอนิพนธ์ น้ำผู้ชายของโยมแม่ก็แยกตามเขาไปอีกคน คงยังเหลือแต่สองแม่ลูก กำพร้าพ่ออยู่อาศัยเพื่อนร่วมทุกข์ผู้ใหญ่เขาต่อไป ภายหลังจึงได้ มาพบเนื้อคู่โยมผู้ชาย รักและแต่งงานอยู่กินร่วมกันตั้งหลักฐาน ลง ณ ที่บ้านนาสีดา จนมีบุตรร่วมกันดังกล่าวแล้วข้างต้น

ส่วนยายก็ได้แต่งงานกับเชียงทอง ซึ่งมาด้วยกันแต่ทุ่งล่าง อยู่ด้วยกันตามประสาคนแก่ แต่เคราะห์ร้าย มาถึงเข้ากึ่งไม้หัก ตกลงมาถูกศึรยะแตกเลยตาย เชียงทองคนนี้บาปกรรมของแก ก็ไม่ดีบาปกรรมตามสนอง เมื่อยายตายแล้วแกยังได้ภรรยาคนใหม่ ซึ่งเป็นคนอพยพหมู่เดียวกันนั่นเอง ต่อมาภรรยาคนใหม่นี้ก็มาผูกคอ ตนเองตายอีก แกจึงรู้ตัวว่าบาปกรรมแกมาก จึงเข้าวัดนุ่งขาว รักษาศีล ๘ จนแก่ อายุราว ๑๐๐ ปี แต่ไม่ได้อยู่ที่วัด แกอยู่กับ ลูกหลานที่บ้านนั่นเอง จะไหว้พระสวดมนต์ลูกหลานก็รำคาญ หนวกหู ไหว้พระที่ไรลูกก็เอ็ดเอา แก่มากแล้วไปไหนไม่ได้ กินแล้วก็บอกว่าไม่ได้กิน ลูกหลานรำคาญแข่งให้แกตายทุกวัน ส่วนแก ก็แข่งลูก ๆ หลาน ๆ ให้เป็นอย่างแกแลให้ล้มหายด้วยประการ ต่าง ๆ นานา เป็นที่น่าทุเรศมาก คนเราทำความชั่วไว้แล้ว เมื่อตน ยังไม่ตายความชั่วนั้นย่อมติดตามมาทัน เมื่ออยู่ในหมู่คนไม่ดี ไม่มีศีลธรรมด้วยแล้ว ย่อมทำคนหมู่มากพลอยเป็นบาปไปด้วย

ความทุกข์ของคนเราไม่มีที่สิ้นสุด ปลอดภัยแล้วไปติดโน้น
อยู่อย่างนี้รำไปตลอดชาติ ฉะนั้นผู้มีปัญญาท่านจึงเบื่อทุกข์
ในโลกนี้ แล้วหาทางหนีจากทุกข์

เมื่อแม่ของท่านมาตายจากไป ก็พอได้อาศัยลูก ๆ แลผ้า
เป็นที่พึ่ง การอาชีพก็พอเลี้ยงตัวคุ้ม ถึงแม่จะมีเงินเพียง ๖ บาท
ติดกระเป๋า ก็ไม่เดือดร้อน เพราะสมัยนั้นข้าวปลาอาหารยังอุดม
สมบูรณ์มาก เงินทองไม่จำเป็นต้องใช้ ทำแต่นำพอกุ้มกินไปเป็นปี ๆ
ทำมากไม่มียุ่งใ้ ถึงขนาดนั้นก็ยังมีข้าวเปลือกเหลือเป็นอันมาก
อยู่มาลูกชายที่สามมาตายลง ลูกชายคนนี้โยมพ่อรักมาก กลุ้มใจ
แทบจะเป็นบ้าตาย เพราะเขาเป็นคนฉลาด ช่างพูดแลพูดแต่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์ น่ารัก ว่านอนสอนง่าย รักพ่อแม่ เอาใจใส่ในคำสอน
ของพ่อแม่ ลูก ๖ คน กับเมียคนหนึ่งที่ยังเหลืออยู่ ดูเหมือนไม่มี
เหลืออยู่เสียเลย มองเห็นแต่ลูกคนที่ตายนั้นคนเดียว ความทุกข์
กลุ้มรมมืดมืดไปหมด เมื่อนานวันมาฝ้าความมืดมืดแห่งความโศก
ค่อยสร้างลง แสงธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงค่อยฉาย
ส่องเข้าไปในหัวใจพอให้เห็นทางบ้างพอราว ๆ คิดว่าเมื่อห่างไกล
จากกังวล คือ การบวช อาจระงับความโศกได้บ้าง อนึ่งเราบวช
เพื่อแบ่งบุญไปสู่ลูกผู้ตาย เมื่อเขาได้รับส่วนบุญแล้วจะได้ไปเกิด
ในสุคติเป็นแน่แท้ โยมพ่อจึงได้ลาลูกเมียออกบวชอยู่ได้สองพรรษา
การบวชในพระศาสนา มิใช่จะทำให้คนผู้ได้รับความทุกข์แล้ว
หมดทุกข์ไปเลยทีเดียวก็หาไม่ เพราะทุกข์มันเกิดจากกิเลสภายใน
คนเราเกิดมาสะสมเอากิเลสอยู่ในโลกนี้จนนับภพชาติไม่ถ้วน

ไม่ต้องไปแจกตัวกิเลสออกมานับละ แม้แต่ชั้นของกิเลสที่มันสะสม
ทับถมกันไว้ ก็ไม่ทราบกี่ชั้นแล้ว คนไม่มีปัญญาไม่สามารถ
จะชุดค้นเอากิเลสที่เนืองนองอยู่ในใจมาเผยแพร่ว่าให้เห็นได้
จึงไม่สามารถที่จะทำลายให้หมดสิ้นได้ (แต่ก็ยังมีดี การได้บวช
ก็พอมองเห็นทางอยู่บ้าง)

เมื่อผ้าของความโศกค่อยจางไป ความอาลัยในลูกตาดำ ๆ
๖ ชีวิต กับภรรยาผู้กำพร้าไร้ญาติขาดมิตรค่อยเคลื่อนเข้ามาสู่หัวใจ
จึงได้ลาสิกขาออกมาครองเรือนอีก แต่ก็ยังเป็นโชคดีของเรา
ผู้มีอันจะต้องมาเกิดอีก เรากับน้องสาวของเราได้มาเกิดในเรือนร่าง
ของท่านทั้งสอง ผู้ที่ท่านได้สร้างไว้ดีแล้ว (คือเป็นผู้มีศีลธรรม
อันดีงาม) เราเกิดมาแล้วก็ภูมิใจว่า เราไม่เคยยอมแพ้ใครบางคน
ที่เกิดมาร่วมโลกด้วยกัน เมื่อเกิดมาแล้วก็พบแต่ศีลธรรมที่สุจริต
แล้วก็ได้มาเจริญเติบโตอยู่ใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ในพระพุทธศาสนา
จนทราบเท่าทุกวันนี้ ที่เราปราบปลื้มอย่างยิ่งก็คือ ถึงแม้เราจะไม่ได้
เลี้ยงดูท่านทั้งสองเลี้ยงขมาวาสทั่ว ๆ ไป แต่เราก็ได้หล่อเลี้ยงน้ำใจ
ของท่านด้วยการครองเพศพรหมจรรย์ แลอบรมจิตใจท่าน
เป็นลำดับมาจนอวสานแห่งชีวิตของท่าน แล้วท่านทั้งสองก็ดูเหมือน
จะไม่ผิดหวังในการเลี้ยงเรามา เพราะเราได้ทำหน้าที่ของอุตมบุตร
อย่างเต็มที่แล้ว กล่าวคือ เราได้อบรมฝึกหัดทางด้านศีลธรรม
ซึ่งท่านทั้งสองได้ปฏิบัติอยู่แล้วให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น ที่เราภูมิใจ
อย่างยิ่งก็คือ เราได้ให้สติและคติโยมบิดาในด้านภาวนากัมมัฏฐาน
จนในวันอวสานแห่งชีวิตของท่าน และตัวท่านเองก็ยินดีเลื่อมรับ

เอาอุบายของเราไว้ปฏิบัติตาม จนเห็นผลชัดแจ้งด้วยใจของตนเอง
จนท่านรับและอุทานออกมาว่า ในชีวิตนี้ ๓๕ ปีมาแล้ว ไม่เคย
ได้รับความสงบสุขอย่างนี้เลย

ที่เราดีใจแสนจะดีใจ ก็คือเราได้อบรมโยมแม่จนตลอด
กาลอวสานแห่งชีวิตของท่านเหมือนกัน เมื่อก่อนที่สุดท้ายแห่งลมปราณ
ของท่าน เราก็ได้นั่งเฝ้าอบรมให้สติแก่ท่าน ท่านก็มีสติยอมรับ
เอาโอวาทของเราอย่างหน้าขึ้นตาปานจนนาทีสุดท้ายแห่งลมปราณ
ของท่านเหมือนกัน หากเราจำพุทธพจน์คำสอนของพระพุทธเจ้า
ที่ตรัสโดยสรุปว่า กุลบุตรใดเกิดมาตั้งใจจะทดแทนบุญคุณ
ของบิดามารดา แล้วนำท่านทั้งสองมาปรนปรีออย่างดียิ่งจนยาก
ที่ใคร ๆ ในโลกจะกระทำได้ แม้สมบัติจักรพรรดิจะยกให้เป็น
เครื่องบูชาก็ตาม ยังไม่ได้ชื่อว่าทดแทนบุญคุณแก่ท่านอย่างยิ่ง
เพราะเรื่องเหล่านั้นเป็นแต่ให้ความสุขแก่ท่านในเมื่อยังมีชีวิตอยู่
เท่านั้น ตายแล้วหาได้เอาติดตัวไปได้ไม่ ส่วนกุลบุตรใดอบรม
บิดามารดาผู้ไม่มีศีลธรรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม หรือเมื่อท่าน
มีอยู่แล้วก็อบรมส่งเสริมให้ท่านมีหรือเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป กุลบุตรนั้น
ได้ชื่อว่าทดแทนบุญคุณของท่านโดยแท้ เพราะอริยสมบัติเป็นของ
มีค่ามาก แลสามารถจะติดตามตนไปได้ในที่ทุกสถาน ดังนี้
ไม่ผิดแล้วไซ้เราก็ได้ชื่อว่า เราได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า
แล้วทุกประการ อนึ่งเราก็ได้ทำหน้าที่ของลูกหนี้ผู้ซึ่งไม่ได้ทำสัญญา
ไว้กับเจ้าหนี้ให้ถูกต้องโดยสมบูรณ์แล้ว

ศุภนิมิตและความรู้ที่เป็นธรรม เกิดขึ้นในสมัยเป็นเด็ก

เนื่องจากในระยะนี้...จะเพราะชีวิตของเรากำลังจะก้าวเข้าสู่
วัยหนุ่มหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ โยมพ่อของเราจึงสนใจในตัวเรามาก
เป็นพิเศษ ตอนรับประทานอาหารเช้า (ราว ๑ ทุ่ม) เสร็จแล้ว
ท่านมักจะหาเรื่องเล่าขานคุณธรรมไม่ว่าด้านทางโลกแลทางธรรม
มาสอนเราอยู่เสมอ บางทีก็ถามปัญหาหยังความคิดเห็นของเราบ้าง
เช่น ท่านถามว่า “มีงชอบผู้หญิงและเมื่อจะแต่งงาน จะแต่งงาน
กับผู้หญิงชนิดไหน” ดังนี้เป็นต้น คำตอบเราจำได้ไม่ลืมว่า
“ชอบผู้หญิงผิวขาวเหลืองเนื้อกลมเกลี้ยงและสุขภาพเรียบร้อย
พร้อมทั้งกายแลวาจาใจ ส่วนสกุลไม่ค่อยมีปัญหาหากมีสกุลด้วย
ยิ่งดี”

วันหนึ่งเราอนหลับกลางคืนได้เกิดสุบินนิมิตว่า เรากับเพื่อน
หลายคนด้วยกันออกจากบ้านไปเที่ยวตามท้องทุ่งนาตามประสา
ของเด็กสมัยนั้น ขณะนั้นได้มีพระกัมมัฏฐานสองรูปสะพายบาตร
แบกกลดเดินมา เห็นเราเข้าแล้วหนึ่งในสองนั้นวิ่งปรีเข้าหาเราเลย
เรากลัว วิ่งหนีไม่คิดชีวิตชีวาเอาที่เดียว เพื่อน ๆ เขาก็เฉย ๆ
ดูเหมือนไม่มีเหตุการณ์อะไรเลยอย่างนั้นแหละ เมื่อเป็นเช่นนั้น
โน้นแน่ะ ที่ฟุ้งขึ้นสุดท้ายของเราก็คือบ้านแลพ่อแม่ แต่ที่ไหนได้
เมื่อวิ่งขึ้นไปบนบ้านเรียกร้องขอให้พ่อแม่ท่านช่วยบ้าง ท่านกลับเฉย

ดูเหมือนไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นเหมือนกัน ส่วนพระกัมมัญฐาน
รูปนั้นท่านก็วิ่งติดตามมาได้หยุดจนกระชั้นชิด เราวิ่งเข้าในห้องนอน
มุดเข้ามุ้งเลย ท่านก็บุกเข้าไปจนได้ เลิกมุ้งขึ้นแล้วใช้แส้วหวดเรา
ลงไปอย่างเต็มแรง เราตกใจสะดุ้งเฮือกตื่นขึ้นมา ได้สติตัวสั้น
เหวี่ยงเปียกโชกไปหมดทั้งตัว หัวใจยังสั่นริก ๆ อยู่เลยที่ถูกแส้ว
ท่านพาดก็ดูยังปรากฏแสบ ๆ อยู่ เราเข้าใจว่าเป็นความจริงเอามือ
ลูบ ๆ ดูก็ยังเข้าใจว่าเป็นจริงอย่างนั้นอีกด้วย เมื่อเรามาตั้งสติ
กำหนดทวนเหตุการณ์ไปมาโดยรอบคอบจนกระทั่งจิตสงบ
หายกลัวแล้ว เรื่องทั้งหลายเหล่านี้จึงค่อยสงบลงเรื่องนี้เราได้ลืมไปแล้ว
เป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งเราได้ออกเดินรูดขมุลกัมมัญฐาน
กับท่านอาจารย์ของเรา เราจึงได้ระลึกถึงนิमितความฝันของเรา
แต่เมื่อครั้งกระโน้น เหตุการณ์ชื่อนี้ในอดีตในชีวิตของเราถูกต้อง
สมเป็นจริงทุกประการ

อีกเรื่องหนึ่งในระยะเดียวกันนี้ ค็นวันหนึ่ง...แต่มีใช้นิमित
ความฝัน เป็นแต่่นอนไม่หลับจนดึก เพราะมาระลึกถึงพระคุณ
ของบิดามารดา มาก คิดไป พิจารณาไปว่า บิดามารดาของเรา
เลี้ยงเราด้วยความทุกข์ยากกรากกรำตั้ง ๑๐ ชีวิตจนเติบโตขึ้นมา
ต่อไปไม่นานลูก ๆ เหล่านั้นเมื่อเขาแต่งงานมีครอบครัวแล้ว
ต่างก็จะแยกย้ายกันออกไปอยู่เป็นของใครของมัน พอคิดมาถึง
ตอนนี้ทำให้ระลึกถึงบิดามารดาว่า เอ๊ะ บิดามารดาของเราละ
ใครจะเลี้ยงดูท่านโดยที่มีมาได้คิดถึงอนาคตว่าจะเป็นอย่างไ

ตามวิสัยของเด็กแล้ว ทำให้เกิดเศร้าสลดใจในความอนาถาของบิดามารดาเป็นอย่างยิ่ง จนสะอื้นน้ำตาร่วงหมอนเปียกไปหมด อาการเช่นนี้เป็นอยู่นานครั้งที่เดียว ยิ่งคิดจิตก็ยิ่งละห้อยถึงท่านทั้งสองเป็นกำลัง ภายหลังมาตัดสินใจด้วยตนเองว่า เราละ โทมาเราจะไม่แต่งงานอย่างเขา เมื่อเขาแยกย้ายกันออกจากบ้านไปแล้ว เราจะรับเลี้ยงบิดามารดาของเราแต่ผู้เดียวให้เต็มที่ เมื่อเรากดลงตัดสินใจของเราคนเดียวอย่างนั้นแล้ว ก็เกิดความเต็มตื่นอิมใจเวลานั้นก็ดีก็ครั้น จึงได้นอนหลับไป

ธรรมทั้งหลายมีอยู่ที่ตัวเราทุกคน ผู้รู้ธรรมคือใจ ที่จะรู้มาก รู้น้อย หยาบ ละเอียด ก็แล้วแต่ความสามารถ บุญบารมีหรือ การอบรมของแต่ละบุคคล

การตัดสินใจของเราครั้งนั้น เพราะความกตัญญูระลึกถึง พระคุณของผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง

อีกคืนหนึ่งก็เหมือนกัน เราได้นอนคิดหวนลำดับถึงกิจการงานอาชีพความเป็นอยู่ของชาวบ้านเหล่านั้น ว่าเริ่มต้นระหว่างเดือน มีนา – เมษายน จะต้องฉางป่า ทำไร่แห่งแล้วจุดไฟเผาขูดรากไม้ หัวต่อทำไร่ด้วยกัน ฝนตกลงมาจะต้องนำพืชพันธุ์ต่าง ๆ ไปปลูกตามต้องการ พร้อมกันนั้นถ้าครอบครัวไหนคนไม่มากพอจะต้องแบ่งเวลาไปไถนาแลหว่านกล้าด้วย ทำอย่างนั้นเรื่อยไปจนกล้าจะแก่พอปักดำได้ แล้วก็ลงมือปักดำไปเลย นี่พูดเฉพาะปีที่ฟ้าฝนตกดีเป็นปกติ ถ้าปีไหนแล้งก็จะต้องเสียเวลาและเสียหายมากไปอีกด้วย

อีกส่วนหนึ่ง โดยมากแม่บ้านจะต้องเตรียมเสปียงไว้ให้เพียงพอ เป็นต้นว่า ข้าวสาร พริก เกลือ ปลาแร่ ยาเส้น เมื่อลงมือทำมาแล้ว จะไม่ต้องเป็นห่วงในเรื่องการแสวงหาเสปียง การทำน่านี้นึกคิด ถ้าฟ้าฝนดี มักจะไปเสร็จเอาเดือนสิงหาคม หรือต่อเดือนกันยายน เมื่อเสร็จจากการปักดำแล้วต่างก็พากันหาเสปียงกรังไว้เมื่อยาม เก็บเกี่ยวอีก นอกจากนี้ก็เตรียมเครื่องมือไว้จับปลาในหน้าแล้ง ต่อไป พอพระออกพรรษาก็เริ่มเก็บเกี่ยวข้าวมา บางทีก่อนเก็บเกี่ยว ข้าวนาต้องไปเก็บเกี่ยวข้าวไร่ไว้ก่อนด้วย ในขณะเดียวกันนี้ยังมีการเก็บพืชผลของไร่เป็นต้นว่า พริก ฝ้าย และถั่วอีกด้วย สมัยเมื่อข้าวนายังคืออยู่ การเก็บเกี่ยวมักจะไปเสร็จเอาโน้น – สิ้นเดือน มกราคมโน้น แล้วขยับขึ้นยั้งตอนต้นเดือนกุมภาพันธ์ ในขณะที่เก็บเกี่ยวอยู่นี้ ตอนกลางคืนจะต้องจกตอกสำหรับผูกฟ่อนข้าวไว้ อีกด้วย เมื่อเสร็จจากการทำนาแล้ว ต่อนั้นก็ต้องหาฟืนต้มน้ำอ้อย

การต้มน้ำอ้อย ตอนบ่ายของทุกวันจะต้องเข้าสวนอ้อย ตัดให้พอแก่การที่จะต้มในวันรุ่งขึ้น เมื่อตัดแล้วก็ต้องแบกขน ผู้มีเกวียนก็ใช้เกวียนเป็นพาหนะขนมาไว้ในโรงต้มอ้อย ตันเข้ามิด ต้องออกไปหีบอ้อยจนกว่าจะแล้วเสร็จก็สายครันทีเดียว ถ้าคนไม่พอ สายมากก็ต้องแบ่งกันมาทำอาหารไว้ทำ เสร็จจากหีบอ้อยแล้วก็รวมกันรับประทานอาหาร แล้วต่างก็แยกกันไปทำงานตามหน้าที่ของตน คงยังเหลือแต่คนเฝ้าหม้อน้ำอ้อยเท่านั้น บางเจ้ามีอ้อยมากกว่าจะเสร็จก็โน้น – เดือนมีนาคมโน้นจึงจะเสร็จ พอเสร็จก็ถึงเวลาเข้าป่าถางไร่อีกแล้ว

แหม ค่ะ วันนั้นทำไมเราจึงมาทบทวนคิดลำดับการงาน
ที่ผู้ใหญ่เขาทำอยู่ได้ละเอียดถูกต้องถึถ้วน นี่อะไร แล้วทำให้
ใจเราหดหู่ สงสารในชีวิตของคนเราที่เกิดมา มันช่างไม่มีโอกาส
และเวลาร่างเอาเสียจริง ๆ เมื่อเกิดมาแล้วมีแต่การกระทำกับกระทำ
เท่านั้น จะต่างกันก็แต่หน้าที่และฐานะของแต่ละบุคคลเท่านั้น
หากยังไม่นอนหลับหรือตายเสียแล้ว ก็จะต้องพากันทำอยู่อย่างนี้
รำไป ซึ่งมันตรงกันข้ามกับความคิดความเห็นของเราที่กำลังเฝ้า
อยู่ในวัยของเด็ก โดยคิดว่า แหม โลกนี้มันช่างน่าสนุกเสีย
นี่อะไร เพราะเด็กในสมัยนั้นไม่มีการศึกษา และไม่ต้องรับผิดชอบ
อะไรทั้งหมด รับประทานแล้วก็มีแต่เที่ยวเล่นสนุก ๆ ตามเพื่อน
หากจะมีการเลี้ยงโคกระบืออยู่บ้างก็เป็นการสนุกของเขาไปเสียเลย

คืนวันนั้นเราเห็นความทุกข์ของมนุษย์ชาวโลกที่เกิดมา
ชัดด้วยใจของตัวเองอย่างไม่เคยคิดและเห็นมาก่อนเลย แต่การเห็น
ความทุกข์ในครั้งนั้น เห็นสักแต่ว่ามนุษย์คนเราเกิดมาเป็นทุกข์
เพราะการหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไม่มีเวลาร่างวันแต่ละวัน แต่หาได้รู้
ไม่ว่าจะทำอย่างไร จึงจะพ้นจากทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ จึงไม่ได้
จัดเข้าในทุกข์อริยสัจจ์ เป็นแต่ทุกข์สัจจ์เฉย ๆ

๑. ความกดดันของกสิยฺกทำให้ใจหันเห ไปได้เหมือนกัน

ในระยะนี้บ้านเมืองแถบนี้เกิดโจรขโมยลักโคกระบือ

มีอันธพาลเต็มไปหมดทั่วบ้านทั่วเมือง แม้แต่เด็กขนาดอายุราว ๑๐ ขวบ และผู้หญิงก็หัดเป็นขโมยกัน เจ้าหน้าที่อ่อนแอ ชาวบ้านต้องพึ่งตัวเอง แต่ละบ้านต้องเลี้ยงสุนัขเป็นฝูง กลางคืนต้องผลัดเปลี่ยนกันอยู่เวร เมื่อโคกระบือถูกขโมยไป เจ้าของตามไปไล่ถ้อน มันจะต้องเรียกค่าไถ่เอาอย่างมันมีเอกลักษณ์ทีเดียว ถ้าใครใจเด็ดตามล่าเอาอย่างล่าสัตว์ในป่าแล้ว คนนั้นจะค่อยมีความสุขน้อย การทำแบบนั้นเจ้าหน้าที่ก็ดูเหมือนจะชอบใจและสนับสนุนเสียด้วยซ้ำไป เราตัวนิดเดียวก็อยากดั่งกับเขาบ้าง แต่มิใช่อยากดั่งเป็นนักเลงทางขี้ขโมย มันอยากดั่งด้านปราบขี้ขโมย ในใจมันคิดคำนึงอยู่เสมอว่า ทำอย่างไรหนอเราจึงจะเหินยวนคนฆ่าด้วยอาวุธไม่ตาย แล้วจะมาปราบอ้ายเจ้าพวกเหล่านี้ให้ราบคาบไปจนสิ้นซากเสียที ในขณะที่นั้นมีพระจี้คยองค์หนึ่ง (ขอโทษพูดให้สมเกียรติท่าน) ซึ่งเรากำลังอุปฐากอยู่นั้น ภูมิลำเนาเดิมท่านอยู่บ้านม่วงไข่ เขตอำเภอวานรนิวาส ติดต่อกับอำเภอบึงกาฬ ท่านคงแวงใจเรา ถูกทีเดียวจึงพูดว่า “ออกพรรษาแล้ว มาไปกับฉัน ที่บ้านฉัน มีสารพัดทุกอย่าง ต้องการตะกรุดเอ๋ย วานเอ๋ย หรือสรรพเครื่องคงกระพัน ทุกอย่างของฉันมีพร้อม” เราดีใจพร้อมด้วยชายหนุ่มใหญ่สามคน คือพี่ชายของเราคนหนึ่งกับเพื่อน ๆ เขาอีกสองคนสี่ทั้งตัวเราซึ่งเป็นเด็กกว่าเขา ออกพรรษาแล้วได้ติดตามท่านไปจนถึงบ้านเดิมของท่าน พอไปถึงแล้ว ตาย ที่ไหนได้กลายเป็นพระที่เท็จหลอกให้พวกเราไปส่งท่าน ชาวบ้านแถบนั้นไม่มีใครนับถือเลย ท่านบวชแล้วสึก – บวชแล้วสึกตั้งหลายครั้ง ตอนหลังสุดได้ทราบ

ข้าว่า สีกออกไปมีเมียแล้วสุบฝืนด้วยทั้งผัวทั้งเมีย สองหนุ่มใหญ่
ที่ไปด้วย เขาพยายามอ่อนวอนขอเรียนเลขของดีต่าง ๆ ท่าน
ก็พูดกลบเกลื่อนไป ๆ มา ๆ อ้างโน่นอ้างนี่แก้ตัวพอฟัน ๆ ไป
เมื่อถามพระที่อยู่วัดนั้นจึงได้ความจริงว่า ท่านไม่มีของวิเศษวิโส
อะไรดอก แต่ท่านเป็นคนช่างพูด

พวกเราอยู่ด้วยท่านราว ๑๐ วัน จึงได้พากันลาท่านกลับ
ด้วยความผิดหวัง ในขณะที่อยู่ด้วยท่านนั้น ท่านจะรบเร้าให้เรา
หาปลาไหลมาให้ฉันทุกวัน ปลาไหลท่านชอบนัก ปลาอื่นท่าน
ก็ไม่ชอบ พวกเราเดินทางกลับ สามคืนจึงถึงบ้าน โดยเฉพาะ
ตัวเราแล้ว รู้สึกละอายแถมใจมาก เพราะที่ตั้งเจตนาไว้ว่าออกจากบ้าน
ไปครั้งนี้ จะไปแสวงหาเรียนวิชาคงกระพันเอาให้เชื่อมั่นได้ในใจว่า
เราจะไม่ยอมตายด้วยศาสตราวุธของคนอื่นแล้วจึงจะกลับบ้าน
เมื่อกลับมาถึงบ้าน เพื่อน ๆ เขาพากันพูดสัพพยอกต่าง ๆ นานา
ยิ่งละอายใจมาก ก็ดีเหมือนกัน มันเป็นเหตุให้เราหายจากความเชื่อ
งมงายในเรื่องเครื่องรางของขลัง ตั้งแต่วันนั้นจนกระทั่งบัดนี้
ใครจะมาพูดว่าคืออะไร ๆ ในใจมันเฉยเอาเสียเลย สมัยเมื่อเป็น
สามเณร เพื่อน ๆ เขามาชวนให้ไปเรียน ขนาดเขาจะออกค่ายกครูให้
และรับรองให้ทดลองเอาเลย ใจมันก็ไม่ยอม

นับว่าเป็นโชคดีของเราอย่างหนึ่ง เราเกิดมาในสกุลที่มี
ศีลธรรมและได้อบรมอยู่ในวัดกับพระที่นับได้ว่าเป็นพระ
เมื่อถึงแควดล้อมมันบีบบังคับ จึงทำให้ใจของเราหันเหไปในทาง

ที่เลว แต่สิ่งเลวที่เราต้องการนั้นก็ไม่มีประสงค์ หากสิ่งนั้น
เป็นไปตามปรารถนาแล้ว ป่านนี้ตัวของเราก็คงไม่ทราบว่าจะเป็น
อย่างไร เรียกว่าบุญกรรมนำส่งหรือบุญวาสนาช่วยรักษาไว้ก็ว่าได้

การออกจากบ้านไปทางไกลในชีวิตของเราครั้งนี้เป็นครั้งแรก
ขณะที่เรากำลังอยู่บ้านม่วงไข่นั้น กำลังเริ่มข่าวสงครามโลก
ครั้งที่หนึ่งจะระเบิด ใครมาวัดก็พากันเล่าแต่เรื่องสงคราม
เราคิดถึงบ้านน้ำตาร่วงทุกวัน บางวันนอนดึกกว่าจะหลับคิดถึง
พ่อแม่มาก เมื่อเรากลับมาถึงบ้านแล้วก็ปฏิบัติพระในวัดเช่นเคย
เว้นแต่เราไม่นอนวัดประจำ ตอนนั้นเราทำหน้าที่เป็นไวยาวัจกร
ติดต่อพระกับชาวบ้านได้เป็นอย่างดีมาก ชาวบ้านทุกคนก็ดูเหมือน
จะชอบใจเรามากขึ้นเพราะใช้เรากล่อง ประกอบด้วยขณะนั้น
เรากำลังแตกเนื้อหนุ่ม เขาทั้งใช้ทั้งสัพยอกไปในตัวด้วย เราเข้าวัด
สนิทติดต่อกับพระเถรมาเป็นเวลายาวนานประมาณหกปี แต่ไม่เคย
มีพระองค์ไหนจะสอนให้เรารักษาศีลห้า ศีลแปด ที่จริงก็น่าสนใจ
เหมือนกัน เพราะพระสงฆ์ในสมัยนั้นขาดการศึกษาเอามาก ๆ
ทีเดียว

๒. พบพระอาจารย์สิงห์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม* กับ
พระอาจารย์คำ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ

---

* ต่อมาเป็น พระญาณวิเศษสัมฤทธิ์ราจารย์

ได้เดินรुकขมุลไปถึงบ้านนาสีดาเป็นองค์แรก ทั้ง ๆ ที่พระในวัดนั้นก็มียู่ แต่ท่านไปขอพักอยู่ด้วย คล้าย ๆ กับที่ท่านมุ่งจะไปโปรดเราพร้อมด้วยบิดาเราก็ได้ เมื่อท่านทั้งสองไปถึง เรากับบิดาของเราก็ได้ปฏิบัติท่านด้วยความเคารพและเลื่อมใสเป็นอย่างดียิ่ง เพราะเห็นปฏิปทาของท่านผุดผ่องจากพระกัมมัฏฐานคณะอื่น (เมื่อก่อนบิดาของเราเคยปฏิบัติอาจารย์สีทัต) โดยเฉพาะท่านสอนเราในข้อวัตรต่าง ๆ เช่น สอนให้รู้จักของที่ควรประเคนและไม่ควรประเคน ท่านสอนภาวนา บริกรรมพุทโธ เป็นอารมณ์ จิตของเรารวมได้เป็นสมาธิจนไม่อยากพูดกับคนเลย เราได้รับรศชาติแห่งความสงบในกัมมัฏฐานภาวนาเริ่มแรกจากโน้นมาไม่ลืมเลย เมื่อไปเรียนหนังสือเป็นสามเณร อยู่กับหมู่มาก ๆ เวลากลางคืนอากาศเย็น สงบดี เราทำกัมมัฏฐานของเราอยู่คนเดียวหาไม่มีใครรู้ไม่

ท่านมาพักอยู่ด้วยเราราว ๒ เดือนเศษ ที่แรกท่านตั้งใจจะอยู่จำพรรษา ณ ที่นั้น แต่เนื่องด้วยท่านมีเชื้อไข้ป่าอยู่แล้ว พอมาถึงที่นั่นเข้า ไข้ป่าของท่านยิ่งกำเริบขึ้น พอจวนเข้าพรรษา ท่านจึงได้ออกไปจำพรรษา ณ ที่วัดร้างบ้านนาบง ตำบลน้ำโมง อำเภอบ้านบ่อ เราก็ได้ติดตามท่านไปด้วยในพรรษานั้น ท่านเป็นไข้ตลอดพรรษา ถึงอย่างนั้นก็ตาม ในเวลาว่างท่านยังได้เมตตาสอนหนังสือและอบรมเราบ้างเป็นครั้งคราว จวนออกพรรษา ท่านจะมีความรู้สึกภายในใจของท่านขึ้นอย่างไรก็ไม่ทราบ ท่านบอกว่า ออกพรรษาแล้วจะต้องกลับบ้านเดิม แล้วท่านถามเราว่า

พระอาจารย์สิทธิ์ ขนฺตปากโม

(พระญาณวิเศษฐิติพรวิจิตรจารย์)
วัดป่าชาดวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา

เธอจะไปด้วยไหม ทางไกลและลำบากมากนะ เราตอบท่านทันทีว่า
ผมไปด้วยครับ ยังอีกไม่กี่วันจะออกพรรษา เราขออนุญาตท่าน
กลับบ้านไปลาบิดามารดา ท่านทั้งสองมีความดีใจมากที่เราจะไป
ด้วยอาจารย์ รีบเตรียมดอกไม้รูปเทียนให้เรา เพื่อขอมาบิดามารดา
(ธรรมเนียมอันนี้ท่านสอนเรานัก เราหนีจากบ้านไปครั้งก่อน
ท่านก็ให้เราทำเช่นนี้เหมือนกัน) คืนวันนั้นเราขอมาบิดามารดา
แล้วไปขอมานญาติผู้เฒ่าผู้แก่จนถึงทั่วหมด เมื่อเราไปหาใคร
ทุกคนพากันร้องไห้เหมือนกับเราจะลาไปตายนั้นแหละ เราเอง
ก็ใจอ่อนอดน้ำตา ร่วงไม่ได้ รุ่งเช้ามารดาและป้าได้ตามมาส่งถึง
อาจารย์ พากันนอนค้างคืนหนึ่ง วันนั้นเป็นวันปวารณาออกพรรษา
รุ่งขึ้นฉันจึงหันแล้วท่านอาจารย์พาเราออกเดินทางเลย ตอนนั้น
ป้าและชาวบ้านที่นั่นพากันมารุมร้องไห้อีก

๓. ออกจากบ้านครั้งที่สอง ตามพระอาจารย์สิงห์ไป

อาจเป็นประวัติการณ์ของเด็กคนแรกในจำพวกเด็กวัย
เดียวกันในแถบนี้ ที่จากบ้านไปสู่ถิ่นทางไกล ทั้งไร้ญาติขาดมิตร
อันเป็นที่อบอุ่นอีกด้วย แล้วก็จะเป็นเด็กคนแรกอีกด้วยที่ออกเดิน
รุกขมูตติดตามพระกัมมัฏฐานไปอย่างไม่มี ความหวังโยอาลัยทั้งสิ้น
ออกเดินทางจากท่าบ่อลุยน้ำลุยโคลนบุกป่าฝ่าดงข้าวตามทุ่งนา
ไปโดยลำดับ เวลาท่านจับไม้เท้าขึ้นนอนบนขนานาหรือตามร่มไม้

ที่ไม่มีน้ำขึ้นและ รุ่งเช้าท่านยังอดส่ำห้อออกไปบิณฑบาตมาเลี้ยงเราเลย เดินทางสามคืนจึงถึงอุดร แล้วพักอยู่วัดมัชฌิมาวาสสิบคืน จึงได้ออกเดินทางต่อไปทางจังหวัดขอนแก่น ผ่านมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร การเดินทางครั้งนี้เราสองคนกับอาจารย์ใช้เวลาเดือนเศษ จึงถึงบ้านหนองขอน ตำบลหัวตะพาน อำเภออำนาจเจริญ อันเป็นบ้านโยมแม่ของท่าน ท่านพักอบรมโยมแม่ของท่าน ณ ที่นั้นราวสามเดือน

๔. บรรพชาเป็นสามเณรแล้วเรียนต่อ

ณ ที่นั้น ท่านให้เราไปบรรพชาที่พระอุปัชฌาย์ลุยบ้านเคิ่งใหญ่ เมื่ออายุย่างเข้า ๑๘ ปี ตอนนั้นเราอ่านหนังสือคล่องขึ้นบ้าง เราได้อ่านหนังสือไตรโลกวิถิตถาร ตอนโลกเสื่อมจนเกิดสัจตถันตรกับปี ทำให้สลัดใจมาก น้ำตาไหลพรากอยู่เป็นเวลาหลายวัน เวลาฉันอาหารก็ไม่ค่อยจะรู้สึกรสชาติ ใจมันให้มัวแต่คิดถึงความเสื่อมวิบัติของมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย คล้าย ๆ จะมีภาพให้เห็นปรากฏในวันสองวันข้างหน้าอย่างนั้นแหละ แล้วท่านพาเราเข้าไปพักอยู่ วัดสุทัศนาราม ในเมืองอุบล ซึ่งเคยเป็นที่พักอยู่เดิมของท่าน แล้วเราก็ได้เข้าเรียนหนังสือไทยต่อที่โรงเรียนวัดศรีทอง ออกพรรษาแล้วท่านปล่อยให้เราอยู่ ณ ที่นั้นเอง ส่วนตัวท่านได้ออกเที่ยวรุกขมุลกลับมาทางจังหวัดสกลนครอีก เพราะในขณะนั้นคณะของท่านอาจารย์มั่นยังเที่ยวอยู่แถวนั้น คืบก่อนที่จะไปท่านได้ประชุม

พระณเร บอกถึงการที่ท่านจะจากไป ขณะนั้นเรารู้สึกอาลัยอาวรณ์
ท่านมาก ถึงกับสะอื้นในที่ประชุมหมุ่มมาก ๆ นั้นเอง เรารู้ตัวละอาย
เพื่อนรีบหนีออกมาข้างนอก แล้วมาตั้งสติใหม่ มาระลึกได้ถึงเรื่อง
พระอานนทร์ร้องไห้เมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขาร
จิตจึงค่อยคลายความโศกลงบ้าง แล้วจึงได้เข้าไปในที่ประชุมใหม่
ท่านได้ให้โอวาทด้วยประการต่าง ๆ เรารู้ตัวดีว่าเราอายุมากแล้ว
เรียนจะไม่ทันเขา ขณะที่เรียนหนังสือไทยอยู่นั้น เราได้แบ่งเวลา
ท่องสวดมนต์ท่องหลักสูตรนักธรรม เรียนนักธรรมตรีไปด้วย
แต่ก็ไม่ได้สอบ เพราะเจ้าคณะมณฑลท่านมีกำหนดว่า ผู้อายุยังไม่ถึง
๒๐ ปี ไม่ให้สอบนักธรรมตรี ปีที่ ๓ จึงได้สอบนักธรรมตรี และ
ก็สอบได้ในปีนั้น แล้วเราท่องบาลีต่อพร้อมกันนี้ก็ท่องปาฏิโมกข์
ไปด้วย เพราะเราชอบปาฏิโมกข์มาก เราเรียนหนังสือไทยจบแค่
ประถมบริบูรณ์ (เพราะโรงเรียนรัฐบาลมีแค่ประถม ๓ เท่านั้น)
เมื่อเราออกจากโรงเรียนภาษาไทยแล้ว เราก็ตั้งหน้าเรียนบาลี
แต่ในปีการศึกษานั้น บังเอิญพระมหาปิ่น ปัญญพโล น้องชาย
ของท่านอาจารย์สิงห์กลับมาจากกรุงเทพฯ มาเปิดสอนนักธรรมโท
เป็นปฐมฤกษ์ในมณฑลหัวเมืองภาคอีสาน เราจึงได้สมัครเข้าเรียนด้วย
แต่ทั้งบาลีและนักธรรมโทเราเรียนไม่จบ เพราะในศกนั้นอาจารย์สิงห์
ท่านได้กลับไปจำพรรษา ณ ที่วัดสุทัศนารามอีก ออกพรรษาแล้ว
ท่านได้พาเราพร้อมด้วยมหาปิ่นออกเที่ยวรุกขมูลก่อนสอบไล่

๕. สามเณรได้เป็นเศรษฐีของรัฐบาล

นั่นคือสามเณรเทศก์ กล่าวคือสมัยนั้นรัฐบาลคิดจะสร้างให้มีเศรษฐีขึ้นในเมืองไทยปีละหนึ่งคน จึงได้ออกล็อตเตอรี่ปีละครั้ง ตั้งรางวัลที่หนึ่งให้เจ็ดแสนบาทพอแก่ฐานะของเศรษฐีเมืองไทยพอดี เพื่อจะได้ไม่อับอายขายหน้าแก่นานาประเทศเขาบ้าง บังเอิญคืนวันหนึ่งสามเณรเทศก์เกษอนไม่หลับ เพราะแกลไปถูกล็อตเตอรี่รางวัลที่หนึ่งเข้า แล้วยกมือจัดแจงหาที่สร้างอาคารหลังใหญ่โตมโหฬารเป็นบ้านตึกสามชั้น ตกแต่งด้วยเครื่องเฟอร์นิเจอร์อย่างดี ทันสมัย ณ ท่ามกลางย่านการค้า ให้ลูกน้องขนสรรพสินค้ามาใส่เต็มไปหมด ตัวแกมีความสุขกายสบายจิต ไม่คิดอะไรอีกแล้ว นอนแก้อี๋ยาวทำตาปริบ ๆ มองดูบรรดาสาว ๆ สวย ๆ ที่พากันเร่เข้ามาหาซื้อสินค้าต่าง ๆ ตามชอบใจ คนไหนชำเลื่องตามาดูแก แล้วยิ้ม ๆ แกก็จะยิ้มตอบอย่างมีความสุข ในชีวิตของแกแต่เกิดมาได้ ๑๘ – ๑๙ ปีนี้แล้ว ไม่มีความสุขครั้งไหนจะยิ่งใหญ่ไปกว่าความสุขครั้งนี้เลย แกได้ตำแหน่งเศรษฐีตามความประสงค์ของรัฐบาลแล้วในพริบตาเดียว ทั้ง ๆ ที่อะไร ๆ ของแกก็ยังไม่มียี่สิบด้วย แต่นิจจาเอ๋ยความเป็นเศรษฐีของแกมาพลันเสื่อมสูญไปจากจิตใจของแกอย่างน่าเสียดาย เพราะแกมาสำนึกรู้สึกตนเอาตอนตึก อันเป็นเวลาพักผ่อนหลับนอนเสียแล้วว่า เอ๊ะ นี่อะไรกัน ล็อตเตอรี่ก็ยังไม่ทันจะออก แล้วยังไม่ทันจะซื้อเสียอีกด้วย ทำไมจึงมาเป็นเศรษฐีกันเสียแล้วนี่ เรานี้ชักจะบ้าเสียแล้วกระมัง

คืนวันนั้นแก็เกิดความละอายแก็ใจตนเองอย่างพูดไม่ถูกเสียเลย
นี่หากมีท่านผู้รู้มารู้เรื่องของเราเข้าจะว่าอย่างไรกันนี้ แล้วยแก็
ก็นอนหลับพักผ่อนไปจนสว่าง พอตื่นเข้ามาแก็ยังมีความรู้สึก
ละอายแก็ใจตัวเองอยู่เลย โดยที่เรื่องนั้นแก็มิได้เล่าให้ใครฟัง

เศรษฐีอย่างนี้ใคร ๆ ก็สามารถจะเป็นได้ มิใช่แต่สามเณรเทศก์
คนเดียว แต่ที่ข้าพเจ้าเรียกแก็ว่าเป็นเศรษฐีนั้น เพียงแต่แก็มโนภาพ
สมบัติอันเหลือหลายอย่างเดียว แต่รู้จักพอ ยังดีก็ว่าผู้ที่มีทั้ง
มโนภาพสมบัติและวัตถุสมบัติ แต่ไม่มีความพอแก็แล้วเป็นทุกข์
เดือดร้อน มันจะมีประโยชน์อันใดแก็เขาผู้นั้นเล่า ความมีหรือจน
อยู่ที่มีความสุขนั้นต่างหาก หาใช่เพราะมีของมากเหลือหลายไม่
พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ความพอใจของตนที่มีอยู่แก็แล้วนั้นแล
เป็นทรัพย์อันมีค่ามาก เราเลื่อมใสในธรรมวินัยคำสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว จึงได้มาบวชแล้วปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์
เห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ทรงชี้ลงไปก็ถึงทรัพย์ให้พระอานนท
ดูว่า นันอานนทของมิพิษ มิใช่จะเป็นพิษแต่แก็สมณะผู้เข้าไป
เกี่ยวข้องเท่านั้นก็หาไม่ ถึงแม้ฤหัสถ์ก็ทำให้เกิดพิษได้เหมือนกัน
ถ้านำมาใช้ไม่ถูกต้องตามหน้าที่ของมัน แต่แก็เป็นการจำเป็น
ที่จะต้องมี เพราะภาวะความเป็นอยู่ผิดแผกแตกต่างจากสมณะ
ยิ่งกว่านั้น หากผู้มีทรัพย์แล้ว แต่ใช้ทรัพย์นั้นไม่เป็น ก็ไม่ผิดอะไร
กับบุคคลผู้ถือตุ้มพินที่มีไฟติดข้างหนึ่ง ไฟจะต้องลามมาไหม้มือ
จนได้

เราบรรพชาได้ ๕ พรรษา จึงได้อุปสมบทเป็นพระนัับว่า
ได้เปรียบเขามากในด้านอยู่วัดนาน แก้ววัด รู้จักเรื่องของวัดได้ดี
พระที่บวชรุ่นเดียวกันแล้ว เราได้เปรียบด้านสวดมนต์และได้
พระปาฏิโมกข์เป็นต้น

๖. อุปสมบท ณ วัดสุทัศนาราม

เมื่ออายุของเราเข้า ๒๒ ปี เราได้ อุปสมบทที่พัทธสีมา
ณ วัดสุทัศน์ นั่นเอง โดย พระมหารัฐ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาปิ่น
ปัญญาพล เป็นกรรมวาจาจารย์ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๔๖๖
ตรงกับ ๔^๒ ๗ ค่ำเวลา ๑๑.๔๘ น. ปีนี้ท่านอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม
พระอาจารย์ของเราได้พักณรวม ๖ องค์ คือ พระ ๔ องค์ สามเณร
๒ องค์ มาจำพรรษาที่วัดสุทัศน์ นับว่าเป็นปฐมฤกษ์ที่พระกัมมัฏฐาน
จำพรรษาในเมืองอุบลครั้งแรก เหตุที่ท่านจะกลับมาจำพรรษา
ที่อุบลก็เนื่องจากได้ข่าวว่าพระมหาปิ่น (น้องชายท่าน) กลับจาก
กรุงเทพฯ มาอยู่ ณ ที่นั่น ท่านตั้งใจจะมาเอน้องชายของท่าน
ออกเที่ยวรุกขมูลด้วย คือก่อนที่ท่านมหาปิ่นจะไปเรียนหนังสือ
ที่กรุงเทพฯ ท่านปฏิญาณกับท่านอาจารย์มั่นไว้ว่า ผมไปเรียนหนังสือ
เสียก่อน แล้วจะออกไปปฏิบัติตามหลัง ท่านอาจารย์สิงห์พอได้
ทราบข่าวว่าน้องชายมาแล้วก็ดีใจ จึงได้มาจำพรรษา ณ วัดสุทัศนาราม
ออกพรรษาหมดเขตกฐินแล้ว ท่านอาจารย์สิงห์ได้พาพวกเรา
เป็นคณะใหญ่ออกเดินธุดงค์ การออกเดินธุดงค์ครั้งนี้ผู้ที่ออกใหม่

นอกจากพระมหาปิ่นกับเราแล้ว ยังมีพระคำพวย พระทอน และ สามเณรอีก ๒ รูป รวมทั้งหมดแล้ว ๑๒ องค์ด้วยกัน (พระมหาปิ่น ปัญญพโล ป. ๕ นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์แรกในเมืองไทยที่ออกธุดงค์ ในยุคนั้น ในหมู่พระเปรียญโดยมากเขาถือกันว่าการออกธุดงค์ เป็นเรื่องขายชีหน้า การออกธุดงค์ของเราครั้งนี้ถ้าไม่ได้ทำ อาจารย์สิงห์เป็นผู้นำแล้ว เราคงไม่ได้ออกธุดงค์ เมื่อเราหนีมาแล้ว ท่านพระอุปัชฌาย์ท่านต้องสวดปาฏิโมกข์เอง)

๗. เราพึงรู้จักรสชาติของความอาลัย ครั้งแรก

เราได้อยู่วัดสุทัศน์ อุบล เป็นเวลา ๖ ปีเต็ม โดยที่ปราศจาก ญาติมิตรและคนสนิทมาก่อน เมื่ออยู่ต่อมาได้มีคนเอาลูกหลาน มาฝากให้เป็นศิษย์อยู่ด้วยรวม ๔ คนด้วยกัน คือเป็นสามเณร ๒ เป็นเด็ก ๒ เขาเหล่านั้นได้อยู่ด้วยเรามาแต่เมื่อครั้งเรายังเป็นเณรอยู่ จนกระทั่งเราได้อุปสมบทเป็นพระ ทั้งเราและเขาถือกันอย่าง พ่อกับลูก พอตอนเราจะจากเขาไปเขาพากันร้องไห้อาลัยเรา เราก็แทบกลั้นน้ำตาไม่อยู่เหมือนกัน แต่เราเป็นอาจารย์เราจะร้องไห้ ก็อายเขาจึงกัดฟันอดกลั้นไม่แสดงความอาลัยออกมา แต่ถึงกระนั้น มันก็ทำให้เสียงเครือไปเหมือนกัน ตอนนี้ไม่สู้กระไรนัก พอออก เดินทางไปแล้วมันทำให้เราซึมเซอไปเป็นเวลานานทีเดียว จะเดิน – ยืน – นั่ง – นอน แม้แต่พูดและฉันอยู่ก็ตาม ใจมันให้ละห้อย

อาศัยคิดถึงเขาว่า เขาจะอยู่อย่างไร กินอะไร อดอิมอย่างไร แล้วใครจะมาสั่งสอนเขา หรือจะมีใครมากดขี่ข่มเหงเบียดเบียนเขาอย่างไร ความกลัวใจอย่างนี้ยังไม่เคยมีมาเลยในชีวิตของเรา ครั้งนี้เป็นครั้งแรก

เราจึงได้ทวนทบทวนคิดกันไปมาว่า เขาเหล่านั้นก็มีใช้ลูกหลาน วานเครือของเรา เป็นแต่เขามาอยู่อาศัยเราเท่านั้น อนึ่งเราก็ได้อบรมเขาและคุ้มครองเขาเป็นอย่างดีที่สุดแล้ว เท่าที่เราสามารถจะทำได้ ทำไม่จึงอาศัยอาวรณ์ถึงเขาหนักหนา มาตอนนี้มันให้ระลึกถึงผู้ที่มีบุตรมีภรรยาว่า โอ้อโฮ หากเป็นบุตรที่เกิดโดยสายเลือดของเราแล้ว ความอาลัยมันจะหนักขนาดไหน เราเห็นโทษในความอาลัยในครั้งนั้น มันซาบซึ่งเข้าไปตรึงหัวใจของเราไม่มีวันหายเลย มนุษย์เรานี้ไม่มีผิอะอะไรกับลูกถึง ซึ่งปราศจากแม่แล้ว อยู่ตามลำพังตัวเดียวไม่ได้ มันทำให้เรากลัวความอาลัยจนแทบพุดไม่ถูกเอาเสียเลย ความอาลัยเป็นทุกข์ ทั้งที่มีอยู่และพลัดพรากจากกันไป ทำอย่างไรคนเราจึงจะทำให้เป็นอิสระในตัวของตนเองได้เล่า

๘. ออกจากอุบลเป็นคณะเที่ยวรุกขมูล

คณะของเราพระ ๘ สามเณร ๔ รวมเป็น ๑๒ รูป โดยพระอาจารย์สิงห์เป็นหัวหน้า ได้เดินทางออกจากเมืองอุบลในระหว่าง

เดือน ๑๒ ได้พักแรมมาโดยลำดับ จนถึงบ้านหัวตะพานหยุดพัก
อยู่นานพอควร แล้วย้ายไปพักที่บ้านหัวจัว เตรียมเครื่องบริขาร
พร้อมแล้ว จึงได้ออกเดินรุกขมูลต่อไป

การออกเดินรุกขมูลครั้งนี้ ถึงแม้จะไม่ได้วิเวกเท่าที่ควร
เพราะเดินด้วยกันเป็นคณะใหญ่ แต่ก็ได้รับรสชาติของการออกเที่ยว
รุกขมูลพอน่าดูเหมือนกัน กล่าวคือ คืบวันหนึ่งพอจัดที่พักแขวนกลด
กางกลดคกมุ้งไหว้พระสวคมนตรีเรียบร้อยแล้ว ผนตกลกลงมา
พร้อมด้วยลมพายุอย่างแรงนอนไม่ได้ นั่งอยู่น้ำยังท่วมกันเลย
พากันหอบเครื่องบริขารหนีเข้าไปขออาศัยวัดบ้านเขา แถมยัง
หลงทางเข้าบ้านไม่ถูก เดินวกไปเวียนมาใกล้ ๆ ริมบ้านนั้น
ตั้งหลายชั่วโมง พอตีถึงวัด

ณ ที่นั้นมีโยมเข้าไปนอนอยู่ก่อน คือโยมที่เขาเดินทาง
มาด้วย ๖ คน เขามีฐานะการค้ำของเขา แต่เขาเห็นก้อนเมฆในตอนเย็น
เขาบอกว่าพวกผมไม่นอนละ จะเข้าไปพักในบ้าน พอพวกเราไปถึงเข้า
เขาจึงช่วยจัดหาที่นอนตามมีตามได้ หมอน เสื้ออะไรก็ไม่มีทั้งนั้น
แล้วจึงรีบกลับไปรับอาจารย์กับพวกเพื่อนอีก ๗-๘ รูป พอถึง
เก็บบริขารเรียบร้อยแล้วก็นอนเฉย ๆ ไปอย่างนั้น เพราะภูิกี้เปียก
ไปหมดทั่วทั้งห้อง เสื้อหมอนก็ไม่มีเพราะเป็นวัดร้าง แต่เมื่อ
ความเหนื่อยเปลี้ยมาถึงเข้าแล้วก็นอนหลับได้ชั่วคราวหนึ่งทั้ง ๆ ที่นอน
เปียก ๆ อยู่นั่นเอง แถมรุ่งเช้าบิดงาบาคก็ไม่ได้อาหาร ได้กล้วยน้ำว้า
กับข้าวสุก ฉันทข้าวกับกล้วยคนละใบ แล้วก็ออกเดินทางต่อ

ท่านอาจารย์พาพวกเราบุกป่าฝ่าดงมาทางร้อยเอ็ด กापสินธุ์ ผ่านคดถึงมาออกอำเภอสหัสขันธ์ เข้าเขตกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี แต่ไม่ได้เข้าไปในเมือง เว้นไปพักอยู่บ้านเชียงพินตะวันตกของอุดร เพื่อรอการมาจากกรุงเทพฯ ของเจ้าคณะมณฑล การที่ท่านให้พวกเรา มารออยู่ที่อุดรครั้งนี้ ท่านมีจุดประสงค์อยากให้พระมหาปิ่น มาประจำอยู่ที่อุดร เพราะที่อุดรยังไม่มีคณะธรรมยุต แต่ที่ไหนได้ เมื่อเจ้าคณะมณฑลมาจากกรุงเทพฯ ครั้งนี้ พระยาราชนกุล (ที่หลัง เป็นพระยาอุบอไทย) ได้นิมนต์พระมหาจุม พันธุโล (ภายหลัง เป็นพระธรรมเจดีย์) มาพร้อมเพื่อจะให้มาอยู่ที่วัดโพธิสมภรณ์ ที่อุดร ฉะนั้นเมื่อเจ้าคณะมณฑลมาถึงแล้ว พวกเราจึงเข้าไปกราบ นมัสการท่าน ท่านจึงได้เปลี่ยนโปรแกรมใหม่ จะเอาพระมหาปิ่น ไปไว้สกลนคร แล้วจะให้เราอยู่ด้วยพระมหาจุม เพราะทางนี้ ก็ไม่มีใครและเธอก็คนทางเดียวกัน อนึ่งเธอก็ได้เรียนมาบ้างแล้ว จงอยู่บริหารหมู่คน ช่วยดูแลกิจการคณะสงฆ์ด้วยกัน เราได้ถือโอกาสรายเรียนท่านว่า กระผมขอออกปฏิบัติเพื่อฉลองพระเดชพระคุณ เพราะผู้ปฏิบัติมีน้อยหายาก ส่วนพระปริยัติและผู้บริหารมีมาก พอจะหาได้ไม่ยากนัก ท่านก็อนุญาตแล้วนะให้เราอยู่ช่วยพระมหาปิ่น

๙. พบท่านอาจารย์มั่นครั้งแรก

เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว ท่านอาจารย์สิงห์ได้พาพวกเรา ออกเดินทางไปในมัสการกราบ ท่านอาจารย์มั่นที่บ้านคือ อำเภอ

ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๒๔๑๔-๒๔๙๒

บ้านผือ ขณะนั้นพระอาจารย์เสาร์ก็อยู่พร้อม เป็นอันว่าเราได้พบ
ท่านอาจารย์ทั้งสองแล้ว ได้กราบนมัสการท่านเป็นครั้งแรกในชีวิต
ตกกลางคืนท่านอาจารย์มั่นได้เทศนาอบรมพวกเราด้วยความเต็มอก
เต็มใจในการที่ได้เห็นพวกเราเป็นครั้งแรก โดยเฉพาะแล้วได้เห็น
พระมหาปิ่นผู้ซึ่งได้เคยปฏิญาณตนไว้ก่อนจะไปเรียนหนังสือ
ที่กรุงเทพฯ เมื่อท่านได้ฟังพระธรรมเทศนาของท่านอาจารย์มั่น
พร้อมกันกับพระอาจารย์สิงห์ที่เมืองอุบลว่า ผมไปเรียนหนังสือ
ที่กรุงเทพฯ ก่อน จึงจะออกปฏิบัติตามท่านอาจารย์มั่นภายหลัง
ส่วนตัวของเรา นั้น ท่านคงได้ทราบจากท่านอาจารย์สิงห์เล่าให้ฟัง
นอกจากนี้แล้วท่านคงไม่ทราบ

คืนวันนั้นเสร็จจากการอบรมแล้วท่านก็สนทนาธรรมสากัจฉา
กันตามสมควร จบด้วยการพยากรณ์ พระมหาปิ่นแลตัวของเรา
ในด้านความสามารถต่าง ๆ นานา ตอนนี้ทำให้เรากระดากใจตนเอง
ในท่ามกลางหมู่เพื่อนเป็นอย่างยิ่ง เพราะตัวของเราเองเพิ่งบวชใหม่
แลมองดูตัวเราแล้วก็ไม่เห็นมีอะไรพอที่ท่านจะสนใจในตัวของเรา
ความจริงตั้งแต่ตอนเย็น พออย่างเข้ามาในเขตวัดของท่าน มันทำให้
เราขวยเขินอยู่แล้ว แต่คนอื่นเราไม่ทราบ เพราะเห็นสถานที่
แลความเป็นอยู่ของพระเณรตลอดถึงโยมในวัด เขาช่างสุภาพ
เรียบร้อยนี่กระไร ต่างก็มีกิจวัตรและข้อวัตรประจำของตน ๆ
พอท่านพยากรณ์พระมหาปิ่นแล้วมาพยากรณ์เราเข้า ยิ่งทำให้เรา
กระดากใจยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ แต่พระมหาปิ่นคงไม่มีความรู้สึกอะไร

นอกจากท่านจะตรวจดูความสามารถของท่านเทียบกับคำพยากรณ์
เท่านั้น

รุ่งเช้าฉันจึงหันแล้ว ท่านอาจารย์สิงห์ได้พาคณะของเรา
เดินทางต่อไปบ้านนาสีดา ได้พาพักอยู่ ณ ที่นั้นสี่คืนแล้วย้อนกลับ
ทางเดิม มาพักที่ท่านอาจารย์มั่นอีกหนึ่งคืน จึงเดินทางกลับอุดร
แล้วได้เดินทางต่อไปสกลนครตามที่ได้ตกลงกันไว้กับเจ้าคณะมณฑล
แต่กิจการนั้นไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ของเจ้าคณะมณฑล
เพราะพระมหาปิ่นอาพาธไม่สามารถจะไปรับหน้าที่ที่มอบหมายให้ได้
ฉะนั้นในพรรษานั้น ท่านอาจารย์สิงห์จึงได้พาคณะเราไปจำพรรษา
ที่วัดป่าหนองลาด เรื่องนี้ทำให้เจ้าคณะมณฑลไม่พอใจอย่างยิ่ง
จึงได้เอาพระบุญ นักรธรรมเอกไปไว้ที่สกลนครต่อไป

๑๐. พรรษา ๒ จำพรรษาบ้านหนองลาด

(พ.ศ. ๒๔๖๗)

ก่อนเข้าพรรษาเราได้พระกลมชาวจังหวัดเลยเป็นกัลยาณมิตร
ดีมาก ขึ้นไปทำความเพียรที่ถ้ำพวง บนภูเหล็กสองครั้ง ครั้งที่หนึ่ง
สี่คืน ครั้งที่สองหกคืน โดยมีผู้ใหญ่บ้านอ่อนสี (ภายหลังเป็นกำนัน
ขุนประจักษ์ แล้วบวชพระ มรณภาพในเพศสมณะนั่นเอง) ได้ส่งคน
ให้ขึ้นไปจัดอาหารถวายเป็นประจำ เราได้จารึกพระคุณของแก
ไว้ในใจไม่รู้หายเลยจนกระทั่งบัดนี้ ผู้ใหญ่บ้านคนนี้ท่านอาจารย์มั่น
ทักว่าเป็นคนฉลาดแคล่วคล่องทุกอย่าง ไม่ว่าจะป็นด้านคำพูด

ปฏิภาณโต้ตอบและการทำงานตลอดถึงการสังกม ทันกับเหตุการณ์
แลสมัยทุกอย่าง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับฝ่ายพระแล้วยกให้แก่เลย
ไม่ว่าจะต้องการอะไรไม่ถึงกับพูดตรง ๆ ดอก พอปรารภเท่านั้น
แก่จัดการให้เรียบร้อยเลย พวกเราได้สัปปายะครบทั้งสี่แล้วก็เริ่ม
ประกอบความเพียรอย่างสุดเหวี่ยง ยิ่งทำความเพียรก็ยิ่งระลึกถึงคุณ
ของผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านเป็นกำลัง อาหารพริกแห้งผง
กับข้าวเหนียววันละหนึ่งก้อนเท่าผลมะตูม เราอยู่ได้พอทำความเพียร
ไม่ตาย เมื่อเรลดอาหารแต่มาเพิ่มความเพียรกายเราเบาสติเรอดี
สมาธิเราก็อิ่มยาก เราปรารภความเพียรมากสติของเราก็ตีขึ้น
แลมันคงดี เราหัดสติอยู่ ณ ที่นั้นเอาให้สม่ำเสมอตลอดกลางวัน
กลางคืน มิให้ผลอส่งออกไปตามอารมณ์ภายนอกได้ ให้ตั้งมั่น
อยู่ที่กายที่ใจแห่งเดียว แมื่อก่อนนอนหลับตั้งไว้อย่างไร ตื่นขึ้นมา
ก็ให้ตั้งอยู่อย่างนั้น จะมีผลอยู่บ้างก็ตอนฉันอาหาร เมื่อปรารภ
ความเพียรมากเท่าไร การระลึกถึงคุณของชาวบ้านก็ยิ่งมีมากขึ้น
เป็นเงาตามมา เรารู้ตัวดีว่าเราเป็นพระ ชีวิตของเราฝากไว้กับ
ชาวบ้าน ฉะนั้นเราจะปรารภความเพียรเพื่อใช้หนี้บุญคุณของชาวบ้าน
แล้วเราก็อิ่มใจตนเองว่าเรามาทำความเพียรครั้งนี้ เราได้ทำหน้าที่
ของลูกหนี้อย่างสมบูรณ์แล้ว จวนเข้าพรรษาจึงได้ไปจำพรรษา
ร่วมกับท่านอาจารย์สิงห์ที่บ้านวัดหนองลาด ในพรรษานี้เราเป็น
พระใหม่ไม่ต้องรับภาระอะไรนอกจากจะประกอบอาจารย์วัตร
แล้วก็ปรารภความเพียรเท่านั้น ท่านอาจารย์เองก็อนุญาติให้พวกเรา
เป็นพิเศษ เราได้ประกอบความเพียรตามแนวนโยบายที่เราได้กระทำ

มาแต่บนภูเขาลอดพรรษา แล้วยังได้ประกอบแบบโยคะเพื่อทดลอง
เพิ่มเติมอีกด้วย กล่าวคือฉันอาหารพ่อนตั้งแต่ ๗๐ คำข้าวเหนียว
ลงมาถึง ๓ คำ แล้วเขยิบขึ้นไปถึง ๓๐ คำ แล้วก็พ่อนลงมาถึง
๕ คำ ไป ๆ มา ๆ อย่างนี้เป็นระยะ ๆ ๓-๔ วัน ทำอย่างนี้อยู่ตลอด
พรรษา แต่ระยะที่ยาวนานกว่าเขาหน่อยคือ ๑๕ คำ แล้วก็ฉัน
แต่อาหารมังสวิรัตด้วย ร่างกายของเราพอมอยู่แล้วก็ยิ่งซุบซิบ
ลงไปอีก จนเป็นที่แปลกตาของชาวบ้าน ใคร ๆ เห็นก็ถามว่าเป็นอะไร
ไปหรือ แต่เราก็มีกำลังใจประกอบข้อวัตรและทำความเพียรได้
เป็นปกติ พอออกพรรษาเราจึงเริ่มฉันอาหารเนื้อปลา แต่เหม!
มันคาวนี่กระไร มนุษย์คนเรานี้กินเนื้อเขาเอามาเป็นเนื้อของเรา
เหมือนกับไปฉกขโมยของสกปรกเขามากินอย่างนั้นแหละ
เทพยดาทั้งหลายจึงเข้าใกล้มนุษย์ไม่ได้มันเหม็นสาบ แต่มนุษย์
ทั้งหลายก็ยังกอดชมซกาศพกันอยู่ได้

ออกพรรษาแล้ว เราสององค์กับท่านอาจารย์สิงห์ได้ขึ้นไปอีก
คราวนี้อยู่ ๕ คืน ท่านอาจารย์สิงห์อาหารได้ให้ไปตามพรรคพวก
ขึ้นมา เมื่อเห็นว่าที่นั่นมันไม่สะดวกแก่การพยาบาลกันจึงได้อพยพ
กันลงมาพักรักษาตัวอยู่ ณ ป่าหนองบัว (บัดนี้เป็นบ้านแล้ว)
พอดีท่านอาจารย์มันสั่งให้เราเดินทางไปพบท่านที่อำเภอท่าบ่อ
เราจึงได้ลาท่านอาจารย์สิงห์ไปตามคำสั่งของท่าน พอตีมาพบ
ท่านอาจารย์มันกับพระอาจารย์เสาร์ ซึ่งได้รับนิมนต์จากวัด
โพธิสมภรณ์ อุดรฯ ขณะนั้นคุณยายน้อย (มารดาพระยาราชนกุล)

มาในงานผูกพัทธสีมาวัดโพธิสมภรณ์ คุณยายน้อยได้พบและฟังเทศน์
ท่านอาจารย์มั่นครั้งนี้เป็นครั้งแรก เกิดความเลื่อมใสตั้งแต่นั้น
เป็นต้นมา เราได้อยู่ร่วมท่านอาจารย์มั่นเป็นเวลาหลายวันแล้ว
เดินทางกลับทำบ่อพร้อมท่าน

๑๑. พรรษา ๓ จำพรรษาบ้านนาช่างน้ำ

(พ.ศ. ๒๔๖๘)

พรรษานี้เราได้จำพรรษาที่บ้านนาช่างน้ำ ซึ่งไม่ไกลจากทำบ่อ
ที่ท่านอาจารย์มั่นอยู่ เรากับพระอาจารย์อุ้นได้หมั้นมาฟังท่าน
เทศน์เสมอ พรรษานี้เราก็ไม่มีภาระอะไรนอกจากจะปรารภ
ความเพียรเฉพาะส่วนตัวเท่านั้น ภาระอื่น ๆ มีการรับแขกเป็นต้น
เราได้มอบท่านอาจารย์อุ้นทั้งหมด เพราะท่านเคยเป็นอาจารย์เขา
มาแล้ว ท่านเคยบวชมหานิกายมาได้ ๕ พรรษา เพิ่งมาอุทิศฝ่ายคณะ
ธรรมยุตนี้เอง

ในพรรษานี้มีสิ่งที่น่าสนใจสวดใจสังเวชอยู่เรื่องหนึ่ง คือ
พระอาจารย์ทา ซึ่งเป็นพระผู้ใหญ่แล้วก็ดูเหมือนจะเป็นลูกศิษย์
คนแรกของท่านอาจารย์มั่นเสียด้วย ถ้าจำไม่ผิด พรรษาราว
๑๖ – ๑๗ พรรษานี้แหละ เดิมท่านไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ
แต่ไม่สำเร็จ พอท่านได้ทราบกิตติศัพท์ของท่านอาจารย์มั่น
ซึ่งเจ้าคุณพระอุบาลีฯ (สิริจนุโท จันทร) สรรเสริญจึงได้ออกติดตาม
ท่านมา ในพรรษานั้นท่านได้ไปจำพรรษาที่ถ้ำผาบึง จังหวัดเลย

กับอาจารย์จันทร์ ท่านเกิดสัญญาวิปัสสนาขึ้นมาหาท่านอาจารย์มันกลางพรรษา บอกว่า ท่านเองต้องอาบัติถึงที่สุดแล้วร้อนไปหมดทั้งตัว เห็นผ้าเหลืองเป็นพื้นเป็นไฟไปหมด เมื่อชักใช้ไล่เลียเข้าไปในสิ่งที่ว่าผิคนั้นก็ไม่มีมูลความจริงสักอย่าง เป็นแต่ตัวเองสงสัยสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วก็เดือดร้อนเองเท่านั้น สิ่งหนึ่งซึ่งท่านเดือดร้อนมากก็คือ เมื่อท่านไปทำความเพียรอยู่ที่บ้านโพนสว่างสมาธิมีกำลัง ทำให้สว่างไสวมาก จะคิดค้นพิจารณาธรรมหมวดใดก็ดูเหมือนหมดจดไปหมดแล้วลงสู่ที่ใจแห่งเดียว แล้วตัดสินใจตนเองว่า เราถึงที่สุดแห่งปรหมจรรย์แล้ว จนปฏิญาณตนในท่ามกลางสงฆ์เอาเสียเลย ต่อมาอาการนั้นเสื่อมไปเลยสงสัยตนว่า เราอดอุตรินุสสธรรม เป็นอาบัติถึงที่สุดแล้ว ถึงแม้จะมีผู้อธิบายให้ฟังว่าเราพูดด้วยความสำคัญผิด พระวินัยมิได้ปรับโทษดอก ท่านก็ไม่เชื่อความจริงความวิปัสสนาเดือดร้อนอันนี้ท่านมีหลายปีแล้ว แต่ก็พออดทนอยู่มาได้ พอมาถึงพรรษานี้จึงเหลือทนมีแต่จะสึกอย่างเดียว ท่านอาจารย์มันก็แก้ไม่ไหวจึงทิ้งไป ให้อยู่ด้วยท่านอาจารย์เสาร์ ปีต่อมาท่านอาจารย์เสาร์ก็เอาไม่อยู่ ผลที่สุดสึกจนได้ สึกแล้วก็หายเข้ากลีบเมฆกลีบฟ้า ไปไหนก็ไม่รู้ไม่มีใครทราบจนบัดนี้

เราได้เห็นเข้าแล้วทำให้ใจหดหู่เกิดสลดสังเวชในใจว่า แม้ท่านเป็นผู้ใหญ่ปฏิบัติมานานถึงขนาดนี้ ยังเกิดวิปัสสนาไปได้ตัวของเราแล้วจะอย่างไร จึงจะพ้นจากความวิปัสสนาไปได้ คิดแล้วก็นึกหวาดเกรงตนเอง แล้วได้นำเอาความวิตกนั้นไป

กราบเรียนท่านอาจารย์มั่น ท่านบอกว่านั่นซี ต้องระวังตนเอง และอย่าห่างไกลท่านผู้รู้ เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นรีบไปปรึกษาหารือกับท่าน ออกพรรษาแล้วท่านอาจารย์มั่นพร้อมด้วยคณะได้ออกเดินทาง ลงไปทางสกลนคร

๑๑.๑ กลับไปสงเคราะห์โยมแม่ — อ่าว — พี่ชาย

ตัวเราคิดถึงโยมแม่ จึงได้กลับไปบ้านเพื่อสงเคราะห์ ก็สมประสงค์ คือได้แนะนำให้ท่านนุ่นขาว รักษาศีล ๘ ครั้งนี้โยมป้า อ่าวผู้ชายแลพี่ชายก็เกิดศรัทธาได้พากันนุ่นขาวรักษาศีล ๘ ด้วย โดยเฉพาะพี่ชายซึ่งได้มีครอบครัวแล้ว มีบุตรคนหนึ่งอายุไม่กี่เดือน ก็ได้ออกบวชด้วย เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้สมาคมกับหมู่เพื่อน และอบรมกับครูบาอาจารย์หลายองค์ด้วย จึงให้ออกจากบ้านเดินทาง ตามครูบาอาจารย์ไป ส่วนเรากับพี่ชายและอ่าวผู้ชายได้ตามไปที่หลัง ได้ตามไปทันกันที่บ้านปลาไหล อำเภอพรรณานิคม ซึ่งท่าน อาจารย์สิงห์จำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้น แล้วท่านได้พาพวกเราไปตั้งสำนัก ที่บ้านอากาศอำนวย อยู่ไม่นานท่านอาจารย์มั่นได้ตามไปถึง แล้วท่านให้เราตามท่านไปตั้งสำนักที่บ้านสามผง การอยู่ใกล้ชิดผู้ใหญ่ ดีมาก มีสติระวางตัวอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งสามเณรผู้ที่ปฏิบัติท่าน ไม่อยู่ เราจึงได้ไปนอนที่ระเบียบกุฏิของท่านอาจารย์แทนสามเณร ปกติท่านอาจารย์มักตื่นนอนทำความเพียรเวลาตี ๓ ทุกคืน เวลา ท่านตื่นหิบบไม่ซัดไฟกร้อกแก๊ก เราต้องลุกก่อนท่านทุกทีเพื่อเข้าไป ถวายการปฏิบัติท่าน เราไปนอนอยู่หลายคืนจนท่านแปลกใจ

ถามเราว่า ท่านเทศก์ไม่นอนหรือ เราตอบท่านว่า นอนอยู่ครับ ในที่นั้นโรคของเราไม่ถูกกับอากาศ ฉันได้แต่ไม่มีกำลังปวดเมื่อย ระบบไปหมดทั้งตัวตลอดเวลา แต่ความเพียรของเราไม่ทอดย ฉันทันแล้วเข้าป่าหาที่วิเวกทำความสงบอยู่คนเดียวตลอดกลางวัน กลางคืนเดินจงกรมแล้วขึ้นฟังเทศน์ตั้งแต่ ๒ ทุ้ม จนถึง ๔ ทุ้ม ถ้าวัดไหนมีพระมากท่านก็เทศน์จนถึง ๖ ทุ้ม หรือตี ๒ จึงเลิก ท่านอุตสาห์เทศน์อบรมอยู่อย่างนี้เป็นกิจ บรรดาลูกศิษย์ก็มีกำลังใจ กล่าวหาญทำความเพียรอยู่เช่นเดียวกัน หลังจากท่านอาจารย์มันไปแล้ว ท่านอาจารย์เสาร์ไปอยู่แทน ๓ พรรษา ได้ข่าวว่าพระไปมรณภาพที่นั่นหลายองค์ พระอาจารย์ภูมีก็ไปตายคืน ๓ ที่นั่น เหมือนกัน

๑๒. พรรษา ๔ จำพรรษาที่ป่าช้าทิศเหนือ ของอำเภออากาศอำนวย (พ.ศ. ๒๔๖๙)

จวนเข้าพรรษาเราได้ย้อนกลับมาจำพรรษาที่ป่าช้าทิศเหนือของอำเภออากาศอำนวย ท่านอาจารย์สิงห์จำพรรษาทางทิศใต้ของอำเภออากาศอำนวย ในพรรษานี้ผู้ที่จำพรรษาด้วยกันมีพี่ชาย อาว์ผู้ชาย โยมแม่ โยมป่า และแม่ชีบ้านโพนสว่างอีกคนหนึ่ง พระคงมีแต่เราคนเดียวกับสามเณรชั้น บ้านท่าบ่อ พอจวนเข้าพรรษา โยมอาว์มาเสียไปคนหนึ่ง คงยังเหลือเพียง ๖ คนด้วยกัน ในพรรษานี้ชาวบ้านเกิดผีดาษผู้คนแตกหนีไปอยู่ตามป่าตามทุ่งนาเกือบหมด

แม้พระตามวัดในบ้านก็ตามโยมไปด้วย แทบจะไม่มีใครติดบาตรให้ฉัน เพราะคนในเมืองอากาศนี้เขาไม่เคยเป็นฝีดาษกัน บ้านมีพันกว่าหลังคาเรือน คนเป็นฝีดาษ ๕ คนเท่านั้น ใครเกิดเป็นฝีดาษแล้วจะต้องปกปิดไม่ให้ใครรู้ กว่าคนอื่นจะรู้มันลุกลามไปมากแล้ว และเมื่อเกิดฝีดาษแล้วจะต้องเอาไปไว้ในป่าปลูกกระต๊อบให้อยู่คนเดียว เพียงเอาอาหารไปส่งให้กิน ดินหนักหนาที่ท่านอาจารย์สิงห์ ท่านรู้จักยาสมุนไพรอยู่บ้าง ท่านจึงบอกไม่ให้เอาไปทิ้งไว้ในป่า ท่านพยายามรักษากัน จึงมีตายเพียงไม่กี่คนเท่านั้น พอทางการรู้เข้าจึงมาฉีดวัคซีนป้องกันให้

เดชะบุญเขายังนับถือพระกัมมัฏฐานอยู่ ถึงแม้ไม่มีใครนอนเฝ้าบ้านเลยสักคนเดียว ขนาดนั้นแล้วตอนตี ๔-๕ ยังอดสำหัด้อม ๆ มาหุงข้าวไว้สำหรับติดบาตร พวกเราไปบิณฑบาตเขาจะออกมาติดบาตรแล้วรีบกลับเข้าป่าไป

ขอขอบบุญขอบคุณชาวเมืองอากาศไร่ ณ ที่นี้ เป็นพิเศษ

บุญกุศลนี้เป็นของสูงเหนือชีวิตจิตใจ เป็นที่พึ่งของมนุษย์ ผู้ได้รับทุกข์ทั้งที่มีชีวิตอยู่และละโลกนี้ไปแล้วได้อย่างแท้จริง คนเราเมื่อได้รับทุกข์หากไม่พึ่งบุญแล้วจะไปพึ่งอะไรเล่า

คนเมืองอากาศกลัวฝีดาษยิ่งกว่ากลัวเสือ คนบ้านใกล้เรือนเคียงกันทั้งเป็นญาติกันด้วยก็ไม่พูดกัน เราถามเขาว่าเมื่อไร

จะพูดด้วยกัน เขาบอกว่าโน่นละ ออกพรรษาแล้วเดือนสาม
จึงจะพูดกัน

ในพรรษานี้เราได้ไปฟังเทศน์ท่านอาจารย์สิงห์บ่อย ๆ
การไปจะต้องเดินผ่านเมืองอากาศนี้ไปไกลเป็นระยะทางเกือบ
๓ กิโลเมตร (ในบ้านไม่มีคน แม้แต่สุนัขตัวเดียวก็ไม่เห็น) ถูกท่าน
อาจารย์สิงห์เทศน์กระเทือนใจเราอย่างหนัก จะเป็นเพราะท่านเกลียด
เพื่อให้กระเทือนใจเรา หรือท่านไม่รู้นิสัยของเราตามความเป็นจริง
ก็เหลือที่จะเดาถูก ท่านว่า นิสัยของเราเป็นคนกระด้าง หัวดี
ไม่ค่อยจะลงคน ขณะที่ท่านเทศน์อยู่นั้น เราได้กำหนดจิตตรวจดู
ภายในใจของเรา เรายังก็เคารพนับถือท่านอย่างสุดซึ้ง คอยรับโอวาท
ของท่านอยู่เสมอ ทำไมท่านจึงว่าอย่างนั้น แต่ที่ท่านว่าไม่ค่อย
จะลงคนนั้นเป็นความจริง เราเป็นคนเช่นนั้นแต่ไหนแต่ไรมา
สิ่งใดถ้าไม่สมเหตุสมผลแล้วไม่ค่อยเชื่อง่าย ๆ เหมือนกัน แม้ความเห็น
ของตนเอง หากไม่เทียบดูโน่นดูนี้แล้ว ถ้าไม่มีหลักฐานยืนยันแล้ว
หัวดีแต่ดินขาดก็ไม่ยอมเชื่อเอาเสียดี ๆ อย่างนั้นแหละ (เรื่องนี้
จะได้นำมาเล่าให้ท่านผู้อ่านฟังข้างหน้า) ในขณะที่นั่งฟังเทศน์ท่าน
อยู่นั้นพร้อมทั้งตรวจใจของตนไป มันยังทำให้เกิดมานะกล้าขึ้น
เหมือนกับเอาน้ำมันมารดดับไฟอย่างนั้นแหละ ขากลับมาเดินตัวปลิว
จิตมันกำหนดเอาเรื่องนั้นมาเป็นอารมณ์ไม่หาย คืบวันนั้นเรายัง
ปรารถนาความเพียรเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณด้วยคิดว่า

เราได้ปรารถนาความเพียรมาถึงขนาดนี้แล้ว ก็เลสซึ่งมีอยู่ในใจของเราแท้ ๆ ทำไมเราจึงรู้ไม่ได้ แต่คนอื่นกลับม่าวังรู้ของเราได้น่าขำขี้หน้า ท่านก็เป็นคนเกิดจากบิดามารดา เดิบโตมาด้วยน้ำนมข้าวป้อนเหมือน ๆ กับเรา ท่านยังสามารถล่วงรู้กิเลสภายในของเราได้ วันนี้ถ้าหากเราไม่สามารถรู้เรื่องกิเลสของเราแล้ว เราจะยอมตายกับการทำความเพียรของเรานี้แหละ

เมื่อปรารถนาความเพียรอยู่นั้นก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เป็นแต่พิจารณาไปว่า ท่านเห็นอย่างนั้น ท่านก็เทศน์ไปอย่างนั้นตามสิทธิของท่าน เมื่อของเราไม่เป็นอย่างท่านว่า เราก็ปรารถนาชำระตนเอง ใครจะไปรู้ ยิ่งไปกว่าเราแล้วไม่มี ใจก็สงบเย็นไปเฉย ๆ เมื่อทำความเพียรมากเข้าธาตุก็ไม่ค่อยปกติ จึงได้เอนกายลงพักผ่อน แต่นอนไม่ค่อยจะหลับ พอเคลิ้มก็ได้เรื่องที่บ้านเรียกกันว่าผีอำ เรื่องผีอำไม่ต้องอธิบาย ใคร ๆ ก็รู้กันคืออยู่แล้วว่ามันมีอาการอย่างไร แต่ข้อสำคัญมันเป็นผีอำจริงหรือไม่ ค็นวันนั้นเราได้ทดสอบหาข้อเท็จจริงหลายอย่าง เบื้องต้นมันเป็นตัวคล้าย ๆ กับตัวอะไรใหญ่โตดำทะมึนเข้ามานั่งทับอกเราแล้วหายใจไม่ออก พยายามดิ้นกว่าจะรู้สึกตัวหายใจได้แทบใจขาดทีเดียว เขาว่าผีสัตว์ที่เราฆ่ามันอยู่ที่หัวไปมีมือ เอามือทับหน้าอกมันจึงอำเอา ทีนี้เอามือออกจากหน้าอกแล้วมาวางเหยียดแนบลำตัว มันก็ตามมาอำอีก เอ นี้อะไรกัน เป็นเพราะเราอนหงายกระมัง ลองนอนตะแคงดูมันก็ยังมาอำอีก เวลามันอำ ทำเอาจนหายใจจะขาดให้ได้ จึงได้มากำหนดดูว่า

อาการของคนจะตายมันเป็นอย่างไร ครั้งแรกเรามีสติตามรู้ตัวจิตอยู่ว่า เวลาใจจะขาดนั้นเป็นอย่างไร สติตามรู้จิตจนวาระสุดท้ายยังเหลือ สติตามรู้จิตอยู่นิดเดียว ในความรู้สึกนั้นว่าถ้าเราปล่อยสติที่ยังตามรู้จิต นิดเดียว นี่แหละเมื่อไรนั้นแหละคือความตาย บัดนี้เราจะปล่อย ให้มันตายหรือไม่ปล่อยดี เวลานี้จิตของเราก็บริสุทธิ์คืออยู่แล้ว หากจะปล่อยให้มันตายก็ไม่เสียที มันยังมีความรู้สึกนึก ๆ หนึ่งว่า ถ้าเราไม่ปล่อยให้มันตาย มีชีวิตอยู่ ก็ยังสามารถทำประโยชน์ ให้แก่คนอื่นได้อีกต่อไป ถ้าตายเสียเวลานี้ก็จะได้แต่ประโยชน์ ส่วนตัวเท่านั้น แล้วคนที่อยู่ภายหลังก็จะไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ แห่งความตายนี้อีกด้วย ถ้าอย่างนั้นก็อย่าให้มันตายเลย แล้วพยายาม กระดุกกระดิกมือเท้าให้มันเคลื่อนไหวจนรู้สึกตัวขึ้นมา ตอนที่สอง ไม่เห็นตัวดอก แต่มันเป็นก้อนดำทะมึน ๆ เข้ามา ที่นี้เราทราบ แน่แล้วว่าไม่ใช่ผี มันเป็นเรื่องของลมตีขึ้นข้างบนต่างหาก เราพยายามเคลื่อนไหวมือเท้าแล้วก็หายไป ตอนที่สามไม่ถึงขนาดนั้น เป็นแต่ซึม ๆ เคลิ้ม ๆ แล้วเราพยายามลุกขึ้นเสีย ผู้อ่านทั้งหลาย ฟังสังเกตตัวเมื่อรู้สึกตัวขึ้นมา จะมีอาการมีนศิรยะและซึมเซอ ถ้าไม่พยายามรับประทานยาแก้ลมแล้วนอนไปอีกก็จะเป็นเช่นนั้นอีก เฉพาะตัวข้าพเจ้าแล้วก็ได้เฉพาะดมพิมเสนอย่างเดียว

๑๒.๑ ตำรานอนหลับหรือไม่หลับ

ในระยะเดียวกันนี้ได้พยายามจับอาการของคนนอนหลับ ว่าเป็นอย่างไร โดยมากเราไม่รู้ตัวขณะที่มันจะหลับจริง ๆ ตื่นแล้ว

จึงรู้ว่าคนนอนหลับ คนเราก่อนหลับจะมีอาการเมื่อยอ่อนเพลีย และง่วงซึมเซอทั้งกายและใจ ความนึกคิดสั้นเข้า ที่สุดปล่อยวาง สติอารมณ์ทั้งหมดแล้วหลับผลอยไปเรียกว่าหลับ เมื่อมาตั้งสติ คอยจับอาการ ขณะที่มันปล่อยวางขั้นสุดท้ายนั้นสติจะยังเหลือ น้อยมาก แทบจะจับไม่ได้เลยทีเดียว อารมณ์ต่าง ๆ ไม่มีเหลือเลย จะยังเหลือสติตามเพ่งดูจิตซึ่งปรากฏในขณะนั้นนิดเดียว คล้าย ๆ กับว่าจิตจะตกภวังค์ ตอนนี้ถ้าหากเราไม่ต้องการจะให้ มันหลับ พยายามค้นหาอารมณ์อันใดอันหนึ่งให้มันเอามายึด แล้วคิดค้นและปรุงแต่งต่อไป จิตใจก็จะเข้มข้นบิกบานหายจาก ความง่วงไม่หลับ แล้วจะมีคุณค่าเท่ากับเรานอนหลับตั้ง ๔ – ๕ ชั่วโมง ถ้าเราประสงค์จะให้มันหลับเราก็ปล่อยสติที่ว่ายังเหลืออยู่ นิดเดียววนั้นเสียแล้วจะหลับไปอย่างสบาย แต่ดีไม่เสียเวลา จะหลับ น้อยมากไม่เกิน ๕ – ๑๐ นาที หรือถ้าเราตั้งสติกำหนดได้ดังอธิบาย มานี้จริง ๆ แล้ว รับรองว่าไม่เกิน ๕ นาที

อนึ่ง ถ้าเราไม่ต้องการให้มันหลับละ แต่จะพักกาย พักจิตเฉย ๆ ก็ให้หาที่พักอันสงบพอสมควร จะเป็นที่ลับตา หรือท่ามกลางผู้คนก็ตาม แล้วเอนกายนอนทอดเหยียดให้สบาย อย่าให้เกร็งส่วนใด ๆ ทั้งหมดของร่างกาย แล้วให้กำหนดจิต ให้อยู่ในอารมณ์เดียวในความปล่อยวาง ให้มันว่างอยู่เฉย ๆ เฉพาะมันสักพักหนึ่ง แล้วเราลุกขึ้นมาอาการทั้งหมดก็จะเหมือนกับว่าเราได้นอนหลับไปแล้วตั้ง ๔ – ๕ ชั่วโมง ก็เหมือนกัน

ความจริงคำที่ว่า “นอนหลับ” นั้น ใจมิได้หลับ แต่กายพักผ่อนไม่ต้องเคลื่อนไหวทั้งหมดต่างหาก แม้ท่านที่เข้านิโรธสมาบัติก็มีใช้อาการของคนนอนหลับ เป็นอาการของท่านคุมสติให้จิตแน่วอยู่ในอารมณ์อันเดียว แล้วละอารมณ์นั้น ๆ ละเอียดลงไปโดยลำดับ พร้อมทั้งสติและจิตด้วย จนขาดจากความรู้สึกนึกคิดอะไรทั้งหมดด้วยอำนาจการอบรมของท่าน ขณะนั้นสติไม่มีงานทำ สติจึงหมดไป แม้ลมในร่างกายจะเดินอยู่ แต่ก็ เป็นของละเอียดที่สุดจนจะเรียกว่ามีก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่ใช่ คือมี แต่ไม่ปรากฏเดินทางจุมูก ถ้าจะอุปมาก็เหมือนกับลมภายนอก ลมมีอยู่ไม่ถึงกับพัดเอาใบไม้หรือสิ่งใด ๆ ให้หวั่นไหวปรากฏ ลักษณะเช่นนั้นใครจะพูดว่าลมไม่มีไม่ได้ ถ้าลมไม่มีคืออากาศไม่มีนั่นเอง มนุษย์สัตว์ทั้งหลายที่อยู่อาศัยในโลกนี้ก็ต้องตาย ท่านเรียกว่า เข้านิโรธสมาบัติ ตอนนีประสาทในอายตนะทั้ง ๖ ไม่ยอมรับสัมผัสอะไรทั้งนั้น แต่มีใช้นอนหลับ การนอนหลับ ถ้ามีอะไรมากระทบอาจรู้สึกขึ้นมาได้ทันที ส่วนท่านผู้ที่เข้านิโรธสมาบัตินั้น เข้าด้วยอาการอบรมฝึกฝนจิตของท่านให้ชำนาญแล้วจึงเข้า เมื่อเข้าแล้วจึงมีปาฏิหาริย์มาก ถึงแม้ใคร ๆ จะมาทำร้ายท่านในขณะนั้น ขนาดเอาไฟมาเผา ก็ไม่ไหม้ ส่วนนิพพาน ชาติตถกษัตริย์ได้ หากท่านจะออกจากนิโรธสมาบัติด้วยอำนาจแรงอธิษฐานของท่าน เมื่อถึงกำหนดแล้วลมหายใจจะค่อย ๆ หายบขึ้นโดยลำดับ ต่อจากนั้นไปทุกสิ่งทุกอย่างในตัวของท่านก็จะปกติเช่นเดิม นิโรธสมาบัติมีใช้พระนิพพาน เป็นฉาน เพราะขาดปัญญาสัมมาทิฐิที่จะวินิจฉัย

เหตุปัจจัยของกิเลสนั้น ๆ คือกามาพจรและรูปาพจร อันเป็นภูมิ
ของวิปัสสนาญาณ ญาณทัสสนะมัคควิถี ฌานทั้งหมดเป็นแต่
เครื่องสนับสนุนแลขัดเกลามรรคให้มีกำลังเท่านั้น

ฉะนั้น พระพุทธองค์ก่อนจะปรินิพพานจึงเข้าฌานผ่านไป
โดยลำดับ แล้วกลับเข้าจตุตถฌานอันเป็นพื้นฐานของวิปัสสนา
แล้วนิพพานในระหว่างกามาพจรกับรูปาพจรที่เป็นฐานของ
โลกุตตรธรรม

หากจะมีคำถามว่า เอ ตานี่ ทำไมแกจึงพูดถึงนิโรธ นิพพาน —
ฌานสมาบัติ แก่ได้ แก่ถึงแล้วหรือเปล่า แก่ก็จะตอบว่า มิได้
จะหาว่าข้าพเจ้าพูดอวดอุตริมนุสสรรมอย่างนั้นหรือ ความจริง
ท่านผู้เข้าถึงสัญญาเวทียตตนิโรธก็ดี ถึงมรรคผลนิพพานก็ดี
หรือเข้าถึงฌานสมาบัติก็ดี ท่านมิได้สำคัญว่าเราเข้าอยู่ เราถึงแล้ว
หรือถึงอยู่ เป็นแต่ท่านชำนาญในอุบายที่จะให้เข้าถึงเท่านั้น
ขณะที่เข้าถึงจริง ๆ ถ้ายังมีความสำคัญอยู่อย่างนั้นก็จะไม่เข้าถึง
แล้วคนทั่วไปที่เรียนรู้แลฉลาดในธรรมวินัยทั้งหลายก็จะพากัน
ถึงมรรคผลนิพพาน ฌานสมาบัติกันไปทั้งหมดทั้งบ้านทั้งเมืองละซี
ขณะนั้นไม่ใช่วิสัยของใครที่จะไปแต่งตั้งสมมุติบัญญัติขึ้นมา
เมื่อพ้นจากภาวะเช่นนั้นแล้ว ท่านจึงมาอนุสรณ์ตรวจตราลำดับ
เหตุผลแล้วบัญญัติเรื่องทั้งหลายเหล่านั้นขึ้น ผู้อธิบายทั้งหลาย
ไม่จำเป็นต้องถึงขั้นนั้น ๆ แล้วจึงจะอธิบายได้ เมื่อมีบัญญัติไว้แล้ว
เข้าในเนื้อความแล้ว ก็อธิบายตามความเข้าใจของตน ๆ ผิดบ้าง

ถูกบ้าง ถ้ามีฉะนั้นแล้วคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ไหนจะจริงถาวร
มาได้จนบัดนี้ ผู้ฟังก็เถอะน่า ฟังเรื่องเดียว หัวข้ออันเดียวกัน
แต่เข้าใจไปคนละแ่งกันก็เยอะ ถ้าแม่ผู้พี่เข้าใจขั้นนั้นอย่างเดียวกัน
ด้วยอุบายอันเดียวกัน แต่ก็ยังใช้แบบคายนคนละอย่างกัน **ธรรม**
ที่เห็นด้วยตนเองจึงจะเป็นอัครรรย์และทำได้ด้วยยาก ทำไม
จึงมาปรักปรำใส่โทษข้าพเจ้าแต่ผู้เดียว ไม่ยุติธรรมเลย

ขอภัยด้วยที่ข้าพเจ้าได้นำท่านผู้อ่านแหวกแนวพาไปเที่ยว
โลกเมืองผี บัดนี้ขอนำเข้าสู่เรื่องอัครรรย์ประวัติต่อไป

ออกพรรษาแล้วท่านอาจารย์สิงห์ได้พาคณะเราไปกราบ
นมัสการท่านอาจารย์มั่นที่บ้านสามผง ดังเคยปฏิบัติกันมาเป็นอาจณ
ในระหว่างทางเราได้เล่าเรื่องทั้งหมดนั้นถวายท่านอาจารย์สิงห์
ท่านก็ไม่ว่าอะไร ได้แต่นิ่ง ๆ เมื่อพวกเราไปถึงท่านอาจารย์มั่นแล้ว
ท่านได้นำเรื่องนั้นกราบเรียนท่านอาจารย์มั่นอีกที ขณะนั้นเรานั่ง
อยู่ห่างท่านไปหน่อย ไม่ทราบที่ท่านพูดอย่างไรในเรื่องของเรา
เราก็ไม่ได้ยิน เข้าใจว่าเป็นเรื่องไร้สาระมิใช่จักวิถี ท่านจึง
ไม่ปรารภต่อ เหมือนกับเรื่องอื่น ๆ

การไปรวมกันกราบนมัสการพระอาจารย์ผู้ใหญ่ในครั้งนี
ถึงแม้พระเณรทั้งหมดรวมกันจะหย่อนร้อย ก็นับว่ามากเอาการ
อยู่ในสมัยนั้น แล้วท่านอาจารย์มั่นได้ให้เราพร้อมด้วยพระอีกองค์หนึ่ง
กับสามเณรหนึ่งองค์ตามท่านออกเดินทางกลับบ้านท่าโนนแดง
ซึ่งอาจารย์อ้วน อาจารย์กู่ และอาจารย์ฝั้น จำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้น

ได้พักอยู่ ณ ที่นี้สามวัน ได้เล่าเรื่องที่เราหัดนอนหลับและไม่หลับ ให้เพื่อนฟัง ทุกองค์พากันเงิบไม่พูดว่าอย่างไร โดยเฉพาะท่าน อาจารย์อ่อน ซึ่งเป็นผู้ปรารภเรื่องนี้ก่อนตั้งแต่เรายังทำไม่ได้ ขณะที่ท่านอาจารย์มันอยู่ที่วัดป่าสามผงท่านเทศน์ทุกวัน ถ้าใคร อ่อนแอต่อเท่าเจ็บป่วยท่านก็เทศน์ว่า **นั่นมิใช่กลัวตาย แต่อยากตาย หลายนั่น** (คือหมายความว่า ถ้าทำความเพียรกล้าแข็งเข้า ใจบริสุทธิ์แล้วความกลัวตายก็จะลดน้อยลง) พอท่านออกจากวัดไป ไม่มีใครเทศน์ให้ฟัง จิตใจของลูกศิษย์ก็อ่อนลงจึงอยู่ไม่ได้ ที่วัดนี้ อากาศร้ายนัก ไข้มาลาเรียก็ชุม ใครใจอ่อนแอจะต้องโดนเป็นไข้ ทุก ๆ คน หมู่คณะที่อยู่บ้านสามผงได้ตามมาทั้งหมดวัดเลย บอกว่า แเย่อยู่ไม่ไหว อากาศวัดบ้านสามผงมันร้ายกาจมากทำให้ ซึมมีนเม่างวงนอนตลอดทั้งวัน เมื่อหมู่คณะไปรวมพร้อมกันแล้ว ท่านอาจารย์มันได้ปรารภถึงการเที่ยววิเวกของหมู่คณะเพื่อเผยแพร่ ศีลธรรมต่อไปว่า ในสามสี่จังหวัดแถบนี้คือ สกลนคร – อุดร – หนองคาย – เลย พวกเราก็ได้เที่ยวมากแล้ว ต่อไปนี้พวกเรา จะไปจังหวัดไหนดี ส่วนมากเห็นว่าลงไปทางอุบล แต่ตัวท่านเอง ไม่ค่อยพอใจเพราะหาป่าเขาและถ้ำยาก แต่ว่ามติส่วนมากเห็นเช่นนั้น ท่านก็อนุโลมตาม เมื่อตกลงกันแล้วก็เตรียมออกเดินทางเป็นกลุ่ม ๆ หมู่ ๆ ส่วนเราจำเป็นต้องตามส่งโยมแม่กลับบ้านจึงไม่ได้ติดตามท่าน ด้วย การที่คณะท่านอาจารย์มันไปครั้งนี้ ถูกมรสุมอย่างขนาดหนัก มีทั้งผลดีและผลเสีย ดี ก็คือ ได้ขยายจำนวนวัดมากขึ้น ซึ่งแต่ก่อน พระกัมมัฏฐานวัดป่าไม่มีเลย ที่จังหวัดอุบลฟังคามมีและตั้งรกราก

ลงได้ครั้งนี้อเอง แล้วก็ขยายออกไปเรื่อย ๆ ทุกวันนี้มีวัดพระธรรมยุต
แทบทุกอำเภอแล้ว ที่ เสีย ก็คือ เสื่อมคุณภาพในทางปฏิบัติก็ครั้งนี้
...เป็นประวัติการณ์จนท่านอาจารย์มั่นผลະหนีจากหมู่คณะขึ้นไป
เชียงใหม่เสียเลย

๑๓. พรรษา ๕ จำพรรษาอยู่ที่บ้านนาข้างน้ำ อีก (พ.ศ. ๒๔๗๐)

พรรษานี้ เราได้วกกลับมาจำพรรษาที่บ้านนาข้างน้ำอีก
เป็นครั้งที่สอง พี่ชายของเราได้จำพรรษาที่บ้านนาสีดากับโยมพ่อ
ออกพรรษาแล้วเราได้พาพี่ชายของเราไปทำความเพียรที่ถ้ำ
พระนาฬิกาหอก ตอนหลังนี้พี่ชายของเราได้กลับลงไปหา
พระอาจารย์เสาร์ ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่นครพนม ออกพรรษาแล้ว
ได้อุปสมบทเป็นพระ ณ ที่วัดศรีเทพนั่นเอง

๑๔. พรรษา ๖ จำพรรษาอยู่ที่ถ้ำพระ นาฬิกาหอก (พ.ศ. ๒๔๗๑)

เราได้พาเอาโยมพ่อไปอยู่ถ้ำด้วย ตั้งแต่ท่านบวชเป็นชีปะขาว
มาได้ ๑๑ ปีแล้ว เรายังไม่เคยได้ให้ท่านอยู่จำพรรษาด้วย และ
ก็ไม่เคยมาจำพรรษาใกล้บ้านอย่างปีนี้เลย ปีนี้นับว่าเป็นโอกาสอันดี
ที่เราจะได้อุปการะท่านในด้านทางธรรม และท่านก็ได้ทำภาวนา
กรรมฐานอย่างสุดความสามารถของท่านได้ผลอย่างยิ่ง จนท่าน

อุทานออกมาว่า ตั้งแต่เกิดมาในชีวิตเพิ่งได้ซาบซึ้งในรสชาติของพระธรรมในครั้งนี้อย่างแท้จริง ท่านนั่งภาวนากัมมัฏฐานได้นานเป็นเวลาถึง ๓-๔ ชั่วโมงทีเดียว เราดีใจมากที่ได้ส่งเคราะห์ท่านสมเจตนาธรรมณ์ของเรา แต่เมื่อถึงกาลเวลาเช้าแล้ว คนเรามันมักมีอันเป็นไป กล่าวคือ ท่านมาเกิดอาพาธ ถูกหลานเขามองเห็นความลำบากเมื่อเจ็บมากในเวลาค่ำคืน เพราะอยู่สองคนพ่อลูกด้วยกันเท่านั้นไม่ทราบว่าจะวิ่งไปพึ่งใคร เขาจึงได้พากันมารับเอาลงไปรักษาที่บ้าน แต่ท่านก็ไม่ยอมกลับไปอยู่ที่วัดเดิม ให้เขานำเอาไปไว้ที่ห้างนาของท่านกลางทุ่ง เราได้ตามไปให้สติบ่อย ๆ

ในปีนั้น มีสิ่งที่น่าสนใจอยู่อย่างหนึ่งสำหรับโยมพ่อของเรา กล่าวคือ ข้าวกล้าในนาของชาวบ้านทั้งหมดแถบนั้นไม่ดีเลย ทั้ง ๆ ที่ฟ้าฝนก็พอปานกลาง ต้นข้าวแดงไปหมด มีข้าวที่เขียวงามผิดปกติตาของคนทั้งหลายเฉพาะทุ่งนาที่ท่านอยู่เท่านั้น จนชาวบ้านพูดกันว่าคุณพ่อปะขาวคงจะไม่รอดปีนี้ แล้วก็เป็นอย่างที่เขาคิด วันนั้นเราได้ไปให้สติและอุบายต่าง ๆ จนเป็นที่พอใจของท่าน ท่านก็ยังแข็งแรงดี จวนค่ำเราจึงกลับที่อยู่ถ้าพระนาฬิกาหอกลางคืนวันนั้นเองท่านได้ถึงแก่กรรมด้วยอาการมีสติสงบอารมณ์อยู่ตลอดหมดลมหายใจ รุ่งเช้าเขาได้ไปตามเรามา แล้วก็ทำการฌาปนกิจศพของท่านให้เสร็จเรียบร้อยในวันนั้นเอง ถึงแก่กรรมเมื่อเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ อายุได้ ๗๗ ปี บวชชีปะขาวอยู่ ๑๑ ปี

ก่อนโยมพ่อของเราจะไปอยู่ด้วย เราอยู่คนเดียว หลังจากโยมพ่อของเราถึงแก่กรรมแล้วเราก็ออยู่คนเดียวอีก นับว่าหาได้ยากที่จะได้วิเวกอย่างนี้ เราได้กำหนดจิตใจของเราไว้ว่า ชีวิตและเลือดเนื้อตลอดถึงขั้วกระดูกที่เราจะทำอยู่ทั้งหมด เราขอมอบบูชาพระรัตนตรัยเหมือนกับบุคคลเด็ดดอกไม้บูชาพระฉะนั้น แล้วเราก็รีบเร่งปรารภความเพียรอย่างแรงกล้า ตั้งสติกำหนดจิตมิให้คิดนึกส่งออกไปภายนอก ให้อยู่ในความสงบเฉพาะภายในอย่างเดียว ตลอดวันยังคำค้ำยังรุ่ง ก่อนจะนอนตั้งสติไว้อย่างไรตื่นมาก็ให้ได้อย่างนั้น แม้บางครั้งนอนหลับอยู่ก็รู้สึกที่ตัวเองนอนหลับ แต่ลุกขึ้นไม่ได้พยายามให้กายเคลื่อนไหวแล้วจึงจะรู้สึกตัวตื่นขึ้นมาด้วยความเข้าใจในตนเองว่า จิตที่ไม่คิดนึกส่งสายออกไปภายนอก สงบนิ่งอยู่คนเดียว นั่นแลคือความหมดจดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ปัญญาที่เอามาใช้ชำระใจที่ส่งสายแล้วเข้ามาหาความสงบนั้นเอง ฉะนั้นจึงไม่พยายามที่จะใช้ปัญญาพิจารณาธาตุขันธ์ – อายตนะ เป็นต้นหาได้รู้ไม่ว่า กายกับจิตมันยังเกี่ยวเนื่องกันอยู่ เมื่อวัตรหรืออารมณ์อันใดมากระทบส่วนใดส่วนหนึ่งเข้าแล้ว มันจะต้องกระเทือนถึงกันทำให้ใจที่สงบอยู่แล้วนั้น หวั่นไหวไปตามกิเลสได้

เราทำความเพียรเจริญกรรมจนเท่าทะลุเลือดออกแล้วก็ป็นไข้ตลอดพรรษา แต่เราก็หาได้พักผ่อนในการปรารภความเพียรไม่ เราเคยได้อ่านเรื่องของพระเถระบางองค์ในสมัยก่อนเจริญกรรมจนเท่าแตกเราไม่ค่อยจะเชื่อ คำว่า แตก คงหมายเอาไปกระทบ

ของแข็งอะไรเข้าแล้วก็แตก ก็เดินจงกรมสำรวจในทางเรียบ ๆ จะไปกระทบอะไร ความจริงศัพท์บาลีคำว่า แตก หรือ ทะลุ ใช้ศัพท์เดียวกันนั่นเอง และที่ว่าพระอาพาธ (ไข้) เกิดจากกรรม – ฤดู – น้ำดีกำเริบ – การกระทบสิ่งภายนอกแลเกิดจากทำความเพียร ก็ฟังมาเข้าใจเอาเองว่า ความเพียรที่จิตมีกำลังถ้าไม่มีปัญญา แต่เราอยู่คนเดียวไม่มีกัลยาณมิตร กล้าแต่ความเพียรจิตไม่กล้า ปัญญาไม่ค่อยดี จึงทำให้เป็นไข้

ออกพรรษาแล้ว เราจึงได้ย้อนกลับไปหาพี่ชายของเรา และพระอาจารย์เสาร์ที่นครพนม เพราะเราห่างจากหมู่เพื่อน และครูบาอาจารย์มาสองปีแล้ว ตั้งแต่ท่านอาจารย์เสาร์และท่านอาจารย์มั่น พร้อมทั้งหมู่คณะจากท่าบ่อไป ในแถบนี้ยังเหลือพระคณะนี้เฉพาะเราองค์เดียว

๑๕.๑ เรื่องของหลวงตามัน

ขณะนั้นหลวงตามันบ้านคือ ได้มาจำพรรษาบ้านนาสีดา อันเป็นบ้านเกิดของเรา แก่เที่ยวคุยและอาละวาดพระที่มีความรู้ น้อยกว่าว่า แก่เป็นผู้เก่งทางศาสนา สามารถโต้ตอบกับใครต่อใคร ให้ปราชัยไปได้ แม้พระกัมมัฏฐานทั้งหลายเห็นหน้าแกแล้ว ก็หลบหน้า ดูซิ พระกัมมัฏฐานทั้งหลายอยู่ไม่ได้หนีไปหมด เพราะกลัวเรา ยังเหลือแต่คุณเทศก์องค์เดียวนี้อยู่ไม่กี่วันก็จะไปแล้ว เขาได้ยินแล้วเบื่อไม่อยากพูด ถึงพูดเขาก็ว่าถูกแต่แก่คนเดียว โต้กันไปเป็นเรื่องเป็นราว

พอดีพรรษานั้นเกิดอริกรรมกับพระบ้านกลางใหญ่ เขาแอบไป
นิมนต์เราให้ลงมาจากถ้ำพระเพื่อมาชำระอริกรรม พอเราลงมา
แกกลับให้ล้มเลิกอริกรรมนั้นเสีย แกชวนทำอย่างนี้อยู่รำไป
จนเป็นเหตุให้พระแถวนั้นเอือมระอาไปหมด นี่จะเป็นเพราะบ้ายอ
ดังคนปักษ์ใต้พูดก็ได้ เพราะเขาจี้เกียดพูด พูดไปก็ไร้สารประโยชน์

พอดีวันนั้นเป็นวันปวารณา เขาทำบุญตามประเพณี
เขาไปนิมนต์แกมาร่วมเทศน์ด้วย และเขาได้ไปนิมนต์เราลงมา
ร่วมด้วยเหมือนกัน แต่เขาไม่ได้บอกให้แกรู้ พอตีเราเดินผ่านบ้านมา
ไม่เห็นมีคน เขาไปรอคอยเราอยู่ที่วัดหมดแล้ว ซึ่งผิดปกติจากทุกวัน
ก็แต่ไหนแต่ไรมาพอรู้ว่าเราจะเดินผ่านบ้านเขาจะมารอดูเรา
เต็มไปหมดสองข้างทาง บางคนร้องเรียกจ้าละหวั่น จนเราไม่อยากจะ
เดินผ่านบ้านกลางใหญ่

พอแก่เทศน์จบเราเรียกประชุมสงฆ์ทั้งหมดแล้วปรารภ
เรื่องที่แกพูดว่า ไหว้พระเอา—อะระหัง—ขึ้นก่อนนั้นผิด เราไม่ได้
เป็นพระอรหันต์ ไหว้อรหันต์ไม่ได้ ให้แกอ้างเหตุผลประกอบ
แกบอกที่ต้องว่า นะโม—ขึ้นก่อนซิแล้วว่า นะโม—อรหโต—สัมมา
สัมพุทธัสสะ เราชี้ให้แกเห็นว่า มันก็ไหว้อรหโตเหมือนกัน
หลวงตาเป็นพระอรหันต์หรือ? จึงไหว้อรหโต

ถึงตอนนี้ แกชักจะโกรธอย่างแรงทีเดียวว่า ถ้าไม่ได้เป็น
พระอรหันต์แล้วไม่บวชอยู่อย่างนี้ดอก สึกออกไปนอนกับเมียดีกว่า

และพูดหยาบคาย...หลายอย่าง ล้วนแต่คำไม่น่าฟังทั้งนั้น จึงย้อนถามต่อไปว่า ที่เราเป็นพระอรหันต์มีอะไรเป็นเครื่องวัด แยกตอบว่า คุณคือเป็นเครื่องวัด เราบอกว่าคืนใคร ๆ ก็ดูได้แม้แต่วัวควาย มันก็กินหญ้ากับคุณอยู่ตลอดวันยังค่ำ มันเป็นอรหันต์หมดด้วยกันละซิ หลวงตานี้เฝ้าอดุตรีมนุสสรธรรมแล้ว พอเราพูดเท่านั้น แยกก็ใจหยุดชะงักพูดอะไรไม่ได้เลย เราได้พูดหลายเรื่องเป็นต้นว่า แยกพูดทำทนายหมู่เพื่อนและพระกัมมัฏฐานต่าง ๆ นานา เป็นจริงใหม่ ขอให้พูดออกมา แยกไม่พูดเลยเด็ดขาด

เวลานั้นจวนค่ำแล้ว พระเขาจะปวารณา แยกเข้าไปในอุโบสถ จะปวารณาจะเข้าง แต่พระไม่ให้ปวารณาด้วย แยกเลยกลับบ้านนาสีดาคนเดียว วันนั้นคนทั้งบ้านแทบจะไม่มีคนอยู่เฝ้าบ้านเลย มารวมกัน ณ ที่วัดนั้นหมด กำนันตัวเอกซึ่งไม่เคยเข้าวัดเลย แต่ไหนแต่ไรมา ก็เข้าวัดตั้งแต่วันนั้นมาจนกระทั่งวันตาย พอตีเย็นวันนั้นเราไม่ได้กลับถ้าพระ แต่นอนวัดบ้านนาสีดา หลวงตามันได้กระหืดกระหอบมาหาเราแล้วพูดแทบไม่เป็นศัพท์เป็นแสงด้วยความน้อยใจแล้วจะหนีไปในคืนนั้น ได้บอกว่าอภัยยายขาน้ำเขาอยู่ไม่ได้ เราได้ร้องขอให้อยู่ต่อไปรุ่งเช้าจึงไป ผมพูดตามเหตุผล ผมไม่มีความอิจฉาริษยาอะไรดอก คืนนั้นแกลนอนไม่หลับหมดคืน เช้ามีดแก่ก็ไปโน่นไปหาเจ้าคณะอำเภอเขาโน่น แยกไปขอลาสิกขาคนเดียวเสียภรรยาอันดังไปหมด เจ้าคณะอำเภอเขาก็รู้เรื่องนี้ด้วย บอกว่าไม่ต้องลาก็ได้ สึกเลย แยกกลับบ้านคือ ลาพระเป็นครูสอน

นักธรรม พระเขาก็อีกเหมือนกัน เขาบอกว่าไม่ต้องลาก็ได้ สึกเลย

ผลสุดท้ายสึกแล้วเข้าห้องนอนเงียบอยู่บ้านภรรยาเก่า
เป็นตั้งหลายวัน จึงค่อยมาให้คนเห็นหน้า

เรื่องไร้สาระนำมาประกอบอดีตโนประวัติเพื่อให้สมบูรณ์ฉบับ
ไม่นำมาหรือก็จะขาดเรื่องไม่สมบูรณ์ไป

๑๔.๒ เรื่องของหลวงเตี้ยทองอินทร์

นำเรื่องไร้สาระมาเล่าสู่กันฟังแล้ว ทีนี้จะนำเอาเรื่องที่มีสาระ
มาเล่าสู่กันฟัง หลวงเตี้ยทองอินทร์เดิมแกเป็นคนโคราช บ้าน
โคกจอหอ เกมาค้าขายอยู่ท่าบ่อเป็นพ่อค้าใหญ่มีชื่อเสียงคนหนึ่งใน
แถบนี้ แกเป็นคนมีศรัทธาทั้งตัวทั้งเมีย คนท่าบ่อรู้การรักษาศีล
ก็เพราะแก แกถวายสวนทำเป็นวัด – ชื่อวัดอัมพวัน เอาชื่อ
ของสองตัวเมียใส่ด้วย เพราะตัวชื่ออินทร์ เมียชื่ออ่า แล้วแกก็บวช
ทั้งสองตัวเมีย อยู่มาได้ ๔ – ๕ พรรษา แกเป็นโรคฟกบวมไปไหน
ไม่ได้นอนอยู่กับที่ ถึงปีมาลูก ๆ เขาจะต้องทำบุญบังสุกุลเป็นให้แก
เราเลยถูกนิมนต์ไปทำบุญด้วย ทั้งที่เราไม่เคยเห็นหน้ามาแต่ก่อนเลย
เราได้ ๕ พรรษา แกได้ ๗ พรรษา แกกว่าเรา ๒ พรรษา แกบอกว่า
เวลานี้ผมเหมือนตายแล้วครับ เราก็บอกว่าคนตายแล้วมันดีชิ
แกบอกว่าผมไม่ห่วงอะไรทั้งหมด จิตจดจ่อแต่มรรค ๔ ผล ๔
นิพพาน ๑ เท่านั้นแหละ เราก็บอกว่า ถ้ายังปรารถนาอยู่ก็เรียกว่า
ยังไม่ตาย คนตายแล้วไม่ปรารถนาอะไรเลย ตอนนี่แกชักจะอึ้งแล้ว

แกช้กว่า ไม่ให้ปรารถนาจะให้ผมทำอะไร เราบอกว่า ให้ภาวนา พุทโร ๆ เป็นอารมณ์อย่างเดียว

ตอนนี้เรามองดูข้างล่างมีพระมาอยู่เต็มไปหมด เราจึงรีบ ทำพิธีเสร็จแล้วก็ลงไป ให้พระวัดอื่นมาทำพิธีต่อ (ตามปกติแล้ว เมื่อแกดี ๆ อยู่ขยันไหว้พระสวดมนต์มาก ๗ วัน จึงจะรอบของเก่า เวลาพระอาจารย์ผู้ใหญ่มาก เช่น อาจารย์มัน อาจารย์เสาร์ เป็นต้น แกเข้าไปหาแล้วออกมาบอกลูกและเมียว่า ทำบุญทำทานตัดบาตร เท่านั้นก็พอแล้ว ไม่ต้องอะไรหนักหนา แต่ลูกสาวปฏิบัติได้ดีมาก)

พอรุ่งเช้าขึ้นมามีคนมาบอกว่านิมนต์ไปหาหลวงเตี้ยด้วย แกมีเรื่องที่จะเล่าให้ฟัง เราบอกว่าฉันเข้าแล้วจะไปให้รอบประเดี้ยว พอเราไปถึงแกรีบเล่าเรื่องมหัศจรรย์ให้ฟังว่า อาจารย์--คินนี้ ผมแปลก ไก่ซึ่งแต่ก่อนมันขันเสียงว่าเอกอีเอก--เอก แต่เมื่อคินนี้ ไม่ขันเป็นอย่างนั้น มันบอกว่า จิตเจ้าเป็นเอก ๆ ดังนี้

(เมื่อจิตเป็นเอกคตารมณแล้ว เสียงมันจะปรากฏเป็น อย่างนั้น)

อาจารย์--ตุ๊กแก เมื่อก่อนมันร้องว่า ตุ๊กแก ๆ คินนี้มันบอกว่า ตัวเจ้าแก่แล้ว ๆ (เป็นธรรมชาติเสียงอะไรซึ่งมีอาการคล้ายกัน เป็นเครื่องสอนและจะสอนทันที) เราได้บอกแกว่า ถูกแล้วให้ตั้งใจ ภาวนาเข้า ทำให้ใจแน่วแน่ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน อย่าให้ เผลอได้ ไหน ๆ เราก็ตั้งต่อความตายแล้ว

วันหลังมีคนมาบอกว่า ขอให้อาจารย์รีบไปเร็ว หลวงเตี้ยจะสึกแล้ว เราคกใจ เรื่องอะไรทำไมจึงจะสึกเสียแล้วภาวนาฟังเป็นเราบอกว่า เตี้ยก่อนอย่าฟังสึก มันข้าวเสร็จแล้วจะไป พอเราไปกุฎิแกมีลูกทรงกันสองชั้น เราเปิดชั้นนอกเข้าไป แล้วให้เด็กเฝ้าแกอยู่นั้นเปิดอีกชั้นหนึ่ง แกได้ยินเสียงของเราเท่านั้นแหละ ความสงสัยหายหมดเหมือนปลิดทิ้ง แล้วเล่าให้ฟังว่า ผมได้เล่าเรื่องต่าง ๆ ที่ผมภาวนาเป็นให้ลูกสาวฟังดังผมได้เล่าถวายอาจารย์นั้น พอเล่าไปเกิดวิตกขึ้นมาว่าตายจริง กูนี้เป็นปราชิก ข้อที่ว่าอวดอุตริมนุสสรธรรมให้คนฟังแล้ว เกิดความร้อนใจแล้วจะสึกให้ได้ พอดีได้ยินเสียงอาจารย์มา ความเดือดร้อนอันนั้นเลยหายวับไป ผมไม่สึกแล้วคราวนี้ เราได้บอกว่าไม่เป็นการอวดอุตริมนุสสรธรรมดอก เราไม่ได้หวังลาภหวังยศแลความสรรเสริญ เราพูดเพื่อศึกษาธรรมกันต่างหากไม่เป็นอาบัติ

หลังจากนั้น เราเป็นห่วงคิดถึงครูบาอาจารย์เพราะเราหนีจากอาจารย์มาได้ ๒ ปี จึงได้ลาท่านไปนครพนมเพื่อเยี่ยมพระอาจารย์เสาร์

๑๕.๓ อยู่ด้วยท่านอาจารย์เสาร์

ท่านอาจารย์เสาร์ตามปกติท่านไม่ค่อยเทศนา ถึงจะเทศน์ก็เป็นธรรมสากัจฉา ปีนี้เราไปอยู่ด้วยก็เป็นกำลังของท่านองค์หนึ่งคือเดิมมีท่านอาจารย์ทุมอยู่แล้ว เราไปอยู่ด้วยอีกรูปหนึ่งจึงเป็นสองรูปด้วยกัน และเราก็ได้ช่วยท่านอบรมญาติโยมอีกแรงหนึ่ง

ปีนี้เราได้ขออาราธนาให้ท่านถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ที่แรกท่านก็ไม่อยากถ่าย พอเราอ่อนวอนอ้างถึงเหตุผลความจำเป็นเพื่อให้บรรดาศิษยานุศิษย์และลูกหลานยุคต่อไปได้มีโอกาสกราบไหว้เคารพบูชาท่านถึงได้ยอม นับเป็นประวัติศาสตร์ เพราะแต่ก่อนมาท่านไม่ถ่ายรูปเลย แต่กระนั้นเรายังเกรงท่านจะเปลี่ยนใจ ต้องรีบให้ข้ามไปตามช่างภาพมาจากฝั่งลาวมาถ่ายให้ เราดีใจมากถ่ายภาพท่านได้แล้วได้แจกท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์และท่านพระครูสีลสัมปัน (ภายหลังได้เลื่อนเป็นเจ้าคุณธรรมสารมุนี) รูปท่านอาจารย์เสาร์ที่เราจัดการถ่ายครั้งนี้ ดูเหมือนจะเป็นรูปของท่านครั้งเดียวที่มีโอกาสถ่ายไว้ได้ แม้ท่านอาจารย์มั่นก็เช่นเดียวกัน การถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกเป็นเรื่องที่ท่านปฏิเสธเสมอ เราอาราธนาอ่อนวอนบ่อย ๆ ท่านก็ว่า ชื่อขนมให้หมากินดีกว่า แต่เมื่อเราอ่อนวอนชี้แจงเหตุผลหนักเข้า สุดท้ายท่านก็ใจอ่อน ทำให้เป็นบุญของคนรุ่นหลัง ๆ ได้มีโอกาสมีรูปของท่านไว้กราบไหว้สักการะออกพรรษาแล้วท่านพระอาจารย์เสาร์ได้เที่ยวไปฝากโขงฝั่งโน้นไปพักอยู่ถ้ำส้มป่อย ซึ่งถ้ำนี้เมื่อท่านออกวิเวกครั้งแรก ท่านได้มาอยู่กับท่านอาจารย์มั่น เป็นถ้ำใหญ่ มีหลายซอก หลายถ้ำติดกัน มีตู้พระไตรปิฎกอยู่ในนั้นด้วย แต่ไม่มีหนังสือ เราได้ตามท่านไป แต่ท่านไม่ได้อยู่เสียแล้ว ท่านเข้าไปในถ้ำเสือ ซึ่งเดินไปอีกไกล จึงจะถึง ทางเข้าไปเป็นเขาวงกตมีภูเขาสลับซับซ้อนกันเป็นคู่ ๆ ถ้ำที่ท่านอยู่มีเสือมาออกลูกทางใต้ถ้ำ เขาจึงเรียกถ้ำเสือ ทางบนขึ้นไปสูงราวเส้นหนึ่งเป็นถ้ำยาวไปทะลุปากโน้น ชาวบ้าน

เขาบอกว่าจุดใต้ไปหมด ๕ เล่ม จึงทะลุออกปากโน้น ท่านอยู่ปากถ้ำนี้ มีพระเณร ๒-๓ รูปไปด้วย มีตาแก่คนหนึ่งตามไปปฏิบัติท่าน ตาแก่คนนี้แกสูมไฟนอนอยู่ปากถ้ำ กลางคืนวันหนึ่งได้ยินเสียงคังฮือ ๆ แกลุกขึ้นมาก็ไม่เห็นมีอะไร แกสงสัยรุ่งเช้าเดินไปดูที่ตรงได้ยินเสียงนั้น ปรากฏว่าเห็นรอยเสื่อมาขึ้นอยู่ตรงนั้น เข้าใจว่ามันจะเข้าไปในถ้ำ พอเห็นคนนอนอยู่มันเลยกลับ

ถ้ำนี้ราบเกลี้ยงสองข้างเป็นเหมือนหิ้งตู้รถไฟ มีน้ำย่อยอยู่ข้างใน พระไปตักเอาน้ำที่นั่นมาฉัน ไม่ต้องกรองสะอาด ไม่มีตัวสัตว์ พระพาเราไปจุดเทียนไขหมดคราวครึ่งเล่มสบายมาก ไม่มีอึดอัดใจ ห่างไกลจากหมู่บ้านราวหนึ่งกิโลเมตร เราอยู่ด้วยท่านสองคืนแล้วเดินทางกลับ เมื่อสงครามโลกครั้งที่สอง เราได้ข่าวว่าพวกคอมมิวนิสต์ขนคร้วไปซุกอยู่ในนั้น อเมริกาฆ่าเอาลูกกระเบิดไปทิ้งใส่ถ้ำ ลูกกระเบิดถล่มปากถ้ำเป็นเหตุให้พวกคอมมิวนิสต์ตายอยู่ ณ ที่นั่นเป็นอันมาก ไม่มีใครไปรื้อออก นำสลดสังเวชชีวิตของคนเรานี้ หากทำได้เสียเลย

๑๕. พรุษ ๗ จำพรรษาบ้านนาทราย

(พ.ศ. ๒๔๗๒)

จนเข้าพรรษาท่านอาจารย์เสาร์ได้ให้เราไปจำพรรษาที่บ้านนาทราย พระอาจารย์ภูมีไปจำที่บ้านนาขี้รินเพื่อฉลองศรัทธา

ญาติโยม พรรษานี้สุขภาพของเราไม่ดีเลย แต่เราก็ไม่ทอดทิ้ง
ในการทำความเพียรภาวนากัมมัฏฐาน จนถึงขนาดพลีชีพเพื่อบูชา
พระรัตนตรัยเอาเลย มันให้คำนึงถึงอนาคตภัยทั้งส่วนตัวและ
พุทธศาสนาว่า บรรพชาเพศของเราจะอยู่ตลอดไปได้หรือไม่หนอ
บางที่บ้านเมืองเกิดจลาจลประเทศชาติถูกข้าศึกกรุกราน เราอาจ
ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร หรือมิฉะนั้นชาติบ้านเมืองตกไปเป็นข้า
ของชาติอื่น เราจะบวชอยู่ได้อย่างไร ถึงแม้จะอยู่ไปก็ไม่สะดวก
แก่การปฏิบัติธรรมวินัย เมื่อเป็นเช่นนั้นเราจะทำอย่างไร อนึ่ง
เวลานี้ครูบาอาจารย์ของเราก้ยังมีหลายท่านหลายองค์อยู่ เมื่อท่าน
เหล่านั้นแก่เฒ่าชราร่วงโรยไปหมดแล้ว ใครหนอจะเป็นผู้นำหมู่
นำคณะในทางปฏิบัติศีลธรรมเล่า แสงแห่งพระธรรมคำสอน
ของพระพุทธเจ้าก็มีแต่จะหริ่งลงทุกที เมื่อคิดไป ๆ ก็ทำให้ใจเศร้าสลด
สังเวชทั้งตัวเองแลพุทธศาสนา คล้าย ๆ กับว่ากาลนั้นจะมาถึงเข้า
ในวันสองวันข้างหน้า ทำให้ใจว่าเหว่ยิ่งขึ้นทุกที พอมาถึงจุดนี้
เราทวนระลึกย้อนกลับเข้ามาหาตัวว่า ขณะนี้สถานการณ์บ้านเมือง
ยังปกติคืออยู่ ครูบาอาจารย์ผู้นำก็ยังมีอยู่พร้อม และเราก็ได้อบรม
มาพอสมควรแล้ว เมื่อมีโอกาสเช่นนี้เราจะต้องรีบเร่งทำความเพียร
ภาวนา จนให้เข้าใจในธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจนพึงตนเองได้
หากจะมีอุปสรรคอะไรเกิดขึ้นข้างหน้า ไม่ว่าจะเป็นส่วนตัว
หรือพุทธศาสนา เราก้จะได้ไม่เสียที

พอได้อุบายอันนี้ขึ้นมามันทำให้ใจกล้าปรารถนาความเพียร

อย่างเด็ดเดี่ยว ทั้ง ๆ ที่ในพรรษานั้นเรานั่งไม่ได้ ต้องใช้อริยาบถเดิน เป็นส่วนใหญ่ ออกพรรษาแล้วได้ทราบข่าวว่าคณะท่านอาจารย์สิงห์ และพระมหาปิ่นกลับจากอุบลไปถึงขอนแก่นแล้ว เราจึงได้ไปลา ท่านอาจารย์เสาร์แล้วออกเดินทางไปกับเพื่อนมัสการท่านทั้งสอง พอถึงปีนั้นทางราชการได้ประกาศไม่ให้ประชาชนนับถือฤกษ์ปีศาจ ให้พากันปฏิบัติตามถึงพระรัตนตรัย ทางจังหวัดจึงได้ระดมคณะ ของท่านอาจารย์สิงห์ให้ช่วยปราบผี เมื่อเราไปถึงก็เลยเข้าขบวน กับท่านบ้าง

๑๖. พรรษา ๘ จำพรรษาที่บ้านพระศรีอ กับพระมหาปิ่น (พ.ศ. ๒๔๗๓)

เราได้พาชาวบ้านย้ายวัดจากริมห้วยบ้านพระศรีอ ไปตั้ง ตอนกลางทุ่งริมหนองบ้านแอมอง ภายหลังท่านอาจารย์มหาปิ่น จึงได้มาร่วมจำพรรษาด้วย ในพรรษานี้พระผู้ใหญ่ มีพระอาจารย์ภูมี อาจารย์ก่งมา แลเรา โดยพระอาจารย์มหาปิ่นเป็นหัวหน้า ตลอดพรรษา เราได้รับภาระแบ่งเบาเทศนาและรับแขก ช่วยท่านเป็นประจำ ทุก ๆ วันพระ พระเณรและญาติโยมก็พากันตั้งใจปรารภความเพียร โดยเต็มความสามารถของตน ๆ นับว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก บางคนภาวนาเห็นนั่นเห็นนี่ต่าง ๆ นานา จนลืมน้ำดื่มลูกเมีย ด้วยการเพลนใจในการภาวนา ออกพรรษาแล้วเราพร้อมด้วย อาจารย์ภูมีและคณะได้ลาท่านอาจารย์มหาปิ่นออกไปเที่ยววิเวก

ทางบ้านโจด หนองบัวบาน อำเภอกันทรวิชัย (โคกพระ) จังหวัดมหาสารคาม เขาได้นิมนต์ให้ไปพักที่หนองแขางโรงเรียนนั่นเอง ได้เทศนาอบรมประชาชนอยู่ ณ ที่นั่นพอควร แล้วญาติโยมทางบ้านโจดหนองบัวบานไปตามกลับมา ภายหลัง ณ ที่นั่นได้กลายเป็นวัดถาวรไปแล้ว การกลับมาบ้านโจดหนองบัวบานครั้งหลังนี้ ได้ไปพักที่ป่าดงข้างหนองดอกแป้น คราวนี้มีผู้คนมาอบรมกันมีภูฐานมากแลเป็นแม่ชีและชีปะขาวก็มาก ผู้ที่เข้ามาอบรมได้ผลเป็นที่อัศจรรย์ใจอย่างยิ่ง ลูกหลานผิดคำว่าร้ายกันอยู่ในบ้านโน้น ภาวนาอยู่ที่วัดก็รู้ได้ คนที่ภาวนาเป็นก็เป็นอย่างน่าอัศจรรย์ คนที่ภาวนาไม่เป็นเพียงแต่บวชกับเพื่อนไปก็มี วันหนึ่งพระภาวนาได้นิมิตแม่ชีสาวมาขอจับเท้าพระ เราได้เรียกแม่ชีมาเทศน์ ให้เห็นโทษในกามทั้งหลายว่าเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ แล้วชี้ลงที่รูปเป็นเหตุให้คิดหลายอย่าง จนเป็นเหตุให้แม่ชีคนนั้นรู้ตัว แก่ได้พูดว่ารู้ได้อย่างไร

จวนเข้าพรรษา ท่านอาจารย์สิงห์ได้สั่งให้เราไปจำพรรษาที่อำเภอพล ให้อาจารย์ภูมีอยู่แทนต่อไป

๑๗. พรรษา ๙ จำพรรษาที่อำเภอพล

(พ.ศ. ๒๔๗๔)

พรรษานี้ท่านเกิดพี่ชายของเราก็ได้ไปอยู่ด้วย เรื่องการอบรม

พระเกศ ขนติโก (ที่คนที่ ๑)

ญาติโยมก็เป็นไปตามปกติ ด้านความเพียรส่วนตัวและพระณรรที่อยู๋ด้วยก็เป็นไปโดยสม่าเสมอ มีพิเศษอยู่ก็ทีโยมผู้หญิงคนหนึ่งแกเป็นหมอผี มีลูกน้องสิบกว่าคน แกเที่ยวรักษาคณป่วยเป็นอาชีพรเราได้แนะนำให้แกทิ้งผีเสีย แล้วมาตั้งมั่นในพระรัตนตรัย ถือผีเป็นมิจฉาทิฏฐิไม่เป็นบุญ ถือเอาคุณรัตนตรัยไว้เป็นสรณะ จึงเป็นบุญเป็นกุศล และได้ชื่อว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกา เป็นสัมมาทิฏฐิในพุทธศาสนาด้วย บอกว่าของแกก็ดีเวลาผีเข้าทรงแล้วนำไปเอาทรัพย์ในดินแลกระโดดเข้าไปในกอไผ่หนามไม่เกี่ยวเลย เราบอกแกว่า อันนั้นก็ดีดอกสำหรับผู้เชื่อ แต่ผีไม่เคยสอนให้ผู้ถือละบาปบำเพ็ญบุญและรักษาศีลเลย มีแต่จะบอกให้เช่นด้วยหัวหมูและเปิดไก่ทั้งนั้น มันสอนให้เช่นแล้วมันก็ไม่กิน แต่คนเป็นผู้ฆ่าสัตว์แล้วเช่นผี เมื่อผีไม่กินคนก็เอามากินเสียเอง ผีไม่ต้องรับบาป คนเป็นผู้รับบาป แล้วผีจะมาช่วยอะไรเราได้ พระพุทธเจ้านิพพานแล้วมิได้ไปเกิดเป็นผี นิพพานแล้วทั้งคำสอนไว้สอนคนให้ละความชั่วบำเพ็ญแต่ความดี ทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น แล้วพระสงฆ์นำคำสอนนั้นมาสอนพวกเราตามแนวที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ เราจึงได้รู้จักบาปบุญคุณโทษมาจนตราบเท่าทุกวันนี้มิใช่คำสอนของผี

แกตัดสติใจตกลงทิ้งผีมาปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัย ในคืนวันนั้นแกนำเอาคำสอนของเราไปปฏิบัติตามได้ผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ คือก่อนนอนไหว้พระสวดมนต์แล้วนั่งกัมมัฏฐาน

ปรากฏว่าแกเห็นเด็กสองคน ผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้ชายคนหนึ่ง มาโหนชิงช้าอยู่ที่ราวมือจับกระเดื่องดำขาวที่ติดบันไดบ้านแกนั่นเอง ไม่พูดไม่ทำอะไรทั้งนั้น การเห็นครั้งนี้คล้ายกับว่าเห็นด้วยตาเปล่า แต่ขณะนั้นแกยังหลับตาอยู่ แกเลยมั่นใจว่าเออนี้ผีมันเข้ามาหาเราไม่ได้แล้วนี่ คุณพระรัตนตรัยนี่ดีจริง สามีนองแกก็เป็นหมอวิชาเหมือนกัน ถือเครื่องขนาดไม่ไหว้พระ ก่อนจะเข้าวัดต้องยกเท้าขึ้นไหว้ก่อน (ขอโทษ) เมื่อถือได้เครื่องตามครูสอนจริง ๆ เหนียวทดลองได้เลย พันแทงตีไม่เข้าไม่แตกจริง คืบวันนั้นแกนอนไม่หลับ พอเคลิ้ม ๆ ทำให้สะดุ้งตื่นตกใจเหมือนกับมีอะไรมาทำให้กลัว ฉะนั้น รุ่งเช้ามาจึงถามภรรยาว่า เธอไปหาอาจารย์ได้ของดีอะไร เมื่อคืนนี้ฉันนอนไม่หลับทั้งคืน ภรรยาบอกว่าอาจารย์ให้ของดีฉันมา ฉะนั้นจะไปหาอาจารย์ ในที่สุดได้พากันทั้งสี่มาปฏิบัติจนตนขอถึงพระรัตนตรัยทั้งสองตายาย

นี่เป็นเหตุการณ์ในพรรษานั้น

๑๘. พรรษา ๑๐ จำพรรษาที่โคราช

(พ.ศ. ๒๔๗๕)

จังหวัดนครราชสีมา พระกัมมัญฐานคณะลูกศิษย์ของท่านอาจารย์มั่นไม่เคยไปกล่าวกราบเลยแต่ไหนแต่ไรมาเพราะเคยได้ยินมาว่า คนในจังหวัดนี้ใจอำมหิตเหี้ยมโหดมาก กลัวจะไม่ปลอดภัย

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ สมัยดำรงสมณศักดิ์เป็น พระธรรมปาโมกข์ ได้นิมนต์ท่านอาจารย์สิงห์ พระมหาปิ่นลงไป แล้ว พ.ต.ท. หลวงชาญนิคม ผู้กองเมืองที่สองเกิดศรัทธาเลื่อมใส ได้ถวาย ที่สร้างวัดป่าข้างหัวรถไฟโคราช ท่านอาจารย์สิงห์จึงได้เรียก ลูกศิษย์ที่อยู่ทางขอนแก่นลงไป เราพร้อมด้วยคณะได้ออกเดินทาง ไปพักที่สวนของหลวงชาญฯ พาหมู่จัดเสนาสนะชั่วคราวขึ้น ซึ่งเวลานั้นท่านอาจารย์สิงห์ไปกรุงเทพฯ ยังไม่กลับ พอท่านกลับมา ถึงแล้ว เราได้ไปช่วยพระอาจารย์มหาปิ่นสร้างเสนาสนะในป่าช้า ที่ ๒ แล้วได้อยู่จำพรรษา ณ ที่นั้น (วัดศรัทธาราม) พรรษานั้น มีพระผู้ใหญ่ด้วยกันหลายองค์ คือเรา อาจารย์ฝั้น อาจารย์ภูมิจิ อาจารย์หลุย อาจารย์กงมา โดยมีท่านอาจารย์มหาปิ่นเป็นหัวหน้า พรรษานี้เราและอาจารย์ฝั้น ได้รับภาระช่วยท่านอาจารย์มหาปิ่น รับแขกและเทศนาอบรมญาติโยมตลอดพรรษา ปีเดียวเกิดมีวัดป่า พระกัมมัญฐานขึ้นสองวัดเป็นปฐมฤกษ์ของเมืองโคราช และเป็น ปีประวัติศาสตร์ของประเทศไทย โดยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นประชาธิปไตย

ออกพรรษาแล้ว เราพร้อมด้วยคณะออกเที่ยววิเวกไป ทางอำเภอกระโทก กิ่งแฉะ แล้วย้อนกลับมาที่อำเภอกระโทกอีก ได้พานายอำเภอขุนอำนาจฯ สร้างที่พักสงฆ์ขึ้น ณ ดอนตึกสี่ แต่ยังไม่เรียบร้อยดี มีเหตุจำเป็นต้องกลับมาจำพรรษาที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ในพรรษานั้นได้ทราบว่าท่านอาจารย์สิงห์ ให้อาจารย์สีไปอยู่พรรษาแทนที่อำเภอกระโทก

๑๘.๑ ความปรวิตกที่ไม่เป็นธรรม

ในขณะที่เราได้พาหมู่เพื่อนจัดเสนาสนะอยู่ที่วัดป่าสาละวันนั้น อากาศมันร้อนเป็นบ้าเลย เราไม่ชอบอากาศร้อน แต่กัดฟันอดทน ต่อสู้ทำความเพียรไม่ท้อถอย สติที่เราอบรมดีแล้วสงบอยู่ตลอด ทั้งกลางวันและกลางคืนนั้น บางครั้งก็รวมเข้าภวังค์แล้วก็หายไปเลย เป็นเวลานานนับชั่วโมงก็มี แล้วไม่ทำให้เกิดปัญญาอะไรเลย

เราพยายามแก้ด้วยตนเองแต่ให้ผู้อื่นช่วยแก้เป็นเวลานาน ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ มาคราวนี้เราแก้ได้แล้วด้วยตนเอง นั่นคือ คอยจับจิตที่มันจะรวมเข้าเป็นภวังค์ ซึ่งมีอาการพลอ ๆ สติ แล้วน้อมส่งไปยินดีในความสงบสุขจนพลอสติแล้วก็รวมเข้าสู่ภวังค์ เมื่อเราจับตรงที่มันกำลังพลอ ๆ น้อมไปหาความสงบสุขอันละเอียด นั้นแล้ว รีบตั้งสติให้แข็งแรงปรารถนาธรรมที่หายาบ ๆ เฟ่งพิจารณา นอก ๆ อย่าให้เข้าไปหาความสงบสุขได้ก็จะหายทันที พุดง่าย ๆ ว่าอย่าให้จิตรวมได้ ให้เฟ่งพิจารณาอยู่เฉพาะกายนี้แห่งเดียว อารมณ์อย่างนี้เราเป็นมาตั้งแต่ออกป่าครั้งแรก ฟังมาแก้ตนเองได้ ถ้าจะคิดรวมเวลาประมาณถึง ๑๐ กว่าปี เราหัดได้ถึงขนาดนั้นแล้ว เมื่อมีอารมณ์มากระทบเข้า จิตของเราก็ยังหวั่นไหวได้ ผู้ปฏิบัติ บางคนแม้แต่ความสงบสุขของจิตก็ยังไม่ทราบเสียเลย เมื่อมีอารมณ์กระทบเข้าแล้วจะเป็นอย่างไรกัน

เกิดความสงสัยในธรรมวินัยขึ้นมาว่า ความบริสุทธิ์ มรรคผลนิพพาน อันสุดยอดในพุทธศาสนานี้เห็นจะไม่มีเสียแล้ว

กรรมัง คงจะยังเหลือแต่ถ่านสมาบัติอันเป็นโลกีย์เท่านั้นเอง แต่เราก็ปรารถนาความเพียรไม่ทอดทิ้ง ๗ ที่อากาศร้อนแทบเป็นบ้าตาย

วันหนึ่งจิตรวมอย่างน่าประหลาดใจ คือรวมใหญ่เข้าสว่าง อยู่คนเดียว แล้วมีความรู้ชัดเจนจนสว่างจ้าอยู่ ณ ที่เดียว จะพิจารณาอะไร ๆ หรือมองดูในแง่ไหน ในธรรมทั้งปวงก็หมดความลังเล สงสัยในธรรมวินัยนี้ทั้งหมด คล้าย ๆ กับว่าเรานี้ถึงที่สุดแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว แต่เราก็มิได้สนใจในเรื่องนั้น มีแต่ตั้งใจไว้ว่า โฉนหนอ เราจะชำระใจของเราให้บริสุทธิ์หมดจด เราทำได้ขนาดนี้แล้ว จะมีอะไรเล่าดำเนินอย่างไรต่อไปอีก เมื่อมีโอกาสจึงเข้าไปศึกษากับท่านอาจารย์สิงห์ ท่านแนะนำให้เราพิจารณาอสุภะเข้าให้มาก เพ่งให้เห็นเป็นของเน่าเปื่อยแล้วสลายเป็นธาตุสี่ในที่สุด เราได้สอดค้นด้วยความสงสัยว่า ก็เมื่อจิตมันวางรูปยังเหลือแต่นาม แล้วจะกลับมายึดเอารูปอีก มันจะไม่เป็นของหายบไปหรือ แหมตอนนี้ท่านทำเสียงดังมาก หว่าเราอดมรรคอดผลเอาเสียเลย ความจริงนับตั้งแต่ออกปฏิบัติมา เราไม่มีความชำนาญในการพิจารณาอสุภะจริง ๆ อะไร ๆ ก็กำหนดเอาที่จิตเลยโดยเข้าใจเอาเองว่า กิเลสเกิดที่จิต เมื่อจิตไม่ส่งสายวุ่นวายสงบดีแล้ว สิ่งอื่นใด ๆ มันก็บริสุทธิ์ไปหมด เมื่อเราสอดแทรกขึ้นด้วยความสงสัยเท่านั้น เป็นเหตุให้ท่านขึ้นเสียงดังตามอุคมคตินิสัยของท่านอย่างนั้นแล้วจะทำอย่างไร เราก็นิ่งนึกขยิบอยู่ในใจแต่ผู้เดียว โดยคิดว่ามติของท่าน

ทำไมไม่ตรงตามความคิดเห็นของเราเสียนี้กระไร เรื่องนี้อย่างไรเสีย นอกจากท่านอาจารย์มันแล้วเราคงไม่มีที่พึ่งแน่

สัปดาห์ใหญ่เสียงของท่านเบาลงแล้วหันมาถามเราว่า ยังไง

เราก็ยังยืนยันกรานว่า ยังไม่เห็นด้วย ที่ว่ากระผมมาอวด มรรคอวดผลนั้น ขออย่าได้สงสัยเลยครับ กระผมเคารพนับถือ ครูบาอาจารย์ด้วยความบริสุทธิ์ใจจริง ๆ ที่มาเปิดเผยความเห็น และความจริงใจในครั้งนี้ก็เพราะหมดหนทางจริง ๆ ว่า อาการ ของจิตอย่างนี้พึ่งได้ประสบเป็นครั้งแรก ก็ไม่ทราบว่าจะถูกหรือผิด แล้วจะแก้ไขหรือดำเนินการอย่างไรต่อไปอีก กระผมไม่ถือโกรธ ครูบาอาจารย์ หากท่านยังมีอุบายอะไรอีกที่จะแก้ไขความข้องใจ ของกระผมได้ กรุณาโปรดได้เมตตาให้เต็มที่เลยครับ แล้วท่าน ปลอบใจว่า ค่อยทำค่อยไปนั่นแหละมันหากจะเป็นไป แหม วันนั้นใจเลยหมดที่พึ่งเอาเสียจริง ๆ ไม่มีความเชื่อใจอาศัย ในหมู่คณะเสียเลย ตามปกติท่านอาจารย์ไม่ยอมให้หมู่คณะ แยกแยกกัน อยากให้ช่วยกันเผยแพร่วะศาสนาในจังหวัดนี้ แต่เราอยากปลีกตัวหาวิเวกมานานแล้ว ตั้งแต่ได้พบเพื่อนเมื่ออยู่ ขอนแก่นโน้น เพราะรู้ตัวดีว่าความเพียรและอุบายของเรายังอ่อน พยายามจะปลีกตัวอยู่เรื่อยมา โดยมีให้ครูบาอาจารย์และหมู่เพื่อน สงสัยว่าเราไม่ชอบหมู่ แต่ก็ไม่สำเร็จสักที คราวนี้ออกพรรษาแล้ว จึงได้โอกาส

๑๙. พรุษษา ๑๑ จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี ท่าบ่อ (พ.ศ. ๒๕๗๖)

ในพรรษานี้เราเตรียมพร้อมที่จะไปตามท่านอาจารย์มั่นที่จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดพรรษาเราปรารถนาความเพียรและอุบายแนวเดิมที่ใช้อยู่วัดป่าสาละวัน โคราช แล้วก็ยึดเหนี่ยวเอาท่านอาจารย์มั่นมาเป็นเครื่องเร่งเร้าทำความเพียร แต่จิตก็ไม่ละเอียดเหมือนเดิม เมื่อออกพรรษาจึงปรารถนากับท่านอ่อนสี* (พระครูสีลขันธสังวร) ว่าผมจะไปตามท่านอาจารย์มั่นที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านจะไปด้วยผมไหม ถ้าจะไปด้วยผมขอติกาไว้ก่อนว่า

(๑) การไปอย่าได้บ่นถึงความทุกข์ลำบากต่าง ๆ เป็นต้นว่า การเดินทาง อาหาร ที่อยู่อาศัย แม้ที่สุดถ้าอาพาธ เราสงเคราะห์กันจนสุดความสามารถแล้ว ตายเป็นตายกัน

(๒) เมื่อคิดถึงบ้าน หรือหมู่คณะ มีบิดามารดา เป็นต้น จะไม่ยอมนำส่ง

(๓) ต้องเป็นผู้ยอมสละตายในที่ทุกสถาน ไม่ว่าจะเพราะกรณีใด

---

* พระครูสีลขันธสังวร (อ่อนสี สุเมโธ)

ถ้าท่านตัดสินใจตกลงปลงใจจะทำตามกติกาทั้ง ๓ ข้อนี้ได้
จึงไป ถ้ายังไม่สามารถทำตามได้ก็อย่าไปเลย ท่านจะเสียใจภายหลัง
และก็จะเป็นเรื่องทำให้ผมเป็นทุกข์อีกด้วย

ท่านบอกว่า ผมชอบใจผมขอไปด้วย ยังมีโยมอีกคนหนึ่ง
บวชเป็นชีปะขาวขอร่วมเดินทางไปกับเรา

พวกเราได้ลงเรือยนต์จากนครเวียงจันทน์ ทวนกระแสแม่น้ำ
ขึ้นไปนครหลวงพระบาง พักแรมคืนตามบ้านบ้าง กลางหาดทรายบ้าง
สามคืนสี่วันจึงถึงนครหลวงพระบาง ตามระยะทางสองข้าง
ริมแม่น้ำโขง เราชมวิวัฒธรรมชาติอากาศเยือกเย็น ทำให้ใจเราวิเวก
วังเวงมีความสุขมาก ประกอบกับคนโดยสารถน้อย เขาพากัน
นอนหลับหมด ยังคงเหลือแต่กัปตันกับลูกเรือไม่กี่คน ภาพทิวทัศน์
อันปราศจากหมู่บ้านมีแต่ป่าดงพงไพรและชะงอกหินที่ยื่นออกมา
คลุมแม่น้ำ ทั้งบางที่มีสัตว์ เช่น ลิง ค่าง กระโดดโลดโผนได้
เข้าหยอกกันสนุกตามประสาสัตว์ พอเรือเข้าไปใกล้ต่างก็จับกลุ่ม
ชุมนุมกันมองดูพวกเรา ภาพอันนั้นทุกวันนี้เราเข้าใจว่าจะหา
ได้ยาก เรานุสรณ์ถึงภาพอันนั้นแล้วทุกวันนี้ก็ยังวิเวกใจอยู่เลย
พวกเราถึงนครหลวงพระบางแล้วได้ขอเข้าพักที่วัดใหม่ใกล้กับ
พระราชวังพระเจ้ามหาชีวิต ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบาง อันเป็น
มิ่งขวัญของชาวนครหลวงพระบาง พอดีเป็นวันที่อัศจรรย์เหลือท่าน
ทรงฉลองแทนพระบางอีกด้วย นับว่าเป็นโชคดีของพวกเรา
ที่จะได้ชมประเพณีการทำบุญของชาวหลวงพระบาง แต่เรา

จะไม่ขอก้าวในที่นี้ หลังจากฉลองแทนพระบางเสร็จแล้ว เราขอลาท่านสมภารไปพักวัดหนองสระแก้ว ซึ่งอยู่บนภูเขา คนละฟากฝั่งแม่น้ำโขงตรงกันข้ามกับนครหลวงพระบาง เพื่อรอเรือที่จะขึ้นไปอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พวกเราอยู่ออยู่ ๔ คืน จึงได้ลงเรือขึ้นไปอำเภอเชียงแสน ระยะทางก็สี่คืนเท่ากับลงมา นครเวียงจันทน์ พวกเราพักอยู่ที่อำเภอเชียงแสน ๔-๕ คืน จึงได้เดินทางไปเชียงราย ลำปาง แล้วได้อู่ที่สวนของ เขกพระบาทตากผ้าปากทางจะเข้าเขา เวลานั้นปะขาวที่ไปด้วยป่วย ไม่มีไข้ แต่เมื่อยอ่อนเพลีย น้ำปัสสาวะขุ่นแดงคล้ายกับน้ำล้างเนื้อ พวกเราไกลหมอ ใช้น้ำพระพุทธเจ้ารักษาตัวเอง กล่าวคือให้เข ฉันทน์น้ำมูตรของตนเองทั้ง ๆ ที่มีสีแฉะ ๆ นั้น พอถ่ายออกมาอุ่น ๆ ก็ดื่มเข้าไปเลย แหมวิเศษจริง ดื่มอยู่ไม่ถึง ๑๐ วัน หายเป็นปกติเลย หลังจากนั้นพวกเราออกเดินทางด้วยเท้าเปล่าได้ระยะทางราว ๓๕ กิโลเมตร ต่อจากนั้นขึ้นรถบ้างเดินบ้าง ถึงลำพูน เชียงใหม่ เมื่อเข้าไปที่วัดเจดีย์หลวง สืบถามดูเรื่องราวของท่านอาจารย์มั่น ก็ไม่ค่อยได้ความ มีหน้าซ้ำพระบางองค์ยังพูดเป็นอาการดูถูกเหยียดหยามท่านเสียด้วยซ้ำไป

๑๙.๑ ชีวิตผจญภัยในสมณเพศ

เราออกภัยท่านผู้อ่านทั้งหลายสักเล็กน้อย ในการที่จะเล่าเรื่องชีวิตผจญภัยในสมณเพศนี้ จะหาสาระอันใดมิได้ และเมื่อกล่าวไป ก็เป็นที่อับอายขายขี้หน้าตนเอง หากจะไม่กล่าวหรือ ชิวประวัติ

ก็จะไม่สมบูรณ์

อดีตกาลเถ ขณะเมื่อเราพักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวงเชียงใหม่ นั้นรู้สึกว่าคุณภาพของเราสมบูรณ์ดี ซึ่งไม่เคยมีมาแต่กาลก่อนเลย เห็นจะเพราะเราชอบอากาศเย็นก็ได้ เราได้ไปถ่ายภาพเป็นอนุสรณ์ หลังจากนั้นมาสองวันเราได้ไปรับภาพที่ร้านด้วยตนเอง ขณะที่เราเอาภาพมาดูอยู่นั้นเอง มีผู้หญิงคนหนึ่งไม่ทราบว่าเป็นคนชนิดไหน เดินมาข้างหลังแล้วพูดว่า คุณพี่ขา ดิฉันขอสักแผ่นบ้าง พร้อมทั้งแสดงกิริยาส่อไปในทางยั่วยุ เราได้ยินเสียงดังนั้นก็ตกใจ เพราะเราเพิ่งมาไม่รู้จักกับใครทั้งนั้น พอมองไปดูอาการ ดั่งนั้นเราจึงทำปฏิกิริยาที่ตรงกันข้าม แล้วเขาก็หันกลับหลบหน้าหนีไป

หลังจากได้ฟังคำพูดและเห็นอากัปกิริยาของเขานั้นแล้ว เหมือนกับได้รับฟังธรรมเทศนาที่กะทัดรัดใหญ่ เราจึงมาจินตนาการถึงเรื่องของมาตุคามอย่างกว้างขวาง ซึ่งกิริยาในทำนองนี้ของมาตุคามเราได้พบเห็นมามากต่อมากแล้ว แต่หากเราไม่สนใจ เพราะเรามุ่งมั่นอยู่แต่ในธรรมวินัยคำสอนของพระพุทธเจ้า เห็นมาตุคามเป็นภัยของพรหมจรรย์อย่างเดียว เมื่อมาประสบเหตุการณ์ครั้งนี้เข้า จึงเป็นเหตุให้เราทบทวนย้อนหลังกลับไปถึงเหตุการณ์ในอดีตเป็นตอน ๆ ไป คือมีผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งเราก็นับถือเขาว่าเป็นผู้มีจิตศรัทธาแลเขาก็มีอายุมากพอสมควร เราได้หัดให้เขาอบรมภาวนาตามวิธีของเราดังได้เคยอบรมคนอื่น ๆ มาแล้ว ที่หลังเขาบอกว่า ถ้ามาอยู่ใกล้ ๆ เราจิตค่อยหายกลัวหน่อย บางที

อายุ 32 ปี พรรษา 11
ถ่าย ณ จังหวัดเชียงใหม่

หมุ่มมาอยู่ด้วยเรามาก ๆ เขาก็มานั่งอยู่ด้วยเป็นเวลานาน ๆ ตอนนั้น
เรารู้เล่ห์ของเขาแล้ว เราได้สอนให้เขาแก้จิตด้วยวิธีภาวนา
แต่ก็ไม่ได้ผล เราใช้วิธีพูดคุยและกล่าวคำหนัก ๆ เพื่อให้เขาโกรธ
ก็ไม่ได้ผลอีก วันหนึ่งเป็นเวลาจวนจะค่ำโพล้เพล้ เขาได้ผลุนผลัน
ขึ้นไปบนกุฏิของเรา เราจะห้ามอย่างไร ๆ ก็ไม่เชื่อ ขึ้นไปแล้วนั่งซิม
ไม่พูดอะไร เราได้เรียกให้ญาติของเขามากระชากแขนลงไป
เขาโกรธใหญ่ ตอนเช้าเรากำลังเดินจงกรมอยู่ เขาได้เดินตรง
ขึ้นมาหาเราแล้วยืนอยู่ในที่ไม่ไกลนัก แล้วตะโกนใส่เราบอกว่า
“สอนกัมมัฏฐานทำไมแบบนี้ สอนให้คนเป็นบ้า อาจารย์ไหน ๆ
ก็ไม่พ้นจากกามกิเลส” ว่าแล้วก็หันหลังกลับไป เราเห็นแล้ว
ไม่สบายใจเลย ญาติของเขาได้เอาไปที่โรงพยาบาล หมอตรวจดูแล้ว
ก็บอกว่าไม่มีอะไร ต่อจากนั้นก็ได้ไปอยู่ในสำนักชีอีกแห่งหนึ่ง
ซึ่งเขาเคยสนิทคุ้นเคยมาแต่เมื่อก่อน สามเดือนล่วงไปแล้วเขาจึงได้
กลับมาหาเราอีก ตอนนั้นเขาสำนึกรู้สึกความผิดของเขาเอง ได้มา
สารภาพรับผิดโดยคิดว่า “เรามีมหานิยม ได้ทำให้เขาหลงรักเรา”
แล้วเขาก็ได้ขอขมาโทษเราไปแล้ว เป็นอันจบเรื่องทีหนึ่ง

เรื่องที่สองหลังจากนั้นอีกนาน เราได้อบรมสั่งสอน
พุทธศาสนิกไปตามชนบทในที่ต่าง ๆ โดยความเมตตา ปรรณาดิ
ด้วยความจริงใจ ไม่เห็นแก่ความลำบากตรากตรำ ตอนกลางคืน
บางที่เราอบรมสั่งสอนเขา สองยามสามยามเราก็ทนได้ โดยเฉพาะ
สงสารผู้หญิงที่ยังสาว ๆ ไม่มีพันธะอะไร อยากให้เขาเห็นทุกข์

ในภาวะเพศของตน แล้วรักษาศีลพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ เมื่อตายแล้วเกิดใหม่จะได้พ้นจากภาวะเดิม หรือเกิดเป็นผู้ชายแล้วจะได้บวชเป็นพระเถรต่อไป ความนึกคิดอันโง่ ๆ ของเรานี้ได้มีต่อสตรีเพศทั่วไป มิใช่เฉพาะคนนั้นคนนี้ ความเมตตานั้นได้กลายเป็นมหรณมไป โดยเราหาได้รู้ตัวไม่ กล่าวคือมีผู้คนนิยมนับถือเรามาก จนมีผู้หญิงผู้ชายทั้งหนุ่มแก่แลเป็นสาว มาบวชอยู่ป่ากับเราด้วยเป็นอันมาก ซึ่งบางคนภาวนาก็ได้ผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ประจักษ์แก่ตนเอง และหมุกณะด้วย แต่ผู้ที่ภาวนาไม่เป็นนั้นขึ้นมาทำเหตุกลับมาสร้างกิเลสให้หนักขึ้น วันหนึ่งเรามีธุระต้องจากที่นั่นไป มีแม่ชีคนหนึ่งมาขอติดตามไปด้วย เราได้ห้ามแล้วก็ออกเดินทางไป หลังจากนั้นแม่ชีคนนั้นงงเซ่อไปเลยไม่พูดอะไรทั้งหมด ใครจะถามอย่างไร ก็ไม่พูดมีแต่ยิ้ม ๆ อย่างเดียว เราไปเสียหลายวัน พอกลับมาเห็นอาการอย่างนั้น เราได้พยายามพูดคำหนัก ๆ ให้แก่โกธธ เพื่อให้ลืมอารมณ์เดิม แก่ก็ยิ้ม ๆ อยู่อย่างนั้น เราใช้วิธีทางศาสนาช่วยก็ไม่ได้ผล เราจึงใช้ให้คนนำไปส่งญาติ ๆ ของเขา ตอนนั้นเราไม่สนใจอะไรมาก คิดได้แต่ว่า เหตุทั้งหลายนี้เกิดจากความใคร่ในกามเท่านั้น

หลังจากนั้นเราได้อบรมศีลธรรมแก่พุทธศาสนิกชนด้วยความเมตตาปรารถนาดีเป็นทุนมาโดยลำดับ เรื่องภัยอันตรายแก่พรหมจรรย์ของเราเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยทำนองนี้ เราได้ผ่านมามาก แต่เราไม่สนใจและไม่คิดว่าจะเป็นไปได้ ทั้งในใจก็ระอวยต่อเหตุการณ์เช่นนี้มากเสียด้วย จึงไม่ขอกล่าว

จะไปกล่าวถึงเหตุการณ์อันน่าหวาดเสียวที่สุดในชีวิต
พรหมจรรย์ คือเมื่อครั้งเราเข้ามาในเพศบรรพชิตใหม่ ๆ ปกติ
กลางคืนเวลาว่าง บางทีเราก็อพาเด็กไปเยี่ยมบรรดาโยมซึ่งเคย
อุปัฏฐากคำจุนเรา มาวันหนึ่ง พอเราขึ้นไปบนบ้านของโยมผู้หนึ่ง
แก่ออกมาปิดประตูเลย เราตกใจ เวลานั้นแกอยู่กับลูกเล็ก ๆ คนหนึ่ง
แล้วเราก็เริ่มคุยสนทนากันในเรื่องต่าง ๆ ตามประสาของคนนับถือกัน
แต่ไหนแต่ไรมาไปทีไรแกมักถามเสมอว่า เราอยากสึกไหม
เราสนใจชู้แล้วก็ขี้อาย จะบอกทุกครั้งว่า ไม่ แล้วก็พูดเรื่องธรรมะ
ธรรมโมเรื่อยไป ภาคราวนี้ก็เช่นกัน แกถามอย่างเดิมแล้วแกยังคุย
ถึงเรื่องอดีตของแกว่า เมื่อก่อนแต่งงานมีพระมารักมาชอบแก
แต่ไม่ได้แต่งงานกัน สามีคนปัจจุบันแต่งงานกันเพราะญาติทั้งสองฝ่าย
เห็นชอบด้วยกันแล้วจัดการให้ แล้วก็อยู่กันไปอย่างนั้นแหละ
ไม่ทราบว่าจะแตกร้างกันเมื่อไร เราก็นั่งฟังเฉย ๆ โดยถือว่า
คนคุ้นเคยกัน พูดกันโดยความสุจริตใจ

แต่แปลกที่ภรรยาของแกมีกระเถิบเข้ามาใกล้ทุกที แสงได้
หรือจนจะดับไม่ดับแหล่ บอกให้เขี่ยแกก็ขี้มึน ๆ เฉย ๆ (สมัยจุดไฟ)
เราชักใจไม่ดีแสร้งด้วยความใคร่ขึ้นมาบ้าง แลความกลัวบาป
พร้อมทั้งกลัวคนจะรู้เข้าก็มาก ในขณะนั้นถึงแม้จะให้เราพูดเวลานี้
เราก็อพูดอะไรไม่ถูกเลย มันตื้อไปหมด ถึงตัวแกเองเท่าที่สังเกตดู
ก็เป็นอันมาก ๆ ทีเดียว ดูสีหน้าแล้วเกือบจะไม่มีสติเอาเสียเลย
แกทนไม่ไหวต้องลุกออกไปข้างนอกค้ำน้ำ เอาน้ำลูบหน้า แล้วจึง

กลับเข้ามาใหม่ตั้งหลายหน แต่กลับเข้ามาที่ไร นั่งใกล้ชิดเราเข้าทุกที เราใจไม่ดี มันงมกันไปหมด ทำให้เราหงุดหงิดรำคาญจึงลากลับวัด ที่ไหนได้มองคูเด็กที่ไปด้วยนั่งพิงฝาหลังแล้ว แกขอร้องให้เรา นอนพักที่บ้านด้วย เข้าจึงกลับ เรายิ่งงงใหญ่พร้อมด้วยความ กระดากใจเอามาก ๆ ทีเดียว เราบอกให้ปลุกเด็ก ครั้งที่สองจึงยอม เด็กตื่นแล้ว เราสองคนกับเด็กเดินลงบันไดบ้านด้วยความมึนง แลละอายแก่ใจตนเองมาก กลัวหมู่เพื่อนแลครูบาอาจารย์จะรู้เข้าด้วย ถึงวัดราวเที่ยงคืนแล้วปรารถถึงเรื่องนั้นว่า อะไรหนอ ๆ ทำไม จึงเป็นเช่นนั้น นอนไม่หลับจนสว่าง เป็นอันว่าเราตลอดตลอดภัย พันอันตรายมาได้อย่างปาฏิหาริย์

เรื่องทั้งหลายเหล่านี้ในอดีตที่เราเล่ามาทั้งหมดนั้นเกิดจาก ผู้หญิงสาวที่เราไม่เคยรู้จักหน้าตาเขามาก่อนเลย ซึ่งเดินเข้ามา ขอรูปภาพของเราในวันนั้นเท่ากับเทศนาให้เราฟังแท้ ๆ อ้อ เล่ห์เหลี่ยม ของหญิงทั้งหลายผู้ยังหลงมัวเมาอยู่ในกามโลกีย์ในโลกนี้เป็นอย่างไร แลหนอ เราจึงขอขอบพระคุณเขาไว้เป็นอย่างมาก ณ โอกาสนี้ด้วย เรื่องแรกที่ยกมาเล่านี้เกิดขึ้นเหมือนเราได้ฟังเทศน์เขา จึงไม่มี แปลกอะไร สองเรื่องหลังต่อไปนี้จะเป็นเพราะเราไม่สนใจ ในเรื่องโลกีย์วิสัย หรืออีกที่เขาก็เรียกกันว่าโง่ก็ได้ แต่เรายอม เป็นคนโง่ในเรื่องพรรคนั้นแล้ว จึงยอมสละชีวิตออกบวช แล้วก็บวชอย่างชนิดที่ยอมถวายชีวิต เพื่อบูชาพระพุทธศาสนา เอาจริง ๆ ด้วย อนึ่ง หากเราไม่โง่เช่นนั้นก็ดี หรือบุญกุศลของเรา

ไม่ช่วยคำจูนไว้ก็ดี และเราไม่ยอมสละชีวิตเพื่อบูชาพระศาสนาก็ดี
ปานนี้ตัวของเรากงจะเป็นมุลเหี่ยวมุลกาไปแล้วแต่นานก็ได้

เมื่อเราได้อุสรณ์ถึงเหตุการณ์ที่ได้ผ่านพ้นอันตราย
มาอย่างน่าหวาดเสียวแล้ว ทำให้เราเกิดความปลื้มปีติอิมใจ
จนทำให้ร่างกายสั่นสะท้านอยู่หลายวัน แม้หลังจากนั้นแล้วเมื่อเรา
ปรารภถึงเรื่องนั้นขึ้นมาทีไร ก็เกิดปีติขึ้นมาเช่นเคยตลอดกาลเวลา
เกือบยี่สิบปีทีเดียว เราละเอียดใจมาก ไม่อยากจะพูดเลยว่า
มาตุคามเป็นภัยอันตรายแก่พรหมจรรย์ เพราะมารดาของเรา
ก็เป็นผู้หญิง และพุทธศาสนาที่เราซุกหัวฟุ้งรุ่มงาอยู่ในขณะนี้
โดยมากก็อาศัยผู้หญิงคำจูนไว้แท้ ๆ ถึงสมัยพุทธกาล นางวิสาขา
ก็มีนามกระเดื่องเลื่องลือว่าเป็นมหาอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา
คนหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นเมื่อพระพุทธองค์จะเตือนพระสาวกให้ระวัง
สังวรในพรหมจรรย์แล้ว ก็เตือนให้ระวังสังวรในเพศตรงข้าม
โดยส่วนมาก เช่นในปัจฉิมโอวาทคราตรัสตอบคำถามของพระอานนท์
ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสตรีเพศหลังจากพระองค์ปรินิพพานแล้ว
“การที่ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยินนั้นแลดี หากจะมีการได้เห็น ได้ยิน
ก็อย่าทำความสนิทแลพูดคุยด้วย หากจำเป็นจะต้องพูดคุยด้วยแล้ว
ก็จงสำรวมใจไว้ให้ดี” ดังนี้เป็นต้น ส่วนสตรีเพศเล่าผู้จะอบรมใจ
ของตนให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ก็มาปรารภบุรุษเพศ
ที่ตรงกันข้าม อันเป็นอิฏฐารมณ์จนให้เห็นโทษแล้วเบื่อหน่าย
เหมือนกัน ดังเรื่องนางอุบลวรรณาเถรีภิกษุณีกล่าวต่อนหนึ่ง
ใจความว่า “เราเห็นโทษในกามทั้งหลาย เมื่อกามเข้าไปกลุ่ม

รุมอยู่ในหัวใจของคนใดแล้ว ย่อมทำให้บอดให้มีดี แม้บิดาก็สามารถ
สังวาสกับบุตรสาวของตนได้”

เป็นอันสรุปได้ว่า ภัยอันตรายที่ร้ายกาจของพรหมจรรย์
ตัวสำคัญตัวหนึ่งก็คือ กามโลภี๋ย แต่มิได้หมายเอาเพศตรงข้าม
แต่อย่างเดียว เพราะมนุษย์สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในกามภูมิจึง
ย่อมเกิดจากบิดามารดาสองคนจึงเกิด ฉะนั้นใคร ๆ จะทำอะไร ๆ
ก็ต้องหนีไม่พ้นเพศตรงข้ามอยู่ดี ๆ นี้เอง แต่ผู้จะไปให้พ้นจากกาม
ทั้งหลาย ต้องยกเอากามมาเป็นเหตุมาเป็นเครื่องปรารภทั้งนั้น
โดยเฉพาะก็คือเพศตรงข้าม อันเป็นวัตถุที่ตั้งเครื่องหมายของ
กามราคะ เพราะความใคร่ความกำหนัดเป็นนามธรรมซึ่งมีอยู่แล้ว
ในจิตของทุก ๆ คน เมื่อมันเกิดขึ้นแล้วก็ต้องพุ่งลงไปในรูปแบบ
ให้เป็นเครื่องหมายแล้วก็ยึดเอาเป็นอารมณ์ อนึ่ง รูปแบบที่จิต
ไปพุ่งเล็งอยู่นั้น ก็มีพร้อมที่จะสนองความใคร่ความกำหนัด
ทุกประการ เป็นต้นว่า รูป-เพศ-สี-ลักษณะ-กิริยา-มารยาท
และวาจา

ฉะนั้น เพศที่ตรงกันข้ามก็ดี หรือวัตถุกามทั้งหลายก็ดี
จึงได้ชื่อว่าเป็นของมีอุปการะแก่ผู้ซึ่งเห็นโทษในกามทั้งหลาย
แล้วจะทำตนให้พ้นจากกามโลกนี้ได้เป็นอย่างดี ถ้าหาไม่แล้ว
พระธรรมวินัย พุทธบัญญัติ หรือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน
ทั้งหลาย ตลอดถึงอุบายและปัญญาทั้งปวง ก็จะไร้ค่าหาประโยชน์
มิได้

มนุษย์สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในกามภพนี้ ทุกคนจำจะต้อง
ต่อสู้กับภัยอันตรายพรคณนี้ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าผู้อยู่ในสมณเพศ
หรือฆราวาส อย่างน้อยถึงจะไม่มีอาวุธทันสมัย ก็ต้องใช้อาวุธ
ที่บิดามารดาบั่นให้ (คือกำปั้น) ต่อสู้ ผู้ใดไม่ลุกขึ้นทำการต่อสู้
ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ไร้สาระในชีวิตที่เกิดมา แต่ยุทธวิธีของสมณะ
กับของฆราวาสมีผิดแผกกันอยู่ที่ตรง สมณะต่อสู้เพื่อชิงชัย
ฆราวาสต่อสู้เพื่อปราชัย ผู้ไม่ต่อสู้เสียเลย คือผู้ที่เน่าทั้งเป็น ๆ
เรื่องทั้งหมดนี้ก็เพื่อเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้บวช เพื่อรักษาซึ่ง
พรหมจรรย์ อันจะสืบศาสนาของพระพุทธเจ้าต่อไป อันมาตุคาม
เป็นภัยแก่พรหมจรรย์อย่างมหันต์ แต่ก็มีคุณอนันต์แก่พระศาสนา
เท่ากัน เพราะมาตุคามเป็นเรือนร่างที่เกิดของพระพุทธเจ้า
และพระสาวกทั้งหลาย และยังเป็นทีปรารถนาให้เกิดธรรมของท่าน
เหล่านั้นด้วย ในทัศนะของเราแล้วภิกษุผู้ล่วงละเมิดในพระวินัย
ที่น่าเกลียดที่สุด คือสิกขาบทที่เกี่ยวกับรูปียะเรื่องความรัก ๆ
ใคร ๆ ที่เรียกว่า กามโลกีย์นี้ นับประสาอะไรแต่สมณะผู้ละกาม
ทั้งหลายแล้วออกบวช แม้แต่ฆราวาสผู้หมกมุ่นข้องใจอยู่ใน
กามคุณ ๕ แท้ ๆ หากผู้ใดไปปรารถนาหรือแสดงปฏิกิริยาออกมา
ในที่ประชุมชนผู้ดีแล้ว เขาถือกันว่าเป็นคนเลว

เราได้นำท่านผู้อ่านเข้าบุกป่าฝ่าภัยอันตรายที่ร้ายแรง
มาจนอ่อนเพลียแล้ว บัดนี้ขอวกเข้ารายการติดตามท่านอาจารย์มัน
ต่อไป

๑๙.๒ ตามท่านอาจารย์มั่นเข้าเขตพม่า (พ.ศ. ๒๔๗๖)

พวกเราพากันพักอยู่วัดเจดีย์หลวง ๒-๓ คืน แล้วก็ลาสมภารท่านออกเดินทางเพื่อตามหาท่านอาจารย์มั่นต่อไป เมื่อสืบถามดูตามสำนักต่าง ๆ ที่ท่านเคยพักอาศัยไม่ได้เรื่องแล้ว เพื่อให้สิ้นความสงสัย พวกเราจึงตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศ เข้าเขตพม่าไปทางเมืองหาง-เมืองต่วนหมอกใหม่รางเครือ ขึ้นไปถึงผาฮังฮู้ง (รังรุ้ง) ดินเขตเมืองปั่นแม่น้ำสาละวิน แต่ก็ผิดหวัง ไม่ปรากฏวิเวกว่าท่านจะไปทางนั้น พวกเราทนหนาวไม่ไหว พักอยู่ด้วยชาวเขาเผ่าปะหล่อง ๒ คืน แล้วก็กลับลงมา หนาวอะไรถึงขนาดเดือนมีนา-เมษาแท้ ๆ นอนกองไฟตลอดกลางวันกลางคืนเลย หากเป็นฤดูหนาวหรือปีที่หนาวจัดแล้ว จะขนาดไหนกัน เหตุที่ท่านอาจารย์มั่นจะหนีเข้าป่า เนื่องด้วยเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทิโก จันทร) นับถือท่านอาจารย์มั่นมาก เมื่อท่านเห็นว่าจะมีชีวิตอยู่ไม่รอดแล้ว พร้อมทั้งขณะนั้นพระผู้ใหญ่ผู้ซึ่งสมควรจะครองวัดเจดีย์หลวงไม่มี ท่านจึงมอบภาระวัดเจดีย์หลวงให้ท่านอาจารย์มั่นต่อไป ท่านอาจารย์มั่นท่านชอบสงบไม่ต้องการความยุ่ง ท่านได้อยู่จำพรรษาเพื่อสนองเจตนาของเจ้าคุณอุบาลีฯ เพียงพรรษาเดียว ออกพรรษาแล้วก็ลาเข้าป่าหายไป พอดีกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านก็มรณภาพในพรรษานั้น ต่อจากนั้นสองพรรษาไม่มีใครทราบข่าวคราวว่าท่านไปอยู่ที่ไหน เราทั้งสองกับท่านอ่อนสัจจึงได้ค้นหาตามไปพบท่าน

การเดินทางขมูลคราวนี้ เป็นการแสวงหาท่านอาจารย์มั่น
ไปในตัว อยู่ในเขตเมืองไทยของเราถึงแม้จะกันดารด้วยนานปีการ
ก็เป็นธรรมดาของผู้เดินทางขมูล พอออกนอกเขตเมืองไทยเราไปแล้ว
แสนจะรำคาญและกันดารหลายอย่าง เช่น คำพูดและขนบธรรมเนียม
ประเพณี ซึ่งบางอย่างทั้ง ๆ ที่ถือพุทธด้วยกัน แต่การถือผิดแผก
จากที่เราเคยถือมาจนบางอย่างไม่ตรงกับธรรมเนียมพุทธบัญญัติ
เลยก็มี มันลำบากใจแก่เราผู้เป็นอาคันตุกะอย่างยิ่ง ยิ่งเที่ยวไปตาม
หมู่บ้านชาวเขาต่าง ๆ แล้วแสนจะกันดาร หนทางยิ่งแล้วใหญ่
บางแห่งต้องเดินตามลำธารหุบเขา มิฉะนั้นก็เดินเลียบน้ำผา
ที่สูงชัน ตอนขากลับลงมาลั่นก้อนหินกลมหัวเข่าแตกเหวอะหวะ
ต้องอุดสำห้เดินกระเผลก ๆ จึงถึงบ้านโป่งป่าแถม อันเป็นเขตแดน
ไทยพม่าติดต่อกัน แล้วมานอนรักษาตัวอยู่ที่ถ้ำปล่อง ๑๐ คืน

เมื่อเราเข้าไปในเขตพม่ามีสิ่งที่น่าสนใจคือ เขาเป็นคนชอบสงบ
ใจบุญ ไม่มีจี๊จโมย จี๊โกง แม้เป็ดไก่สุกรเขาก็ไม่เลี้ยงเพราะเขา
ไม่ฆ่าสัตว์ รับประทานผักปรุงด้วยพริกเกลือและถั่วงาเป็นพื้น
นานทีปีครั้งจะมีปลากรอบจากเขมรขึ้นไปให้ชิม ได้ข่าวว่า
หลังสงครามญี่ปุ่น จอมพล ป. บังคับให้เลี้ยงสัตว์เดือดร้อนกันมาก
เราชอบใจน้ำใจศรัทธาเขามาก และความสงบเรียบร้อยเขาก็ดี
ขนาดวัดติดเขตร้วบ้านเขา กลางคืนไม่มีเสียงอีกทีเลย เหมือนกับ
ไม่มีบ้านอย่างนั้นแหละ

แปลที่หัวเข่าเราหายพอเดินได้แล้ว เราสองคนเดินตัดข้ามเขา

ม่อนนางขาง (ขาง หมายความว่า หวง เขาผีหวงหรือคุ) วันนั้น พวกเราเดินไม่ถึงหมู่บ้านชาวเขาเพราะภูเขาสูงมาก เทียงวัน ถึงยอดเขา ขาลงมาชันมาก ถึงตีนเขามีดพอดี เดินมากกลางทาง ได้ยินเสียงเสื่อร้องอยู่ไม่ไกลนักจากพวกเรา เรากลัวเสื่อแทบตาย แต่ก็ไม่มีใครบอกให้เพื่อนของเราว่าเป็นเสียงเสื่อ เพราะท่านเป็นคนบ้านทุ่ง ไม่รู้จักเสียงเสื่อ หากเราบอกให้ท่านทราบ เดียวท่าน จะกลัวไปด้วยอีกคน พ้นจากเสื่อร้องไปแล้วสักครู่หลงทาง เลยพากันแวะนอนในป่าตัวเอง คืนนั้นเรากลัวเสื่อจนนอนไม่หลับ ตลอดคืน น้ำค้างก็แรง หนาวก็หนาว เพื่อนเรานอนกรนโครก ๆ ตลอดคืน เรากลัวเสื่อได้ยินจะตาย ท่านนอนสบายไปเลย เข้ามีด พากันเก็บเครื่องบริวารแล้วก็หอบทั้งเปียก ๆ นั้นเองออกเดินทาง ต่อไป ขณะเดินทางเราได้บอกท่านว่า ที่ร้องเมื่อคืนนี้ทำเสียงดัง เหมือนกับสุนัขเห็บจะตายนั่นแหละ คือเสียงเสื่อโคร่ง เมื่อมัน ได้กินอาหารอิ่มแล้ว มันก็สนุกร้องอย่างนั้นเอง พวกเราเดินทาง ราว ๒ โมงเช้าจึงถึงหมู่บ้าน เตรียมตัวออกบิณฑบาต ฉันทงัหันแล้ว ก็ออกเดินทางต่อไปอีก มาพักอยู่ที่ถ้ำดับเต่าชั่วคราวระยะหนึ่งเพื่อพัก เอากำลัง หายเหนื่อยแล้วจึงออกเดินทางไปทางอำเภอพร้าว

๑๙.๓ ลางร้ายของผู้เดินทาง

สิ่งที่ไม่น่าเชื่อแต่มันได้เป็นไปแล้ว กล่าวคือ วันนั้นพวกเรา ฉันทงัหันแล้วออกเดินทางจากถ้ำดับเต่า มีอี่แก้งวังผ่านหน้าพวกเรา ออกจากข้างบ้านสองหลังคาเรือน ซึ่งเขาปลูกอยู่กลางทุ่งหญ้าแฝก

ริมประตูวัดนั่นเอง แล้วเขาวิ่งช้า ๆ อย่างซีเกียจอย่างนั้นแหละ พวกเราก็ไม่สนใจ ถือเสียวว่าเรามาหาบ้านเมืองของเขา พอเดินผ่านหมู่บ้านแล้วตัดข้ามทุ่งนา ซึ่งจะไปเข้าป่าทาง อีเก็งสองฝั้วเมีย ปนฝูงควายอยู่ เห็นพวกเราก็วิ่งออกหน้าอีก แล้วพวกเราก็ไม่สนใจ เช่นเคย พอพ้นจากนั้นไปไม่กี่เส้น ทั้ง ๆ ที่พวกเราก็เดินเข้าทางเดินเท้า แล้วทำไมพากันแหวะออกจากทางเดิมแล้วเข้าทางเก่า ๆ เข้าไปในหุบเขาได้

พวกเราเดินตามลำธารไปไม่มีทางขึ้นตลิ่งเลย อยู่ราว ๑๐ ชั่วโมง เพราะสองข้างเป็นภูเขาสูงชัน ตลอดเวลาเดินทาง แดดไม่ส่องเลย พวกเราไม่ได้พักแม้แต่ฉันทน้ำ พอเหนื่อยเพลีย ชวนเพื่อนกลับทางเก่าเพื่อนก็ไม่ยอม ในใจเรานึกว่ายอดห้วย มันต้องเกิดจากน้ำไหลจากโคกมารวมกัน เหมือนห้วยทางภาคอีสาน ที่ไหนได้ พอเดินไปถึงยอดห้วยมันเป็นหน้าผาเสียดิบ ไปเจาะรอยกว้างและหุบป่าอนปลัก เราหมดหนทางเดินต่อ พอย้อนหลังกลับเท่านั้นแหละ เจ้ากรรมเราเหยียบก้อนหินพลาด หกล้ม หินบาดพื้นเท้าแผลลึก พอดีจวนจะมีดอยู่แล้ว หยิบเอา ผ้าอังสะมาพันแผล แล้วตัดสินใจพากันปีนป่าขึ้นตลิ่งชัน ๆ กอปรด้วยหินลูกรัง แม่เอ๊ย เหยียบลงตรงไหนคอยแต่จะกลิ้ง

พอถึงยอดเขาราวหนึ่งทุ่ม ได้เห็นทางคนเดินวกไปวกมา ตามยอดเขาพอราง ๆ เราดีใจว่ามีทางคงใกล้หมู่บ้านแล้ว ทันใดนั้น

กวางมันเห็นแสงไฟเทียนโคมผ้าพวกเรามันตื่นตกใจร้อง ป๊อปป๊อป
พร้อมทั้งกระต๊อบเท้า เราก็ตกใจแทบหัวใจหยุดเต้น พอตั้งสติได้
เอ๊ะนี่เสียงกวางแน่ แล้วมองไปที่เสียงเห็นหน้าอกมันขาว ๆ
จึงเชื่อแน่ชัดลงไปอีกว่ากวาง ที่หลังมันร้องป๊อปอีกแล้วมันก็กระโดด
ลงเขาหายไป เมื่อพิจารณาดูท่อนอนของเขาที่อยู่ตามทางที่ผ่าน ๆ
ไปแล้วเห็นว่ายังไกลบ้านคนนัก หนึ่งก็เป็นเวลาตีหกพอพักผ่อนแล้ว
จึงได้พากันจัดหาที่นอนตามชอบใจในป่าหญ้าที่รก ๆ นั้นเอง
แต่ตลอดคืนนอนไม่หลับ กลดมุ้งกางไม่ได้ลมแรง ทางพื้นดิน
นอกจากปลวกจะมารบกวนแล้ว เจ้ามดก็พากันแห่มารุมกินเลือด
ที่แผลและเหงื่อตามตัว ที่ตาต้องเอาผ้าพันไว้ มิฉะนั้นแล้วมัน
จะมารุมกินน้ำตาเรา พอสว่างมาลุกขึ้นมองดูข้างหลังทางเข้ามา
เห็นทุ่งนาเท่าบึงนาชนิดเดียว เรากำหนดทิศได้ว่าถ้าตรงไปทางนี้
คงเจอทางที่เราหลงนั้นแน่ จึงเดินตรงลัดป่าลัดโคกตามกำหนด
หมายไว้ แหมมเท้าเจ็บเราเดินฝ่าก้อนกรวดหินลูกรังกลางโคก
แทบจะไปไม่รอดอยู่แล้วแต่กัดฟัน จำเป็นจำใจต้องเดินเพราะไม่มี
หมู่บ้านอยู่ใกล้ เดินไปพักใหญ่ ๆ ก็ไปตกทางที่คาดไว้จริง ๆ
เดินไปกว่าจะถึงหมู่บ้านก็ราว ๓ โมงเช้า เราค่อยโล่งใจหน่อย
แล้วได้พากันปลงเครื่องบริวารไว้ริมทำน้ำข้าง ๆ บ้านเขานั้นเอง
สักครู่มีคนเดินออกมาหา เราได้เล่าพฤติกรรมทั้งปวงให้เขาทราบ
เราคิดจะขอข่าวเขาฉันทันโดยตรง ๆ ก็กลัวจะเป็นโทษ จึงพูดเป็น
อุบายว่า พวกเรายังไม่ได้ฉันทันข่าวเลย แล้วก็เจ็บเท้าจะไปบิณฑบาต
ก็ไม่ได้ เราอยู่ ณ ที่นี้จะได้ฉันทันข่าวไหม เขาบอกว่า “ได้ฉันทันเจ้า”

แล้วเขากลับเข้าไปในบ้าน พวกเราเชื่อว่าเขาคงจะนำข้าวมาให้ฉัน
แล้วก็พากันลงอาบน้ำ พออาบน้ำแล้วขึ้นมาเท่านั้นแหละ แม่โหย
แผลที่เท้าเจ็บเดินไม่ได้เลย เมื่อคืนนี้ตลอดคืนมันก็ไม่เจ็บ เช้านี้
เดินมาก็พอทนไหว นี่ทำไมจึงเจ็บเอาจนลุกไม่ได้ ท่านอ่อนสี
เพื่อนคู่ทุกข์ก็เป็นลมหน้ามีดลุกไม่ขึ้น คอยเขาจะเอาข้าวมาให้ฉัน
ก็หายเจ็บ ความหิวความเพลียก็ประดังเข้ามา ดีที่มียาแก้ลม
ติดลุกยามไปด้วย ช่วยกันพยาบาลท่านอ่อนสี กว่าจะลุกขึ้นได้
ก็สายร่วม ๑๐ โมงเช้าแล้ว เราจึงให้ท่านไปถามเขาดู เห็นแต่เด็ก
สองคนเฝ้าบ้านอยู่ ถามได้ความว่าผู้ใหญ่เข้าไปหากินหมดแล้ว
หมู่บ้านนี้มีสองหลังคาเรือน อาชีพเขาไปหาตัดยอดตองอ่อน
มารีดขายมวนบุหรี่ปากิน พอท่านอ่อนสีมารายงานแล้ว เราให้ท่าน
ไปตามเอาเด็กสองคนนั้นมาแล้วถามแลกข้าวด้วยไม้ขีดไฟ
เพราะสมบัติอะไรเราไม่มี ยังเหลือแต่ไม้ขีดไฟคนละสองกล่อง
แลกข้าวได้ข้าวเหนียวสองกระติบ น้ำพริกถั่วเน่าสองจาน กับต้มผัก
ชะอมสองมัด พวกเราพากันฉันอย่างเอร็ดอร่อยนี้กระไร พอฉัน
เสร็จแล้วทำเรายิ่งเจ็บใหญ่ เจ็บเอาจนเนื้อแข็งเต็นเลย เราพากัน
ทนทรมาณอยู่ที่นั่นจนตะวันบ่ายสามโมงเศษ ๆ จึงได้พากันเดิน
เขยก ๆ ไปอีกราว ๓ กม. จึงถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง แล้วพยาบาลแผล
และพักเอาแรงอยู่ ณ ที่นั่น ๑๑ คืน จึงได้เดินข้ามเขาบ้านกะเหรี่ยง
มาตกเขตอำเภอพร้าว ณ ที่บ้านมโนรา (ลูกสั้น)

เย็นวันนั้นพวกเราได้ทราบข่าวดี มีคนมาบอกว่าท่าน

อาจารย์มันอยู่ที่ป่าเมียง แม่ปิ้ง ท่านอาจารย์สานอยู่ที่ปากทาง
เข้าไปถ้ำคอกคำ พวกเราดีใจคิดว่าสมความปรารถนาแล้วครั้งนี้
ฉันเข้าแล้วเตรียมตัวออกเดินทาง คำถึงถ้ำคอกคำที่ท่านอาจารย์สาน
อยู่พอดี พักอยู่ด้วยท่านกินหนึ่ง สนทนาธรรมสักज्ञาและเรื่องราว
ต่าง ๆ พอควรแล้ว เข้าฉันแล้วท่านแนะทางให้ พวกเราสองคน
จึงได้ลาท่านไป

พวกเราไปถึงที่อยู่ของท่านอาจารย์มันราวบ่าย ๔ โมง
ท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ พอท่านมองมาเห็นเราท่านจำได้แม่น
เรียกชื่อเราเลย แล้วท่านพักเดินจงกรม เดินเข้าไปนั่งที่อาศรม
ของท่าน พวกเราปลงเครื่องบริวารไว้ข้างนอก ท่านไม่ยอม
ท่านให้เอาไปไว้ที่เฉลียงอาศรมของท่าน แล้วพวกเราเข้าไปกราบ
นมัสการท่าน ท่านได้ถามสารทุกข์สุกดิบพอเป็นเครื่องระลึก
เล็กน้อย แล้วเราจึงได้กราบเรียนท่านว่า “ที่ต้องตามหาท่าน
อาจารย์ในครั้งนี้ ด้วยจุดประสงค์อยากจะมาขอความกรุณา
ให้ท่านอาจารย์ได้ช่วยแก้อุปายภาวณาให้ เพราะกระผมได้คิด
และได้ศึกษาจากหมู่คณะมานานแล้ว เห็นว่านอกจากท่านอาจารย์แล้ว
คงไม่มีใครแก้อุปายนี้ของกระผมได้แน่”

แล้วก็ได้เล่าความเป็นมาของเราถวายให้ท่านทราบทุกประการ
เริ่มต้นแต่ได้ปฏิบัติมาจนกระทั่งถึงเรื่องที่ได้นำเข้าไปเรียนท่าน
อาจารย์สิงห์ที่โคราช ท่านจึงเล่าถึงการที่ท่านได้อบรมสาธุศิษย์
มาแล้วเป็นท่านองว่า ให้เราทบทวนดูหมู่เพื่อนที่ท่านอบรมมาว่า

“ถ้าองค์ไหนดำเนินตามรอยของผมนั้นฉันขานาญมันคง
องค์นั้นย่อมเจริญก้าวหน้า อย่างน้อยก็คงตัวอยู่ได้ตลอดรอดฝั่ง
ถ้าองค์ไหนไม่ดำเนินตามรอยของผมนั้นย่อมอยู่ไม่ทนทาน
ต้องเสื่อมหรือสึกไป ผมเองหากมีภาระมาก ยุ่งกับหมู่คณะ
การประกอบความเพียรไม่สม่ำเสมอ เพิ่งพิจารณาในกายคตา
ไม่ละเอียด จิตใจก็ไม่ค่อยจะปลอดโปร่ง การพิจารณาอย่าให้จิต
หนีออกนอกกาย อันนี้จะชัดเจนแจ่มแจ้ง หรือไม่ก็อย่าได้ทอดทิ้ง
เพิ่งพิจารณาอยู่ ณ ที่นี้ละ จะพิจารณาให้เป็นอนุสฺสหรือให้เห็น
เป็นธาตุก็ได้ หรือจะพิจารณาให้เห็นเป็นขั้นหรือให้เห็นเป็น
ไตรลักษณ์ได้ทั้งนั้น แต่ให้พิจารณาเพ่งลงเฉพาะในเรื่องนั้นจริง ๆ
ตลอดอิริยาบถทั้งสิ้น แล้วก็มีใช้ว่าเห็นแล้วก็จะหยุดเสียเมื่อไร
จะเห็นชัดหรือไม่ชัดก็พิจารณาอยู่อย่างนั้นแหละ เมื่อพิจารณา
อันใดชัดเจนแจ่มแจ้งด้วยใจตนเองแล้ว สิ่งอื่นนอกนี้จะมาปรากฏ
ชัดในที่เดียวกันดอก” ท่านบอกว่าอย่าให้จิตมันรวมเข้าไปภวังค์ได้

๒๐. พรรษา ๑๒ จำพรรษาที่ป่าเมียง แม่บึง เราตั้งต้นเรียนกัมมัฏฐานใหม่ (พ.ศ. ๒๕๗๗)

พอท่านพูดจบ เรานึกตั้งปณิธานไว้ในใจว่า เขาละคราวนี้
เราจะเรียนกัมมัฏฐานใหม่ ผิดถูกเราจะทำตามท่านสอน ขอให้
ท่านเป็นผู้ดูแลและชี้ขาดแต่ผู้เดียว นับแต่วันนั้นเป็นต้นมา

เราตั้งสติกำหนดพิจารณาอยู่แต่เฉพาะกาย โดยให้เป็นอสุภ
เป็นธาตุสี่ เป็นก้อนทุกข์อยู่ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน
เราใช้เวลาปรารภความเพียรอยู่ด้วยความไม่ประมาท สิ้นเวลา
๖ เดือน (พรรษาที่เราจำพรรษาอยู่ที่นี้) โดยไม่มีความเบื่อหน่าย
ใจของเราจึงได้รับความสงบและเกิดอุบายเฉพาะตนขึ้นมาว่า

ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นธาตุสี่
เท่านั้น แต่คนเราไปสมมติแล้วหลงสมมติตนเองต่างหาก
มันจึงต้องยุ่งและเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง

เราได้อุบายครั้งนี้ทำให้จิตหนักแน่นมั่นคง ผิดปกติกว่า
เมื่อก่อน ๆ มาก แล้วก็เชื่อมั่นในตัวเองว่าเราเดินถูกทางแล้ว
แต่ยังไม่ได้กราบเรียนท่านอาจารย์ เพราะความเชื่อในอุบาย
ของตนเองว่าเราจะกราบเรียนท่านเมื่อไรก็คงได้

ปีนั้นอากาศเย็นจัดมากจนได้สูมไฟนอน ไม้บาศที่มีมือ
เลียดไม่มีเลย ออกพรรษาแล้วท่านอาจารย์มั่นลงมาที่บ้านทุ่งหมากข้าว
เราสองคนกับพระอ่อนสี (พระครูสีลขันธ) ยังคงอยู่ที่เดิมแต่เปลี่ยน
ที่กัน คือเราลงมาอยู่ที่ท่านอาจารย์มั่นกับพระอ่อนสีจำพรรษา
พระอ่อนสีขึ้นไปอยู่บนเขาที่เราอยู่จำพรรษา กลางคืนเสื่อมานั่งเฝ้า
พระอ่อนสีที่นอนอยู่ข้างกองไฟ พอไฟดับมันหนาวลุกขึ้นจะใส่ไฟ
เสื่อร้องโหกแล้วก็โดดเข้าป่าไป ท่านเป็นชาวทุ่งไม่รู้จักเสียงเสื่อ
เราก็ไม่บอกให้ทราบเลย กลัวท่านจะกลัว ต่อมาท่านอาจารย์มั่น
มีหนังสือให้พวกเราลงไปหา เราไปช่วยทำธุระท่านอยู่ ๑๐ คืน

เอ๊ะ อุบายที่เราเคยพิจารณาอยู่ชัดเจนแจ่มแจ้ง ชักจะไม่ค่อยชัดเจน เสียแล้ว นี่เห็นคนเป็นคนไปตามสมมติเสียอีกแล้ว พอเสร็จธุระ เรากับอาจารย์แหวนขอลาท่านออกเที่ยววิวอกอีก ส่วนท่านอ่อนสึ ให้อยู่ปฏิบัติที่ท่านอาจารย์มั่น เราพากันออกเดินทางราวสามร้อยเส้น ก็แวะเข้าป่าพักรุกขมุลแห่งหนึ่ง คืนวันนั้นได้ยินเสียงเสื่อร้อง บนยอดเขาทำให้ใจเราวิวอกมาก ระลึกเอาพุทธคุณมาเป็นอารมณ์ ต่อนั้นก็ทำให้เกิดความรู้สึกหวั่นไหวแปลก ๆ อยู่หลายอย่าง ๆ ไม่คิดและไม่เคยเป็นมาแต่เมื่อก่อนเลย พวกเราพัก ณ ที่นั้น สองคืนแล้วออกเดินทางต่อไปพบท่านอาจารย์สานที่อำเภอพร้าว แต่เราอยู่กับท่านไม่ได้นานเพราะคิดถึงวิวอก จึงได้ลาท่านขึ้นไป บนภูเขาหมูเซอ ไปทำความเพียรอยู่ ๕ คืน โดยคิดว่าเราจะไปอยู่กับหมู่คนที่พูดไม่รู้ภาษากัน แล้วจะได้ประกอบความเพียรให้เต็มที ส่วนอาหารเราทราบดีแล้วว่าเขาใจบุญพอ จะได้นั้นแน่

๒๐.๑ เกิดวิปลาส

เราได้ปรารถนาความเพียรอย่างสุดความสามารถจนเกิดวิปลาส ขึ้นว่า พระพุทธเจ้าพระสงฆ์ไม่มี มีแต่พระธรรม เพราะพระพุทธเจ้า ก็คือ พระลัทธิตถะกุมาร มารู้พระธรรมจึงได้เป็นพระพุทธเจ้า แม้ตัวพระพุทธเจ้าเองก็เป็นรูปธรรมนามธรรม พระสงฆ์ก็เช่น เดียวกัน ที่มาได้เป็นพระสงฆ์ทั้งที่เป็นอริยะและปุถุชนก็มาดำรง อยู่ในพระธรรมนี้ทั้งนั้น รูปกายของท่านเหล่านั้นก็เป็นรูปธรรม นามธรรม ความเห็นอันนี้จึงแน่วแน่นลงว่า ต้องเป็นอย่างนั้นแท้จริง

แต่เราได้ยื่นมาตรวจดูความสมมติบัญญัติแล้ว เอ นี่มันไม่ตรงกันนี้ ความเห็นของเราสองแ่งนี้ได้โต้กันอยู่หลายวัน ไม่ตกลง ดีที่เราไม่ยอมทิ้งสมมติบัญญัติ ถ้าหาไม่แล้ว ดูเหมือนจะสนุกใหญ่เหมือนกัน พอดีท่านอาจารย์सानให้คนมานิมนต์ให้ลงไปรับไทยทาน ใจหนึ่งมันก็ยังไม่อยากไป แต่มาคิดถึงบริหาร ผ่าสบงว่าเราใช้มาร่วมสามปีแล้ว เกรงจะใช้ได้ไม่คุ้มพรรษา ไหน ๆ เราไปแสวงหาบริหารให้บริบูรณ์แล้วจึงกลับขึ้นมาใหม่ จึงรับนิมนต์ท่าน เมื่อลงมาก็ได้สมประสงค์ทุกอย่าง แลความเห็นวิปลาสนั้นก็หายไปเอง

๒๑. พรรษา ๑๓ จำพรรษาที่บ้านมุขเออ (บ้านปู่พญา) (พ.ศ. ๒๔๗๘)

เมื่อตัดเย็บสบงซ่อมเสร็จแล้วเราจึงได้ขึ้นไปใหม่ แต่ไปคราวนี้มีได้ไปที่เดิม ขึ้นไปทางบ้านปู่พญา เมื่อเราไปถึงเขาพากันใจดี จัดเสนาสนะให้เราอยู่อย่างพร้อมใจกัน โอ้อโฮ เบื้องต้นเราผิดหวังไปถนัดทีเดียว เรานึกว่าพูดไม่รู้ภาษากันคงไม่มีใครมายุ่งเกี่ยวที่ไหนได้ขึ้นไปครั้งแรกพักบ้านร้าง เขาไม่เคยเห็นพระชุกงค์ ทั้งเด็กเล็กหนุ่มแก่พากันมาขึ้นมองดูเรา จากไกลจนใกล้เข้าชิดขนาดจะเหยียบเท้าเราเลย มิ่งไปกุมมา จากเที่ยงถึงราวบ่ายสี่โมงเย็น จากขึ้นลงนั่ง จากนั่งลงนอน ความสกปรกเหม็นสาบ ไม่ทราบว่าจะอะไรต่ออะไร ทำเอาเราเป็นลมมีดหน้าแทบตาย เขาทำทางให้เดิน

จกรรม พอเราออกเดินเท่านั้นแหละ แม่เอี้ยพากันกรูตามเป็นทางยาวเหยียดสุดทาง เราทนนไม่ไหวกลับมานั่งลง เขายังพากันเดินเป็นกลุ่มสนุกอยู่เลย ทีหลังทำความเข้าใจกันกับหัวหน้าเขา (ปู่พญาเท่ากับกำนัน) ว่า ไม่ควรเดินตามท่าน หากต้องการบุญ เมื่อเห็นท่านเดินอยู่เราต้องพากันบี๊ (ประนมมือ) ก็ได้บุญดอก คราวนี้เมื่อเห็นเราออกเดินจกรรมที่ไร พากันมาบี๊เป็นแถว ๆ ผู้ที่ยังไม่มาก็ไปเรียกกันมาเป็นกลุ่ม ๆ คิดดูแล้วก็น่าสงสารคนบ้านป่าไกลความเจริญแต่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีใครไปอบรมเขาเป็นสิบ ๆ ปี หากไม่มีคดีอุกฉกรรจ์แล้ว เจ้านายก็ไม่ขึ้นไปให้เขาเห็นหน้าเลย เขาบริหารกันเอง เชื่อถือหัวหน้ากันเคร่งครัด ใครไม่ดี เช่นเป็นคนหัวแข็ง หาเรื่องทะเลาะวิวาทเพื่อนบ่อย ๆ หัวหน้าตักเตือนไม่เชื่อฟัง หัวหน้าต้องขับหนีจากหมู่บ้าน เมื่อแก่ไม่ไปเขาก็ต้องหนีจากแกไป ส่วนการขโมยรับรองไม่มีเด็ดขาด เมื่อเราเดินทางไปตามภูเขามองบ้านหนึ่งหลังหรือสองหลัง เราทายได้เลยว่า แก่นี้อยู่กับเขาไม่ได้เลย ชาวเขาแถบนี้เขาอดข้าวทำไร่ไม่ได้ผลมาแต่ปีกลาย หมู่บ้านที่เราไปอยู่อาศัยนี้มี ๑๒ หลังคาเรือน มีข้าวกินเพียง ๓ ไร่เท่านั้น เขามีศรัทธาดีมาก เวลาเราออกบิณฑบาตมีคนตักบาตรเพียงสามคนเท่านั้น แต่เขาใส่บาตรเราก็พอฉันอิ่ม ทีหลังหัวหน้าเขามาเล่าให้เราฟังว่า ทุกคนมีศรัทธาอยากใส่บาตรอยู่แต่เขาละอายไม่มีข้าว เขาพากันรับประทานมันป่าต้มแทนข้าว เราเกิดสงสารเขา พอดีเราก็ชอบมันนี่อยู่แล้ว จึงบอกเขาว่า ฉันชอบมันนี่ จึงได้ขึ้นมาอยู่ด้วยพวกเธอ ถ้าหาไม่แล้วฉันไม่ได้

มาดอก พอเขารู้เรื่องนั้นแล้ว วันหลังเขาพากันขุดมันปามาหนึ่ง ตักบาตรเราเต็มบาตรทุกวัน ๆ แล้วก็พากันชอบใจหัวเราะ ยิ้มแย้ม แจ่มใสอย่างน่าเอ็นดู เขากลับเราจะไม่ฉันทให้เขา ตามมาดูถึงที่เลย เราได้แล้วก็ตั้งใจฉันทให้เขาเห็น แม้ปีนั้นปลูกข้าวแล้วฝนไม่ดี ทำให้ข้าวที่ปลูกไว้เหี่ยวแห้งเหลืองซีดไปหมด ยังเหลือสิบวัน จะเข้าพรรษา เขาพากันจัดเสนาสนะให้เราอยู่เสร็จเรียบร้อย ฝนตกลงมาอย่างน่าอัศจรรย์ เขาพากันดีใจอย่างล้นพ้นว่าเป็น เพราะบุญของเขาที่ทำวัดให้เราอยู่ ข้าวได้เขียวจึงามทันหุทันตา ปีนั้นเขาทำไรได้ข้าวมากจนเหลือบริโภค บางคนจนได้ขายก็มี แท้จริงแต่ไหนแต่ไรมาไม่เคยมีพระไปอยู่จำพรรษากับมุเซอ เราอาจเป็นพระองค์แรกในเมืองไทยก็ได้ ที่ได้ไปจำพรรษาอยู่ด้วย มุเซอ

เมื่อเขาจัดเสนาสนะให้เราเรียบร้อยแล้ว เราได้ระลึกถึง พุทธประวัติว่า พระสิทธัตถะบำเพ็ญเพียรได้ตรัสรู้เมื่อพระชนมายุ ได้ ๓๕ พรรษา ปีนี้อายุของเราก็กเท่ากับพระชนมายุของพระองค์ ในครั้งกระโน้น (คือ เราอุปสมบทเมื่ออายุย่าง ๒๒ ปี) ฉะนั้น ปีนี้เราจะบำเพ็ญภาวนาเพื่อบูชาการตรัสรู้ของพระองค์ แม้ชีวิต ของเราจะแตกดับเพราะการภาวนา เราก็จะยอมทุก ๆ วิธีทาง ชีวิตนี้ของเราขอให้เหมือนดอกบัวบูชาพระฉะนั้นเถิด แล้วเราก้ทำความเพียรตามที่เราได้ตั้งปณิธานไว้ตลอดพรรษา แต่แล้วการภาวนาของเราก้ไม่เจริญก้าวหน้า เป็นแต่ทรงอยู่

เพื่อให้สาสมแก่เจตนาของเรา จึงได้ทรมานตนด้วยการอดอาหาร อยู่ ๕ วัน ชาวมุซอเขาไม่เคยเห็น กลัวเราจะตาย พวกเขามาขอร้อง ให้เราฉันตามปกติ เราได้ปฏิเสธเขาไป แล้วทำตามปณิธานของเรา อยู่จนครบ ๕ วัน เขาได้ผลัดเปลี่ยนกันแอบมามองดูเรา ถ้าเรา ปิดประตูทำความเพียรอยู่ในห้อง เขาจะมาเรียกให้เราขานตอบ เมื่อเห็นเราขานตอบแล้ว เขาก็กลับไป แท้จริงการอดอาหารมิใช่ ทางให้ตรัสรู้ พระพุทธเจ้าของเราได้ทรงบำเพ็ญมาแล้ว บอกว่า เป็นอรรถกถาของโยค แม้ครูบาอาจารย์ของเราทุก ๆ ท่านก็บอกเรา เช่นนั้นเหมือนกัน ตัวเราเองก็เคยได้กระทำมาแล้ว มันเป็นเรื่อง เครื่องทรมานกายเท่านั้น หากได้เกิดปัญญาฉลาดคั้นคว้าในธรรม ให้ฉลาดเฉียบแหลมอะไรไม่ แต่เราทำเพื่อทดสอบกำลังใจ ของตนเองดูว่า ความอดัยในชีวิตกับความเชื่อมั่นในคุณธรรม ที่เราเห็นแล้ว อะไรจะมีน้ำหนักกว่ากัน เมื่อเราได้ความจริง ด้วยใจตนเองแล้ว เราก็กลับฉันอาหารตามเคย แต่เราไม่ฉันข้าว ฉันแต่หัวมันหัวเผือกนี้ ฉันอยู่ ๔-๕ วัน แล้วจึงฉันข้าว ชาวมุซอ เห็นเรากลับฉันอาหารแล้วเขาพากันดีใจ ในพรรษาที่เราได้นิमित ในภาวนาอันแสดงถึงความมั่นคงในด้านอุบายภาวนาเป็นที่พอใจ ของเรามาก

มุซอคุยโม้อวดเราว่า “ตุ้เจ้า (ท่าน) มาอยู่ด้วยดีมาก ข้าวไร่อุดมได้มากเหลือกิน บางคนจนได้ขาย วัว ควาย (เขาเลี้ยงไว้ ไม่ได้ใช้งาน) ที่ไม่เคยได้ขายก็ได้ขาย (ปกติเขาเลี้ยงหมูขาย

เป็นรายได้ประจำครอบครัว) พริกแห้งเป็นรายได้ประเภทหนึ่ง นอกนี้แล้วไม่มีรายได้อะไรเลย เงินทองเราก็เก็บไว้ได้เหลือใช้ ตูเจ้ามาสอนไม่ให้เราเล่น ไฟ-ถั่ว-เบ็ย เราก็ไม่เล่น เมื่อก่อน มีพวกกะเหรี่ยง (ชาวเมือง) เขามาหลอกให้เราเล่น บัดนี้เราฟังคำ ตูเจ้าสอน เราไม่เล่นแล้ว” ออกพรรษาแล้วหัวหน้าเขาคณะเดียว ได้นำผ้าขาวหนึ่งพับมาทอดผ้าป่าเรา แล้วเราได้ลาชาวมุเซอ เพื่อกลับลงไปเยี่ยมมนัสการท่านอาจารย์มั่นที่บ้านทุ่งมะขาม ตำบลแม่ปิ้ง เขาพากันอาลัยเรามาก พากันร้องไห้ขอให้เรากลับมาอีก เราไม่แน่ใจได้บอกกับเขาไปว่าให้ไปหาอาจารย์ดูก่อน บางที อาจได้กลับมาอีก เมื่อเราไปถึงท่านอาจารย์มั่นแล้ว ได้เล่า พฤติการณ์ต่าง ๆ ถวายท่านทุกประการ ท่านชอบใจชวนเรา กลับไปอีก การกลับไปครั้งนี้เป็นสามองค์ด้วยกัน คือท่านอาจารย์ เรา ท่านอ่อนสี เมื่อจะขึ้นไปจริง ท่านอ่อนสีไม่สบายให้รออยู่ ข้างล่างก่อน

๒๒. พรรษา ๑๔ จำพรรษาที่เดิมสามองค์ ด้วยกัน (พ.ศ. ๒๔๗๙)

การกลับไปครั้งนี้ทำให้เราลำบากใจ เพราะเขาทำความ สนิทสนมกับเรามากกว่าท่านอาจารย์ อนึ่ง ท่านอาจารย์ท่าน ไม่ค่อยอยู่กับอากาศเย็น เมื่อไปอยู่กับอากาศเย็นเข้าอาหารของท่าน ก็กำเริบแทบจะอยู่ไม่ไหว แต่ด้วยใจนักต่อสู้ท่านก็เอาชนะจนอยู่ได้

ตลอดพรรษา คราวนี้เราทำความเพียรดีมากเพราะนอกจากใช้
อุบายของตนเองแล้ว ก็ได้อาจารย์ช่วยให้อุบายเราศึกษากับท่าน
อยู่ตลอดเวลา พอจวนเข้าพรรษาท่านอาจารย์ให้เราลงมาเอา
ท่านอ่อนสีไปอยู่ด้วย พอเราจากท่านไป ๕ คืน ท่านอยู่องค์เดียว
ได้วิเวกปรารภความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ท่านกลับได้อุบาย
ดีโด่งเลย อาหารของท่านก็หายไปพร้อม ๆ กัน พรรษานี้เราทั้งสาม
ต่างก็ตั้งใจปรารภความเพียรจนเต็มความสามารถของตน ๆ
แม้เหตุการณ์บางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภายนอกหรือเนื่องด้วย
อุบายในทางธรรม ใครมีอะไรเกิดขึ้นเกือบจะเรียกได้ว่ารู้ด้วยกัน
ทั้งนั้น พรรษานี้ท่านอาจารย์ได้พยากรณ์อายุของท่านอย่างถูกต้อง
บางครั้งท่านก็พยากรณ์ลูกศิษย์ของท่านองค์นั้นบ้าง องค์นี้บ้าง
ต่าง ๆ นานา ตามนิमितและความรู้อันเกิดเองเป็นเองในภavanaของท่าน
แต่แล้วท่านก็บอกว่า อย่าได้หลงเชื่อทั้งหมด อาจผิดได้ สำหรับ
เรานั้นตั้งตัวเป็นกลางเฉย ๆ เพราะเรื่องเหล่านั้นเป็นเรื่องของ
แต่ละบุคคล ไม่เหมือนกัน เรื่องนั้นมีใช้จุดประสงค์ของผู้กระทำ
ความเพียรภาวนาอย่างแท้จริง จุดประสงค์ที่แท้จริงคือ การกำจัด
กิเลสให้หมดสิ้นไปโดยไม่มีเหลือต่างหาก ในพรรษานี้ท่านอาจารย์
ได้อบรมด้วยเล่ห์เหลี่ยมแลอุบายต่าง ๆ อย่างไม่เคยเห็นท่านทำ
มาแต่ก่อนเลย เราก็ได้ทำตามแต่ทำทันถูกต้องตามอุบายนั้น ๆ
ของท่านทุกประการ จนท่านออกอุทานเปรย ๆ ว่าท่านเทศกัณ
ใจร้อน แล้วท่านแสดงนิสัยตามความจริงของท่านออกมาตรง ๆ เลย
นับว่าเป็นโชคดีของเราที่ได้อาจารย์ผู้อบรมเช่นนั้นให้แก่เรา

เราเข้าใจว่าท่านอบรมลูกศิษย์ผู้เช่นอย่างเราคงจะหาโอกาสได้น้อย เพราะบุคคล สถานที่ และโอกาสเวลาไม่อำนวยเช่นนั้น ถึงแม้ท่านจะอำนวยพรให้เราอยู่ในฐานะธรรมทายาท เราก็ไม่เคยจะลืมตัว และยอมรับเลย เราถือเสียว่า ความจริงมันก็อยู่แค่ความจริง นั้นแหละ หาพ้นความจริงไปได้ไหม

๒๒.๑ เรื่องแตรกของคนป่าเข้าบ้าน

ในพรรษานี้มีคนป่าซึ่งเรียกกันว่า “ผีตองเหลื่อง” แต่พวกเขาเองไม่ชอบคำคำนั้น เขาบอกว่าอย่าได้เรียกเขาว่า “ผีตองเหลื่อง” เพราะพวกเขากลัวผีเหมือนกัน ให้เรียกพวกเขาว่า คนป่า ชาวภูเขอเขาบอกว่าเขามาอยู่ที่นี้ได้ ๕๐ กว่าปีมาแล้ว เขาไม่เคยเห็นพวกเหล่านี้เข้ามาหาเลย คนเผ่านี้เป็นคนไทยเดิมเท่าที่เคยสนทนากับชาวเมืองของ เมืองรวง ซึ่งอยู่เหนือเชียงตุงขึ้นไป สำเนียงคำพูดภาษาเหมือน ๆ กัน ที่อพยพลงมาทำมาหากิน อยู่เชียงใหม่ด้วยการจกसान ทำขันโตกขันพาน เรียกว่าขันเงิน (คือฝีมือของคนเผ่าเงินนั่นเอง) เรื่องของคนป่าเผ่านี้แต่เดิมเขาบอกว่ามีราว ๖๐ คน มาภายหลังเกิดไข้ทรพิษตาย เดียวนี้ มีหญิงชายรวมกันราว ๓๐ คน พอจะสรุปเรื่องของเขาดังนี้

ความเป็นอยู่ ไม่มีหลักแหล่ง ตัดไม้เล็ก ๆ สักแต่ว่าเป็นเสาปัก แล้วเอากิ่งไม้ใบไม้อะไรไปคลุมพอนอนบังน้ำฝนน้ำค้างเล็ก ๆ น้อย ๆ บางทีก็นอนตามถ้ำเพิงหินหรือใต้ต้นไม้ โคนต้นไม้ สักแต่พอบัง ๆ ฝ้านุ่งห่มไม่มี ที่ไปขอมมาได้ไว้ปกปิดกายในเวลา

เข้าไปในหมู่บ้าน อยู่เป็นกลุ่ม ๆ กัน กลัวผีกลัวเสือเหมือนกัน ที่อยู่เขาในขณะที่เขาอาศัยอยู่ไม่ค่อยมีคนไปเห็น หากบังเอิญมีคนไปเห็นเข้า ผู้หญิงจะต้องวิ่งหนี ถ้าวิ่งไม่ทันก็ล้มตัวนอนกลิ้งไป ถ้ามีผู้ชายจะต้องออกมาต่อสู้ด้วยอาวุธหอก (เข้าใจว่าเนื่องจากผู้หญิงไม่มีผ้าห่มตัวนั่นเอง) เขาถือกันว่าผู้หญิงเห็นผู้อื่นนอกจาก หมู่ของเขาแล้วเป็นเคราะห์ร้ายเสียกินตาย อยู่ที่ไหนถ้าอาหารอุดมสมบูรณ์ก็อยู่ได้นาน อาหารหมดก็อพยพกันไปอยู่ที่อื่น เขาจึงเรียกชื่อชนิดว่า ผีตองเหลือง คือพอบินไม้เครื่องมุงเหยวแห่ง เหลืองก็หนีไป

อาหารการกิน อยู่ได้ด้วยเนื้อสัตว์และหัวมันป่า รวงผึ้ง น้ำผึ้ง สัตว์บางชนิดเขาไม่รับประทาน เช่น งู เป็นต้น แล้วก็กิน สุกจีเผาแล้วจึงกิน กินแต่กับ ไม่มีข้าวและข้าวสาละเป็นหลัก อย่างพวกคนธรรมดา ถ้าเป็นน้ำผึ้งก็จะเอามากลุกกับไม้ผุหรือดิน เพื่อให้มีเนื้อมาก ๆ แล้วจึงจะกิน ไฟโซ่เหล็กตีกับหิน (ที่เรียกเหล็กไฟพราน) หรือมิฉะนั้นก็ใช้ไม้สีกัน เอาไม้ซีกกลองให้กักแล้ว เพราะเวลาซีกมันฟู

วิธีล่าสัตว์ ล่าด้วยหอกป่ายน้ำยาพิษ (ยางนอง) เมื่อเห็น รอยสัตว์ก็จะค่อย ๆ ย่องตามไป พอเห็นสัตว์นอนกลางวัน เข้าใกล้แล้วก็จะพุ่งหอกใส่เลย ถ้าเห็นสัตว์กำลังหากินอยู่ก็จะค่อย ๆ หาที่กำบัง แอบเข้าไปให้ใกล้เท่าที่จะใกล้ได้ แล้วพุ่งหอกขึ้นบน อากาศให้ตกใส่เอง เขาบอกว่าระยะไกลราว ๒๐ – ๓๐ เมตร

ก็ได้กิน หากหอกเข้าลึกถึง ๑ นิ้วฟุตแล้ว เนื้อสัตว์เป็นพิษกินไม่ได้
เข้าตื้นกว่านั้นกินได้ เขาเคยเอามาให้เรา เนื้ออย่าง همینเขียว
คว้นไฟมาก เขาเอามาวางไว้คาบต้นไม้ไกลขนาด ๑๐ เมตร
 همینเขียวตลอดคืนแทบนอนไม่หลับ ท่านอาจารย์บอกให้มูเซอ
เอาไปต้มดู แหมเป็นดินเกือบครึ่งหนึ่ง ฉนั้นไม่ได้เลย

ขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ป่าเป็นพื้น โดยไม่ยอม
ออกมาให้คนเห็น โดยมากหากจะออกมาก็จะมาขอผ้าขอข้าว
แลกเกลือแลกเหล็กไปทำเหล็กไฟ คนเผ่านี้บรรพบุรุษเดิมเขาเข้าใจว่า
คงจะหนีเจ้าหนีนายเข้าป่ามานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากประเพณีเขา
ที่ว่า ห้ามเดินผ่านที่เตียนโล่ง และที่ซึ่งเขาปลูกฝัง ไม่ว่าจะอะไรทั้งหมด
แม้แต่ของปลูกในไร่ หรือไร่ที่ได้ปลูกพืชลงแล้ว พวกเขาเหล่านี้
จะไม่เดินเข้าไปกล้ากรายเลย ไร่จะกว้าง ทางแสนจะกันดาร
เขาก็จะต้องเว้น ทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครห้ามเขา นี่แสดงถึงคนเก่าเฒ่าแก่
เขาจะหลอกลวงไม่ให้ออกไปในที่โล่ง กลัวคนจะเห็นเอานั่นเอง
และที่ว่าผู้หญิงเห็นคนเข้าแล้วจะต้องถูกเสือกินก็เหมือนกัน
การเข้ามาขอกินข้าวหรือข้าวสาลี หัวเผือกมันต่าง ๆ เขากินจนหมด
ไม่มีเหลือ เราได้บอกให้เขาเอาไปป็นผู้หญิงกินบ้าง เขากลับตอบว่า
ไม่ได้ เขาได้กินแล้วมันจะติตรสเคยตัว เมื่อเขาเข้ามาอยู่ในสังคม
คนมูเซอ ดูท่าทีของเขาเหล่านั้นแสดงอาการกลัวคนแปลกหน้า
โดยเฉพาะคือกลัวเจ้านายนั่นเอง เดินไปช้า ๆ มีการสำรวจ
ระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลาอย่างน่าสงสาร เวลาเข้าป่าจะคล้องตัว

เรามองตามแทบไม่ทัน เห็นแต่ใบไม้ปลิวกับเสียงควบควาบ ๆ
เท่านั้นเอง

การสมรส หญิงชายต่างมีอิสระในตัวของตนเอง เช่น
ธรรมดาสามีของคนที่ไป ต่อเมื่อชายใดมีโชคลาภร่ำรวยได้นั้น
ได้อาหารมา หญิงใดชอบรักก็จะไปนอนเป็นคู่เคียงด้วย ส่วน
จะแบ่งกันอย่างไรเรากลัวถามเขา การเลี้ยงลูกจะเป็นภาระของผู้หญิง
แต่ฝ่ายเดียว เขาเคยเข้ามาหาเรา เราได้สัมภาษณ์เขาหลายเรื่อง
จึงรู้เรื่องของเขาคือ เราเห็นเขาแล้วคิดสงสัย เพราะเขาเป็นคน
เผ่าไทยเดียวกับเรา พูดรู้เรื่องกันทุก ๆ คำ รูปร่างหน้าตาก็เหมือนกัน
กับพวกเรารั้งสิ้นทุกอย่าง ในใจเราคิดอยากสงเคราะห์เขาให้มี
อาชีพเป็นหลักแหล่ง อย่างน้อยก็ให้เหมือนกับเผ่ามูเซอหรือเผ่าอื่น ๆ
ที่อยู่บนเขา หากเขาจะรับสงเคราะห์แล้วเราตั้งใจจะรายงานเป็น
ทางการไปหาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้สงเคราะห์เขาต่อไป
ด้วยเครื่องมือและเครื่องใช้ตลอดจนพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่หลังเขา
มาหาเรา เราได้ทาบถามเขาว่า การที่ได้บริโภคข้าวก็ดี บริโภค
ข้าวโพด และเผือกมัน ตลอดถึงพริกเกลือก็ดี รู้สึกอย่างไร อร่อยไหม
เขาตอบว่าอร่อยดี เรบอกกว่า ถ้าอย่างนั้นให้พากันมาอยู่เป็นกลุ่ม
อย่างมูเซอเหล่านั้น แล้วทำไร่ปลูกข้าวและเผือกมันกินเสียจะดีไหม
พอเราพูดได้เท่านั้น เขารีบพูดสวนค้านขึ้นมาทันทีว่า พวกข้ามน้อย
(ผม) เป็นคนป่า ทำไม่ได้ ถ้าทำเข้า แผ่นดินจะปลิ้น (เป็นคำพูด
ของคนรุ่นเก่าที่พูดคัดค้านอย่างรุนแรง คือหมายความว่าสิ่งนั้น

มันเป็นไปได้ ถ้าทำได้ก็ต้องทำให้แผ่นดินพลิกกลับเอาข้างล่าง
ขึ้นมาเป็นข้างบน) พอเราได้ยินเขาพูดดังนั้น โครงการของเรา
ก็เลยยุติลงเพียงแค่นั้น

เป็นที่น่าเสียดายผู้ที่ได้มนุษย์สมบัติอันล้ำค่า แต่หาได้
ทำให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควรไม่ เพราะเกิดในถิ่นอันไม่สมควร
แต่บุคคลที่น่าสงสารมากกว่านั้น คือผู้ที่เกิดมาแล้วได้รับความ
ความสมบูรณ์พูนสุขพร้อมด้วยประการทั้งปวง ตลอดถึง
การศึกษา แล้วประมาทจมอยู่ในความสุษนั้น ๆ อันหาสาระมิได้
นอนให้กาลเวลาเขมือบอายุชีวิตให้สั้นไปโดยไร้ประโยชน์ก็ยังมี
เป็นอันมาก

ในพรรษานี้ นอกจากท่านอาจารย์จะพยากรณ์สิ่งต่าง ๆ แล้ว
ยังปรารภว่า ท่านยังมีภาระที่จะต้องรับหมูกณะต่อไปอีก แล้วก็ปรารภ
ที่จะตั้งสำนักทางเชียงใหม่เสนอให้เราช่วยพิจารณาอีกด้วย เราดีใจ
ที่ท่านคิดจะรับเป็นภาระหมูก์อีก แล้วเราจึงปรารภถึงคนทางภาค
อีสานว่า เหมาะสมควรแก่การปฏิบัติธรรมมากกว่าทุก ๆ ภาค
โดยเฉพาะภาคเหนือแล้วได้ผลน้อย เราได้ชี้ให้ท่านเห็นว่า คุณแต่ท่าน
อาจารย์มาอยู่ทางนี้ได้ ๗ - ๘ ปีแล้ว มีใครบ้างที่ออกปฏิบัติตาม
หมูก์ที่ตาม ๆ ท่านอาจารย์มานี้ล้วนแต่ลูกศิษย์เก่าคนภาคอีสานทั้งนั้น
บัดนี้คนทางภาคอีสานไม่ว่าพระและฆราวาส มีเจ้าคุณธรรมเจดีย์
เป็นต้น ต่างก็พากันบ่นถึงท่านอาจารย์ กระผมมานี้ทุกคนร้องขอให้
กระผมอาราธนาให้ท่านอาจารย์กลับทั้งนั้น ส่วนการจะกลับทางไหน

เขายอมยินดีรับภาระทั้งหมด ขอให้กระผมบอกข่าวเขาก็แล้วกัน
แล้วท่านก็ปรารถนาถึงภูเขาทองอำเภอนาแกว่าน่าอยู่น่าสบายมาก
ท่านชอบภูเขาเช่นนี้ พวกเราพากันไปอยู่ทางโน้นเถอะ แต่ว่า
ท่านต้องเป็นนายประตู่ให้ผมนะ หากใครมาหาถ้าท่านเห็นไม่สมควร
ขออย่าได้ปล่อยให้เข้ามาหาผม หลังจากออกพรรษาแล้วท่านได้กลับ
ลงมาทางอำเภอพริวอีก (ตามที่เพื่อน ๆ เล่าให้ฟังว่า ท่านได้มา
ปรารถนากับหมู่คณะในทำนองนั้นอีกเหมือนกัน) ส่วนเรากับท่านอ่อนสี
ได้ขออนุญาตท่านอาจารย์อยู่ประกอบเพียรในบริเวณนั้นต่อไป
เพื่อให้สาสมแก่ใจอีก ต่อมาไม่กี่วันท่านได้พาอาจารย์सान
อาจารย์แหวน อาจารย์ขาว กลับคืนมาหาเราอีก แล้วท่านก็ปรารถ
ในการที่จะจัดตั้งสำนักรับหมู่คณะอีก เราได้ยื่นกรานตามคำเดิม
หากตั้งทางภาคนี้ผมไม่เห็นด้วย แต่ถึงอย่างไร ถ้าท่านอาจารย์
ตั้งอยู่ทางภาคนี้จริงแล้ว หลังจากท่านอาจารย์ตั้งสำนักแล้วสามปี
ผมจึงจะไปช่วยเหลือ คณะของท่านอาจารย์ได้พักอยู่ด้วยสองคืน
แล้วก็แยกย้ายกันไป ท่านอาจารย์सान อาจารย์แหวน และอาจารย์ขาว
กลับลงมาอำเภอพริว ท่านอาจารย์มั่นกับท่านมุนเอยลงไปตามอำเภอ
แม่สาย จังหวัดเชียงราย แล้วจำพรรษาทางโน้นเลย ส่วนเรา
กับท่านอ่อนสียังพากันประกอบความเพียรอยู่ ณ ที่นั่นต่อไป
เมื่อท่านแยกกันไปหมดแล้ว เรากับท่านอ่อนสีได้แยกกันอยู่
คนละแห่ง คือท่านอ่อนสีอยู่ที่เดิม เราได้แยกไปอยู่ภูเขาก้ออีกลูกหนึ่ง

๒๒.๒ จิตมีกิเลสไต่ลำนิกหรืออนุลัยกิเลส

เรื่องที่จะนำมาเล่าต่อไปนี้ เมื่อพูดแล้วก็ขายชี้หน้าตัวเอง แต่กิเลสมันยังขายชี้หน้าตัวมันเองเสียยิ่งกว่าเราเสียอีก นั่นคืออะไร กล่าวคือ เมื่อเราแยกจากท่านอ่อนสีไปอยู่องค์เดียวแล้ว คือวันหนึ่ง เสือร้องเรากลัวเสียงเสือจนตัวสั่นสะท้านนอนไม่ได้ ภาวนาไม่ลงเลย ผู้คนที่ช่วยได้ ขนาดยิงปืนชู่เอาค้อนฟันติดไฟแดงโรยู่ที่นั่นแหละขว้างใส่แล้วมันก็หนีไปครู่หนึ่งแล้วก็กลับมาอีก บางทีตื่นเข้ามาเขาออกไปทำงาน เห็นนั่งตงโมงคักหน้าอยู่แล้วก็มี เขาเห็นแล้วก็พากันวิ่งหนี แต่มันก็ไม่เห็นทำอะไรใคร เรานั่งภาวนาอย่างไร ๆ ก็ไม่รวมลงได้ แต่เราก็หาได้รู้ตัวไม่ว่ามันกลัวเสือ เหงื่อเปียกโชกหมดทั้งตัว เอ๊ะนี่อะไรนะ หนาวทำไมจึงมีเหงื่อ ลองเอาผ้าห่มออกดูก็ยังสั่นเทาอยู่ เมื่อภาวนาไม่ลงแล้วมันเหนื่อยมาก นึกว่าเอนหลังลงนอนพักเอาแรงสักหน่อยก่อน แล้วจึงจะลุกขึ้นมา ภาวนากันใหม่ ขณะนั้นเองพอดีได้ยินเสียงเสือร้องขึ้น เลยสั่นสะท้านกันใหญ่เหมือนกับเป็นไขจับสั่น จึงได้รู้ว่านี่มันกลัวเสียงเสือ อย่างไม่รู้เล่า เราได้ลุกขึ้นตั้งสติกำหนดจิตให้อยู่นิ่งในอารมณ์เดียว ยอมสละชีวิตว่า เรายอมสละความตายแล้วมิใช่หรือ จึงได้มาอยู่ ณ ที่นี้ เสือกับคนก็ก่อธาคู ๔ เหมือนกันมิใช่หรือ ตายแล้วก็มิสภาพ เช่นเดียวกัน แล้วใครกินใคร ใครเป็นผู้ตายและใครเป็นผู้ไม่ตาย เมื่อยอมสละพิจารณาด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวอยู่นั้น เสียงเสือ ก็ไม่ได้ยิน ภายหลังเมื่อได้ยินเสียงมัน ใจก็เฉย ๆ เห็นเป็นลมกระทบ วัตถุอันหนึ่งแล้วมันเกิดเสียงออกมาเท่านั้น นิสัยของเราชี้ตกใจ

เป็นโรคประสาทมาตั้งแต่เป็นเด็กแล้ว เมื่อมีเสียงเสื่อสัญญาเดิม มาปรากฏ จึงทำให้เรากลัวโดยไม่รู้ตัว กิเลสนิสัยที่นอนจมอยู่ใน หัวลึกของดวงใจจึงยากที่จะละได้ ถ้าหากไม่ยอมสละความยึดถือ อุปาทานในสังขารอันไร้สาระ แลกเอาอมตรสที่ปรากฏอยู่เฉพาะ กับใจแล้ว ก็จะไม่เอาชนะกิเลสไม่ได้เลย แม้พระสารีบุตรอัครสาวก ผู้ถึงพระอรหันต์แล้วก็ละได้ แต่ว่าสเนหานิสัยยังละไม่ได้เลย ไม่เหมือนกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในช่วงระยะที่เรา กำลังทำความเพียรด้วยความกล้าหาญ อยู่ นั้น ได้เกิดมีภาพนิมิตอันน่าเกลียดขึ้นมาเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่อง ที่น่าเอามาประจานขายชีหน้ากิเลสให้กับท่านผู้อ่านได้รู้บ้าง บางทีอาจเป็นประโยชน์แก่ผู้เห็นโทษของกิเลสจำพวกนี้แล้ว จะได้ระวังสังวรต่อไป ภาพนั้นปรากฏเป็นหญิงวัยกลางคน ซึ่งเมื่อปรากฏขึ้นเราก็จำได้ชัดเจน เพราะเมื่อราว ๕-๖ ปีล่วงมาแล้ว เราได้เห็นเขาแล้วเขาก็ได้อุปฐากเราด้วยเจตนาศรัทธาอันจริงใจ เรานึกว่าเขาเป็นคนดีมีศีลธรรม สุภาพเรียบร้อย น่าคบ สมเป็น อุบาสิกาในพระพุทธศาสนาโดยแท้ ส่วนรูปร่างเราก็เห็นว่า เป็นธรรมดาอย่างสามัญชนหญิงทั่วไป จากนั้นแล้วเราก็ไม่นึกคิด อะไรรอีก นอกจากจะระลึกถึงอุปการคุณของเขาตามวิสัยของพระ ผู้มีชีวิตเนื่องด้วยคนอื่น ขณะที่ปรากฏภาพของเขามานั่งแอบสนิท เคียงข้างขวาอยู่นั้น ภายในใจของเราในขณะนั้น มันให้รู้สึกว่าเป็นกันเองนี่กระไร ทั้งตัวเราและตัวเขาดูเหมือนว่าเคยได้อยู่กิน

ร่วมกันมานานเป็นสิบ ๆ ปี แต่หาได้มีความใคร่กำหนดอะไรไม่ เราตกใจออกจากภาวนาแล้วตรวจดูจิตของตนก็ไม่มีสัญญาอารมณ์ ในเรื่องนั้น แล้วก็ลืมไม่เคยนึกถึงเลยตั้ง ๕ – ๖ ปีมาแล้ว ทำไมถึงมาเป็นเช่นนี้ได้ เมื่อมาพิจารณาไป ๆ ก็มารู้เรื่องของกามกิเลสานุสัย ที่มันจมดิ่งอยู่ในกันทะเลลิกจนเหลือวิสัยของผู้ประมาทแล้ว จะตามจับตัวมันได้

ผู้มีปัญญาแต่ขาดศรัทธาความเพียรแลความอดทนกล้าหาญ ก็ไม่สามารถจะค้นคว้าจับเอาตัวของมันออกมาประจันหน้าได้

ผู้มีศรัทธา มีความเพียรกล้าหาญแต่ขาดปัญญา ก็ไม่สามารถจะประหารมันได้เหมือนกัน

ผู้มีศรัทธา มีความเพียรด้วย และมีความอดทนกล้าหาญ ประกอบด้วยปัญญา ประกอบความเพียรรักษาความดีนั้น ๆ ไว้ ติดต่อกันอย่าให้ขาด นั่นแล จึงสามารถขจัดกิเลสานุสัยให้หมดสิ้นไปได้

แล้วเรายังพิจารณาต่อไปอีกว่า นักภาวนาผู้ได้ฉานทั้งหลาย กามกิเลสมันลวงให้ตกหลุมลึกด้วยเหตุนี้เอง กล่าวคือ เมื่อปรากฏ ภาพนิมิตดังกล่าว ก็เลยถือเอาเป็นจริงเป็นจังว่าเคยเป็นบุพเพเสน่หา สันนิเวศแต่ชาติก่อน แล้วก็เกิดความเอ็นดูสงสารกำหนดรักใคร่ เป็นไปตามสายของมัน จนกระทั่งเสาะแสวงหาภาพนั้น แล้วก็เล่า ความจริงในสิ่งที่ไม่น่าเล่าสู่กันฟัง ไฟฟ้าสายคู่ไฟมันเดินอยู่แล้ว

แม้โลหะของแข็งเมื่อเข้าใกล้กันแล้ว ไหนจะทนอยู่ได้ จำจะต้องดึงดูค
สัมพันธ์ให้เข้าหากันจนได้ เรื่องในทำนองนี้นักภวานาโดยเฉพาะพระ
บางที่ถึงขนาดเป็นคณาจารย์ก็เคยตกหลุมทะเลลึกมากต่อมากแล้ว
เมื่อเห็นภาพปรากฏเช่นนั้นแทนที่จะกลัวเห็นเป็นภัยอันตราย
อันน่ากลัว แล้วจับเอาอาวุธลุกขึ้นต่อสู้เพื่อชิงชัย กลับไปสวมวิกัดี
ข้าศึกอย่างน่าเสียดาย พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า มนุษย์และสัตว์
ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่ได้เกิดเป็นพ่อเป็นแม่
เป็นที่ป็นน้องหรือเป็นพี่เป็นเมีย แลเป็นญาติซึ่งกันและกันทั้งนั้น
ไม่ชาติใดก็ชาติหนึ่ง บางทีเนื้อไก่และสุกรที่เราบริโภคนี้อาจเป็น
เนื้อบิดามารดาของเราก็ได้ เพราะคนเรายังมีกิเลสอยู่ ย่อมตาย
แล้วเกิดตายแล้วเกิดอีกนับชาติไม่ถ้วน นับประสาอะไรเมื่อมาเห็น
ภาพปรากฏชั่วเพียงครั้งเดียวแล้วตามมันไป

ไหน ๆ ก็ได้ประจักษ์หน้าข้าศึกมารร้ายมาแล้ว
จึงขอนำเอามาเล่าอีกสักเรื่อง คือมีหญิงสาวสวยคนหนึ่ง ซึ่งเขา
และญาติพ่อแม่ก็เคารพนับถือเรามาก และเราก็ได้สงเคราะห์
ด้วยการอบรมศีลธรรม โดยเฉพาะก็อยาก让他เห็นโทษในภาวะ
เป็นหญิงแล้วรักษาพรหมจรรย์ให้ตลอดชีวิตสมตามเจตนาของเรา
แต่เหตุการณ์หาได้เป็นอย่างนั้นไม่ เขากลับยอมทำความชั่วเสียตัว
เมื่อมารู้สึกแล้วเสียใจร้องไห้ เรายังเอิญไปรู้เรื่องนั้นเข้าแล้วเกิด
ความเบื่อหน่ายอย่างยิ่งในความใจเบาของหญิง จากนั้นมาตัวเขาเอง
ทั้งเคารพและละอายเรามาก เราได้แต่คิดว่าอะไรหนอ ๆ ทำไม

จึงได้เป็น ไปถึงเพียงนั้น มองดูตัวเขาแล้วดูเหมือนเป็นรูปคนแต่ร่าง
ส่วนใจเป็นสัตว์ดิรัจฉานไปเลย ยิ่งคิดคำนึงถึงเรื่องนั้นขึ้นมาแล้ว
มันทำให้เบื่อหน่ายผู้หญิงคนนั้น ขนาดคลื่นไส้แทบอาเจียน
ออกมาเลย อาการเช่นนั้นเป็นอยู่นานปี คำนึงถึงเรื่องนั้นขึ้นมาเมื่อไร
ก็ให้เกิดอย่างนั้น เบื่อหน่ายแบบนี้ซึ่งเราไม่เคยเป็นมาแต่ก่อน
แล้วก็มีใช้เป็นทางมรรคปฏิบัติแน่ แต่มันได้เกิดเป็นมาแล้ว
ภายหลังเรามาคิดถึงโทษของตัวกามว่ามันร้ายกาจถึงเพียงนี้
เมื่อมันเกิดขึ้นในสันดานของใคร เว้นพระอรหันต์และ
สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่ว่าผู้มันจะมีศีลธรรมหรือเป็นอันธพาล
แม้แต่ท่านผู้ได้ฌานสมาบัติแล้วก็ตาม มันจะต้องใช้อำนาจขมำ
เอาเป็นเหยื่อของมันถ่ายเดียว โดยปราศจากเมตตาปรานีเอาเสียเลย
เหมือนเสือตะครุบลูกสุนัข อันไม่มีทางต่อสู้กันอย่างใจเย็น
แล้วทำให้เอ็นดูผู้หญิงคนนั้นว่า แท้จริงตัวเขาเองก็ยังตั้งใจหวังดี
ต่อความดีอยู่ แต่ตัวกามกิเลสนั้นสิมันร้ายกาจมาก ใช้อำนาจขมำ
ไม่เลือกหน้าใคร จึงนำตำหนิตัวกามอย่างยิ่งแลไม่นำให้อภัย
ในที่ใด ๆ ทั้งนั้น แล้วเกิดสงสารผู้หญิงคนนั้นเป็นกำลัง

ผู้ที่ยังตกอยู่ในห้วงของกามโอะมะแล้วจะต้องมาเกิด
ในกามภพอันนี้ กามภพหรือกามภูมินี้เป็นที่บำเพ็ญบารมี
ของผู้ต้องการความเจริญก้าวหน้าด้านจิตใจก็ได้เป็นสนามต่อสู้
ของผู้ต้องการชิงชัยก็ได้ หรืออาจเป็นหลุมฝังศพของพวกอันธพาล
ก็ได้ กามภพหรือกามภูมิอันนี้มีทรัพยากรธรรมชาติทั้งภายนอก

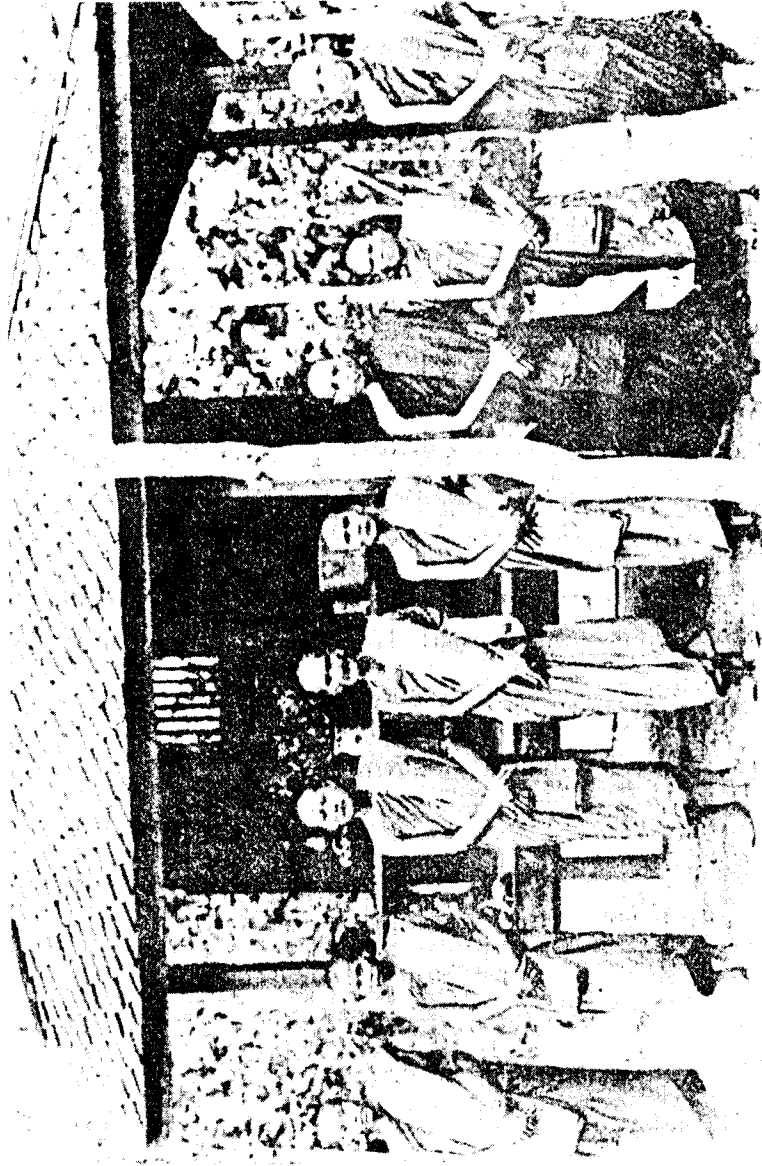
และภายในครบเสร็จสรรพ เป็นแหล่งของผู้มีปัญญาสามารถ
หามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามต้องการ ต้นไม้ในป่าไม่มีแล้ว
จะไปหารากยามาจากไหน หมอไม่มีรากยา ก็หาประโยชน์ไม่ได้
รากยามีหมอก็มี แต่คนไข้ไม่ยอมรักษาหรือรับประทานยา
โรคก็ไม่หาย ผู้เห็นคุณในกามภพแล้วเพลิดเพลิดอยู่ในกามทั้งหลาย
เรียกว่า กามคุณ ผู้ได้รับพิษสงของกามทั้งหลายเห็นเป็นภัย
อย่างร้ายแรงเรียกว่า กามโทษ ผู้สละกามได้ทั้งหมดเรียกว่า
เนกขัมมะ

ทีหลังเราได้กลับมาอยู่ที่เดิม เปลี่ยนให้ท่านอ่อนสีไปอยู่
ที่เราอยู่ คราวนี้เราได้ผจญภัยกับเสืออย่างจังเลย คือคืนวันหนึ่ง
เสือได้มาตะครุบกินควายริมกุฎิเรานั้นเอง เราได้เคาะไม้ช่วยได้
ทั้งตะโกนแรง ๆ ด้วย แต่เสือก็ไม่ยอมปล่อย ลากไปกินจนได้
คราวนี้เราไม่กลัว แต่ไม่กล้าออกมาช่วยควายได้ เพราะกลัวมัน
จะขมำเราเข้าไปอีกคน

เราสองคนอยู่บำเพ็ญเพียร ณ ที่นั้นพอสมควรแล้ว ก็ย้ายไป
ตามหมู่บ้านมุเชอซึ่งอยู่ตามแคว้นนั้นโดยลำดับ เมื่อปลุกศรัทธาปสาทะ
เขาพอควรแก่เวลาแล้วจึงได้กลับลงมาทางอำเภอพร้าว แล้วเที่ยวไป
ทางอำเภอเชียงดาว วกกลับมาทางอำเภอแม่แตง

๒๓. พรธษา ๑๕ จำพรรษาที่บ้านโป่ง อำเภอแม่แตง (พ.ศ. ๒๔๘๐)

บ้านโป่งเป็นสำนักที่ท่านอาจารย์มั่นเคยไปจำพรรษาแล้ว เจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทโร จันทร) ก็เคยไปพักบ้านนี้ ญาติโยมนับว่าฉลาด เข้าใจธรรมะธรรมโมได้พอสมควร ปีนี้เราจำพรรษาด้วยกัน ๕ รูป คือ อาจารย์บุญธรรม ๑ พระเชื่อง ๑ พระเมืองเลย ๑ (จำชื่อไม่ได้) พระอาจารย์ชอบ ๑ และเรา เราเป็นหัวหน้าได้เลือกสรรอุบายต่าง ๆ มาเทศน์อบรมหมู่เพื่อน เพื่อให้ได้หลักธรรมปฏิบัติ แน่นแฟ้นมั่นคง เป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ต่อไป ในหมู่นั้นท่านอาจารย์ชอบเป็นผู้เคร่งในธุดงค์กว่าเพื่อน เป็นการหาได้ยาก กัลยาณมิตรเช่นในพรรษานี้ เราเทศน์อบรมเกือบแทบทุกคืน ขณะที่เราเทศน์อบรมอยู่นั้นหมู่เพื่อนก็ตั้งมนสิการทำความสงบ รับฟังด้วยดี หลังจากเราอบรมแล้วได้เปิดโอกาสให้เพื่อนซักถาม ความข้องใจและออกความเห็นต่าง ๆ ในหมู่นั้นนอกจากท่านอาจารย์ชอบแล้ว ก็มีพระเชื่องเป็นผู้เก่งในด้านปรัตติวิชา ใครจะมี อารมณ์อะไรข้องอยู่ในจิต หรือไปทำความผิดอันใดก็ตาม ในพระธรรมวินัยแล้ว ทั้งสองท่านนี้จะต้องตามไปรู้เห็นทั้งนั้น ในหมู่นั้นผู้ที่น่าสงสารกว่าเพื่อนก็คือ ท่านอาจารย์บุญธรรม (เป็นชาวสุรินทร์) มีพรรษามากแต่ยังภาวณาไม่เป็น ทั้งสองท่านนี้จะตามไปรู้เรื่องอะไรต่ออะไรของท่านหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็มีใช่เป็นเรื่องที่น่าจะเป็นไปเสียด้วย พอเพื่อนทักเข้าก็ยอมรับ

อายุ 37 ปี พรรษา 15 (ขวาสุด) เชียงใหม่ พ.ศ. 2480

สารภาพโดยดี จนยอมลงกราบพระผู้อ่อนพรรษากว่าเสียด้วย
ท่านทั้งน้อยใจและอับอายหมู่เพื่อนมากแล้วก็ไม่เคยพบท่าน
อาจารย์มันเลย แต่เคยเป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์สิงห์ อยากรู้เทศน์
ท่านอาจารย์มันมาก โดยท่านสำคัญตัวว่าท่านมีความรู้พอ
หากได้ฟังเทศน์ท่านอาจารย์มันแล้วจะรู้เห็นธรรมโดยพลัน
เราเคยเตือนท่านเสมอว่า ให้ระวังเมื่อเห็นและฟังเทศนาของท่านแล้ว
จะเกิดความประมาทท่าน

ออกพรรษาแล้วท่านอาจารย์มันได้ย้อนกลับมาหาพวกเราอีก
ท่านอาจารย์บุญธรรมได้ฟังธรรมเทศนาของท่านอาจารย์มัน
เท่านั้นแหละ กลับตาลปัตรตรงกันข้ามเลย คือไม่พอใจในอุบาย
ของท่านอย่างน่าเสียดาย ภายหลังจากท่านจะน้อยใจอย่างไรก็ไม่ทราบ
ได้หนีจากหมู่ไปเที่ยววิเวกองค์เดียว แต่โชคไม่อำนวยไปเป็น
ไข้ป่ามาลาเรียขึ้นสมอง ท่านอาจารย์เหรียญไปเจอเข้าจึงได้
หอบกันมา เลยมามรณภาพที่โรงพยาบาลเชียงใหม่ โดยญาติ
และลูกศิษย์ไม่มีใครได้ไปปฏิบัติรับใช้ ส่วนเราและพระเช็อง
เมื่ออยู่อบรมกับท่านอาจารย์มันพอสมควรแก่เวลาแล้ว ได้ขอลา
ท่านออกไปวิเวกตามลำน้ำแม่แดงขึ้นไป ได้ไปพักวิเวกอยู่ใกล้
ป่าเมี่ยงเขาแห่งหนึ่ง พอไปถึงเราได้ให้พระเช็องอยู่เฝ้าเครื่องบริวาร
ที่วัดร้างเชิงเขา ส่วนเราได้ขึ้นไปหาที่พักบนเขา มีผู้หญิงคนหนึ่ง
เดินมาเที่ยวเข้าหยอกกับผู้ชายหนุ่ม ๆ ที่อยู่ในนั้น พระเช็องเห็นเข้า
เกิดความกำหนัดอย่างร้ายแรง เรากลับลงมาจากที่พักเห็นอาการ

อย่างนั้น เราได้พยายามอบรมและให้อุบายต่าง ๆ นานา อันจะเป็นทางระงับอารมณ์นั้นแต่ก็ไม่ได้ผล เรื่องนี้เราเข้าใจดีแล้วตั้งแต่เมื่อเธอจะมาอยู่ด้วยเราที่แรก เธอเล่านิมิตก่อน แต่เธอจะมาหาเราขณะที่เธออยู่อำเภอแม่สรวยกับท่านอาจารย์มั่นว่า เธอได้ทราบข่าวเราแล้วทำให้เกิดศรัทธามากอยากจะมาหาเรา เธอได้นิมิตว่าปรากฏเป็นถนนจากที่อยู่ของเธอตรงแนวพุ่งมาหาเรา เธอได้เดินตามถนนมาถึงที่อยู่ของเราโดยราบรื่น หัวถนนจดเชิงบันไดกุฏิเราพอดีแล้วเธอเกาะบันไดขึ้นไปหาเราสูงมาก พอถึงได้กราบเราแล้วเราได้มอบผ้าให้เธอหนึ่งไตร แต่เธอไม่ยอมรับ พอดีเหตุการณ์ได้มาตรงกับนิมิตของเธอพอดี เราเองก็หมดเชื่อใยในตัวของเธอลงเพียงเท่านั้น ตอนเช้าเมื่อฉันเข้าอยู่เธอแสดงความโกรธให้เราด้วยเหตุเล็กน้อย พอตอนเย็นจึงเข้าไปหาเราแล้วได้แสดงโทษต่อเราและบอกว่า เย็นวานนี้มีผู้หญิงมาพูดเข้าหยอกกับผู้ชายหนุ่มให้เห็นแล้วจึงเกิดความกำหนัด จากนั้นภาวานาไม่ลงตลอดคืนเลยแล้วขอลาแยกทางเราเที่ยวไปตามลำพัง หลังจากนั้นมาราวสามเดือนได้เจอเธออีก เราได้ชักชวนให้เธอเริ่มต้นทำภาวานากันใหม่อีก “หากตั้งใจทำกันจริงจังก็คงไม่เหลือวิสัยนา ขอเริ่มทำกันใหม่อีกทีเถอะ” แต่เธอก็ไม่ยอม ภายหลังทราบว่าเธอได้ลาสิกขาออกจากสมณเพศไปแล้วอย่างน่าเสียดาย เธอเป็นคนใจเด็ดทำอะไรทำจริง มีทิวจัด แม้แต่ท่านอาจารย์มั่นเทศน์ก็ไม่ยอมลงด้วยเคยเป็นนักแสดงโตมาแล้ว พอบวชก็หนีจากบ้านไปโดยไม่มีจุดหมายปลายทาง บ้านเดิมเธออยู่บ้านน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม

อภิญญา ๖ เช่น ปรัตตวิชา รู้จักวาระจิตของผู้อื่นนี้เป็นต้น เป็นของอสาธารณ์ หาได้เกิดมีแก่ผู้ปฏิบัติทั่วไปไม่ บางท่าน ปฏิบัติเอาจนจิตละเอียดบริสุทธิ์สักเท่าไร ๆ อภิญญาไม่เกิดเลยสักอย่างก็มี บางท่านปฏิบัติพอจิตรวมเป็นขณิกะ อุปจาระ นิดหน่อยก็เกิดแล้ว สำหรับพระเชิงคนที่ว่านี้ เธออบรมจิต ให้สงบได้ดีมาก จะทำให้จิตสงบตลอดวันยังค่ำคืนยังรุ่งก็ทำได้ เธอเดินไปตามธรรมดามันปรากฏในใจของเธอเหมือนกับเดิน อยู่บนอากาศ หรือมิฉะนั้นก็เหมือนกับอยู่ใต้บาดาลโน้น เพราะจิต ของเธอไม่ถอนออกจากสมาธิ แต่ไม่มีปัญญาพิจารณาพระไตรลักษณ์ เรียกว่า โลกียอภิญญา เกิดจาก โลกียฌาน นับประสาอะไร แต่พระเชิงพระเทวทัตขนาดเหาะเข้าช่องพระแกลไปปรึกษา กิจการกับเจ้าชายอชาตศัตรูได้ก็ยังไม่เสื่อม

**๒๔. พรรษา ๑๖ จำพรรษาที่บ้านหนองคู
อำเภอปากบ่อง (อำเภอป่าซาง
ในปัจจุบัน) จังหวัดลำพูน
(พ.ศ. ๒๔๘๑)**

บ้านหนองคูเป็นบ้านชาวมอญ พระที่วัดคูเหมือนจะเคร่งครัด ในวินัยพอควร แต่สมภารตามที่ชาวบ้านว่า ท่านหลังพอคูเหมือนกัน ชาวบ้านจะไปในงานใด ท่านเสกน้ำมันงาให้เขากินให้ทาแล้ว แทะไม้เข้า ตีไม้แตก คนแถบนั้นเมื่อเห็นชาวหนองคูไปในงานไหนแล้ว

ต่างก็จะพากันจ้องจับตาดูกันเป็นแถว ส่วนชาวบ้านได้อาจารย์ดีแล้ว
ก็กำเริบไม้กล้วยไม้ทั้งนั้น เคยมีบ้านแถบนั้นเขารวมหัวกันมีอาวุธ
ครบมือยกขบวนมาล้อมบ้าน จะแก้แค้นเอาให้ตายหมดทั้งบ้าน
ผู้ชายรู้ตัวพากันวิ่งเข้าป่าหัวซุกหัวซุนต่างเอาตัวรอด สมภาร
อาจารย์ต้องคั้นนี้แหละอายุได้ ๘๐ ปีแล้ว ถูกพระกัมมัฏฐาน
เที่ยวรุดงค์มาขอพักอาศัยได้อบรมเอา เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง
ในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างน่าอัศจรรย์ เลยเกิด
ความเลื่อมใสยอมสละมานะทิฐิขอเป็นลูกศิษย์ท่าน ภายหลัง
พร้อมกันทั้งวัดโดยการสนับสนุนของชาวบ้านด้วย ได้เปลี่ยนแปลง
เป็นคณะธรรมยุต สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) เมื่อครั้งเป็น
พระญาณดิลก ไปรักษาการที่วัดเจติยंहลวงเชียงใหม่ได้ขอร้อง
ให้เราไปเป็นสมภารวัดหนองคูเป็นองค์แรก มีพระปลัดทองสุข
เป็นรองสมภาร ในพรรษาที่พระมหาจันทร์หัดเทศน์เป็นปฐมฤกษ์
เป็นครูสอนปริยัติธรรมด้วย ในพรรษาที่เราได้อบรมประชาชน
ให้เกิดศรัทธาปสาทะเข้ามารักษาศีลอุโบสถมากเป็นประวัติการณ์
บางบ้านปิดประตูบ้านแล้วพากันมานอนรักษาศีลอุโบสถที่วัด
หมดครอบครัวเลยก็มี ประเพณีคนมอญเด็กสาว ๆ จะไม่มีการรักษา
ศีลอุโบสถเลย ซึ่งตรงกันข้ามกับชายหนุ่ม ชายหนุ่มสึกจากพระแล้ว
จะเข้าวัดรักษาศีลอุโบสถไม่ขาดเลย น่าชมเชยเขา คนบ้านนี้ถึงแม่
อาชีพอเขาจะไม่ค่อยคล่องแต่เขาก็ศรัทธาดีมาก นอกจากนี้
เรายังได้สอนให้เขามั่นอยู่ในพระไตรสรณาคมน์ ละมิจฉาทิฐิ
ถือศีลเสีย ได้มีผู้เห็นดีเห็นชอบด้วย พากันยอมสละฝีมือมาขอรับ

เอาพระไตรสรณาคมน์เป็นสรณะแทนเป็นจำนวนมาก แต่
ออกพรรษาแล้วเราจำเป็นจะต้องเดินทางกลับภาคอีสานเสีย
จึงเป็นอันยุติไว้เพียงเท่านั้น

ความเป็นเศรษฐีมีเงินคนอนาถา ก็มีได้เป็นอุปสรรค
แก่การจับจ่ายอริยทรัพย์ของผู้มีศรัทธาปัญญา ฉะนั้นอริยทรัพย์
จึงเป็นของมีคุณค่าเหนือกว่าทรัพย์ทั้งปวง

๒๕. พรรษา ๑๗ - ๒๕ จำพรรษาที่วัด

อรัญญวาสี ทำบ่อ จังหวัดหนองคาย

(พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๙๐)

ก่อนจะกลับเราได้ไปกราบนมัสการลาท่านอาจารย์มั่น
ซึ่งได้จำพรรษาอยู่ ณ ที่วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ตามคำขอร้อง
ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเช่นเดียวกัน แล้วเราได้อาราธนา
ให้ท่านกลับภาคอีสานอีกวาระหนึ่ง คือก่อนเข้าพรรษาเราได้อาราธนา
ท่านครั้งหนึ่งแล้ว ท่านก็ปรารถนาว่า เจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ก็มี
หนังสือมานิมนต์เหมือนกัน แท้จริงเราได้เคยทาบตามท่าน
เห็นมีที่ที่ท่านจะกลับ เราจึงได้มีหนังสือแนบให้เจ้าคุณพระธรรมเจดีย์
มีหนังสือมานิมนต์ท่าน เมื่อเราย้ำว่า แล้วท่านอาจารย์จะกลับไปไหม
ท่านบอกว่า คุณาลก่อน แล้วกราบเรียนท่านว่า ผมขอลากลับละ
เพราะมหาวิเวกทางนี้ก็เป็นเวลานานพอสมควร จะดีช่วงขนาดไหน
ก็พอจะพิสูจน์ตัวเองได้แล้ว

กุฏิหลังนี้ ท่านอาจารย์เคยมาพักเป็นประจำเมื่อมาเยี่ยม วัดนิโรธรังสี บ้านกลางใหญ่

แล้วเราก็ได้มีจดหมายเรียนเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์อีกฉบับหนึ่ง การเดินทางกลับครั้งนี้เขาให้เด็กคนหนึ่งมาเป็นเพื่อน ส่วนท่านอ่อนสียังอยู่ติดตามท่านอาจารย์มันต่อไป เมื่อกลับมาถึงท่าบ่อ จังหวัดหนองคายแล้ว เราตั้งใจจะอบรมหมู่เพื่อนให้เคร่งในด้านปฏิบัติ แต่ก็ทำมาได้ราว ๓-๔ ปี ได้ผลราว ๒๐-๓๐% ต่อจากนั้นมาไม่ค่อยได้ผล จึงได้หันมาส่งเสริมในด้านการศึกษากว้างขวางไป พร้อมกันนี้เรานำหมู่ไหว้พระสวดมนต์ประจำ หลังจากไหว้พระสวดมนต์แล้วได้ซ้อมสวดมนต์ทั้งมจรสังโยค และร้อยแก้ว ทั้งปาฏิโมกข์ก็สวดต่อท้ายสวดมนต์ประจำ เราผลิตนักสวดได้มากทีเดียว เราเห็นคุณประโยชน์ประจักษ์แล้วจึงได้ทำเช่นนั้นเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้

อนึ่งขณะเราได้กลับมาอยู่วัดอรุณวุฒาสีได้ ๒ พรรษา คือระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๕ เราได้พาลูกหลานญาติโยมไปสร้างสำนักขึ้นที่ตะวันตก บ้านกลางใหญ่ ยังเป็นสำนักถาวร มีพระเณรอยู่จำพรรษาตลอดมาทุกปี มิได้ขาดจนกระทั่งทุกวันนี้ ปัจจุบันมีชื่อว่า วัดนิโรธรังสี ในระยะนี้ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์กำลังสนใจในกัมมัฏฐานและในตัวของท่านอาจารย์มันมาก แท้จริงเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์เมื่อเป็นสามเณรก่อนจะไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ก็เคยเป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์เสาร์ ท่านอาจารย์มันมาก่อนแล้ว แต่ไม่ได้สนใจในธรรมปฏิบัติ หลังจากนั้นมาก็เห็นจะเป็นครั้งผูกพัทธสีมาวัดโพธิสมภรณ์นั้นกระมัง ที่ท่านได้สัมพันธ์

ใกล้ชิดกับท่านอาจารย์ทั้งสอง มาตอนนี้ท่านสนใจมากถึงกับถาม
ปฏิบัติและนิสัยใจคอของท่านอาจารย์ทั้งสองกับเราเสมอ บางครั้ง
ยังให้เราแสดงธรรมที่ได้ยินได้ฟังมาจากท่านทั้งสองให้ฟังอีกด้วย
เมื่อเรานำเอาธรรมของท่านอาจารย์มาแสดง รู้สึกว่าท่านตั้งใจฟัง
ด้วยความเคารพสงบนิ่งอย่างน่านับถือมาก ภายหลังท่านเจ้าคุณ
พระธรรมเจดีย์ได้ให้อาจารย์อุ่น ฐมฺมธโร ไปนิมนต์ท่านอาจารย์มั่น
ที่เชียงใหม่ แต่ก็ไม่เป็นผล ไปเล่าเรื่องฉันเจ (มังสวิรัต) ให้ท่านฟัง
จนเป็นเหตุให้หมุ่คณะทะเลาะแตกแยกกัน ท่านอาจารย์มั่นบอกว่า
พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านไม่ทะเลาะกันเพราะเรื่องกินเรื่องชู้ดอก
อะไรพวกเราจะมาทะเลาะกันเพราะเรื่องพรรคนี่ เมื่อเจ้าคุณ
ธรรมเจดีย์ฯ ลงไปกรุงเทพฯ ด้วยกิจคณะสงฆ์ พอเสร็จแล้วท่าน
จึงเลยไปเชียงใหม่แล้วนิมนต์ด้วยตนเอง ท่านอาจารย์มั่นบอกว่า
เออ! อย่างนี้ซิ นิมนต์ด้วยหนังสือใหญ่ (คือนิมนต์ด้วยตนเอง)

เรามีโอกาสได้จำพรรษาที่วัดอรุณฯ ๕ ปี เป็นเวลานาน
ครั้งแรกถึง ๕ ปี เป็นประวัติการณ์ในชีวิตของการบวชมา เมื่อก่อน
เราไม่สนใจในการก่อสร้างเพราะถือว่าเป็นเรื่องยุ่ง และไม่ใช่งาน
ของสมณะ ผู้บวชจำต้องประพฤติเฉพาะสมณกิจเท่านั้น เมื่อเรา
ได้มาอยู่ ณ ที่วัดนี้แล้ว มองดูเสนาสนะที่อยู่อาศัยล้วนแล้วแต่เป็น
มรดกของครูบาอาจารย์ได้ทำไว้ให้เราอยู่ทั้งนั้น แล้วมาคิดค้นถึง
พระวินัยบางข้อ ท่านอนุญาตให้บุรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะได้
แล้วเกิดความตะอวยแถมใจว่า เรามานอนกินของเก่าเฝ้าสมบัติเดิม

ของครูบาอาจารย์แท้ ๆ ต่อจากนั้นจึงได้เริ่มพาญาติโยมทำการ
ก่อสร้างมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ไม่ว่า ณ ที่ใด ๆ
เราไม่เคยทำการเรียไรมาก่อสร้างเลย ละอายแก่ใจมาก มีก็ทำ
ไม่มีก็ไม่ทำ แล้วก็ไม่มียอมติดในงาน ถึงงานไม่เสร็จ เมื่อทุน
ไม่มีเรายังได้โดยไม่มีเยื่อใยเลย เรามาอยู่ ณ ที่นี้ได้พาญาติโยม
ทำการก่อสร้างกุฏิใหม่สองหลัง และศาลาการเปรียญหนึ่งหลัง
แล้วก็หลังเล็ก ๆ อีกหลายหลัง จำเดิมแต่เราออกเที่ยวรุกขมุต
มาไม่เคยอยู่จำพรรษาที่เก่าถึง ๓ ปีสักที ฟังมาอยู่นานที่ท่าบ่อนี้เอง
จะเป็นเพราะเราอยู่นานหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ ภายหลังโรค
เส้นประสาทของเรากำเริบ แต่เราก็กัดฟันอดทนอยู่มาเพื่อหวัง
ประโยชน์แก่หมู่คณะซึ่งต้องการอยากจะศึกษาในธรรมปฏิบัติ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านเกต (พี่ชาย) ได้มาอยู่จำพรรษาด้วย
แล้วท่านได้มามรณภาพเสียในกลางพรรษานั้นเองด้วยโรคไส้ติ่ง
แต่อุปสมบทมาท่านมีพรรษาได้ ๑๔ พรรษา อายุ ๔๘ ปี ท่านเกต
(พี่ชายคนติดกัน) นับแต่บวชมาไม่เคยจำพรรษาด้วยกันสักที
ปีนี้ได้มาอยู่ด้วยกัน ดูเหมือนจะเทพนิมิตสังสรรค์อะไรก็ไม่ทราบ
พอมายู่ด้วยเราก็ไม่ได้เทศนาสั่งสอนญาติโยมอะไร ให้อยู่ภาวนา
ทำความเพียรสบาย ๆ ในพรรษานี้ เราเป็นโรคประสาทอย่างร้ายแรง
ขนาดเทศนาอบรมญาติโยมอยู่บนธรรมาสน์ ไม่รู้ตัวเลยว่าเราพูด
อะไรต่ออะไร แต่ก็พูดได้ เมื่อพูดจบแล้วถามญาติโยมผู้ฟังว่า
เราพูดอะไร ได้ความไหม เขาก็ตอบว่า ได้ความคืออย่างเดิม
ไม่ผิดแปลกอะไร

วันหนึ่งเราได้ยินนิมิตฝันว่า เรากับท่านเกต (พี่ชาย) ได้เดิน รุกขมูลไปในป่าด้วยกัน ไปถึงลำธารแห่งหนึ่งได้พากันเดินตาม ลำธารนั้นไป น้ำไม่ลึกเพียงสะเอว แต่เดินไปก็ไม่ปรากฏผ้าเปียก เราเห็นน้ำใสจิตสนิทคืออยากคว้ามาบ้วนปากดู จึงเอามือคว้าใส่ปาก อมแล้วก็พ่นทิ้ง โอโฮ ที่ไหนได้ฟันในปากของเราหลุดออกมากับน้ำ ตื่นขึ้นมาคิดว่า เป็นจริง พอคำดูในปากจึงรู้ว่าเป็นความฝัน เราไม่ค่อยเชื่อความฝันว่ามันเป็นจริงเป็นจัง ฝันเพราะเรารักษาจิต ไม่ได้มันกวัดแกว่งหลับไป มันจึงฝันไปตามอารมณ์ของมัน ถ้าเรารักษาสติให้ดีแล้วจะไม่มีฝันเลย ถึงแม้ฝันก็รู้ตัวว่าเราฝันอยู่ แต่ลุกไม่ได้เพราะกายยังไม่เคลื่อนไหว เมื่อกายเคลื่อนไหวแล้ว จึงลุกขึ้นได้ จิตไม่มีหลับ ที่ฝันคือจิตมันไม่หลับ มันส่งสำนันั้นเอง

เมื่อเราไม่เชื่อในความฝัน คราวนี้นิมิตมาปรากฏให้เห็น ด้วยตาใน (คือใจ) ก่อนถึงเดือนสิบเพ็ญซึ่งเขานิยมทำบุญกัน ตามประเพณี เรียกว่าบุญข้าวสลากภัต เราได้ป่วยล่วงหน้ามาก่อน ๔-๕ วันแล้ว ดังกล่าวมาข้างต้น คราวนี้เป็นหนักมากลุกไม่ได้ ลุกขึ้นก็อาเจียน นอนหลับตาอยู่พอลืมตามองเห็นท้องฟ้า มีเมฆ เคลื่อนผ่านพระอาทิตย์ ก็เจ็บแน่นตาทำให้อาเจียน วันนั้นพอดี เป็นวันพระเราลงเทศน์ไม่ได้ เขาจึงนิมนต์ให้ท่านเกตลงเทศน์ ท่านเทศน์อยู่ชั่วโมงครึ่งจึงจบ ญาติโยมได้ยินแล้วพากันแปลกใจมาก ไม่นึกว่าท่านจะเทศน์ได้ถึงขนาดนั้น พอตีรุ่งเช้าขึ้นเราก็ตายจาก โรคประสาท และวันนั้นเขานิมนต์เราไปประชุมในราว ๑๑ โมงเช้า

มีคนไปบอกว่าท่านเกิดปวดท้องเราจึงกลับมา เมื่อมาแล้วก็มองดู
อยู่เฉย ๆ ไม่ทราบว่าจะทำอะไรเพราะไม่มียา อนึ่งโรคนี้นี้
ท่านเคยเป็นมาสิบกว่าปีแล้ว บางทีฉันยาตามมีตามได้ก็หาย
บางทีไม่มียาคันมันก็หายเอง มีครั้งหนึ่งไปป่วยอยู่บ้านนาสีดา
(บ้านเดิม) ๕ วัน ๕ คืน นอนไม่ได้ฉันไม่ได้ เวลาจะหายเอานิ้วมือ
ล้วงเข้าที่ทวารหนัก มีอะไรไม่ทราบออกมาเป็นก้อนเล็ก ๆ
สามสี่ก้อนจากนั้นก็หายเลย

ในสมัยนั้นการแพทย์แผนปัจจุบันยังเจริญไม่ทั่วถึง ปวดท้อง
ก็หายาแก้ปวดท้องมากิน ไม่ทราบว่าจะได้ตั้งเป็นอย่างไร ถ้าปวดท้อง
เพราะอาหารเป็นพิษหรือของแสลงหรือท้องมีลมก็หายไป ถ้าเป็น
ไส้ติ่งอย่างนี้ก็ไม่หาย คนตายเพราะไส้ติ่งนี้นับไม่ถ้วน ท่านเกิด
ปวดท้องครั้งนี้เป็นเรื่องไส้ติ่งโดยแท้และไม่มียา เจ็บเอาเหลือจะทน
ดิ้นคลั่ง ๆ แต่ไม่เคยได้ยินเสียงร้อง ในที่สุดพูดหลุดปากออกมา
ประโยคหนึ่งว่า อดทนไม่ไหวแน่ คิดว่าเดินจงกรมมันจะสบายบ้าง
ให้พยุ่งขึ้นเดินจงกรม เดินไปได้ประมาณ ๔-๕ ก้าวเลยอ่อนพับลง
พระเณรที่เอาไปเดินเห็นอาการดังนั้นจึงเอามานอนลงที่เดิม
เวลานั้นเราอ่อนเพลียมาก เพราะคูกันเป็นเวลานานแล้ว จึงขออนุญาต
จากเพื่อนไปพักผ่อน พอดีมีเณรไปเรียกว่า ท่านเกิดอ่อนเพลียมาก
สลบลงเราจึงรีบมาดู เห็นนอนนิ่งเฉย ๆ ไม่พูดอะไร เราเตือนสติ
อยู่ใกล้ ๆ บอกว่าได้ยินไหม พูดว่าได้ยินจนเวลาราว ๒ ทุ่ม
จึงมรรณาภาพไป

ท่านเกิดเป็นคนอดทนอย่างยิ่ง ทั้งที่ยามปกติและยามโรคกำเริบ โรคมิใช่อย่างเดียว โรคไส้ติ่ง โรคนิว และโรคมาลาเรีย โดยเฉพาะโรคไส้ติ่งนี้ เวลามันอักเสบเป็นตั้งหลาย ๆ วันจึงจะหาย แต่ไม่เคยทำความเดือดร้อนให้ใครเลย เวลาเป็นมาก็นอนนิ่งอยู่คนเดียว อาหารฉันได้ก็ฉัน ฉันไม่ได้นอนนิ่งอยู่อย่างนั้น ปกติท่านก็ฉันน้อยอยู่แล้ว ฉันง่ายด้วย ฉันข้าวกับเกลือก็อยู่ได้ตั้งเป็น ๑๐ วันกว่า ๆ ได้รับความยกย่องจากครูบาอาจารย์ทุกองค์ว่า มีความอดทนดีมาก เราทำฆาปนกิจศพท่านเสร็จแล้ว ออกพรรษาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โยมมารดาจะมาเสียไปอีกคนหนึ่ง ในปีนั้นเขาเป็นโรคแผลเปื่อยกันทั้งบ้านทั้งเมือง โยมเราก็เป็นที่แข่งกับเขาบ้าง เขาเป็นพากันรักษาหายหมด โยมเราเป็นรักษาไม่หาย ยาอะไรดี ๆ เขารักษาหายเราก็ไปเอาการรักษา ก็ไม่หาย เปื่อยจนกระทั่งเนื้อหนังหลุดออกยังเหลือแต่กระดูกแต่ไม่รู้สึกเจ็บ

เราอยู่จำพรรษาที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โยมแม่ของเราป่วยอยู่ที่บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ โรคที่ไม่เชื่อความฝันว่าจะเป็นจริงก็พลอยหายไปโดยฉับพลัน ในเมื่อฝันว่าฟันหลุดออกจากปาก พอรุ่งเช้ามาเราพยากรณ์ได้เลยว่าวันนี้เราจะต้องออกเดินทางแน่นอน กลับจากบิณฑบาตเห็นคนมารอทำอยู่แล้ว บอกว่าโยมมารดาป่วยหนัก ใครจะหาว่าความฝันเป็นเรื่องเหลวไหล ไม่เชื่อก็ตามใจ แต่เราเชื่อร้อยเปอร์เซ็นต์เลย ถ้าฝันว่าฟันหลุดออกจากปาก ไม่บิดาก็มารดาหรือพี่น้องคนใดคนหนึ่งจะต้อง

เจ็บหนักหรือถึงแก่ความตายแน่ ถ้ามีจะนั้นก็คนใกล้ชิดสนิท
คุ้นเคยกับเรา

เราได้พยาบาลโยมมารดาด้วยธรรมโอสถและยาภายนอก
จนสุดกำลัง แต่สังขารมันแก่หง่อมเต็มที่ได้ ๘๒ ปีแล้ว เอายาอะไร
มาใส่รักษามันก็ไม่ทุเลา กินไม่ได้ มีแต่ทรุดลง ๆ จนทนไม่ไหว
ร่วงโรยไปเหมือนกับใบไม้แก่จะนั้น แต่ด้านจิตใจ เราได้พยาบาล
รักษาให้อยู่ในความสงบอย่างยิ่ง จนวาระสุดท้ายเกือบจะไม่มี
ลมแล้ว เราจึงหยุดให้สติ

เราได้ทำหน้าที่อุตมะบุตรอย่างยิ่ง ในขณะที่ปกติอยู่
ท่านถือเราเสมออาจารย์คนหนึ่ง ชัดชัดต้องการสิ่งใดปรึกษา
หาหรือเรา เมื่อเราออกความเห็นให้ก็ยอมรับทั้งนั้น ยามป่วยไข้
เราได้ให้สติ บางทีถึงกับไม่ต้องรับประทานยาเลย ก็หายด้วยความ
เชื่อมั่นศรัทธาในคำสอนของเรา ตอนจะถึงแก่กรรมก็เหมือนกัน
อาจเป็นเพราะความเชื่อมั่นในคำสอนของเราก็ได้ ทำให้ไม่เจ็บ
แปลที่ขา

**๒๖. พุทธสา ๒๖ - ๒๗ จำพรรษาที่เขาน้อย
ท่าแฉลบ จังหวัดจันทบุรี
(พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๒)**

ภูเขาภูนี้ก่อนที่เราจะไปอยู่ เราได้ภาพนิมิตแล้วตั้งแต่

อยู่วัดอรุณฯ วาสี อำเภอบ่อ แต่เราก็ไม่ยกเชื่อว่ามันจะมีเช่นนั้น
หนึ่งภูเขาถูกนั้นมันไม่น่าจะวิเวกเลย เพราะเป็นภูเขาเล็ก ๆ อยู่กลางทุ่ง
มีหมู่บ้านอยู่รอบเชิงเขา แต่เป็นที่แปลกใจมาก ไม่ว่าใครจะเป็นพระ
เป็นเณรหรือแม้แต่คฤหัสถ์ชาวบ้าน เมื่อมาอบรมภาวนา ณ ที่นั้นแล้ว
จะได้รับผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ทุก ๆ คนไป ไม่มากก็น้อยตามกำลัง
ของตน ๆ ที่น่าแปลกที่สุดก็คือ มีตาแก่คนหนึ่งอายุ ๗๐ กว่าปีแล้ว
อาศัยเขาอยู่ แก่เป็นนักดื่มเมาเปิดตลอดวัน เขาจ้างให้แกไปอุปัฏฐาก
พระประจำ ให้เดือนละ ๕๐ บาท แกไม่ยอมพอเราไปอยู่แกเกิด
ศรัทธาเลื่อมใสไม่ต้องจ้าง แกมาภาวนากัมมัฏฐานเกิดภาพนิมิต
ให้เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจ ละสุราเข้ามารักษาอุโบสถได้ ชาวบ้านใคร ๆ
ก็นิยมนับถือแก เข้าบ้านใคร ร้านไหน เขาให้อาหารแกลกินฟรี ๆ
ไม่ต้องซื้อ แกยิ่งเห็นอานิสงส์มากขึ้นและปฏิบัติพระตลอดมา
ที่แปลกยิ่งกว่านั้นก็คือ คนใบ้ที่ทำแฉลบนั้นเองนี่ก็อาศัยอยู่กับเขา
เหมือนกัน เราได้สอนภาษาใบ้ให้เขารักษาอุโบสถและภาวนา
จนเป็นที่น่าอัศจรรย์ใจของเขา แล้วเขาได้สอนคนอื่นด้วยภาษาใบ้
ให้เห็นโทษของการดื่มสุรา เขาภาวนาอยู่ที่บ้านยังสว่างเห็นตัว
ของเราที่อยู่วัดเลย เวลานี้คนคนนี้ได้จำว่ายังมีชีวิตอยู่ แล้วก็ได้
สร้างวัดเฉพาะส่วนตัวอยู่ ใต้มนต์พระไปอยู่และปฏิบัติด้วย
ตนเองด้วย

ส่วนตัวของเราเองก็รู้สึกแปลกมาก คือคัมภีร์ที่ไม่เคยคิด
และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ ลำดับอุบายและแนวปฏิบัติได้ละเอียด
ถี่ถ้วน จนวางแนวปฏิบัติได้อย่างเชื่อตนเอง จึงได้เขียนหนังสือ

สองทางสมณะวิปัสสนาเป็นเล่มแรก เราอยู่บำเพ็ญเพียร ณ ที่นั้น สองพรรษาตามที่เราได้กำหนดเอาไว้พอดี พรรษาสองออกพรรษาแล้ว ได้ข่าวการอาพาธของท่านอาจารย์มั่น เราจึงจากเขาน้อยไปด้วย การระลึกถึงคุณของเขาถูกนี้อย่างยิ่ง เราได้ไปเยี่ยมอาการไข้ของท่านอาจารย์มั่นจนท่านมรณภาพ แล้วทำฌาปนกิจศพของท่านเสร็จเรียบร้อยแล้ว เราไม่ได้กลับไปอีกทั้ง ๆ ที่มีผู้พิจารณาจะให้อุปการะแก่เราอย่างดียิ่งถ้ากลับไปอีก เป็นแต่ได้ส่งพระไปรื้อทำ ด้วยความไม่แน่นอนของเรา

๒๖.๑ ความวิตกของผู้คิดมาก

หลังจากฌาปนกิจศพของท่านอาจารย์มั่นแล้ว เรามารำพึงถึงหมู่คณะว่า เมื่อก่อนเรามีหมู่คณะยังไม่มาก แลยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้คนกว้างขวาง อนึ่งพระผู้ใหญ่ที่เป็นร่มเงา เช่นเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันโท จันทร) ก็ยังมีเป็นที่พึ่งอาศัยอยู่ หากมีเรื่องเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ท่านก็รับเอาเป็นภาระเสีย เมื่อท่านมรณภาพไปแล้ว เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสโส อ้วน) ก็รับภาระแทน เมื่อท่านนั้นมรณภาพไปแล้ว ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ก็เป็นที่รู้จักและเคารพนับถือของพระผู้ใหญ่เป็นอันมาก เวลานี้ท่านอาจารย์มั่นก็มามรณภาพไปเสียแล้ว คงยังเหลือแต่พวกเรา ในคณะของพวกเรานี้ก็ไม่มีองค์ที่พระผู้ใหญ่รู้จักและจะรับเอาภาระของหมู่คณะอย่างจริงจังต่อไปนี้พระคณะลูกศิษย์ของพระอาจารย์มั่นก็นับวันแต่จะเป็นที่รู้จักของคนเป็นอันมาก (แต่เรามั่นใจไปหารู้ไม่ว่าท่านที่ยังมีชีวิต

เหลืออยู่ ณ บัดนี้ต่อไปท่านก็จะเป็นพระผู้ใหญ่ และมีความสามารถด้วยกันทั้งนั้น ความวิตกนี้มันอาจเลอะเลือนไปก็ได้) อย่าเลย ถ้ากระนั้นเราจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ หากมีโอกาสจะได้สังสรรค์กับพระผู้ใหญ่ เพื่อฟังมติและอุบายของท่านเหล่านั้นว่า ท่านจะมีความคิดเห็นอย่างไรบ้างในขณะของพวกเขา เราได้ออกเดินมาพักที่วัดบ้านจิก อุดรฯ เมื่อเราได้มาพักรวมกันกับอาจารย์อ่อน ญาณสิริ พักวัดทิพยรัตน์ที่อุดรฯ ท่านอาจารย์อ่อนเข้าใจว่า เราหนีหมู่คณะเอาตัวรอด เราชี้แจงข้อเท็จจริงให้ท่านฟังทุกประการ ท่านจึงเข้าใจความหมายของเรา อนึ่งในพรรษานี้ได้ทราบที่ท่านอ่อนเองก็ได้ไปจำพรรษาที่ถ้ำเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีเหมือนกัน ไม่ทราบว่าท่านจะเข้าใจในคำพูดของเราอย่างไรก็ไม่ทราบ เมื่อเราเข้าไปกรุงเทพฯ แล้วก็ได้อีกโอกาสเข้าไปกราบนมัสการพระเถระหลายรูป แล้วก็ได้อ่านและเข้าใจในทศนะของท่านแต่ละองค์ที่มีต่อคณะของพวกเขาพอสมควร อันเป็นเหตุให้เรามั่นใจในตัวของตนเองและหมู่คณะเป็นอย่างดี แต่เรายังต้องการอยากจะทำปฏิปทาและแนวปฏิบัติของสำนักที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ เช่นที่ร.เชบุรีและเพชรบุรีเป็นต้น เราจึงได้ออกเดินทางไปขอพักเพื่อศึกษาในสำนักนั้น ๆ จนกระทั่งถึงจังหวัดสงขลา ขณะนั้นพระขุนศิริเตโชดม (อำพัน) ซึ่งเคยเป็นอดีตนายอำเภอ แล้วก็เคยอยู่ด้วยเรามาแล้ว เธอไปเผยแพร่พระธรรมปฏิบัติทางภูเก็ต พังงา ภายหลังมีพระมหาปิ่น ชลิตโต (พระครูวิโรจธรรมจารย์) เป็นชาวนครปฐมซึ่งไม่ใช่คณะของเรา ไปช่วยประโคนเข้าอีกหนึ่งแรง ทำให้ผู้คนตื่นตื่นแลเอิกเกริก

จนเลยขอบเขต เป็นเหตุให้เกิดความแตกร้างเป็นกลุ่มเป็นก๊ก พระมหาปิ่นคุมสถานการณ์ไว้ไม่อยู่และหมูกี้ไม่มี เมื่อเธอได้ทราบข่าวว่าเรามาอยู่ที่สงขลา เธอจึงได้ไปขอร้องให้คณะของเราไปช่วยแก้ไขสถานการณ์

๒๖.๒ เข้าไปเกาะภูเกิดครั้งแรกและผจญภัยอย่างร้ายแรง

เกาะภูเกิดสมัยนั้น ในมโนภาพของคนโดยมากเข้าใจว่าเป็นดินแดนอยู่โดดเดี่ยวและสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรเป็นอันมาก มีเศรษฐกิจเต็มไปหมดทั้งเกาะ หนึ่งคนในเกาะนั้นนอกจากนักธุรกิจแล้ว อาจไม่ค่อยได้เห็นโลกภายนอกสัก ความจริงแล้วมีส่วนถูกต้องราว ๓๐% เพราะการคมนาคมก็ยังไม่สะดวก โดยมากข้ามไปเกาะภูเกิดโดยทางเรือ เรายังจำได้เราข้ามไปเกาะภูเกิดครั้งแรกไปเครื่องบิน ขึ้นจากสงขลาไปลงภูเกิด เที่ยวบินที่เราไปมีพวกเรา พระสงฆ์รูปกับฆราวาสหนึ่งคนเท่านั้น เมื่อส่งเราแล้ว ขากลับจากภูเกิดมาลงสงขลามีคนโดยสารคนเดียวแท้ ๆ หนึ่งกรรมกรคนอีสานก็ยังมีไม่กี่คน คนแถบนั้นพากันกลัวคนอีสานเหมือนกับกลัวยักษ์กลัวเสืออย่างนั้นแหละ เพราะเขาได้ข่าวเล่าลือกันต่อ ๆ มาว่าคนอีสานใจดำอำมหิต โหดร้าย จับเด็ก ๆ ฆ่ากินเป็นอาหาร หลังจากเราเข้าไปแล้วได้หนึ่งปี กรรมกรอีสานพากันแห่เข้าไปเป็นหมู่แล้วก็เดินตามหลังกันตามถนนยาวเหยียดเลย คนในเมืองพากันมองดูตาตั้งเทียว ส่วนคนที่อยู่ริมเมืองตลอดบ้านนอกเห็นเข้าแล้วพากันวิ่งเข้าบ้าน ถ้าอยู่ป่าก็วิ่งหัวซุกหัวซุนเข้าป่าเลย นี่เราก็ไม่เห็น

ด้วยตาตนเองออก แต่คนเขามาเล่าสู่ฟัง ด้านความมีความจน คนไทยเราทุกภาคก็เห็นจะไม่เกินกันถึง ๕% กระจ่าง คนเรามีมาก ใช้มากมีน้อยใช้น้อย ที่น่าสงสารคนทุกข์ที่สุดก็คือ คนจน อยากจะทำคนให้เทียมคนมีคนรวยนี้ซี มันแย่น้อย

เราเข้าไปอยู่เกาะภูเก็ตครั้งแรก นอกจากจะไม่มีที่ดินตื้น อดอะไรแล้ว ยังไปผจญกับภัยแม่ต่อแม่เด่นอีกด้วย นั่นคือยังเหลือ อีกราว ๑๐ กว่าวันจะเข้าพรรษา ได้มีผู้คนพร้อมด้วยพระคณะหนึ่ง เขาร่วมหัวกันคิดกันไม่ยอมให้พวกเราอยู่ หาวิธีคิดกันด้วยประการ ต่าง ๆ ถึงกับเอาไฟไปเผาเสนาสนะบ้าง ใต้อาสนะบ้าง เอาก้อนอิฐ ปาบ้าง ห้ามมิให้คนตัดบาตรให้กินบ้าง บางทีพวกเราออกบิณฑบาต เดินตรงมาใส่จะชนเอาบ้าง เราเป็นอาคันตุกะมาอยู่ในถิ่นเขา ต้องขอร้องอนเขา ได้เข้าไปหาหัวหน้าเขา ร้องขอยุ่จำพรรษา ในถิ่นนี้สักพรรษาบ้างเพราะจวนจะเข้าพรรษาแล้ว ท่านไม่ยอม แลหาว่าเราเป็นพระจรจัดไปโน่นอีกด้วย เราได้ชี้แจงและอ้างเหตุผล อย่างไร ๆ ให้ท่านฟัง ท่านก็ยืนกรานไม่ให้ยอมทำเด็ดขาด สุดท้าย ท่านบอกว่าผู้ใหญ่อ่านไม่ให้อยู่ (หมายถึงผู้ใหญ่ทางกรุงเทพฯ) เราก็เลยบอกท่านตรง ๆ เลยว่า เมื่อผู้ใหญ่ท่านมีผู้ใหญ่ผมก็มี เหมือนกัน ภายหลังได้ทราบว่ามีทำทนายอย่างหนักเลยบอกว่า ถ้าพระคณะธรรมยุตอยู่จำพรรษาที่ภูเก็ต – ฟังงาได้ จะยอมมุ่ง กางเกงเอาเสียเลย ฟังดูแล้วน่ากลัวจัง

๒๗. พรุษ ๒๘ จำพรรษาที่โคกกลอย จังหวัดพังงา (พ.ศ. ๒๕๙๓)

ผลที่สุดพวกญาติโยมที่เคารพนับถือพวกเราจัดเสนาสนะให้พวกเราอยู่จำพรรษาจนได้ ในปีนี้พระเถระได้ติดตามเราไปด้วยราว ๑๕ รูป รวมทั้งอยู่ก่อนแล้วเป็น ๑๘ รูป แล้วก็แยกกันอยู่สามแห่งด้วยกัน คือ ที่ตะกั่วทุ่ง ๑ แห่ง ที่ยี่เหมือง ๑ แห่ง และที่โคกกลอยที่เราอยู่นี้อีก ๑ แห่ง ในพรรษานี้ นอกจากคลื่อนบนผิวน้ำจะกระทบอยู่ตลอดเวลาแล้ว ยังมีคลื่นใต้น้ำมากระทบกระหน่ำอีกด้วย นั่นคือคณะธรรมยุตด้วยกันนี่เองเอะอะเอาว่า พวกเราไม่มีธรรมวินัยเป็นเครื่องดำเนินปฏิบัติผิดนอกแบบแผนตำรา ไม่ทำอุโบสถสังฆกรรมในโบสถ์ ใครอยากเป็นพระอรหันต์ไปหาอาจารย์เทศก์โน้น (อาจเป็นการประชดลูกศิษย์ที่หนีมาหาเราก็ได้ เพราะพระทางบักขั้ได้ออกพรรษาแล้วหาผู้อยู่เฝ้าวัดยาก) หากจะเป็นความเห็นเช่นนั้นจริง ถ้าเป็นพระนวกะบวชใหม่ ไร้การศึกษาก็ไม่เห็นแปลกอะไร แต่ถ้าเป็นพระที่มีพรรษา และมีการศึกษาพอควรแล้วน่าเห็นใจ เพราะท่านมีแต่ภาคศึกษา ไม่ได้ปฏิบัติ ส่วนเราได้ปฏิบัติตามมาเป็นอาจิณตั้งแต่อุปสมบทพรรษาแรก

เรื่องที่เขาไม่ยอมให้พวกเราอยู่จำพรรษายังไม่ยุติ ทราบว่าเรื่องได้ขึ้นไปถึงกรมศาสนาในทำนองฟ้องว่า พวกเราเป็นพระจรจัด มาทำให้บ้านเมืองวุ่นวายแตกร้างสามัคคี แล้วมีคำสั่งมาให้บันทึก

หนังสือสุทธิพวกเราเพื่อจะสอบสวนข้อเท็จจริง แต่ศึกษาธิการจังหวัด
ไม่กล้ามาด้วยตนเอง ได้ใช้ให้ศึกษาธิการอำเภอมาขอบันทึก
เมื่อเราถามหาหนังสือคำสั่งไม่มีเรจึงไม่ให้บันทึก แล้วได้ชี้แจง
ระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ให้เขาทราบโดยถ้วนถี่ เมื่อเขา
กลับไปแล้วไม่ทราบว่าเขาทำอะไรกันเราก็ไม่ทราบ ทราบภายหลังว่า
เจ้าคณะภาคมีหนังสือมาเทศนาให้เจ้าคณะจังหวัดและผู้ว่าการ
จังหวัดฟังก็ฉันท้เบือเรื่อ เรื่องที่เล่ามานี้เป็นเพียงเอกเทศของ
ประสบการณ์ปีแรกที่เข้าไปอยู่ในเขตจังหวัดพังงา ถ้าจะเล่าทั้งหมด
ก็กลัวผู้อ่านจะเบือเรื่อจึงหุรจ้หมาแห่ง คนเราเกิดมาในโลกนี้
ไม่ว่าใครจะทำอะไร ไม่ว่าดีหรือชั่ว จะเป็นไปเพื่อความเสื่อม
หรือความเจริญก็ตาม จำต้องมีอุปสรรคด้วยกันทั้งนั้นที่จะสำเร็จ
ตามเป้าหมายได้ อยู่ที่ความรอบคอบอดทน หาเหตุผลมาแก้ไข
ถ้าหาไม่แล้วก็จะไม่บรรลุได้เลย แล้วก็เป็นการกำลังใจในอันที่จะทำ
สิ่งนั้น ๆ ให้บรรลุผลรวดเร็วเข้าอีกด้วย โดยเฉพาะพระคณะธรรมยุต
ไม่ว่าจะไปอยู่ ณ ที่ไหน ทำอะไรล้วนแต่มีอุปสรรคทั้งนั้น
แล้วก็สำเร็จตามเป้าหมายโดยมาก เราเลยอยากจะนำเอานิทาน
เรื่องสุนัขจิ้งจอกกับลูกแกะมาสาธกไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า “เฮ้ย มึงทำไม
มาท่อน้ำของกูให้ชุ่นแล้ว” ลูกแกะ “นาย ข้าไม่ได้ทำน้ำของนาย
ให้ชุ่นดอก ข้าเดินอยู่ใต้น้ำต่างหาก” สุนัขจิ้งจอก “เถอะน้ำ
ถึงเอ็งไม่ได้ทำน้ำของข้าให้ชุ่น พ่อของเอ็งก็ทำผิดไว้กับข้ามาแล้ว
นักหนา” ว่าแล้วก็ตะครุบเอาลูกแกะไปกินเป็นอาหาร เอวี่.

ออกพรรษาแล้วเราเริ่มสร้างกุฏิสมภารหนึ่งหลังเป็นเรือนไม้
แต่ยังไม่ทันเรียบร้อยดี

๒๘. พรรษา ๒๙ - ๔๑ จำพรรษาที่ภูเกิด

(พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๕๐๖)

พอดีวันตรุษจีนในแล้งนั้น คุณนายหลุยวุ้น ภรรยา
หลวงอนุภาสภูเกิดการนายเหมืองเจ้าฟ้ามานิมนต์ให้เข้าไปภูเกิด
เราพร้อมด้วยพระมหาปิ่น และพระเณรอีกรวม ๔ รูปด้วยกัน
พวกเราได้รับจ้างหว่าและแสวงหาที่ตั้งสำนักอยู่จนกว่าจะสำเร็จ
เราได้ย้อมมาโคกกลอยที่เราจำพรรษาอีก ให้พระมหาปิ่นดูแล
การก่อสร้างจนเสร็จ เราจึงไปจำพรรษา ปีนี้พวกเราอยู่จำพรรษา
รวมกันมีพระ ๔ รูป สามเณร ๑ รูป ได้ที่เชิงเขาโตะแะเซข้างศาลากลาง
จังหวัดเป็นที่จำพรรษา เบื้องต้นการก่อสร้างทำเป็นเรือนจาก
ห้องเล็ก ๆ พอหมดกลดหมดมุ้ง เว้นแต่กุฏิสมภารค้อยใหญ่หน่อย
เราได้ทำลงที่ป่าหญ้าคาอันหนาที่บ อยู่บนเชิงเขาโตะแะเซ ข้างหลัง
ศาลยุติธรรมภูเกิด ซึ่งคุณนายแะไปตกลงขอซื้อกับเจ้าของคือ
นายบวร พ่อค้าแร่ ๔ ไร่ เป็นราคา ๑,๐๐๐ บาท เดิมทีนี้เป็น
สวนมะพร้าวของเศรษฐีเก่าแต่ร้างไปนานแล้ว นายบวรรับซื้อ
ไว้ทำเหมืองแร่ต่อ ผลที่สุดแรกก็ไม่มีจึงขายให้คุณนายแะ แต่
คุณนายแะได้ซื้อไว้น้อยไป เราจึงได้ซื้อเพิ่มเติมอีก ๔ ไร่ เป็นเงิน
๔,๐๐๐ บาท ที่นี้เดิมเป็นป่าหญ้าคาหนาที่บ มีสัตว์ร้ายต่าง ๆ เช่น

เสือโคร่ง เสือด่า กวาง เก้ง หมูป่า และลิง เราทำกุฏิเล็ก ๆ และบริเวณก็แคบพอปิดกวาดรอบได้ แล้วก็ทำทางพอดินไปหากัน กลางคืนเราเปิดกุฏิออกมาจะเดินไปหากัน เสือกระโดดเข้าป่าโครม บางทีพากันนั่งฉันน้ำร้อนตอนเย็น ๆ เสียงร้องตะกุก ๆ ออกมาจากป่าแทบจะเห็นตัวเลย กลางวันแสก ๆ ยังตะครุบเอาสุนัขเอาแมว ไปกินก็มี ดีว่าเสือเหล่านี้ไม่อาละวาด เสือก็อยู่ตามเรื่องของเสือ คนก็อยู่ตามประสาคน เสียงเสือโคร่งร้องคนเมืองภูเก็ตนี้ยังไม่รู้ตัว ด้วยเข้าไป เราเคยเที่ยวป่ามามากแล้ว เสือมันจะทำเสียงเช่นไร เรารู้เรื่องของมันหมด พวกเราได้อยู่เกาะภูเก็ตตลอดเวลา ๑๕ ปี ไม่เคยได้กลับจำพรรษาในเขตพังงาอีกเลย แต่พังงาตลอดถึงกระบี่ ในสามจังหวัดนี้ อยู่ในคุ้มครองของเราทั้งหมด เปรียบเหมือนกับ วัดเดียวกัน มีกติกาสื่อวัตรแนวปฏิบัติระเบียบอันเดียวกันทั้งหมด พระเณรองค์ไหนไม่ว่าอยู่ ณ สำนักใดก็ตาม หากขัดข้อง ต้องประสงค์สิ่งใดในสิ่งที่จำเป็น ใครมีอะไรก็เฉลี่ยแบ่งปัน สงเคราะห์กันตามมีตามได้ มีงานในสำนักไหนก็พร้อมใจ พร้อมแรงกันทำด้วยความสามัคคี หากจะมีปัจจัยลาภเกิดขึ้น ก็พร้อมกันมอบถวายไว้เพื่อบำรุงในสำนักนั้น ๆ ต่อไป ปัจจัย เขาถวายเฉพาะส่วนตัวก็พากันเก็บไว้เป็นกองกลาง เราเป็นอุปัชฌาย์ เขาถวายส่วนตัวเรามอบถวายไว้เป็นกองกลางยังถูกเขาต่อว่าเลย แต่พวกเราก็มิได้มีความเดือดร้อน เพราะไม่มีเงินในกระเป๋าเลย ญาติโยมเขาเอาใจใส่ดูแลปฏิบัติพวกเราอย่างดีเลิศ ขาดกินอะไร แม้แต่ค่ารถไฟไปมาเขาก็พากันจัดการให้เรียบร้อยทั้งนั้น

เรื่องเหล่านี้ไม่มีที่ไหนอีกแล้ว นับแต่เราวชมา ที่จะได้รับความ
สะดวกเหมือนครั้งนี้ พวกเราจึงขอขอบพระคุณชาวภูเก็ต – พังงา
ที่ได้อุปถัมภ์จากพวกเราไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ในช่วงระยะที่เราเข้ามาอยู่เกาะภูเก็ตนี้ เราพยายามสร้าง
แต่ความดีทั้งเพื่อตนและส่วนรวม ได้ติดต่อกับเจ้าคณะท้องถิ่น
ทุก ๆ องค์ และท่านเหล่านั้นก็ให้ความเอื้อเฟื้อแก่พวกเรา
เป็นอย่างดียิ่ง มีธุรกิจการงานอะไรเกิดขึ้นก็เคยได้ร่วมกันปรึกษา
หารือกันบ่อย ๆ และเข้าใจกันดี เข้าพรรษาเราได้พาคณะของเรา
ไปถวายเครื่องสักการะแก่พระเถระทั่วทุก ๆ องค์ ทุก ๆ ปี
ไม่เคยขาด ไม่เหมือนที่พังงา แม้ที่พังงาก็มีบางคนส่งข่าว
มาบอกเราว่า เขาไม่พากันรังเกียจคณะของเราดอก เขาเกลียด
เฉพาะพระมหาปิ่นองค์เดียวเท่านั้น เห็นจะเป็นเพราะพระมหาปิ่น
เธอพูดโสกฮากโป่งปางโผงผางลืมหูลืมตาเมื่อมีคนขอเข้าก็ได้ใจ
คนแบบนั้นถือไม่ได้ดอก เข้าตำราภาษาอีสานว่า ใครถือคนชนิดนั้น
จะไม่มีซ้อชดน้ำแกง

ส่วนด้านญาติโยม พวกเราที่อุตสาหะพยายามอบรมสั่งสอน
ให้รู้จักขนบธรรมเนียมในทางพุทธศาสนา แล้วก็ทำเป็นตัวอย่างให้ดู
ตลอดถึงสอนให้รักษาอุโบสถ ไม่ใช่แต่ในพรรษานอกพรรษา
ก็ให้รักษาด้วย สนับสนุนพระที่ท่านสอนเป็นทุนไว้ก่อน แล้วให้มันคง
ยิ่ง ๆ ขึ้น ข้าพวกเรายังได้ฝึกรอบรมภาวนาทำสมาธิทุก ๆ คืน
จนทำให้เขาเหล่านั้นได้ผลเป็นที่ประจักษ์แก่ตนเองตามกำลัง

ศรัทธาของตน ๆ อีกด้วย

อึ่งหมู่เพื่อนทางอีสานที่เป็นคณะเดียวกัน ก็ได้พากันทยอยติดตามเราลงไปมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนกุลบุตรในท้องถิ่นก็เกิดมีศรัทธาพากันมาอุปสมบทเรื่อย ๆ คณะธรรมยุตทางปักข์ได้ผู้มีใจสมัครรักใคร่ในทางปฏิบัติก็พากันมาอบรมด้วยเป็นอันมากแล้วก็ได้ขยายสำนักออกไปถึงจังหวัดกระบี่ รวมทั้งสามจังหวัดนี้มีสำนักที่พวกเราไปอยู่จำพรรษา ๑๑ สำนักด้วยกัน ปีหนึ่ง ๆ ในพรรษามีพระเณรรวมทั้งหมดเฉลี่ยแล้วร้อยละกว่ารูป มากกว่าพระเณรในเขตอำเภอเมืองภูเก็ต เมื่อปีเราไปอยู่ครั้งแรกอีกเท่าตัวเมื่อมีพรรคพวกมากขึ้น เราได้จัดให้มีการศึกษานักธรรมเปิดสอนประจำในสำนักของใครของมัน ถึงเวลาสอบแล้วจึงมารวมกันสอบปีแรกเราได้ให้ไปสอบที่สำนักวัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชปีต่อมาเราได้ขออนุญาตเปิดสอบขึ้นที่วัดเจริญสมณกิจภูเก็ตเองมีนักเรียนทั้งสามชั้นเข้าสอบรวมไม่น้อยกว่า ๖๐ รูปทุก ๆ ปีแล้วก็สอบได้คะแนนดีเสียด้วย จนมหามกุฏราชวิทยาลัยยกฐานะให้เป็นชั้นโท เราเห็นคุณค่าในกิจการพระพุทธศาสนาที่มีทั้งปริยัติและปฏิบัติควบคู่กันไป จึงได้ดำเนินตามแนวนั้นสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้

พวกเราได้ต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการเป็นเวลานานถึง ๑๕ ปี เพื่อบำเพ็ญศาสนกิจอันเป็นประโยชน์แก่ตนและประโยชน์ส่วนรวม เพื่อฉลองความต้องการของญาติโยมชาวภูเก็ต – พังงา

อันมีพระคุณแก่พวกเราเป็นอันมาก อย่างน้อยเขาเหล่านั้นก็ได้
ดูโฉมหน้าตาอันแท้จริงของพระคณะธรรมยุตและคณะศิษย์
ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ นัยว่าพระคณะธรรมยุตเคยมา
เพื่อจะตั้งรกรากลงที่ภูเก็ตนี่ตั้งหลายครั้งแล้วแต่ไม่เป็นผล อนึ่ง
ไม่ต้องพูดถึงเรื่องชื่อนามของท่านอาจารย์มั่นละ แม้แต่ลูกศิษย์
ของท่านก็ไม่เคยกล้ากราบเข้ามาในภูเก็ตนี่เลย คณะของพวกเรา
เข้ามาตั้งสำนักจนก่อสร้างให้เป็นวัดถาวรลงได้นี้ นับว่าเป็น
ประวัตินิการณของคณะธรรมยุตและของเกาะภูเก็ตทีเดียว แล้วเรา
ก็ภูมิใจว่า เราได้ทำการใช้หนี้สินชาวภูเก็ต – พังงาผู้ไม่เรียกร้อง
เอาหนี้คืนแล้ว

๒๘.๑ ความวิตกของเราคลายมาเป็นความจริงขึ้น

ความวิตกของเราเรื่องบริหารหมู่คณะดังกล่าวมาแล้ว
ในบท ๒๖.๑ กลายเป็นความจริงขึ้น กล่าวคือ ก่อนจะไปปักยี่ได้
เราได้ติดต่อพระผู้ใหญ่ทางกรุงเทพฯ ให้ท่านได้รู้จักไว้ แล้วเรา
ก็ได้ลงไปทางปักยี่ได้ทำความรู้จักกับเจ้าคณะทุก ๆ องค์จนได้เข้าไป
อยู่ในเกาะภูเก็ต แท้จริงเกาะภูเก็ตนี่เป็นที่เลื่องลือโด่งดังมาแต่ก่อนนัก
ใครไปอยู่แล้วจะต้องร่ำรวยมาก เราไปอยู่ยังมีคนโจษจันกันว่า
เรานั้นร่ำรวยอย่างมหาศาล ความจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เราอยู่
เกาะภูเก็ต ๑๕ ปี ไม่มีอะไรเลย บัจจยี่ลาภได้มาทุกสตาองค์
แลทุก ๆ องค์ก็เก็บไว้กองกลางและก่อสร้างหมด เสนาสนะก็มี
ไม่กี่หลัง เรามาอยู่ทางอีสานไม่ถึง ๑๐ ปี เสนาสนะนับหลังไม่ถ้วน

อุโบสถก็เรียบร้อย ศาลาการเปรียญสองชั้นก็เสร็จ

ทั้งนี้เรามีได้เหยียดหยามดูถูกชาวภูเก็ต พังงา เพื่อแก้ความกังขาที่ว่าเรารวนนั้นต่างหาก คนชาวภูเก็ต พังงา ปฏิบัติพวกเราคือเลิศดั่งกล่าวแล้ว ไม่มีที่ไหนจะปฏิบัติดีเท่าเลย ส่วนวัดเขาไม่นิยมสร้าง มันก็ดีเหมือนกันเพราะสร้างหุรุกรามากไม่ดี เป็นกังวลไปไหนมาไหนเป็นห่วง

เราหนีจากเกาะภูเก็ตไม่มีอะไรเป็นห่วง นำสงสารแต่ชาวบ้านที่ได้เคยปฏิบัติพวกเราเท่านั้น เราหนีมาแล้วได้มอบเงินแสนกว่าบาทให้พระครูสถิตบุญญารักษ์ (บุญ) เธอได้ทำการก่อสร้างอุโบสถอยู่ ๔-๕ ปี จึงสำเร็จเป็นประวัติกการณ์อีกเหมือนกัน พระที่ภูเก็ต พังงา ที่จะมาสร้างอุโบสถบนไหล่เขาที่ต้องพังลงมาให้ราบแล้วจึงทำเป็นอุโบสถได้เช่นนี้ และสร้างเพียง ๔-๕ ปี สำเร็จไม่มี

อนึ่ง คณะของเราเข้ามาอยู่เกาะภูเก็ตนี้ เป็นเหตุให้พระผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ ตลอดจนสาธุชนทั่วไปสนใจในคณะของเรามากขึ้น แต่ส่วนตัวเราแล้วไม่มีอะไร เฉย ๆ อุปสรรคต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วก็เป็นธรรมดา เราเคยผ่านมาแล้วนับไม่ถ้วน

ในขณะนั้น วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในกรุงเทพมหานคร กำลังตั้งกัมมัฏฐานแบบพม่า ยุบหนอพองหนอ โฆษณาออกแบบแพร่กันมาก แต่มีได้ออกป่า อยู่ตามบ้านตามวัด มีคนได้ชั้นได้ชั้นกันก็มาก บางคนถึงกับตัวแข็งทื่อไม่รู้สึกเลยก็มี ในขณะที่

อายุ 80 ปี พรรษา 38

เดียวกันนั้น วัดราชประดิษฐ์ วัดบวรนิเวศวิหาร และวัดอื่น ๆ ก็ตั้งคณะของลูกศิษย์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ปฏิบัติมานานกว่า ๕๐ ปีแล้ว แต่ไม่เคยออกโฆษณาเลย เมื่อเสียงโฆษณาจากฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งไม่โฆษณา ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องดังไปตามกัน แต่ดังไม่มีเสียง จะเห็นได้ดังต่อไปนี้ คือ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เจ้าคณะภาค (ธรรมยุต) ได้อาราธนา ให้พระอาจารย์สิงห์ ขนดะยากโม ไปอบรมกัมมัฏฐานแก่พุทธบริษัท ชาวเมืองเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๕๕ ขอสมณศักดิ์ พระครูญาณวิเศษให้พระอาจารย์สิงห์ พร้อมกันนี้ก็ได้อขอให้เรา อีกองค์ แต่เรานั้นได้ตกไปเพราะเรายังไม่มีสำนักเป็นที่อยู่ถูกต้อง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ แต่งตั้งให้เราเป็น พระอุปัชฌาย์ พร้อมกันนี้ก็ได้อแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะอำเภอ ภูเก็ต-พังงา-กระบี่ (ธรรมยุต)

เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทาน สมณศักดิ์เป็นพระครูนิโรธรังสี

เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ให้รักษาการแทน ในตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด (ธรรมยุต) ในจังหวัดภูเก็ต-พังงา-กระบี่ อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย พร้อมกันนี้ก็ให้เป็น ผู้อำนวยการศึกษาธรรม ในสามจังหวัดนั้นด้วย

เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทาน
สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญ ฝ่ายวิปัสสนา ที่พระนิโรธ-
รังสีคัมภีรปัญญาจารย์ พร้อมกับพระอาจารย์สิงห์ ขนุตยาคโม
พระญาณวิเศษฐิติสมาธิวราจารย์ และ พระอาจารย์ดี ธมฺมธโร
พระสุทธจริธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์

เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ตั้งให้เป็นเจ้าคณะ
จังหวัดในสามจังหวัดนั้น

เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้ขอลาออก
จากเจ้าคณะทั้งสองตำแหน่งเป็นกิตติมศักดิ์สมณศักดิ์

อาจนับได้ว่าเป็นประวัติการณ์ พระฝ่ายวิปัสสนาได้รับ
สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ รองจากเจ้าคุณวิปัสสนาโกศลเถระ
วัดภาชีเจริญ แต่ก่อนมีแต่ชื่อ ตัวจริงไม่มี ดังเราจะเห็นได้จากชื่อ
พระราชาคณะผู้ใหญ่ มีสมัญญาห้อยท้ายว่า ฝ่ายอรัญญวาสี เป็นต้น

ต่อจากนั้นมาคณะคณาจารย์ฝ่ายกัมมัฏฐานที่เป็นลูกศิษย์
สายของพระอาจารย์มั่น ก็มีผู้ได้รับสมณศักดิ์เรื่อย ๆ มาหลายรูป
เรื่องสมณศักดิ์ของพระคณะกัมมัฏฐานนี้เราไม่ยากให้มี เพราะ
มันไม่สมคูลกัน โดยเฉพาะคณะลูกศิษย์ของท่านอาจารย์มั่น
ภริทตเถระ เราเคยได้มีหนังสือส่วนตัวคัดค้านพระผู้ใหญ่แล้ว
และต่อหน้าท่านเราก็เคยคัดค้านโดยอ้างสิ่งไม่ควรแลไม่ควร
อุปมาเหมือนเอาเครื่องเพชรไปแขวนไว้ที่คอของลิง มันจะมี

ความรู้สึกอะไร แต่นี่ก็เป็นความเห็นส่วนตัวของเราอีก แต่มันไม่แน่เหมือนกัน ลิงบางตัวเมื่อถูกแต่งด้วยเครื่องเพชรเข้า มันอาจเข้าใจว่าตัวเป็นมนุษย์ไปก็ได้ แต่ผลที่สุดท่านก็ขอร้องเพื่อประโยชน์แก่การบริหารคณะสงฆ์ส่วนรวมจนได้

เราเกิดมาในโลกอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ ย่อมมีสิทธิเสรีอยู่ได้โดยชอบ แต่ทุก ๆ คนจะมีอยู่ในเพศภูมิและฐานะมีจันใด ๆ ก็ตาม โลกธรรมย่อมครอบงำถึงด้วยกันทั้งนั้น เว้นแต่เราจะรับเอาโลกธรรมนั้นมาไว้เป็นเจ้าของหัวใจของเราหรือไม่เท่านั้นเอง เราใช้โลกธรรมให้เป็นประโยชน์ก็ดีเหมือนกัน เมื่อก่อนหมู่เพื่อนและใคร ๆ เห็นเราแล้วดูเหมือนเราเป็นหลวงตาคนป่าคนหนึ่งอย่างนั้นแหละ แต่เราก็ชอบเป็นหลวงตาคนป่านั้นด้วย แต่พอเราได้มีตำแหน่งและได้รับสมณศักดิ์แล้ว มาเดี๋ยวนี้ใคร ๆ เห็นเข้าแล้วเรียกออกชื่อทักทายเชื้อเชิญในที่ทุกสถาน แม้เราต้องการจะคิดทำงานอะไรก็คล่องตัว ฉะนั้น สมณศักดิ์จึงเพิ่มภาระและเป็นเกียรติแก่เรามากขึ้น เราจึงไม่เห็นสมควรแก่พระผู้ต้องการความสงบอยู่ป่าเลย

เราเข้ามาอยู่เกาะภูเก็ต ๒ - ๓ ปีแรกก็ดีดอก สุขภาพก็พอเป็นไป แต่ปีต่อ ๆ มาโรคของเราไม่ค่อยถูกกับอากาศเสียเลย มันเป็นธรรมดาโรคนักเที่ยวของเรา อยู่ไหนสุขภาพจะดีปกติไม่เกิน ๓ ปี ต่อนั้นไปแล้วจะเปลี่ยนแปลงเป็นอื่นไปเลย แล้วในใจของเราก็มิได้ตั้งใจจะอยู่ ณ ที่ภูเก็คนี่ตลอดไป เราเคยได้บอกเรื่องนี้

ณ วัดป่าสาละวัน ๑๐ กันยายน ๒๕๐๔

กับหมู่เพื่อนและญาติโยมไว้แต่ปีมาอยู่ที่แรกแล้ว แต่เราก็อยู่มาได้ นานถึง ๑๕ ปี เพราะการขอร้องของพระผู้ใหญ่และญาติโยมแท้ ๆ

มาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ เราได้ขออำลาชาวภูเก็ท-พังงา-กระบี่ ด้วยความสงสารในน้ำตาอันนองหน้าของเขาเหล่านั้น พร้อมด้วย สำนักต่าง ๆ ที่พวกเราได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจโดยได้ใช้พัสดุ และทรัพย์ของชาวบักซ์ได้ก่อสร้างเป็นถาวรวัตถุทั้งปวง มอบให้เป็น มรดกแก่ชาวบักซ์ได้ทั้งหมด พร้อมด้วยตำแหน่งอันมีเกียรติ ของเราด้วย พวกเราจึงขอให้ชาวบักซ์ได้ที่ได้อุปถัมภ์ค้ำจุน พวกเราทุก ๆ คน จงประสบแต่ความสุขความเจริญภิญโญยิ่ง ด้วยยศ ลาภ อายุ วรรณะ สุขะ สมบูรณ์ทุก ๆ คนเถิด

อนึ่ง วัดและสำนักต่าง ๆ ของจงจิ้งถาวรเจริญรุ่งเรือง เพื่อประโยชน์แก่คนส่วนรวมเถิด

**๒๙. พรุษษา ๔๒ จำพรรษาที่ถ้ำขาม อำเภอ
พรหมานิคม จังหวัดสกลนคร
(พ.ศ. ๒๕๐๗)**

เมื่อเราออกจากเกาะภูเก็ตเปลื้องปลดภาระอันนั้นแล้ว เราก็ตั้งใจแสวงหาที่วิเวก ความสงบตามวิสัยเดิมของตน เมื่อเที่ยว ไปเยี่ยมท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร ที่อำเภอพรหมานิคม ไปเห็นวัด ถ้ำขามของท่านเจ้า เรารู้สึกชอบใจ เราจึงขอจำพรรษา ณ ที่นั้น หนึ่งพรรษา ที่นี้ถึงแม้บริเวณวัดจะไม่กว้างขวางเท่าไรนัก แลเขา

อายุ ๘๑ ปี พรรษา ๔๐
พ.ศ. ๒๕๐๘
วัดวิเวการาม จ.ขอนแก่น

ก็ไม่สูงจะสูงแต่อากาศดีมาก ท่านเป็นคนขยัน ออกพรรษาแล้วพา
ญาติโยมทำทางขึ้นเขาทุกปีจนเกือบถึงยอดเขา พวกญาติโยม
ก็ชอบใจเสียด้วย ถ้าอาจารย์ฝันเรียกทำงานแล้วการงานส่วนตัว
จะมากสักเท่าไรก็ทอดทิ้ง ผู้ที่ขึ้นไปถึง แม้จะได้รับความเหน็ดเหนื่อย
หายใจไม่ทั่วท้องก็ตาม พอขึ้นไปถึงวัดท่านแล้ว พักอยู่ ๕ – ๖ นาที
อากาศที่นี้เรียกเอากำลงมาเพิ่มให้คุ้มค่าเหนื่อยที่เสียไป ตามสำนวน
ของผู้ติดถิ่นที่ว่า ไม่ต้องหาสถานที่และอากาศที่ไหน ๆ มันอยู่
ที่ตัวของเรา เราทำตัวของเราให้วิเวกแล้ว มันก็วิเวกเท่านั้นเอง
นั้นไม่จริงสัปปายะทั้งสี่เป็นกำลังของการปฏิบัติธรรมได้อย่าง
แท้จริง ถ้าเราไม่ทำตัวของเราให้เหมือนกับหมูป่าแล้ว การเปลี่ยน
สถานที่ย่อมหมายถึงการเปลี่ยนบรรยากาศและอารมณ์ด้วย
หมูป่ากับหมูป่าย่อมมีสภาพผิดแผกกันมาก แม้แต่อาหาร
และอากัปกิริยาย่อมส่อให้เห็นตรงกันข้ามเลย

ในพรรษานี้ เราได้บำเพ็ญความเพียรอย่างเต็มที่ เพราะ
ญาติโยมและหมู่เพื่อนที่อยู่จำพรรษาด้วยก็ล้วนแต่เป็นลูกศิษย์
ของท่านอาจารย์ฝัน ที่ท่านได้อบรมมาดีแล้วทั้งนั้น เราไม่ต้อง
เป็นภาระที่จะต้องอบรมเขาอีก เมื่อเราได้มีโอกาสประกอบ
ความเพียรติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ความรู้และอุบายต่าง ๆ
ที่เป็นของเฉพาะตัวย่อมเกิดมีขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ เราไม่ต้อง
นั่งหลับตาภาวนาละ แม้จะนั่งอยู่ ณ สถานที่ใด เวลาไหน มันเป็น
ภาวนาไปในตัวตลอดกาล จะพิจารณาตนและคนอื่น ตลอดถึง

ทิวทัศน์นั้นทำให้เกิดอุปมาเป็นธรรมไปทั้งนั้น อตีตารมณ์ไม่ว่าจะเป็นส่วนอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ก็ตาม สัญญาเก่ามันนำหีบยกขึ้นมาให้คว่ำแล้วแต่เป็นไปเพื่อธรรมสังเวชทั้งสิ้น

ออกพรรษาแล้วพระอาจารย์ชาวพาคณะลูกศิษย์ของท่านขึ้นไปเยี่ยมอยู่พักหนึ่ง ท่านก็ชอบใจเหมือนกัน ท่านยังได้ขอร้องให้เราไปอยู่ถ้ำกลองเพลแทนด้วย แล้วท่านจะมาอยู่ที่นี่ แต่เราปลดเปลื้องภาระแล้ว ไม่ต้องการความยุ่ง หลังจากนั้นมาไม่นานเขาได้นิมนต์ให้เรามาทำบุญงานศพที่อุดรฯ แล้วเราเลยไปเยี่ยมถ้ำกลองเพลเป็นครั้งแรก แต่เราไม่ค่อยชอบอากาศ (คือที่เดิมอยู่หลังถ้ำ) พอเสร็จงานพิธีแล้วเราจึงได้ออกเดินทางจากอุดรฯ มาพักที่วัดป่าพระสถิตย์ อำเภอศรีเชียงใหม่ กับพระอาจารย์บัวพา ปัญญาภาโส* จากนั้นจึงได้ลงเรือไปพักวิเวกอยู่ที่หินหมากเป้งกับพระคำพัน

๓๐. พรรษา ๔๓-๕๐ จำพรรษาที่ หินหมากเป้ง (พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๕)

หินหมากเป้ง เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในหมู่มชนแถบนี้ ในความที่หนาวจัดดังคำพังเพยที่ว่า “ไม่มีผ้าฟา (ผ้าห่ม) อย่าไปนอน

---

* ปัจจุบัน พระครูปัญญาวิสุทธิ

หินหมากเป้ง” ในแถบนี้หินหมากเป้งหนาวกว่าเขาทั้งหมด
ในฤดูหนาว และมีผีดู ทั้งเป็นที่อยู่ของสัตว์ร้ายต่าง ๆ มีเสือ หมู
ผี เป็นต้น เมื่อก่อนราว ๔๐ ปีมาแล้ว คนมาทางเรือพอมมาถึงบริเวณนี้
แล้วจะพากันเจียบกริบไม่มีเสียงเลย แม้แต่จะเงยหน้าขึ้นดูดิ่ง
ก็ไม่อยากดู ในนามเป็นที่วิเวกเพราะความกลัวของคนนั่นเอง
จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเข้ามา พระกัมมัฏฐานมักจะมาอยู่วิเวก
เพื่อทดสอบความเป็นผู้ยอมเสียสละ พระกัมมัฏฐานองค์ไหน
มาอยู่ได้ก็เป็นที่เชื่อใจตนเองได้แล้วว่าเป็นผู้กล้าหาญพึ่งตนเองได้
และหมู่เพื่อนก็ยอมรับว่าเป็นผู้กล้าหาญยอมสละได้จริง และ
เป็นที่รู้จักกันดีของกองปราบทั้งหลาย คือเมื่อผู้คนหนาแน่นเข้า
สัตว์ร้ายต่าง ๆ ก็ค่อยหายไป ภายหลังกลับมาเป็นด่านขนของ
หนีภาษีและขโมยวัวควายข้ามฟาก เมื่อวัวควายหายหรือได้ข่าวว่า
จะมีคนขนของหนีภาษีแล้ว เจ้าหน้าที่หรือเจ้าของทรัพย์จะต้อง
มาพักชุ่มคอยจับเอาตรงนี้ แลที่สุดบ้านโคกซวก พระบาท ห้วยหัด
ซึ่งอยู่ติดกันนี้ก็พลอยเหม็นโน้ไปด้วย อนึ่ง เมื่อผู้เฒ่าคนเก่า
นักประวัติศาสตร์สังสรรค์กันแล้ว มักจะพูดกันถึงเรื่องหินหมากเป้ง
ข้างหน้าว่า กษัตริย์ทั้งสามพระนครจะพากันสร้างหินหมากเป้ง
ให้เจริญ เพราะหินสามก้อนซึ่งตั้งเรียงรายกันอยู่ฝั่งแม่น้ำแม่โจงนี้
(ความจริงมันติดเป็นพีคอันเดียวกันไปเมื่อคูมาแต่ไกล คล้ายกับ
เป็นสามก้อน) ก้อนเหนือ (คือเหนือน้ำ) เป็นของหลวงพระบาง
ก้อนกลาง เป็นของบางกอก ก้อนใต้ เป็นของเวียงจันทน์ เราฟังแล้ว
น่าขบขันมาก ใครจะมาสร้างเพื่อประโยชน์อะไร ป่าที่ปรกจะตาย

เป็นที่อยู่ของสัตว์ร้ายทั้งนั้น ถึงแม้กาลเวลาจะผ่านพ้นไปแล้ว ๔๐ กว่าปีก็ตาม เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เราเข้ามาสู่สถานที่นี้เป็นครั้งแรก เรายังได้ดูและฟังเสียงอีเก็งและนกกระทาขันอยู่เลย ถึงทโมนตัวเบิ้มยังอูตสำหรับด้อม ๆ ใต้กิ่งไม้มาให้เราชมเป็นขวัญตา ในวาระสุดท้ายของมันอีกด้วย ทั้งอากาศและทิวทัศน์เช่นนี้จะหาดูได้ยากเหมือนกัน เรามาเห็นเข้าแล้วนี่ก็ชอบใจ แล้วเราตั้งใจจะอยู่จำพรรษาที่พระตำหนักต่อไป ในใจเราคิดว่าจะหยุดการก่อสร้างและรับภาระใด ๆ ทั้งหมดละ แต่คนอื่นอาจเห็นไปว่าความคิดเช่นนี้อาจเป็นของเลอะเลือนไปก็ได้ แต่ในใจจริงของเราแล้วเห็นว่าการก่อสร้างและการบริหารหมู่คณะตลอดถึงการรับแขก เราได้ทำมามากแล้ว ควรจะหยุดเสียที แล้วรีบเร่งประกอบความเพียรเตรียมตายเสียดีกว่า เพราะอายุของเราก็มากถึงขนาดนี้แล้วไม่ทราบว่ามันจะตายวันไหน จึงได้ปรารภกับพระตำหนักว่า ผมจะมาขอพักผ่อนอยู่กับคุณ เรื่องการก่อสร้างและอื่น ๆ ใดขอให้เป็นการของคุณทั้งหมด หากต้องการจะศึกษาอบรมในด้านปฏิบัติแล้ว ผมยินดีแนะนำให้ เธอก็รับและยินดีด้วย เธอยังบอกว่า ผมไม่มีความสามารถในการหาทุนมาก่อสร้าง หากมีทุนผมจะรับภาระได้ แล้วเราก็ได้บอกกับเธอว่า บางทีอาจมีก็ไม่แน่ แต่ผมก็ไม่หาแล้ว มีผู้ให้ก็เอา ไม่มีผู้ให้ก็แล้วไป

ออกพรรษาแล้วได้มีนางคิม (ร้านขายเครื่องอะไหล่รถยนต์)
นครเวียงจันทน์ พ่อลี แม่เป่า (พา) บ้านโคกซวก กับ นายประสพผล

คุณะนิตินสาร และญาติ (อุครธานี) ได้มีศรัทธาพากันมาสร้างกุฏิไม้ ถวายคนละหลัง คิดเป็นมูลค่าหลังละประมาณ ๕,๐๐๐ บาท (กุฏิในวัดทั้งหมดทำเป็นแบบเรือนทรงไทยทั้งนั้น) นางนวย ได้สร้างกุฏิอุทิศให้นางบัวแถว มาลัยกองหนึ่งหลัง เป็นมูลค่า ๑๐,๐๐๐ บาท

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ญาติโยมทางกรุงเทพฯ ได้ลงเรือมาเยี่ยม เมื่อมาเห็นสถานที่และสภาพความเป็นอยู่ของวัดแล้วพากันชอบใจ เกิดศรัทธาหาเงินมาบูรณะและก่อสร้างศาลาการเปรียญเป็นเรือนไม้ ทรงไทย รูปสองชั้น ข้างล่างมุงเป็นระเบียงรอบสามด้าน พื้นลาดซีเมนต์เสมอกัน ข้างบนยาว ๑๗ เมตร กว้าง ๑๑ เมตร ข้างล่าง ยาว ๑๘.๕๐ เมตร กว้าง ๑๖ เมตร เสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๐ คิดเป็นมูลค่าประมาณแปดหมื่นบาทเศษ (๘๔,๗๖๓ บาท) แรงงานโดยส่วนมากพระเถระพากันทำเอง พระคำพันป่วยเจ็บตาได้หนีไปรักษาแล้วไม่กลับมาอีก

อนึ่ง ในศกเดียวกันนี้ทุนของญาติโยมทางกรุงเทพฯ อีกนั้นแหละ สร้างกุฏิถวายอีกสองหลัง และนายศักดิ์ชัย พร้อมด้วยญาติที่ตลาดพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร หนึ่งหลัง เป็นมูลค่าหลังละประมาณ ๗,๐๐๐ บาท พร้อมกันนี้ได้ทำส้วมอีก ๔ ห้อง โดยทุนของวัด

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้สร้างถังเก็บน้ำฝนคอนกรีตเสริมเหล็ก

หลังศาลาการเปรียญยาว ๑๑ เมตร กว้าง ๓ เมตร สูง ๑.๘๐ เมตร
สิ้นเงินไป ๑๕,๐๐๐ บาท

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้สร้างกุฏิสองชั้นที่ริมฝั่งแม่โจง
โดยทุนของ คุณนายทรัพย์ ศรีมุกดี (กรุงเทพฯ) ๑๕,๐๐๐ บาท
นอกนั้นเป็นทุนของวัด เสร็จเรียบร้อยแล้ว สิ้นเงินประมาณ
๗๐,๐๐๐ บาท แล้วก่ออิฐกันห้องใต้ดินอีก หมดราว ๒,๐๐๐ บาท
โดยทุนของวัด

อนึ่ง เจ้าแก้วกี้ยาย (นายชเนตร เอียดกุล) (หนองคาย)
ได้มีศรัทธาสร้างกุฏิไม้ถวายเป็นหนึ่งหลัง สิ้นเงินไปประมาณ
๒๐,๐๐๐ บาท ปีนี้ได้มุงหลังคาวิหารพระใหญ่โดยทุนของ แม่เหล็ก
ศรีสุนทร (สกลนคร) และ นายกิมเซ็ง (นครเวียงจันทน์) เป็นเงิน
ราว ๓,๐๐๐ บาท พร้อมกันนี้ก็ได้อุปถัมภ์ศาลาบ้านชีอีกหนึ่งหลัง
โดยทุนของวัด สิ้นไปประมาณ ๒๐,๐๐๐ บาท

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ นายวิสิทธิ์ วงษ์สุวรรณ โรงสีวังทอง
ได้มีศรัทธาสร้างกุฏิไม้ถวายเป็นหนึ่งหลังเป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท
ปีนี้ได้เกิดพายุลมพัดแรง อันเป็นเหตุให้ต้นไม้หักทับระเบียง
ศาลาการเปรียญด้านตะวันตก ทำความเสียหายหมดไป ๒๐,๐๐๐ บาท
โดยทางการกรุณาช่วยเหลือออกให้

ในปีเดียวกันนี้ได้สร้างถังเก็บน้ำฝนเทคอนกรีตเสริมเหล็ก
กว้าง ๓ เมตร ยาว ๖ เมตร สูง ๒ เมตร ที่บ้านชี ๑ ถึง ที่กุฏิ

เก้าอี้เก้าอี้ ๑ ถึง โดยยาว ๕ เมตร กว้าง ๔ เมตร สูง ๑.๒๐ เมตร ทั้งสองถึงสิ้นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยทุนของวัดเอง พร้อมกันนี้ ก็ได้ก่ออิฐกั้นลานหน้าศาลาการเปรียญสิ้นเงินไป ๕,๓๓๖ บาท ปีนี้ออกพรรษาแล้วได้มีนักศึกษา พระสังฆาธิการ ๓๐ รูป จาก นครราชสีมา พักอบรมกัมมัฏฐานอยู่ที่นี้ ๕ วัน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ทางวัดได้สร้างกุฏิไม้อีกหนึ่งหลัง โดยทุนของวัดสิ้นไปราว ๒๐,๐๐๐ บาท และได้ทำห้องส้วมบ้านชีอีก ๔ ห้อง ไว้รับแขกอีกสองห้อง บ้านพักแขกอีก ๑ หลัง โดยทุนของวัดทั้งหมด ทำถึงเก็บน้ำฝนหน้าอุโบสถ เทคอนกรีตเสริมเหล็ก ยาว ๑๐.๔๐ เมตร กว้าง ๕ เมตร สูง ๒ เมตร สิ้นเงินไปประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาทเศษ โดยทุนของวัด

ราววันที่ ๕ กรกฎาคม ก่อนเข้าพรรษาเราได้เกิดอาพาธที่แรกเป็นไข้หวัดประสมกับหลอดลมอักเสบ ซึ่งเป็นอยู่ก่อนแล้ว ได้ให้แพทย์ประจำไร่ยาสูบบ้านหม้อมารักษา แต่อาการก็ไม่ทุเลาลง แพทย์หญิง ทวินศรี อมรไกรสรกิจ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงพยาบาลหนองคาย กับคุณฉวีวัล เศรษฐการจังหวัดได้เอารถมารับไปรักษาที่โรงพยาบาลหนองคาย หมอได้ให้การรักษายอยู่ ๕ วัน แต่อาการก็ไม่ดีขึ้น เมื่อนายเอกขเรย์คูก็ได้ทราบว่ามีน้ำท่วมปอด และที่ปอดมีพยาธิสภาพเล็กน้อย คุณตุ๋ โฉมวิมล จึงได้โทรเลขติดต่อศาสตราจารย์นายแพทย์ อุดม โปษะกฤษณะ

นายแพทย์ อุดม โปษะกฤษณะ เมื่อได้ทราบดังนั้นจึงให้

นิมนต์ไปกรุงเทพฯ และคุณหมอได้รื้อรับอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช แล้ว หนึ่ง เนื่องจากหมอนี้ที่หนองคายนี้ที่เชี่ยวชาญโรคด้านนี้ไม่มีเครื่องมือก็ไม่พร้อม ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องไปกรุงเทพฯ ถ้าแก่ กิมกายพร้อมด้วยนายแพทย์สมศักดิ์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลหนองคาย ได้นำเอาเราขึ้นเครื่องบินส่งที่โรงพยาบาลศิริราช เราเป็นคนไข้ของคุณหมออุดม โปษะกฤษณะ โดยมี คุณหมอธีระ ลีเมศิตา เป็นหมอดูแลประจำ หมอทุกคนได้ให้การรักษาเราเป็นอย่างดีเลิศ หมอได้ดูดเอาน้ำออกจากช่องปอดเป็นจำนวนมาก ในอาทิตย์แรกอาการของโรคดีขึ้นเป็นลำดับ แต่ในอาทิตย์ที่สอง เริ่มแพ้ยา กลับมีอาการอย่างอื่นเกิดแทรกแซงขึ้นอีก และจะเป็น เพราะเดิมปกติเราก็ไม่ค่อยถูกกับเรื้อนตีก็อยู่แล้ว หรืออย่างไร ก็ไม่ทราบ เมื่อไปนอนอยู่โรงพยาบาลนาน ตอนหลังอาการจึงได้ ทรุดลง ๆ จนลมอ่อน พุดเสียงแผ่วเกือบจะไม่ได้ยิน หมอได้มาดูด เอาน้ำออกจากช่องปอดอีกเป็นจำนวนมาก อาการของร่างกาย ค่อยเบาขึ้นมานิดหน่อย แต่ความอ่อนเปลี้ยยังไม่ดีขึ้น เราจึงได้ ขอลาหม้อออกจากโรงพยาบาล แต่หมอก็ได้ขอร้องให้เราอยู่ต่อไปอีก เราไม่สามารถจะอยู่ต่อไปได้ จึงลาออกจากโรงพยาบาลเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ตอนนี้เราเห็นโทษเบื่อหน่ายในร่างกายมาก เพราะกาย ก้อนนี้แท้ ๆ จึงได้ทำให้เราเกิดโรคเป็นทุกข์แก่ตนเองแลผู้อื่นอีกด้วย อาหารที่เราฉันอยู่นี้วันละนิดเดียวมันจะมีประโยชน์อันใด คิดแล้ว

ตัดสินใจว่าวันนี้อย่าฉันเลย ได้บอกกับ คุณกัณท์รัตน์ ทรัพย์ยิ่ง ผู้ถวายอาหารประจำว่า วันนี้อย่าเอาอาหารมาเลย เราไม่ฉันละ คุณกัณท์รัตน์ร้องไห้ไปตามแพทย์หญิง ชะวดี รัตพงศ์ แล้ว แพทย์หญิงชะวดีได้ไปเชิญคุณหมอโรจน์ สุวรรณสุขธิ มาเพราะ คุณหมออุดมไปราชการต่างจังหวัด เราได้เล่าอาการของโรคที่เป็นอยู่ และความที่เราไม่ค่อยอยู่กับบ้านดึกให้หมอฟัง คุณหมอโรจน์จึงได้อนุญาตแลจรถส่งเราไปพักที่บ้านคุณกัณท์รัตน์ ๓ คืน ก่อนออกจากโรงพยาบาล คุณหมอบัญญัติ ปริชญานนท์ ได้มาตรวจอาการและให้คำแนะนำในการรักษา คุณหมอโรจน์ และคุณหมอชะวดี ได้ตามไปปรึกษาและถวายยาทุกวัน อาการค่อยดีขึ้น เราพิจารณาตัวเองแล้วเห็นว่ายังไม่ตายก่อน แต่ในสายตาคอนทักซ์ไปแล้ว อาจเห็นตรงกันข้ามก็ได้ หมอบางคนยังทายเราว่าไม่เกิน ๕ วัน ต้องตายแน่ เมื่อศาสตราจารย์นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ ไปเยี่ยมเราขอความเห็นจากคุณหมออวยว่า อาตมาจะกลับวัด หมอเห็นว่าอย่างไร คุณหมออวยตอบว่า กลับได้เร็วทำไยยิ่งเป็นการดี เราแปลกใจและดีใจที่จะได้กลับวัด เพราะเราคิดว่าถึงจะตายก็ขอได้ไปตายที่วัดเราดีกว่า และสมแก่สมณสารูปโดยแท้

วันนั้นถ้าแก่กิมก่ายได้เหมาะเครื่องบินพิเศษส่งเรา มีพระและญาติโยมตามมาส่งเราเต็มเครื่องบิน ถึงสนามบินหนองคาย เกือบเที่ยง พอตีแม่น้ำโขงกำลังนองเจิ่งล้นฝั่ง จึงต้องขอยืมเรือน.ป.ช. จากบ้านกองนาง นำส่งถึงวัดหินหมากเป้ง ถึงวัดราว

๕ โมงเย็น หมอชะวดีก็ได้ตามมารักษาโดยตลอดจนถึงวัด และอยู่เฝ้าดูอาการไข้ถวายยาประจำราว ๕-๖ วัน เห็นว่าเรามีอาการดีขึ้นและปลอดภัยแล้ว หมอจึงเดินทางกลับกรุงเทพฯ

เราป่วยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เข้าโรงพยาบาลหนองคาย จนกระทั่งถึงโรงพยาบาลศิริราช พระสงฆ์สามเณรตลอดถึงประชาชนทั้งที่เราเคยรู้จักและไม่เคยรู้จักต่างพากันสนใจให้ความเมตตาแก่เรามาก ดังจะเห็นได้เมื่อเราไปอยู่ที่โรงพยาบาลหนองคาย ได้มีทั้งพระเณร ตลอดถึงฆราวาสไปเยี่ยมเราแน่นขนัดทุกวัน โดยเฉพาะที่โรงพยาบาลศิริราช พากันไปมากเป็นพิเศษจนหมอห้ามเยี่ยม บางคนมาเยี่ยมไม่เห็นเราเพียงแต่ขอกราบอยู่ข้างนอกก็มี จึงเป็นที่แปลกใจมากทีเดียวว่าไม่ค่อยรู้จักกับคนกรุงเทพฯ เท่าไรนัก เวลาเราป่วยทำไมจึงมีคนมาเยี่ยมเรามากมายเล่า บางคนพอเห็นเราเข้าแล้ว ทั้ง ๆ ที่เขาผู้นั้นยังไม่เคยเห็นหน้าเรามาแต่ก่อน ยังไม่ทันจะกราบก็ร้องไห้ น้ำตาพรูออกมากก็มี

ฉะนั้น เราจึงขอจารึกน้ำใจเมตตาปรานีของท่านทั้งหลาย เหล่านั้น อันมีแก่เราไว้ในความทรงจำตลอดสิ้นกาลนาน ผู้ที่นำสงสารและขอขอบคุณมากที่สุดก็คือ ผู้ที่มาเยี่ยมและผู้ที่มาช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลเราที่วัดหินหมากเป้ง เมื่อกลับไปแล้วยังย้อนกลับมาอีกก็มี ในขณะนั้นการกลับไปกลับมาเป็นการลำบากมาก ต้องใช้เรือหางยาวเป็นพาหนะ เพราะเป็นเวลากำลังน้ำท่วมและถนนก็ขาด บางที่ต้องนั่งเรือตั้ง ๓-๔ ชั่วโมง

ก็มี จึงเป็นที่น่าเห็นใจมากที่สุด เมื่อเรามาถึงวัดแล้วอาการโรค
ทั่วไปค่อยดีขึ้นเป็นลำดับ ผู้ที่เคารพนับถือต่างก็พากันมาเยี่ยม
พรรณานี้เรายอมขาดพรรษาเพราะกลับวัดไม่ทัน

การที่เราอาพาธครั้งนี้ เป็นผลดีแก่การภาวนาของเรามาก
พอเราไปถึงโรงพยาบาลหนองคาย อาการโรคของเราไม่ดีขึ้นเลย
มีแต่จะทรุดลง เราจึงได้เตรียมตายทันที ยอมสละทุก ๆ วิธีทาง
แล้วบอกกับตัวเองว่า ร่างกายและโรคภัยของเจ้า เจ้าจงมอบ
ให้เป็นธุระของหมอเสีย เจ้าจงเตรียมตายสำรวมจิต ตั้งสติ
ให้แข็งแรงแล้วพิจารณาชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์หมดจด
ก็แล้วกัน หลังจากนั้นมาจิตสงบสบาย ปราศจากความรำคาญใด ๆ
ทั้งหมด หมอมาถามอาการโรค เราก็ได้บอกแต่ว่าสบาย ๆ ถ้าแก่
กิมกำยมารับเอาเราขึ้นเครื่องบินไปกรุงเทพฯ เราก็ยอมแม่ไปถึง
โรงพยาบาลศิริราช หมอมาถามอาการ เราก็บอกว่า อาการไข้
ของเราสบายอยู่เช่นเคย แต่คนภายนอกดูแล้วเห็นจะตรงกันข้าม
เมื่ออยู่โรงพยาบาลนานวันเป็นเหตุให้เกิดความรำคาญขึ้นมา
เวลาวันคืนดูเหมือนเป็นของยาวนานเอาเสียเหลือเกิน เราจึงได้ย้อน
ระลึกถึงความยอมสละตายของเราแต่เบื้องต้นว่า เราได้ยอมสละ
ตายแล้วมิใช่หรือ ทำไมจึงต้องไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องพรรคนี
เรื่องเหล่านั้นเขาก็ยอมเป็นไปตามกาลเวลาหน้าที่ของเขาต่างหาก
ความตายหาได้เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านั้นไม่ ต่างก็ทำหน้าที่
ของตน ๆ จนถึงที่สุดด้วยกันทั้งนั้น ตอนนี้ความรู้สึกของเรา

ที่ยอมสละเรื่องต่าง ๆ แล้วเข้ามาสงบอยู่ในปัจจุบันธรรมจนไม่มีความรู้สึกว่ ะเวลาไหนเป็นกลางวัน เวลาไหนเป็นกลางคืน มีแต่ความสว่างจ้าของจิตแล้วสงบอยู่เฉพาะตนคนเดียว ภายหลังเมื่อมาตรวจดูกายและจิตของตนเองแล้วเห็นว่าเรายังไม่แตกดับก่อนหากเราอยู่ ณ ที่นี้ อายุขณะผัสสะของเรายังมีอยู่จำต้องกระทบกับอารมณ์ภายนอกอยู่เรื่อยไป เมื่อกระทบเข้าแล้วก็ต้องใช้กำลังสมาธิและอุบายปัญญาต่าง ๆ ต่อสู้กันรำไป อย่าเลยเรากลับไปต่อสู้กันที่สนามชัยของเรา (คือที่วัด) ดีกว่า แล้วจึงได้กลับวัดตั้งได้กล่าวมาแล้ว

ในปี ๒๕๑๕ ได้เริ่มทำการก่อสร้างอุโบสถ ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวแยกเป็นบทหนึ่งต่างหากต่อไป พร้อมกับขณะที่ทำการก่อสร้างอุโบสถอยู่นี้ ก็ได้ปลูกศาลาบ้านชีอีกหนึ่งหลัง ทำเป็นเรือนไม้สองชั้น เสาคอนกรีตต่อไม้มุงกระเบื้องลอนเล็ก กว้าง ๔ เมตร ยาว ๕ เมตร ข้างล่างทำระเบียงรอบ ข้างละ ๔ เมตร พื้นลาดซีเมนต์เสมอกันกับพื้นข้างใน สิ้นเงินไปประมาณ ๗ หมื่นบาทเศษ โดยทุนของวัด

๓๑. พรธษา ๕๑ - ๕๒ จัดเสนาสนะ

วังน้ ามอก (พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๗)

ได้ช่วยย้ายโรงเรียนเก่า บ้านโคกชวก และบ้านพระบาท มาปลูกต่อหลังที่ปลูกใหม่เป็นอาคารไม้ ๔ ห้องเรียน เสาคอนกรีต

ต่อไม้ สิ้นเงินไป ๘๐,๐๐๐ บาท แต่ยังไม่เสร็จเพราะหมดทุน
มา พ.ศ. ๒๕๑๗ นี้ได้เริ่มทำต่อ โดยเชื่อมหลังใหม่กับหลังเก่า
ให้ติดกัน แล้วได้กั้นให้เป็นห้องทำงานครูใหญ่ ข้างล่างได้ทำเป็น
ถึงเก็บน้ำฝนเทคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยยาว ๗ เมตร กว้าง ๖ เมตร
สูง ๒ เมตร

ขณะที่กำลังย้ายโรงเรียนอยู่นี้ ได้ไปจัดเสนาสนะขึ้น
ที่ป่าวังน้ำมอก ซึ่งไกลจากที่วัดหินหมากเป้งไปทิศทางตะวันตก
ราว ๖ กม. อีกแห่งหนึ่ง เพื่อให้เป็นที่วิเวกของผู้ต้องการเจริญ
ภาวนากัมมัฏฐาน เพราะสถานที่แห่งนั้นยังมีสภาพเป็น ป่า – มีถ้ำ
– เขา – และแม่น้ำลำธารสมบูรณ์เป็นที่วิเวกที่อยู่ เพื่อรักษาสภาพ
ของป่าธรรมชาติไว้

๓๒. พรุษ ๕๓ สร้างวัดลุมพินี

(พ.ศ. ๒๕๑๘)

มีโยมคนหนึ่งถวายที่ดินตำบลลุมพินี เนื้อที่ประมาณ ๓ ไร่
แล้วมีคนอื่นซื้อเพิ่มเติมอีก ทั้งหมดเป็นที่ประมาณ ๑๑ – ๑๒ ไร่
จึงได้ตั้งเป็นสถานที่พักวิเวกอีกแห่งหนึ่ง วัดลุมพินีนี้ไม่แพ้วังน้ำมอก
ที่ได้สร้างมาแล้ว เพราะมีอาณาเขตจดแม่น้ำทั้งสี่ทิศ สร้างไว้
เพื่อผู้ต้องการวิเวกไปอยู่ เนื่องจากที่วัดหินหมากเป้งบางคราว
ไม่มีความสงบ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ มา รู้สึกว่าคนทางภาคกลาง

สนใจมาสมาคมกับวัดต่าง ๆ ทางภาคอีสานมากขึ้นเป็นลำดับ
วัดเราก็พลอยได้ต้อนรับชาวกรุงมากขึ้นด้วย

ในปี ๒๕๑๘ นี้ สมเด็จพระญาณสังวร * ได้สนับสนุน
พระภิกษุชาวต่างประเทศ ซึ่งได้อุปสมบทที่วัดบวรนิเวศฯ ให้ออกไป
ศึกษาธรรมะที่วัดภาคต่าง ๆ ของเมืองไทยหลายแห่ง และได้ส่งมา
จำพรรษาอยู่ที่นี้หลายองค์ ท่านก็สนใจและตั้งใจปฏิบัติด้วยกัน
ทุกองค์

๓๓. พรธษา ๕๔ ไปแสดงธรรมต่างประเทศ (พ.ศ. ๒๕๑๙ - ๒๕๒๐)

การไปต่างประเทศของเราครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุน
และความอุปการะจากหลายฝ่าย โดยมีความมุ่งหมายจุดเดียวกัน
คือ เพื่อการอบรมศีลธรรมในต่างประเทศ นอกจากนั้นเราเอง
ยังต้องการที่จะไปเยี่ยมและให้กำลังใจแก่เพื่อน ๆ ทั้งพระไทย
และพระต่างประเทศ ที่ได้ไปอบรมเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศ
เหล่านั้นอีกด้วย

มันเป็นสิ่งที่น่าขบขันอยู่อย่างหนึ่งก็คือ รู้สึกตัวว่าแก่
จวนจะตายอยู่แล้ว ยังอุตสาหไปเมืองนอกกับเขา มีหน้าซ้ำภาษา

---

* ปัจจุบัน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก

ของเขาก็ยังไม่รู้เสียอีกด้วย ว่าที่จริงแล้วการเดินทางไปต่างประเทศ
ครั้งนี้ยังไม่ถูกต้องตามอุดมคติของเราในเรื่องของการเดินทาง
สามประการ คือ

๑. การไปในภูมิภาคหรือถิ่นฐานใด ๆ ก็ตาม ต้องรู้ภาษา
คำพูดของเขา

๒. ต้องรู้จักเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของเขา

๓. ต้องรู้จักการอาชีพในภูมิภาค และถิ่นฐานนั้น ๆ ของเขา

ทั้งนี้ เพื่อเราจะได้สมาคมกับเขาและพูดเรื่องราวของเขา
ได้ถูกต้อง แต่นั่นเมื่อเราไม่รู้ภาษาของเขาเสียอย่างเดียวแล้ว สองข้อ
ข้างท้ายก็เลยเกือบไม่ต้องพูดถึง อย่างไรก็ตาม เราก็ได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านผู้รู้มากหลายช่วยเป็นสื่อภาษา ให้ความรู้
ความเข้าใจแก่เราเป็นอย่างดี ทำให้อุปสรรคด้านภาษาแทบจะหมด
ความหมายไร้ค่าไปทีเดียว

เรารู้ตัวดีว่า เราอายุมากแล้ว ล่วงเข้าวัยชรามากแล้ว
ไม่อยากไปไหนมาไหน ไปมากก็มากแล้ว หาที่ตายได้ขนาดวัด
หินหมากเป้งนี้ก็ดีโขแล้ว อยู่ ๆ แม่ชีชวน (คนสิงคโปร์มีศรัทธา
ในพุทธศาสนาและได้บวชเป็นชี และมาจำพรรษาอยู่วัด
หินหมากเป้ง) มานิมนต์ให้เราไปสิงคโปร์ – ออสเตรเลีย –
อินโดนีเซีย เพราะเธอเห็นว่าเราแก่แล้วอยู่วัดไม่มีเวลาพักผ่อน
บางที่รับแขกตลอดวัน โดยมากมาเรื่องขอบัตรขอเบอร์กันทั้งนั้น
ไปทางโน้นคงมีเวลาพักผ่อนบ้าง เราได้มาพิจารณาดูแล้วเห็นว่า

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
เสด็จออกบิณฑบาต ณ วัดหินหมากเป้ง พ.ศ. ๒๕๑๘

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ณ วัดหินหมากเป้ง
พ.ศ. ๒๕๑๘

การไปต่างประเทศเมื่อไม่รู้ภาษาของเขา ย่อมเป็นการลำบาก และเมื่อเขาเห็นเป็นคนแปลกหน้าเขาก็ยังจะแหย่กันมาดู มันจะได้พักผ่อนอย่างไร ยิ่งกว่านั้นเรานั้นเป็นพระสาธุการณะ แก่แล้วจะไปมา ณ ที่ใด ต้องพิจารณาให้รอบคอบ บางทีไปเกิดอันตราย เจ็บป่วยหรือตายลง อาจเป็นเหตุทำความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น โดยเฉพาะผู้นิมนต์ไปนั่นเอง เขาจะหาว่านิมนต์ไปแล้วไม่ช่วยรักษา ถึงกระนั้นแล้วก็ตาม เธอก็ไม่สิ้นความพยายามจะนิมนต์ไปให้ได้ กอปรทั้งพี่ชายของเธอซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มหนุ่มชาวพุทธที่เมืองเพิร์ธในออสเตรเลียก็ได้จดหมายมานิมนต์ให้ไปโปรดชาวพุทธที่โน่นด้วย

เราได้พิจารณาแล้ว มีเหตุผลที่ควรจะรับนิมนต์ ๓ ประการ ว่า การไปครั้งนี้มีผลคุ้มค่าแน่

ประการแรก ประเทศอินโดนีเซียมีพลเมือง ๑๓๐ กว่าล้าน ยังนับถือพุทธศาสนาอยู่ ๑๐ กว่าล้าน ในท่ามกลางศาสนาอื่น คือ ฮินดู – อิสลาม คริสต์ โดยมีได้มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำเลย เราได้ฟังจากคนอื่นมาแล้วเรื่องนี้ให้ฟังแล้วทำให้เกิดความสงสาร ชาวอินโดนีเซียมาก แล้วยังได้ทราบว่าเขาเหล่านั้นชอบในการทำภาวนานั่งสมาธิอีกด้วย (ทุก ๆ ศาสนาที่เขาถือพระเจ้าเขาจะต้องนั่งสมาธิรวมใจให้สงบ ยึดเอาพระเจ้าของเขาเป็นอารมณ์) เราจึงชอบใจใหญ่

กับท่านอาจารย์จันโสม และ ท่านอาจารย์พูน หลานทั้งสอง
ณ อุโบสถวัดหินหมากเป้ง พ.ศ. 2519

ประการที่สอง พระที่มาจากวัดบวรนิเวศวิหาร กับ สมเด็จพระญาณสังวร * ที่มาจากสายอินโดนีเซีย – ออสเตรเลีย ก็มีจำนวนมาก ก่อนเข้าพรรษาปีนี้พระดอน (Donald Riches) ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ ก็ได้นำเอาเทปอัดธรรมเทศนาและรูปของเรา ไปเผยแพร่ทางออสเตรเลียก่อนแล้ว เมื่อเขาได้ทราบว่าเราพร้อมด้วย คณะจะเดินทางไปออสเตรเลียก็พากันเตรียมรับรอง บางคน ดีใจถึงกับนอนไม่หลับ ที่ออสเตรเลียนี้มีพระไทยรูปหนึ่งชื่อ บุญฤทธิ์ ** เขอบวชมานาน ได้ออกไปเผยแพร่พุทธศาสนา อยู่ก่อนแล้ว ท่านรูปนี้ได้ทำประโยชน์แก่การเผยแพร่พุทธศาสนา ในออสเตรเลียมาก มีหลายองค์ที่ได้ไปอบรมกับท่านแล้วเข้ามาบวช ในเมืองไทย

ประการที่สาม เรานึกอยู่เสมอว่า ต่อไปพุทธศาสนา จะเผยแพร่ไปในนานาชาติมากขึ้น และอาจเผยแพร่แบบบาทหลวง ของคริสต์ศาสนา ถ้าเป็นพระไทยออกไปเผยแพร่แล้วมักจะเอาเปลือก ของพุทธศาสนาออกไปเผยแพร่ หากเป็นคนชาติของเขาเอง เข้ามาบวชและอบรมให้เข้าถึงแก่นของพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว เขาได้นำเอาแก่นแท้ของพุทธศาสนาออกไปเผยแพร่เอง นั่นแหละ จึงจะได้แก่น เมื่อพรรษาที่แล้ว (พ.ศ. ๒๕๑๕) ก็ได้มีพระสุธัมโม

---

* ปัจจุบัน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

** พระบุญฤทธิ์ ปัทมิโต

ชาวอินโดนีเซียซึ่งบวชกับสมเด็จพระญาณสังวร * ที่วัดบวรนิเวศ-
วิหาร มาจำพรรษาที่วัดหินหมากเป้ง เวลานี้เธอยังรอรับคณะของเรา
อยู่ที่อินโดนีเซียนั่นเอง ซึ่งเป็นพระสำคัญรูปหนึ่งที่จะนำเอาแก่น
ของพุทธศาสนาออกไปเผยแพร่

เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลทั้ง ๓ ประการดังกล่าวแล้ว
จึงได้ตัดสินใจด้วยตนเองว่า ชีวิตของเราเท่าที่ยังเหลืออยู่
จะขอยอมสละทำประโยชน์เพื่อพระศาสนาเท่าที่สามารถจะทำได้
เมื่อตกลงอย่างนั้นแล้วก็มองเห็นคุณค่าชีวิตของตนมากขึ้น
อันเป็นเหตุให้เรายอมสละความสุขส่วนตัวเพื่อพระศาสนา
อย่างเด็ดเดี่ยว

แท้จริงมีคนกรุงเทพฯ หลายคนหลายหมู่ได้เคยมานิมนต์
ให้เราไปอินเดีย เพื่อนมัสการกราบไหว้ปูชนียสถานต่าง ๆ โดยรับ
บริการให้ความสะดวกทุกประการ แต่เราก็ยังไม่ยอมรับอยู่นั่นเอง
ได้เคยวางแผนภาพที่จะไปอินเดียดูมาหลายครั้งแล้ว เพื่อให้เกิด
ฉันทะในการที่จะไปอินเดีย แต่แล้วใจมันก็เฉย ๆ เมื่อมาพิจารณา
ดูเหตุผลว่า อินเดียเป็นที่อุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนา เมื่อเราเกิด
ไม่ทันพระพุทธเจ้า หรือสมัยที่พระพุทธศาสนายังรุ่งโรจน์อยู่
เมื่อปูชนียสถานยังคงเหลืออยู่ควรจะไปนมัสการเพื่อจะได้เกิด

---

* ปัจจุบัน : สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

กรรมสังเวทหรือความเลื่อมใส แต่แล้วใจมันก็คือเฉย ๆ อยู่เช่นเคย หรือว่าเราอาจได้เกิดมาเป็นพระสงฆ์ในสมัยยุคอินดูปราชญ์ และปุชเนียวัตถุให้ราบเรียบไป เราอาจเป็นคนหนึ่งในจำนวนพระที่ถูกอินดูปราชญ์นั้นก็ได้อีก เราเลยเจ็ดอินดูในอินเดียแต่ครั้งกระโน้นแล้ว เลยไม่อยากไปอีกในชาตินี้กระมัง ใครมีศรัทธามีโอกาสได้ไปกราบไหว้ปุชเนียสถานทั้งสี่ ก็นับเป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่ ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้แก่พระอานนท์ว่า “ปุชเนียวัตถุทั้งสี่ จะเป็นบ่อบุญแก่สาธุชนเป็นอันมากเมื่อเรานิพพานไปแล้ว” เราเวลาน้อยมิได้ไปก็ขออนุโมทนาด้วย แล้วก็ขอเป็นหนี้บุญคุณประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นที่อุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาไว้ในโอกาสนี้ด้วย

ก่อนจะเดินทางไปต่างประเทศครั้งนี้ ได้มาพัก ณ ที่พักสงฆ์สวนของ พลอากาศโท โปยม เย็นสุดใจ ที่ดอนเมือง กลางคืนจะมีผู้มาฟังเทศน์อบรมสมาธิมากขึ้นทุก ๆ คืน รู้สึกว่าคนกรุงเทพฯ สมัยนี้คงจะมีความรู้สึกตัวดีกว่าสมัยก่อนว่า เรามาเกิดในเมืองเทวดาตามสมัญญาสมมุติต่างหาก แต่ตัวของเราเองยังคงเป็นมนุษย์ ดันร่นกระเสือกกระสนทำมาหาเลี้ยงชีพ แย่งกันเหมือน ๆ มนุษย์ทั่วไปนั่นเอง จึงอยากจะสร้างตนเองให้ได้เป็นเทวดาที่แท้จริงก็ได้ เพราะเคยได้ทราบมาว่าเทวดาที่เกิดในสวรรค์นั้นไม่มีโอกาสจะได้ทำบุญเหมือนเมืองมนุษย์เรา เมื่อเสวยผลบุญที่ตนได้กระทำไว้แต่ในเมืองมนุษย์นี้หมดแล้ว ก็กลับมาเกิดในเมืองมนุษย์นี้อีก

บางที่ไม่แน่นอนอาจไปเกิดในอบายก็ได้ ไม่เหมือนพระเสขะอริยบุคคล
มีพระโศคาเป็นต้น ท่านเหล่านั้นตายแล้วไม่ไปเกิดในอบายอีกแน่

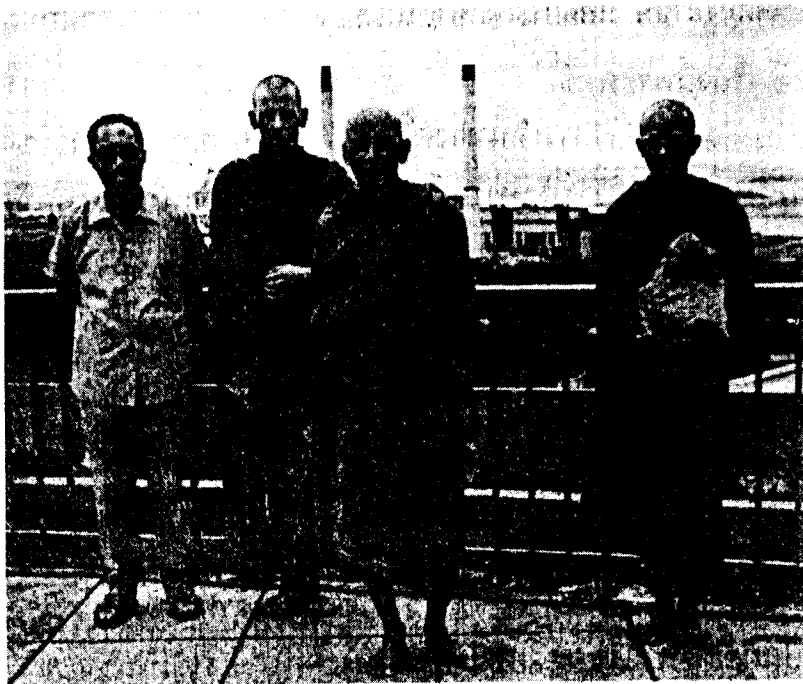
เราเป็นพระแก่เกิดในถิ่นด้อยการศึกษา บางที่เขานิมนต์
ให้เราไปเทศน์อบรมศีลธรรมแก่ผู้ที่มีการศึกษาดี เบื้องต้นเรามี
ความรู้สึกเหนียว ๆ ตัวเองเหมือนกัน แต่มันเข้ากับหลักพุทธศาสนา
ที่ไม่ให้ถือชั้นวรรณะ ให้ถือเอาความรู้ดีประพฤติดีเป็นประมาณ
เพราะคนรู้ดีทำความชั่ว ย่อมทำความเดือดร้อนให้แก่ประเทศชาติ
บ้านเมืองยิ่งกว่าคนไม่มีความรู้ คนไม่มีความรู้แต่เขาไม่ทำความชั่ว
ดีกว่าคนที่มีความรู้มาก แต่นำความรู้ที่นั่น ๆ ไปใช้ในทางที่ชั่ว
คนรู้น้อยแต่เขาพยายามสร้างแต่ความดี ย่อมนำความเจริญมาให้
แก่หมู่คณะตลอดถึงประเทศชาติได้ เมื่อได้มาพิจารณาถึงเหตุผล
ดังกล่าวแล้ว เราก็สามารถพูดอบรมได้อย่างภาคภูมิใจ เพราะเทศน์
อบรมศีลธรรมแก่ผู้ที่มีการศึกษาย่อมเข้าใจง่าย ศีลธรรมคำสอน
ของพระพุทธเจ้านั้น สอนให้รู้จักของธรรมชาติ จึงเข้ากับหลัก
วิทยาศาสตร์ทันสมัยที่สุด นักศึกษาที่ดีทั้งหลายย่อมมุ่งแสวงหา
แต่ความรู้ที่เป็นสาระอันอาจจะนำเอามาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์
แก่ชีวิตของคนเท่านั้น มิได้มุ่งบุคคลว่าจะอยู่ในฐานะและภูมิ
เช่นไรก็ตาม อย่างสมัยนี้ครูสอนศิษย์มีความรู้สูง ๆ แล้วศิษย์
กลับนำเอาความรู้ที่นั่น ๆ มาสอนครูอีกก็มี ไม่เหมือนศิษย์ที่เลว ๆ
บางคนบางกลุ่ม เห็นครูอาจารย์ทำผิดอะไรนิด ๆ หน่อย ๆ หรือ
มีความคิดความเห็นไม่ตรงกับของตนแล้ว ถือว่าครูอาจารย์เป็นเรื่อจ้าง

รวมหัวกันรุมจิกจับไล่ถือว่าได้หน้ามีเกียรติ อย่างนี้มันเป็นสมัยพัฒนาวิชาอุบาทว์ มีแต่จะนำมาซึ่งความเสื่อมถ้อยเดียว

๓๓.๑ ถึงสิงคโปร์ประเทศแรก

คณะเราอันมีพระสตีเฟน พระชัยชาญ หมอชะวตี และแม่ชีชวน ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ถึงสิงคโปร์ในวันเดียวกัน คณะศรัทธามารับและพาไปชมเมืองจนทั่ว

สิงคโปร์เป็นเกาะเล็ก ๆ อยู่กลางทะเล มีเนื้อที่เพียง ๓๐ x ๒๕ กม. เท่านั้น มีผู้คนอยู่หนาแน่น มีพลเมืองรวมทั้งเกาะเล็กเกาะน้อยรอบ ๆ ๓ ล้านเศษ เพราะเนื้อที่น้อย ฉะนั้นเข้าจึงปลูกเฟลตสูง ๆ สิบชั้นยี่สิบชั้นขึ้นไป เพื่อมิให้เปลืองเนื้อที่คนไปเห็นเฟลตสูง ๆ แล้วเข้าใจว่าคนสิงคโปร์มีแต่คนรวย ๆ กันทั้งนั้น แท้จริงแล้วก็เหมือน ๆ กับประเทศอื่น ๆ ทั่วไปในโลกนี้แหละ บ้านธรรมดา ๆ มุงกระเบื้องสังกะสีแม้แต่มุงจากอย่างบ้านเราก็ยังมีเหมือนกัน เมื่อมนุษย์เรายังมีกิเลสอยู่ตราบใจแล้วจะมีทุกสิ่งทุกอย่างเสมอภาคกันเป็นไปได้ รัฐบาลของทุกประเทศก็พากันพยายามต้องการอยากให้เป็นเช่นนั้น แต่แล้วก็ไม่เห็นเป็นไปตามประสงค์สักประเทศเดียว แม้แต่ประเทศที่ปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ ก็โฆษณาหนักหนาว่าประชาชนพลเมืองของเขาอุดมสมบูรณ์ไม่เดือดร้อน มีสิทธิเสมอภาคกันทั้งหมด แล้วทำไมพลเมืองเหล่านั้นจึงพากันดิ้นรนเล็ดรอดหนีตายจากเมืองพระศรีอารย์

ที่หอสูง สิงคโปร์

มาแล้ว อันนั้นเพราะอะไร ก็เพราะกิเลสของคนเรานั้นแก้ตัวเกินไป
นะซี เรื่องนี้พระพุทธองค์สอนนักสอนหนาว่า ให้เห็นนอกเขากเรา
จงมีเมตตาปรารถนาหวังดีต่อกันและกัน ทุก ๆ คนก็ปรารถนา
เช่นนั้นเหมือนกัน แต่บทเมื่อมาถึงตัวเองเข้า กิเลสปิดบังห่อหุ้ม
เลยลืมหมด ลงของเก่า

เราเคยสงสัยว่า เหตุใดสิงคโปร์ซึ่งเป็นเกาะเล็ก ๆ จึงแยก
ออกมาจากมาเลเซียเป็นเอกราชต่างหาก ทำไมจึงไม่รวมกันกับ
มาเลเซียเพื่อจะได้เป็นประเทศใหญ่ ๆ ให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนา
เมื่อไปเห็นความจริงแล้ว การแยกออกมาจากมาเลเซียไปเป็นเอกราช
ต่างหากนั้นมันเหมาะสมแล้ว เพราะเรื่องวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม
และศาสนา ตลอดจนนิสัยของคนสิงคโปร์อาจแปลกต่างไปจาก
มาเลเซียก็ได้ อนึ่ง สิงคโปร์เป็นเกาะเล็ก มีพลเมืองหนาแน่น
อาจมีรายได้ดีกว่ามาเลเซีย แล้วผู้คนที่อาจปกครองง่ายกว่ามาเลเซีย
แต่ถึงอย่างไรก็ตาม สิงคโปร์ก็ยังคงอาศัยวัตถุดิบ เช่น ไม้ เป็นต้น
จากมาเลเซียอยู่นั่นเอง นำเป็นปัจจัยสำคัญประจำชีวิตของมนุษย์
อย่างยิ่ง สิงคโปร์มีพื้นที่น้อยไม่พอจะทำการกสิกรรมและเกษตรกรรม
แม้แต่น้ำบริโภคและน้ำใช้ก็ต้องอาศัยต่อท่อไปจากมาเลเซียทั้งนั้น
ฉะนั้น มาเลเซียกับสิงคโปร์ถึงแม้จะแยกกันไปคนละประเทศแล้ว
ก็ตาม แต่สัมพันธ์ไมตรีด้านอื่น ๆ ยังแน่นแฟ้นอยู่ตามเดิม หากจะตัด
ก็ต้องตัดสายน้ำนี้แหละ จึงจะขาด

ด้านการจราจรนั้น ถนนหนทางเขากว้างและมีมากพอ

แก่ธราจะวัง ไม่คับคั่งทั้งคนขับก็ช่วยกันรักษาการจรจร ไม่เห็น
แก่ตัว ตามสี่แยกต่าง ๆ จะหาตำรวจจรจรมาทำยาสำกนายเดียว
ก็ไม่มี มีแต่ไฟแดง—ไฟเขียวทำหน้าที่โดยอัตโนมัติอย่างน่าสงสาร
ถนนหนทางเขารักษาความสะอาดได้ดี ไม่ค่อยจะมีคนเดินพลุกพล่าน
ตามหน้าร้านมีบานกระจกปิดกันฝุ่นเรียบร้อย นอกจากแฟลต
ที่สูง ๆ แล้ว บ้านช่องเขาปลูกมีระเบียบเรียบร้อยน่าดู ริมถนน
และระหว่างบ้านต่อบ้านเขาปลูกต้นไม้ร่มเย็น น่าชม น่าเที่ยว
ที่ใดบ้านห่าง ๆ ไม่ว่าจะตามในเมืองหรือชานเมืองก็ตาม เขาทำเป็น
สวนสาธารณะเล็กบ้างใหญ่บ้าง แล้วทำที่พักผ่อนเล่นตามโคนต้นไม้
ไว้ให้คนไปนั่งพักผ่อนสบาย ตามชายทะเลที่ไม่มีต้นไม้ เขาก็ปลูก
ต้นไม้ลงแล้วทำลานจอดรถไว้เป็นระเบียบเรียบร้อยแทบทุกแห่ง
ไม่ว่าบ้านริมถนนหรือกำแพงบ้าน ตลอดจนสวนสาธารณะ
เขาชอบปลูกดอกไม้พรรณต่าง ๆ สวยงามมาก ดินของเขาก็ดี
อากาศและฝนก็อำนวยคอบ่อย จึงทำให้ดอกไม้ของเขาเขียวชอุ่ม
อยู่ตลอดเวลา สิงคโปร์เป็นเกาะเล็กพลเมืองหนาแน่น อย่าเพิ่งเข้าใจว่า
จะไม่มีป่าเลย แม้แต่ในเมืองก็ยังมีป่าดงดิบอยู่ ทั้งนี้เพราะเขา
มีป่าน้อย เขาจึงรักป่าและพันธุ์ไม้แล้วสงวนไว้ดังกล่าวแล้ว
สิงคโปร์เป็นเกาะอยู่บนกลางทะเลสูงกว่าระดับน้ำ ฉะนั้นถึงน้ำจะดี
ฝนตกเสมอ แต่น้ำก็ไม่ขังขึ้นแฉะ จึงทำความสะอาดได้ง่ายกว่า
กรุงเทพฯของเรา ประจวบกับพลเมืองก็เอาใจใส่ช่วยกันรักษา
กฎหมายบ้านเมืองเป็นอย่างดี ถึงอย่างไรก็ดี อย่าได้ลืมหันตัว
เพราะคนเราก็คงเกิดที่สกปรก แล้วก็คลุกคลีอยู่ด้วยของสกปรก

ทั้งภายนอกและภายในตลอดกาล ชำระสะสางอาบล้างแล้ว
เดี๋ยวก็สกปรกอีก ผลที่สุดเมื่อตายแล้วก็เปื้อยเน่าสกปรกอีก
เมื่อมันเป็นอยู่เช่นนั้นแล้ว คนเราไปอยู่ที่ไหนมันจะสะอาดได้
อย่างไรเล่า นอกจากทุก ๆ คนที่อยู่ร่วมกันเข้าใจความจริงนั้นแล้ว
แต่ก็ช่วยกันรักษาความสะอาดตามหน้าที่ของคน ๆ รักษา
ความสะอาดภายในตัวของเราอย่างไร ก็ให้รักษาความสะอาด
ภายนอกเช่นนั้นก็แล้วกัน

บ้านเมืองใดก็ตามที่จะเจริญสมบูรณ์ต้องพร้อมด้วยเหตุ
๔ ประการดังนี้ คือ

๑. ภูมิประเทศที่เป็นชัยภูมิเหมาะสมแก่ผู้คนที่ไปอยู่อาศัย
๒. หัวหน้าผู้บริหารวางระเบียบกฎหมายเป็นยุติธรรม
ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนผู้อยู่อาศัย และหย่อนยาน
เกินไป
๓. พลเมืองช่วยกันรักษาระเบียบกฎหมาย เคารพต่อกฎหมาย
บ้านเมือง
๔. ผู้บริหารตั้งอยู่ในยุติธรรม

ถ้าพร้อมด้วยเหตุ ๔ ประการนี้แล้ว บ้านเมืองนั้นก็จะมีอุดม
สมบูรณ์ ถ้าขาดอันใดข้อหนึ่ง ถึงแม้จะอุดมแต่ก็จะมีไม่สมบูรณ์
กรุงเทพฯ เราจะทำให้สะอาดสมบูรณ์เหมือนสิงคโปร์ไม่ได้เด็ดขาด
เพราะสถานที่ไม่อำนวย อยู่ที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเลใครก็ตามเกิด
อย่างมาคุยโอ้เลยว่าจะทำกรุงเทพฯ ให้สะอาดอย่างนั้นอย่างนี้

พอเป็นซี่ปากหนังสือพิมพ์เปล่า ๆ ทางที่ดีควรมาช่วยกันรักษา
ความสะอาดตามหน้าที่ของคุณ ๆ ขอย้ำได้พากันมั่งายเห็นแก่ตัว
จะดีกว่า เห็นอะไรผิดนึกก็คำหน้อยก็โจมตีกันอย่างสาเดเสีย
ไร่มารยาท ขาดวัฒนธรรมอันดีงามเหมือนคนไม่มีการศึกษา

ช่วงระยะที่คณะของเราได้อยู่ที่สิงคโปร์นี้เป็นเวลาสิบคืน
เราได้อบรมศีลธรรมฝึกกรรมฐานให้ชาวสิงคโปร์ทุก ๆ คืน ๆ ละ
ไม่เกิน ๓ ชั่วโมง มีคนมารับการอบรมคืนละ ๒๐ - ๓๐ คน
แท้จริงการอบรมศีลธรรมก็คือการชี้ให้เห็นโทษของโลกตามเป็นจริง
นั่นเอง ผู้ใดเห็นโทษของโลกนั้นก็ได้ชื่อว่ามองเห็นธรรมแล้ว
เพราะโลกกับธรรมอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ฉะนั้นเมื่อเราแสดง
ถึงธรรม ปัญหาของโลกจึงพากันหลั่งไหลเข้ามารอบด้าน ปัญหา
ทั้งหมดก็เหมือน ๆ กับที่มีอยู่ในโลกทั่ว ๆ ไปนั่นเอง เมื่อสรุปแล้ว
ก็คงอยู่ในวงขอบเขต ๓ ประการ ดังนี้คือ

๑. ปัญหาในครอบครัวและการครองชีพ
๒. ปัญหาที่พึงทางใจ
๓. ปัญหาเรื่องต้องการเปลื้องทุกข์ให้หลุดพ้น

ข้อแรก ก็ไม่เห็นแปลกแตกต่างอะไร เมื่อมีโลกก็ต้องมี
ปัญหาโลกแตกเป็นธรรมดา เมื่อเราผูกเองก็ต้องแก้เป็นละซี
คนอื่นใครจะแก้ให้ได้ นอกจากจะบอกวิธีแก้ให้เท่านั้นเอง
ปลาติดเบ็ดนายพรานเพราะเหยื่อของนายพรานหุ้มพรางไว้
ปลาเห็นเข้าโฉบเอาด้วยความหิว เมื่อเบ็ดเกี่ยวปากเหยื่อก็ไม่ได้กิน

ยังเหลือแต่ความเจ็บปวดรวดร้าวอย่างเดียว ความหิวทำให้เกิดทุกข์
อย่างนี้ เราให้ความเห็นว่าจงอดเอาเถิด เมื่อเราหลงเหยื่อจนเบ็ด
เกี่ยวปากแล้ว ยิ่งเดินก็จะมีแต่ความเจ็บปวดทวิคูณ ปลงอนิจจัง
สังเวชตนเองว่าเป็นทุกข์เช่นนี้ ก็เพราะความหลงผิดแท้ ๆ นิ่ง ๆ
เอาไว้ให้นายพรานมาปลดเอาไปดัดย่ำเป็นอาหารเย็นก็จะเป็น
โชคดีของแก

ข้อสอง คนเราเมื่อยังมีหวังอยู่ก็ต้องดิ้นรนไปจนสุดเหวี่ยง
จนหาที่หยุดสุดสิ้นไม่ได้ ตามใจที่ยังไม่ได้อบรมเหมือนกับสัตว์ป่า
ที่จับมาใหม่ ๆ จะฮึกเห่าไรดิ้นเห่าไรเมื่อเชือกยังเหนียวไม่ขาด
สัตว์ป่าก็จะเหนื่อยรู้กำลังตนเองแล้วนิ่งยอมจำนน คนเราก็นั่น
เหมือนกัน เมื่อไม่สมหวังในสิ่งนั้น ๆ ที่เข้าใจว่าจะนำความสุข
มาให้ แล้วใจก็จะสงบสุข นั่นแหละจึงจะเห็นที่พึ่งของใจว่า
ที่เราแสวงหาความสุขในที่นั้น ๆ ด้วยวัตถุภายนอกนั้น ที่แท้จริง
ไม่ใช่แสวงหาความสุขอันแท้จริง เป็นแต่สุขปลอม ๆ เปลือก ๆ
สุขที่แท้จริงได้แก่สุขที่จิตนิ่งไม่ดิ้นรนต่างหาก ผู้มาจับจุดความสุข
ที่แท้จริงได้อย่างนี้แล้ว แม้ผู้นั้นจะอยู่ในอิริยาบถใด ประกอบ
ภารกิจงานใด ๆ อยู่ก็ตาม เขจะมีใจเป็นสุขอยู่ตลอดเวลาทุกเมื่อ
แต่เมื่อผู้ที่ยังไม่ถึงและไม่เห็นเช่นนั้นแล้วก็เหมือนเป่าปี่ให้ควายฟัง

ข้อสาม เราได้สอนให้เขาทวนทบทวนไปพิจารณาถึง
ข้อ ๑-๒ จนให้เห็นว่านอกจากความสุขอันเกิดจากความสงบแล้ว
นอกนี้ก็เป็นความสุขเพียงเพื่ออาศัยและสุขปลอม ๆ เท่านั้น

แล้วสอนให้เขาเหล่านั้นหมั่นบำเพ็ญเจริญ พิจารณาอยู่อย่างนั้น
ตลอดไปจนชำนาญ เมื่อชำนาญแล้วจะอยู่ด้วยอาการอย่างไร
ก็อยู่ได้ตามใจปรารถนา เมื่อทำได้อย่างนี้แล้วใครจะอยู่ด้วยความสุข
ก็อยู่ไป ใครจะอยู่ด้วยความทุกข์อย่างไรก็อยู่ไปโดยอิสระเสรี

เท่าที่ได้อบรมมาแล้วและได้ฟังความคิดความเห็นของ
ชาวสิงคโปร์ นับว่าพวกเขามีโชคดีที่มีความคิดความเห็นเป็นธรรม
เห็นโทษทุกข์ในความมาเกิดในโลกนี้ เห็นว่าชีวิตของคนเราไม่มีสาระ
เป็นเพียงมายาเท่านั้น อนึ่งเราเองก็ไม่ได้นึกได้ฝันเลยว่า คนสิงคโปร์
จะมีความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าถึงอย่างนี้
เมื่อก่อนคนชาวสิงคโปร์โดยมากถือฮินดูบ้าง คริสต์บ้าง และลัทธิ
มหายานบ้าง แต่เมื่อพากันมาได้อบรมศึกษาในหลักคำสอน
ของพุทธศาสนาที่ถูกต้องแล้ว ความเชื่อถือในลัทธิและศาสนา
เหล่านั้นไม่ทราบจมหายไปในไหน คงยังเหลือแต่แก่นแท้ของสังฆธรรม
เป็นที่น่าชื่นชมที่เขาได้พากันแสดงออกมาซึ่งความเชื่อมั่น
ความกล้าหาญความร่าเริงในการที่เขาได้เข้าใจในสังฆธรรม
ที่เป็นสาระอย่างจริงจัง เป็นที่น่าอัศจรรย์ที่บางคนมีศीलห่าโดยอัตโนมัติ
หัดภาวนาทำสมาธิเน่วเน่นจนทำให้เกิดญาณรู้เรื่องราวต่าง ๆ
ทั้งเรื่องของตนและของคนอื่นอีกด้วย

๓๓.๒ ไปออสเตรเลีย

จากสิงคโปร์ เราได้บินไปออสเตรเลียในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน

แวะลงพักที่เพิร์ธเป็นเมืองด่านแรก แล้วก็ไปเมลเบิร์น ซิดนีย์ แคนเบอร์รา ตามเมืองใหญ่ ๆ ที่มีผู้สนใจพุทธศาสนา หรือ พุทธสมาคมนิมนต์ให้ไปอบรมศีลธรรมทุกแห่ง ไม่ว่าจะไทย ลาว พม่า ศรีลังกา ฝรั่งเศสต่างให้การต้อนรับนับว่าดีเลิศ คณะเรา ขอขอบพระคุณท่านเหล่านั้น ไว้ ณ โอกาสนี้เป็นอย่างยิ่ง

คำสนทนากับหัวหน้าอินดู

ระหว่างอยู่เพิร์ธมีสวามีมาเยี่ยม สวามีหมายถึงนักบวช ลัทธิอินดูนุ่งห่มและสีผ้าคล้าย ๆ กับพระชิวเบต ตัวท่านเองก็บอกว่า ท่านเป็นอินดูลามะ อินดูมีหลายลัทธิ ถือพระเจ้าหลายพระองค์ เหลือเกิน จะถือพระเจ้างี้องค์ ๆ ก็ไม่ว่า ขอให้ถือนะพระเจ้า เหล่านั้นล้วนแยกออกมาจากพระเจ้างี้องค์เดียวกันก็ใช้ได้ (คือ พระผู้เป็นเจ้าของสร้างโลกผู้ไม่มีตัว) ท่านองค์นี้บวชมาได้ ๔๕ ปีแล้ว อายุก็ได้ ๗๖ ปีพอดี ท่านมานั่งรอเราอยู่ที่ห้องรับแขกก่อนแล้ว พอเห็นเราก็ก้มมือไหว้เราก่อนด้วยความยินดีมีศีลธรรมอย่าง น่ารักมาก เราได้ยกมือไหว้ตอบ สนทนาสัมโมทนาเยกถาพอเป็น เครื่องทำให้เกิดความอิมใจในกันและกันพอสมควรแล้ว เราเริ่ม ถูถามถึงลัทธิของท่านที่ท่านประพฤติดูอยู่ว่า ท่านดำเนินไปในแนวไหน และหนักไปในทางใดด้วยความเป็นกันเอง ท่านได้บอกว่าท่าน เป็นสวามีลามะหัวหน้าสอนศาสนา ลัทธิอินดู ตระกูลของท่านถือนินดู และตัวท่านเองก็เคร่งในลัทธิอินดู ได้บวชแต่ยังหนุ่มจนบัดนี้แล้ว ก็เคยเข้าไปหาพระในชิวเบตลัทธิมหายาน

ยังสาวมีอีกคนหนึ่ง แต่คนนี้เขาไม่บวชเหมือนคนก่อน เป็นฆราวาสเหมือนคนธรรมดา ๆ เรายังเอง อายุ ๘๑ ปีแล้ว แต่รูปร่างหน้าตาน่ารักมาก ผิวพรรณผุดผ่องยิ้มแย้มอยู่ตลอดเวลา ดูทำที่แล้วเหมือนคนอายุราว ๖๑ ปีเท่านั้นเอง เขาได้มานั่งรอเราอยู่ที่ห้องรับแขกก่อนแล้ว พอเราออกจากห้องมาเขาเห็นเราเข้าแล้วก็ยกมือไหว้เราก่อนเหมือนสามีคนก่อน เขาบอกว่าพอเห็นเราแล้วเมตตามาก (ตามภาษาบ้านเราคือเคารพมากนั่นเอง) เมื่อทักทายและแสดงความดีใจซึ่งกันและกันพอสมควรแล้ว เราได้เริ่มซักถามถึงลัทธิที่เขาถือก่อนเช่นเดียวกับสามีคนก่อน ก่อนจะถามเราได้ขอโทษเขา แต่เขาได้บอกว่าไม่ต้องขอโทษ เรามีธรรมเสมอกัน (คอยฟังมติของเขาต่อไป) เขาบอกว่าเขาไม่ถือศาสนาอะไร ๆ ทั้งหมด “เพราะในโลกนี้มีพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น” ศาสดาของแต่ละศาสนาล้วนแล้วแต่แยกออกมาจากพระผู้เป็นเจ้าขององค์เดียวกัน (คือพระพรหม) เมื่อทำดีที่ถูกต้องแล้วก็เข้าถึงพระเจ้าองค์เดิมเหมือนกัน เขาบอกว่า เขาได้ไปศึกษาแบบโยคะกับอาจารย์ต่าง ๆ ในประเทศอินเดียถึง ๖ อาจารย์ อาจารย์ของเขาสอนหลายแบบ เป็นต้นว่า แบบฤๅษีดัดกาย แบบอดอาหารและกลั่นลมหายใจเข้าออก เป็นต้น (แสดงว่าลัทธิเหล่านี้มีมาแต่ก่อนพุทธกาล คงยังเหลืออยู่จนบัดนี้) เขาเป็นผู้มีความรู้และความสามารถในลัทธิฮินดู และเป็นผู้ยอมสละทุก ๆ อย่าง (ไม่มีครอบครัว) ฮินดูศาสนิกทั้งหลายจึงได้ยกให้เขาเป็นสามี

เมื่อเราทั้งสองสนทนากันโดยมีพระสติเฟนเป็นล่ามคนกลาง พอสมควร และเราทั้งสองฝ่ายต่างก็พอใจและยินดีในคำพูด ของกันและกันแล้ว ก่อนเขาจะลากลับเขาขอกราบเท้าเราเพื่อเป็น สิริมงคล (เราเลยกลายเป็นพระผู้เป็นเจ้าของเขาไปเลย) เรารู้สึก ละเอียดใจมาก เพราะเขาเป็นคนดีมีอายุมากและมีคุณธรรม นำเลื่อมใส จึงบอกว่าไม่ต้องกราบดอก เรามีธรรมเสมอกันก็เป็น สิริมงคลได้อยู่แล้ว ก่อนจะลาไปเขาได้หันหน้ามาไหว้แล้ว ๆ เถ่า ๆ แสดงว่าเขาเคารพด้วยความจริงใจ

สามีทั้งสองนั้นถึงคนหนึ่งบวชเป็นพระอีกคนหนึ่งไม่ได้บวช ก็ตาม แต่ลัทธิวิธีเข้าถึงพระเป็นเจ้าอย่างเดียวกัน เพราะเป็นลัทธิ ฮินดูเหมือนกัน เราได้ขอร้องให้ทั้งสองอธิบายวิธีที่จะเข้าถึง พระผู้เป็นเจ้าของทั้งสองได้อธิบายเหมือนกัน

คือองค์แรกบอกว่าปริกรรม โอมะ ซ้ำ ๆ สัก ๒ – ๓ ครั้ง โดยระลึกเอาพระเข้ามาไว้ที่ใจ เอาใจมาระลึกถึงพระเจ้า แล้วพระเจ้า ก็จะมาปรากฏเป็นภาพต่าง ๆ ขึ้นที่ใจ พระเจ้าจะสอนให้รู้จักผิด รู้จักถูก... ให้ทำดีละชั่ว... บางทีก็ไม่ปรากฏภาพจะมีแต่เสียง (ในหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาตอนนี้เรียกว่า รูปฌาน ผู้ใด เห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา...ธรรมเป็นศาสดาตามพร้าสอนผู้ปฏิบัติ ดีแล้วไม่ให้ตกไปในทางผิด) แล้วพระเจ้านั้นจะหายไปยังเหลือแต่ ความว่างเปล่า เราเข้าถึงพระเจ้านิรันดรแล้ว (อรูปรฌาน ซึ่ง อาหารดาบสและอุทกดาบสเจริญอยู่ พระสิทธัตถะกุมารไปศึกษา

ได้แล้วเห็นว่า ยังยึดอยู่นั้นแหละไม่เป็นทางพ้นทุกข์ได้ บุญญาปาปานิ
ปหิยติ... ละทั้งดีและชั่วแล้ว จึงจะพ้นทุกข์ จึงได้หนีไปทำทุกรกิริยา)

ส่วนสวามีคนที่สองไม่ได้บวชก็อธิบายเหมือนกัน แต่เขา
ไม่ได้พูดถึงคำบริกรรม อาจเป็นเพราะเขาหวงเคล็ดลับในลัทธิ
ของเขาก็ได้ แต่เข้าใจว่าคงบริกรรมเช่นเดียวกันเพราะลัทธิเดียวกัน
แล้วก็พูดแต่เพียงว่า เมื่อเข้าถึงพระเจ้าแล้ว พระเจ้าจะแสดงภาพ
ต่าง ๆ มาสอนหรือมีแต่เสียงมาสอน ไม่ได้พูดว่าเมื่อภาพ
และเสียงนั้นหายไปแล้วยังเหลือแต่ความว่าง แล้วเข้าถึงพระเจ้า
นิรันดร

สิ่งที่จะควรจะเป็นสาระ

นักสนใจในศาสนาทั้งหลายฟังแล้วสนุกไหม ได้ความ
ว่าอย่างไร เราขอแสดงความเห็นดังต่อไปนี้ หากผิดถูกอย่างไร
ขอให้นักสนใจในศาสนาทั้งหลายได้ให้อภัยด้วย เพราะเราไม่มีโอกาส
ได้ค้นคว้าตำราศาสนาอื่น ๆ นอกจากพุทธศาสนา

เขาให้ทำความเชื่อมั่นแน่วแน่ไว้ พระเจ้าเขามีแต่ไม่เห็นตัว
พระเจ้าที่เขาเชื่อนั้นแหละ เมื่อทำความเชื่อมั่นแล้วน้อมเอาพระเจ้า
หรือเอาใจของเราเข้าไปไว้ในพระเจ้าแล้วพระเจ้าย่อมมาปรากฏ
ให้เห็น ณ ที่นั้น แม้พุทธศาสนาฝ่ายมหายานก็ในทำนองเดียวกันนี้
ส่วนฝ่ายเถรวาทหรือหินยาน พระพุทธเจ้ามีตัวคือพระราชาโอรส

สิทธิ์ณะแห่งศากยราช เสด็จออกทรงผนวช ทรงบำเพ็ญเพียร
ชำระกิเลสในใจจนหมดจดบริสุทธิ์ ได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า
เพราะคุณธรรมทั้งหลาย แต่ไม่ให้ถือเอาเพียงกายของพระสิทธิ์ณะ
เท่านั้นมาเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อผู้มีความเชื่อและเลื่อมใสในพระคุณ
ของพระพุทธเจ้า แล้วน้อมเอาคุณความดีทั้งหลายเหล่านั้นมาไว้
ที่ใจหรือน้อมเอาใจของตนไปตั้งไว้ที่ความดีเหล่านั้นก็ดี เมื่อใจตั้งมั่น
อยู่ในความดีเหล่านั้นแน่วแน่เต็มที่แล้ว (เอกัคคตารมณ์) อาจเกิด
ภาพนิมิตต่าง ๆ หรือเสียงปรากฏ ณ ที่นั้น ลัทธิพระเจ้าไม่มี
ตัวตนนั้น เขาถือว่านั่นถึงพระเจ้าแล้ว พระเจ้ามาสอนแล้ว
ส่วนพุทธศาสนาถือว่ามีนิมิตของภาวณาหากมีเสียงสอนบอกกล่าว
ก็ถือว่าพระธรรมเป็นเครื่องพร่ำสอน ถ้ามีภาพปรากฏก็ถือว่าเป็น
ภาพนิมิต พระธรรมเป็นของไม่มีรูปร่าง ผู้เห็นผู้ฟังยังเป็น
ของมีรูปร่างอยู่ พระธรรมจึงแสดงภาพให้เข้ากับผู้เห็นผู้ฟัง

เมื่อสรุปแล้วทุก ๆ ศาสนาและลัทธินิกายสอนให้ศาสนิกชน
ของคุณ ๆ ละชั่วทำดี น้อมจิตเอาคุณความดีของพระเป็นเจ้า
มาไว้ที่ใจของตน หรือเอาจิตของตนให้เข้าไปอยู่ในพระเป็นเจ้า
เพื่อเราจะได้เข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าเหมือน ๆ กันทุก ๆ ศาสนา
ศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ เมื่อไม่เข้าใจในหลักของจริงของศาสนา
ดังกล่าวมานี้แล้ว มักจะถือว่าอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งนับถือปฏิบัติไม่เหมือนตน
ก็เหมาะว่าผิด ตนเท่านั้นถูก แล้วก็หาเรื่องโฆษณาโจมตีกันและกัน
เพื่อให้ฝ่ายของตนเด่น คนจะได้เข้ามานับถือฝ่ายตนให้มากขึ้น

นอกจากมิใช่คำสอนของศาสนาที่ดีมีธรรมเป็นเครื่องอยู่แล้ว
ยังจะเป็นที่เฟื่องเงิงของปราชญ์ที่ดีทั้งหลายอีกด้วย การถือภานิมิต
ของภวานากับการเข้าถึงพระเจ้าน่าจะเป็นเครื่องพิสูจน์ของนักปฏิบัติ
ด้วยดี

ໃຫ້ຄຕິແກ່ທ່ານມຫາສມັຍ

ระหว่างเดินทางอยู่ในออสเตรเลียครั้งนี้ นอกจากจะได้
อบรมศีลธรรมแก่ผู้ที่สนใจในหลักพุทธศาสนาแล้ว ยังได้แลกเปลี่ยน
ทัศนคติกับหมู่เพื่อนอีกด้วย โดยเฉพาะท่านมหาสมัย ซึ่งทาง
มหามกุฏราชวิทยาลัยส่งมาอยู่ประจำวัดพุทธรังสี เมืองซิดนีย์

พระมหาสมัยรูปนี้เดิมเป็นคนชาวจำปาศักดิ์ ประเทศลาว
ได้มาอยู่วัดสระปทุมแต่เล็ก จนได้บวชเป็นสามเณรแล้วบวช
เป็นพระ สอบ ป.ธ. ๕ สำเร็จการศึกษามหาวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร
เมื่อปี ๒๕๐๒ ไปช่วยสอนสามัญศึกษาที่วัดโพธิสมภรณ์อุดรธานี
อยู่ ๑ ปี แล้วได้อาสามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในออสเตรเลียนี้ได้
๒ ปี * แล้ว เป็นรุ่นที่ ๒ ต่อจากเจ้าคุณปริยัติ แล้วก็ป็นองค์แรก
ที่ได้เข้ามาอยู่วัดนี้ เวลานี้ได้ ๑๓ พรรษา * แล้ว ท่านเป็นพระสุภาพ
เรียบร้อยนำเคารพเลื่อมใสมาก

---

* นับถึงปีที่บันทึกความตอนนี พ.ศ. ๒๕๑๕

ท่านได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนพระสงฆ์ไทยไปเผยแพร่พุทธศาสนา
ในทวีปออสเตรเลีย เพราะเมื่อก่อนออสเตรเลียไม่เคยมีพระสงฆ์
ฝ่ายเถรวาท เขาถือศาสนาคริสต์เป็นพื้น เพิ่งมีวัดและพระสงฆ์
ฝ่ายเถรวาทครั้งนี้เอง คนเราสมัยนี้ทั้งโลกมีการศึกษาดี โดยเฉพาะ
ด้านวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีหลักกันว่าหาเหตุผลข้อเท็จจริง
ส่วนคำสอนของคริสต์ศาสนาสอนให้ใช้ความเชื่อ ห้ามวิพากษ์
วิจารณ์คำสอนที่ตนนับถือ มันเลยขัดกับหลักวิชาวิทยาศาสตร์
สมัยใหม่ สันตปาปาเคยลงโทษใครคนหนึ่ง เมื่อเขาคิดคำนวณว่า
โลกกลมมาแล้ว แต่ในที่สุดคนทั้งโลกรวมสันตปาปารุ่นหลัง ๆ
ก็ได้นำเอาหลักวิชาของตาคนนั้นมาใช้อยู่จนทุกวันนี้ ส่วนหลัก
คำสอนในพุทธศาสนาปล่อยให้สิทธิเสรีเต็มที่ในการคิดค้นใด ๆ
ก็ตาม แม้แต่ในหลักคำสอนของพุทธศาสนา เพราะหลักคำสอน
ในพุทธศาสนาสูงกว่าหลักวิชาวิทยาศาสตร์มาก พิสูจน์ข้อเท็จจริง
ได้มิใช่แต่ด้านวัตถุอย่างเดียว แต่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้
ทั้งด้านนามธรรมอีกด้วย เมื่อพิสูจน์ได้ข้อเท็จจริงแล้ว ก็มีได้นำ
เอามาใช้ในทางที่ทำให้เกิดโทษ มีแต่จะนำมาใช้ในทางสันติให้เกิด
คุณประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่นอีกด้วย บางท่านได้นำมาใช้ได้ผล
จนโลกตามเกาะไม่ติด พ้นจากโลกไปเลยก็มี เช่นพระพุทธเจ้า
และพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น

จึงเป็นที่น่าเสียดายที่คนเราในสมัยนี้มีการศึกษาดีและสูง ๆ
แต่โดยมากเข้าใจว่าการศึกษาคำเราได้สำเร็จปริญญาแล้วก็เพียงพอ

บางคนอาจไม่คิดเลยก็ได้ว่า คำราที่จะเขียนออกมาเป็นหลักสูตรนั้น
เบื้องต้นออกมาจากมันสมองซึ่งนอกเหนือจากคำราความรู้ที่ได้
มาจากคำรามิใช่ความรู้ที่เกิดขึ้นจากสมองของตนเอง ประสบการณ์
ที่กระตุ้นให้เกิดความรู้จากสมองนั้นแลจึงจะเป็นความรู้ของเราเอง
โดยแท้ ในทางพุทธศาสนาท่านเรียกว่า “ปัจเจกตัง” เห็นหรือรู้ชัด
ด้วยตนเอง อันเนื่องมาจากพลังของใจที่ได้อบรมให้เข้าถึง
ความสงบดีแล้วเกิดความรู้ชนิดนี้และจะปฏิบัติตนเองให้เปลี่ยน
จากสภาพเดิมได้ โดยแท้จริงแล้วเข้าถึงสภาพของจริงตามหลัก
สังขธรรมในพุทธศาสนา ฉะนั้นผู้จะรู้แจ้งเห็นจริงในสังขธรรม
คำสอนในพุทธศาสนา จะต้องมีการศึกษาและการปฏิบัติ
ควบคู่กันไป จะมีแต่อย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ผู้จะเป็น
นักเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยคนมีการศึกษาคิดความรู้สูง
จึงจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนให้พร้อมทั้งสองอย่างดังกล่าวแล้ว
ถ้าทำไม่แล้วก็จะไม่เป็นผลดีแก่การเผยแผ่เท่าที่ควร

นอกจากนั้น เราได้แนะนำท่านว่า เราควรจะเผยแผ่ให้เต็ม
แบบฉบับ กล่าวคือ นอกจากเราจะรักษาศีลพระปาฏิโมกข์
ให้สมบูรณ์แล้ว เมื่อคณะของเรายังมีน้อยไม่สามารถจะจัดการ
ศึกษาได้ ก็จงรักษากิจวัตรอื่น ๆ เช่น รูดงควัตร มีการออกบิณฑบาต
 เป็นต้น ทั้งจะเป็นการแบ่งเบาเงินบำรุงโรงครัวอีกด้วย

การเผยแผ่พุทธศาสนาต้องมีการศึกษาพร้อมกับการลงมือ
ปฏิบัติไปด้วยกัน พุทธศาสนาจึงจะมีรากตั้งมั่นอยู่ได้นาน หมู่เพื่อน

พร้อมด้วยท่านมหาสมณะต่างก็เห็นดีด้วย แล้วก็รับว่าจะนำเอาไปปฏิบัติให้เป็นไปตามมตินี้ต่อไป

เราได้ให้คติท่านมหาสมณะไว้ว่า อุปสรรคบนท้องถนนของการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศมีข้อใหญ่ ๆ อยู่สามประการ คือ

๑. พระเอาเปรียบชาวบ้านไม่ทำมาหากิน มีแต่ขอรานชาวบ้านเขารำไป

๒. พระลัทธิเถรวาทใจแคบ ไม่ช่วยประชาชนที่ทุกข์ยากลำบาก ไม่เหมือนศาสนาอื่นและลัทธิอื่น

๓. พระเถรวาทห้ามเขามาสัตว์ แต่ตัวเองยังฉันทเนื้อสัตว์อยู่

ผู้จะออกไปเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศจะต้องประสบอุปสรรคเหล่านี้แน่ ฉะนั้นผู้เขียนจึงได้แนะนำท่านมหาสมณะให้เตรียมเครื่องมือไว้สำหรับแก้ไขอุปสรรคเหล่านี้ หากท่านไม่ลืมนึกเมื่อเกิดมีอุปสรรคดังว่านั้นขึ้นมา คงจะจับมาใช้ได้ทันที

อนึ่ง อันตรายที่ร้ายกาจยิ่งกว่านั้นของพระผู้จะออกไปเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ คือขนบธรรมเนียมประเพณีของเขาซึ่งเรายังไม่เคยชิน อาจเป็นเครื่องกีดขวางและบาดหุบบาดตาในเวลาที่ได้ไปประสบเข้า แล้วทำให้ท้อแท้ระอาเบื่อหน่ายแก้ไขก็ได้ หรือมิฉะนั้นก็อาจทำให้ล้มตัวล้มใจหลงระเริงไปตามเขาก็ได้

ข้อควรคิดที่ได้จากออสเตรเลีย

ตามประวัติเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วนั้นว่า ออสเตรเลีย เดิมเป็นเมืองป่า ผู้คนยังไม่ทันเจริญ เผ่าไหนที่เจริญแล้วก็ล่าเผ่าที่ยังไม่ทันเจริญเล่นอย่างนายพรานล่าสัตว์กินอย่างนั้นแหละ ชาวอังกฤษเกลียดนักโทษอันธพาลจึงได้ขนใส่เรือมาเทไว้ที่เกาะนี้ เพื่อให้สมน้ำหน้า ดีไม่ดีจะได้ถูกเขาล่าเล่นเป็นสัตว์ไปในที่สุดก็ได้ นักโทษเหล่านั้นคงจะรู้สำนึกตนได้ เพราะเป็นกรรมดาของคนที่ไม่มีที่พึ่งแล้วต้องพึ่งตนเอง จึงพากันตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากิน ในด้านเกษตรกรรมด้วยความอุตสาหะวิริยะจนตั้งตัวเป็นหลักเป็นแหล่งได้ พอดีเหมาะสมกับโลกเขาเจริญด้วยเครื่องจักรยนต์กลไก ซึ่งเขาต้องการวัตถุดิบเอามาป้อนโรงงานให้มาก ๆ พร้อมกับ ออสเตรเลียสมบูรณ์ด้วยน้ำด้วยดินอยู่แล้ว เมื่อประชากรมีที่จำหน่าย ผลผลิตจากเกษตรกรรมก็ยิ่งทำกันเป็นการใหญ่ รายได้จึงเพิ่มทวีขึ้น เป็นลำดับ เลยกลายมาเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์อย่างที่ปรากฏเห็น อยู่แล้ว ชาวอังกฤษซึ่งสมัยนั้นพากันดูถูกเหยียดหยามออสเตรเลีย มาเวลานี้ชักจะอาย ๆ ออสเตรเลียไปเสียแล้ว

ออสเตรเลียยังมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มาก พื้นที่ ยังกว้างขวางมาก แต่พลเมืองเพียง ๑๓ ล้านเท่านั้น ทรัพยากร เป็นปัจจัยทำให้ประเทศชาติเจริญอยู่ได้นาน ๆ ออสเตรเลีย เป็นประเทศหนึ่งของโลกที่มีทรัพยากรมากที่สุด โลหะต่าง ๆ เกือบจะมีครบถ้วน ในขณะที่บางประเทศหาทรัพยากรบนพื้นแผ่นดิน

ในน้ำมาใช้มาบริโภคนหมดสิ้น แล้วก็ซุดหรือดำลงไปเอาได้น้ำ
ใต้ดินมาใช้กำลังจวนจะหมดอยู่แล้วก็มี บางประเทศก็หาซุด
ออกมาใช้เพื่ออวดความรวยความมีของตนก็มี แต่ออสเตรเลีย
ไม่ได้อวดใครเพราะทรัพยากรบนผิวดินบนน้ำยังมีอยู่เหลือหลาย
พลเมืองของประเทศจะเอามาใช้มาบริโภคก็ยังไม่หมด ต่อไป
ในอนาคตหากไฟบรลย์โลกยังไม่อุบัติขึ้น ออสเตรเลียอาจเป็น
พี่เลี้ยงสำคัญของโลกประเทศหนึ่งก็ได้

แม้ว่าขณะนี้โลกจะให้สมัญญาสมมุติว่าเป็นประเทศ
ที่พัฒนาแล้วก็ตาม แต่มิได้หมายความว่าเมื่อพัฒนาแล้วออสเตรเลีย
มิได้ทำอะไรอีก นั่งกินนอนกินอยู่เป็นสุขสบายเลย แต่แท้จริง
เขาได้พยายามทะนุถนอมรักษาสິงที่เขาได้พัฒนานั้น และยังพยายาม
หาทางพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไปอีก

จงหันมาดูเมืองเวทดาของไทยเราซิ เข้าไปในเมืองแล้ว
เวทดาสักองค์เดียวก็ไม่เห็น เห็นมีแต่จ๊กโก่จ๊กก็อปปี้เต็มไปหมด
ในท้องถนน คนไม่เคยพัฒนาและไม่รู้จักความหมายในคำว่า
พัฒนา ก็เข้าใจว่าทำสิ่งใดลงไปเสร็จแล้ว สิ่งนั้นจะไม่ต้องทำอีก
ต่อไป เข้าใจเช่นนั้นผิด เด็กเมื่อเจริญมาถึงขั้นเป็นหนุ่มเป็นสาว
ก็ชอบใจ เมื่อมาถึงขั้นแก่แล้วจึงจะรู้ว่า หนุ่ม ๆ สาว ๆ นั้น
คือแก่ยังมาไม่ถึงต่างหาก มิใช่หนุ่มสาวดอก บ้านเมืองถนนหนทาง
ที่ทำให้มีระเบียบเรียบร้อยสวยงามนั้น ที่แท้คือไปเอาวัตถุอันนั้น
มาจากที่อื่นซึ่งเขาสูญเสียไปมาประกอบขึ้น ณ ที่นั่นต่างหาก

อันแสดงถึงการเก็บหอบเอาของจาก ณ ที่นี้ไปปรับปรุง ณ ที่โน้น ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเท่านั้นเอง คนเราเจริญเติบโตอยู่ได้ เพราะอาหาร แต่ต้องสิ้นเปลืองเลือดเนื้อของสัตว์อื่น และพืชพันธุ์อื่นเป็นอันมาก คนเราเดินทางมุ่งแต่จะให้ถึงจุดหมาย ปลายทาง แต่ลืมว่าเราได้ละต้นทางไกลออกไปทุกที ๆ คนเรา จงอย่าได้มองแต่ข้างหน้าถ้ายเดียว ตามสายตาซึ่งมันมีอยู่ข้างหน้า จงใช้ปัญญาย้อนมาดูข้างหลังบ้างจึงจะเห็นของจริง แล้วจึง จะทำให้เราหายเมาหลงลืมตัว เข้าถึงหลักสัจธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้า

๓๓.๓ เยี่ยมอินโดนีเซีย

จากออสเตรเลีย เรากลับมาพักที่สิงคโปร์แล้วจึงเดินทาง ต่อไปอินโดนีเซียเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ มีบรรดา พวกเพื่อนของเราที่อยู่ในอินโดนีเซียเกือบทั้งหมด คือ ท่านเจ้าคุณ สุวีริญาณ พระครูธรรมทรสมบัติ พระสุธัมโม พระอัครปาโล และ พระเขมิโย ต่างมากอยรอรับที่สนามบินจาการ์ตาด้วย รวมชาวพุทธสมาคมที่นั่นด้วย นอกจากนครจาการ์ตาแล้ว เราได้มี โอกาสไปเยี่ยมเมืองอื่น ๆ อีกเช่น บันดุง ยอร์คจาการ์ตา เมนดุด สะมารัง สุราบายา และบาห์ลี เป็นต้น ได้ไปเยี่ยมพุทธสมาคม และวัดทางพุทธศาสนาที่คณะธรรมทูตของเรา อันมีท่านเจ้าคุณ วิฑูรธรรมภรณ์ เป็นหัวหน้าคณะธรรมทูต ได้เป็นหัวหน้า จัดสร้างไว้ดังเช่น วัดมัชฌิมศาสนวงศ์ที่อยู่ติดเจดีย์เมนดุด หรือ

วัดธรรมที่ป่ารามที่บาตู มาลัง สุราบายา แต่ละแห่งเราให้เห็น ด้วยความปลื้มใจ ทุกเย็นจะมีพุทธบริษัททั้งหญิงชาย และหนุ่มแก่มารวมไหว้พระสวดมนต์มิได้ขาด หลังจากนั้นพระท่านก็จะเทศนาอบรมและพาให้ทำสมาธิกันเป็นประจำ

ทัศนคติของเรา

เราเข้ามาในอินโดนีเซียได้เห็นปุชเนียวัดอุอันมีลักษณะเป็นศาสนาประสมกันแล้ว อดที่จะเกิดความสลดสังเวชไม่ได้ พร้อมทั้งหวนระลึกถึงเมืองไทยของเรา เราปฏิเสธอนุสาวรีย์และปุชเนียสถานไม่ได้ ว่าเป็นของไม่มีค่ามหาศาล ดูแต่ชาวอินโดนีเซียชิ พระสงฆ์และคัมภีร์พุทธศาสนาก็ไม่ทราบว่ายหายสาบสูญไปจากอินโดนีเซียแต่เมื่อไรไม่มีใครทราบเลย ฮินดูยิ่งแล้วใหญ่ไม่มีพระเลย มีแต่ปุชเนียวัดอุและคัมภีร์เท่านั้น ด้วยความยึดมั่นในศาสนวัตอุปุชเนียสถานแท้ ๆ ที่ยังมีชาวอินโดนีเซียเหลือนับถือพุทธศาสนาอยู่ ๑๐ กว่าล้านคนในจำนวนพลเมือง ๑๑๓ ล้านคน แล้วทำไมนะคนเราจะต่างคนต่างอยู่ไม่ได้ เทียวหรือ ทำไมจึงต้องอิจฉาทำลายล้างผลาญซึ่งกันและกัน อันมิใช่หน้าที่ของตน ทำไมมนุษยเราจึงหน้ามืดด้วยกิเลสตัณหา ไม่เห็นใจคนอื่นประเทศอื่นเขาบ้างเลย การเสียเอกราชของชาติย่อมหมายถึงเสียสิทธิเสรีและอธิปไตยทั้งหมด อินโดนีเซียไม่ทราบว่าได้เสียเอกราชให้แก่ชาวมุสลิมแต่เมื่อไร ไม่เคยมีประวัติ

กล่าวไว้ด้วย เพราะหนังสือประวัติต่าง ๆ เขาเผาทั้งหมด มาทราบ
เอาบ้างก็ตอนฮอลันดามาปกครองอยู่ ๓๐๐ กว่าปีนี่เอง ถึงกระนั้น
ก็ตาม หนังสือและคัมภีร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของ
อินโดนีเซียนั้น ฮอลันดาก็เก็บเอาไปหมด ชาวอินโดนีเซียจึงไม่คิด
อะไรกับเขาจับไปมาตอนนั้นแล้วปล่อยไป ยังมีหน้าขำปุชเนียสถาน
ต่าง ๆ ซึ่งสร้างมาด้วยศรัทธา (ตามประวัติว่าสร้างอยู่ ๕๐ ปี)
ตามที่คุณก๊อนหินต่าง ๆ แล้วแสดงว่ายังไม่เรียบร้อยดีเลย ซึ่ง
คนในอีกล้านปีข้างหน้าหากจะสร้างด้วยเงินก็ไม่มีวันจะทำได้สำเร็จ
หินล้วน ๆ แท้ ๆ ไม่มีจิตใจจะไปโกรธแค้นใคร ยังไม่พิน้ำมือ
ของอสุรกายไปทำลายจนได้ แล้วทำเช่นนั้นมันได้อะไรแก่ผู้ทำเล่า
นอกจากชาวโลกรุ่นหลัง ๆ อีกที่รื้อยกี่พันปีมาเห็นเข้าแล้ว ทั้ง ๆ ที่
มิใช่ประเทศของเขาและเขาก็ไม่เห็นหน้าและทราบชื่อผู้กระทำนั้น
ต่างก็พากันสาปแช่งไม่ให้มาผุดมาเกิดเห็นโลกนี้อีกต่อไป โลกนี้
จึงเป็นของที่น่าเบื่อหน่ายนักหนา

เมื่อหวนมาระลึกถึงเมืองไทยประเทศไทยแล้ว ปุชเนียวัตถุ
ในพุทธศาสนายังมีค่ามากกว่าที่อินโดนีเซียเสียอีก ถึงอินโดนีเซีย
จะมีปุชเนียวัตถุเป็นของใหญ่โตนามหัตถกรรมสักเท่าไรก็ตาม
แต่ก็ยังไม่เป็นทัศนียสถานเหมือนโบสถ์วิหารในเมืองไทยเรา
ในโลกนี้ไม่มีที่ไหนอีกแล้วที่จะมีปุชเนียสถานอันน่าเลื่อมใส
ยิ่งไปกว่าเมืองไทยเรา เราเชื่อ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เลยว่า ถ้าหากคนไทย
ศึกษาให้เข้าใจในความหมายของพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว ย่อม

ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง ลัทธิและการเมืองใดเล่าในโลกนี้จะมาทำลาย
พุทธศาสนาให้สูญสิ้นไปจากเมืองไทยได้ย่อมไม่มี ขณะที่เรา
ไปตระเวนอยู่ในอินโดนีเซียนี้ เจ้าคุณสุวีรญาณ และพระครู
ธรรมธรสมบัติ พระสุธัมโมเป็นผู้รับรองทั้งเป็นมักคุเทศก์ด้วย
โดยตลอด เจ้าคุณวิฑูรธรรมาภรณ์ไม่อยู่ ไปกรุงเทพฯ ยังไม่กลับ
เมื่อไปเห็นร่องรอยและความเลื่อมใสอันฝังลึกเข้าถึงจิตใจของชาว
อินโดนีเซียในตัวของเจ้าคุณวิฑูรฯ แล้ว ทำให้เราเกิดความเลื่อมใส
และเห็นความสามารถของท่านมาก ๆ เด็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ เมื่อเอ่ย
ชื่อถึงท่านเจ้าคุณวิฑูรฯ แล้วจะรู้จักกันทั้งนั้น ท่านเป็นพระที่ยอม
เสียสละและอดทนอย่างยอมพลีชีพเพื่อบูชาพระศาสนาจริง ๆ
นับว่าเป็นกำลังใหญ่สำคัญแก่สมเด็จพระญาณสังวร * และ
พระสงฆ์ไทยในการไปเผยแผ่พุทธศาสนาในอินโดนีเซียมาก
หลายศตวรรษมาแล้วนับแต่พระสงฆ์ไทยได้ออกไปเผยแผ่
พุทธศาสนาในต่างประเทศ หลังจากเจ้าคุณพระอุบาลีสมัย
กรุงศรีอยุธยาได้นำคณะสงฆ์ไทย ๑๕ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธศาสนา
ในศรีลังกาแล้ว ก็เห็นจะมีครั้งนี้กระมังที่เอากันจริงจัง แล้วก็ปรากฏ
เห็นผลเป็นที่พอใจมาก แต่เป็นที่น่าเสียดาย รู้สึกว่าหาพระผู้จะเป็น
เช่นอย่างเจ้าคุณวิฑูรฯ นี้มีน้อย ถ้าหากได้มาก ๆ องค์กรน้อย
ก็จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนาและแก่นานาชาติซึ่งเขากำลัง

---

* ปัจจุบัน : สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ต้องการอยู่มากในเวลานี้ “ผู้ให้เมื่อมีของต้องการอยู่ก็ควรให้เขา
ในเมื่อเขาอยากได้มิใช่หรือ” หรือพระสงฆ์ไทยเรามีจำนวน
เป็นแสน ๆ พวกกันเป็นพระจนไม่มีอะไรจะเอาไปแจกจ่ายเขาแล้ว
อย่างนั้นหรือ?

เวลานี้ชาวอินโดนีเซียพากันตื่นตัวจะมักเขม้นฟื้นฟู
พุทธศาสนากันอย่างเอาเป็นเอาตายกันทีเดียว ดังจะเห็นได้จาก
เมื่อมีบุคคลบางกลุ่มก็คิดกันไม่ให้เจ้าคุณวิฑูรย์ กลับไปอินโดนีเซียอีก
ชาวพุทธเขาพร้อมกันต่อต้านเอาหัวชนเสาเลย ทุกกระแหงแม้ตาม
ชนบทบ้านนอก ถึงแม้จะไม่มีพระเป็นผู้นำเขา เขาก็นำกันเอง
โดยมีหัวหน้าซึ่งเขาตั้งกันขึ้นเองเรียกว่า บัณฑิตตะ แะนะนำชักชวน
ให้เข้ามาเป็นพุทธมามกะเป็นกลุ่ม ๆ แล้วตั้งชื่อให้ว่าพุทธสมาคม
แล้วชาวอินโดนีเซียยังเชื่อมั่นฝังอยู่ในใจของทุก ๆ คนว่า พ.ศ.
๒๕๒๐ นี้ พุทธศาสนาในอินโดนีเซียจะฟื้นฟูกลับคืนมาอีกวาระหนึ่ง

มีเรื่องเล่าไว้ว่า อินโดนีเซียรุ่งโรจน์ด้วยพุทธศาสนา
มีเอกราชอธิปไตยของตนเองมานานแสนนาน จะด้วยเหตุผลอันใด
ก็ไม่ทราบได้ เจ้าผู้เป็นใหญ่ในเมืองโมโจเคอร์โต ซึ่งเป็นศูนย์กลาง
ของราชวงศ์มิชะปาหะโต ที่กลับใจไปนับถืออิสลามแล้วก็ประกาศ
ให้ชาวเมืองหันไปนับถือด้วย มีแต่พระราชบุตรองค์เดียวที่ใจแข็ง
ยอมสละชีวิตไม่ยอมนับถือศาสนาอิสลาม หนีเข้าป่าเลย ก่อนจะหนี
เข้าป่ายังได้ประกาศออกมาอย่างเด็ดเดี่ยวว่า อีก ๕๐๐ ปีข้างหน้า

จะกลับคืนมาฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินโดนีเซียให้รุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง
แล้วก็นับมาจากนั้นมาถึง พ.ศ. ๒๕๒๐ ครบถ้วน ๕๐๐ ปีพอดี
ฉะนั้นชาวอินโดนีเซียจึงเชื่อมั่นตามคำพยากรณ์ของพระราชบุตร
องค์นั้นว่า พุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ นี้
แน่นอน

เราอยากขออ้อนวอนเจ้ากู่ผู้มีเมตตา ได้แผ่ความเมตตา
ไปในทิศอินโดนีเซียบ้างเถิด เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธศาสนา
สนองพระมหากรุณาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓๓.๔ ความรู้สึกในการไปต่างประเทศ

หลังจากที่ตระเวนไปตามเมืองต่าง ๆ สิงคโปร์ ๓ ครั้ง
ออสเตรเลียและอินโดนีเซีย แล้วเราก็กลับมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่
๒๔ มกราคม ๒๕๒๐ เป็นเวลารวมทั้งสิ้นสองเดือนเศษ

แม้จะเป็นระยะเวลาสั้น แต่ก็ได้ประโยชน์เกินกว่าที่คาดหมาย
ไว้มาก ที่สิงคโปร์และออสเตรเลียมีผู้สนใจศึกษาระยะอย่างจริงจัง
จำนวนไม่น้อย ส่วนในอินโดนีเซียยังมีผู้สนใจศาสนาพุทธ
มากขึ้นไปอีก เมื่อเราไปอบรมเพิ่มเติมก็ยิ่งมีความกระตือรือร้น
มากขึ้น เราไปเห็นแล้วก็น่าสงสาร แม้จะมีคนสอนน้อย แต่กระนั้น
การปฏิบัติของเขาก็เป็นไปโดยส่วนมาก

การอบรมธรรมะเราได้เขียนไว้แล้วในหนังสือ “บุจฉา
วิสัยนาธรรมะในต่างประเทศ” ส่วนรายละเอียดของการเดินทาง

ก็ได้เล่าเอาไว้แล้วใน “ประวัติชีวิตการไปต่างประเทศ” ท่าน
ผู้สนใจอาจหาอ่านได้ตามใจ

ทุเรียนมีเปลือกหนา หนามคม ก็เพื่อรักษาเนื้อในของมันไว้
ท่านที่ต้องการรับประทานจงค่อยพลิกหาที่ต่อระหว่างพูของมัน
ฉีกออก ท่านก็คงได้รับประทานและรู้จักรสอันโอชะสมหวัง
ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ มีอะไรบ้างที่ดีแล้ว ถูกแล้ว หมดทุกประการ
นอกจากคนฉลาดผู้มีปัญญาจะรู้จักฝึกฝนอบรมตนเองให้ดี
และถูกต้องเท่านั้น

มนุษย์เราทุกเพศทุกวัยและทุกชาติภาษา แม้ตลอดถึงสัตว์
ทุกจำพวกคงไม่มีใครสักคนเดียวที่จะปฏิเสธว่า เขาเหล่านั้น
ไม่ต้องการความสุขเพื่อตนเอง แล้วต่างก็เกลียดความทุกข์ด้วยกัน
ทั้งนั้น ฉะนั้นด้วยเหตุผลทั้งสองประการนี้แล มนุษย์ชาวโลก
ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย จึงได้พากันดิ้นรนกระเสือกกระสน
เพื่อหาหนทางให้พ้นจากทุกข์ที่ตนเกลียด แล้วให้ได้มาซึ่งความสุข
ที่ตนต้องการนั้น

การดิ้นรนที่ว่านี้แหละบางทีมันก็ออกมาในรูปการพัฒนา
ด้านต่าง ๆ พร้อมกันไปในตัว แต่การพัฒนาที่ว่านี้ถึงแม้จะเป็น
การพัฒนาด้วยเหตุผลก็จริงแล ถ้าพิจารณาให้ดี ๆ จะเห็นว่า
มันเจริญไปด้านหนึ่งของมัน แต่อีกด้านหนึ่งมันกลับให้เสื่อมลง ๆ
ความทุกข์เป็นคุณมหาศาลแก่การพัฒนา (คือทำให้เกิดความฉลาด
เพื่อเอาตนรอด) แต่พร้อมกันนั้นมันก็ได้นำเอาความทุกข์เดือดร้อน

มาปล่อยไว้ให้แก่โลกนี้เป็นอนุเคราะห์ เราเมื่อก่อนไม่เคยไปเมืองนอกเมืองนากับเขา นอกจากเข้ามาแจวเรือข้ามแม่น้ำโขงไปฉันทันครเวียงจันทน์ของลาวแล้วก็กลับมาจำวัดที่วัดเท่านั้น ครั้งนี้แก่จวนจะเข้าโลงอยู่แล้วบังเอิญได้ไปเที่ยวเมืองนอกกับเขา เมื่อไปแล้วก็ไม่เห็นความสนุกตื่นเต้นอะไรนอกจากจะได้ไปเห็นข้อเท็จจริงความเป็นอยู่เป็นไปของมนุษย์เราตลอดถึงสัตว์ทั่ว ๆ ไป ในแต่ละประเทศ ก็มีสภาพเช่นเดียวกันกับประเทศของเรา และประเทศลาวที่ได้ไปเห็นมาแล้ว จะผิดเพี้ยนบ้างเล็กน้อยก็ที่รสนิยมของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ข้อใหญ่ก็ลงจุดเดียวกัน คือเกลียดทุกข์ดิ้นรนเพื่อให้คนได้พ้นไปจากทุกข์

ฉะนั้นในเมื่อคนเราไม่ต้องการทุกข์ สัตว์จำพวกอื่นก็เช่นเดียวกัน แต่เมื่อเกิดมาอยู่ในวงล้อมของสิ่งสองประการนี้แล้ว จึงควรคำนึงถึงวิถีชีวิตของตน ๆ สามประการดังจะกล่าวต่อไปนี้ ซึ่งทุก ๆ คนจะต้องดำเนินให้ถูกต้องเป็นธรรมชาติ ถ้าหากเราไม่เข้าใจในวิถีชีวิตและดำเนินไม่ถูกต้องเป็นธรรมชาติแล้ว ผลที่ได้รับนอกจากจะไม่นำความสุขมาให้แก่ตนเองและคนอื่นแล้ว ยังจะต้องเพิ่มทวีความทุกข์เดือดร้อนให้แก่ตน และคนอื่นอีกด้วย

ทุกคนทั้งผู้มีอำนาจมีความฉลาดรู้ดีและคนมีคณพันพอกันพูดเสียงเดียวกันหมด ในเมื่อพูดถึงความดีของศีลธรรมอันดีงามว่า “สังคมมันพาไป” เมื่อรู้ว่าสังคมมันเลวแล้วและเรากันหนึ่งมิใช่หรือที่มีส่วนในสังคมนั้น แล้วทำไมแต่ละคน

จึงไม่ช่วยกันคิดแก้ไขหรือต้านทานสังคมนั้นไว้บ้าง แล้วพากัน
เอาสังคมที่ดี ๆ มีประโยชน์มาใช้เสียสังคมนั้นจะได้ดีขึ้น

ครอบครัวที่ดี สังคมที่ดี และอาชีพที่ดี ทั้งสามอย่างนี้
จะดำเนินไปได้ด้วยความราบรื่นและเรียบร้อยเป็นสุขแล้ว ต้อง
ดำเนินให้ถูกต้องตามหลักมราชาธรรม (คิหิปฏิบัติ) ที่พระพุทธเจ้า
ทรงบัญญัติไว้ ถ้าหากไม่แล้วจะไร้ค่านำมาแต่ความเดือดร้อน
เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว ศีลธรรมเครื่องนำโลกให้เกิดความสุข
ประเทศชาติบ้านเมืองใดก็ตามจะเจริญก้าวหน้าในด้านวัตถุก็ดี
หรือในด้านบริหาร จะเป็นระบอบและลัทธิใดก็ตาม หากขาด
หลักศีลธรรมดังว่านี้แล้ว จะหาความสุขทางใจให้สมบูรณ์ได้ยาก
ธรรมคือการไม่ประพฤตชั่วของแต่ละคนก็ดี และแต่ละคน
ต่างก็กลัวต่อความไม่ดีด้วยกันแล้ว นั่นแหละคือความเจริญที่แท้จริง
ของครอบครัวและของสังคม ตลอดถึงอาชีพและประเทศชาติ
เป็นที่สุด

การเดินทางครั้งนี้ พล.อ.ท. ชู สุทธิโชติ กรรมการผู้จัดการ
บริษัท การบินไทย จำกัด ได้ช่วยเป็นธุระ จัดทำเรื่องการเดินทาง
ให้เรียบร้อยทุกอย่าง นับตั้งแต่การทำหนังสือเดินทาง วีซ่า
ตั๋วเรือบินเป็นต้นไป แล้วยังติดตามไปส่งจนถึงสิงคโปร์ (และ
อินโดนีเซียในตอนหลัง) เมื่อตนเองไม่สามารถจะไปด้วยได้ตลอด
ก็ยังอุตสาหะติดต่อส่งข่าวไปยังสาขาค่าง ๆ ที่สิงคโปร์ ชิดนี้อย
จาการ์ตา และบาห์ลี ตลอดจนเจ้าหน้าที่ประจำเรือบินให้การต้อนรับ

และให้ความสะดวกเป็นอย่างดี โดยเฉพาะที่จากรัตนา ซึ่งมี
คุณสุทธิพร วรรณสุด เป็นผู้จัดการ เธอและภรรยา (คุณตึก)
ยังได้เป็นธุระช่วยเหลือเรื่องที่พักและการเดินทางภาคพื้นดิน
ไปเมืองต่าง ๆ อีกด้วย จึงขอจารึกน้ำใจและบุญคุณของ พล.อ.ท. ชู
และ คุณสุภาพ สุทธิโชติ พร้อมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของบริษัท
การบินไทยทุกท่านเป็นอย่างมากที่ได้เอื้อเฟื้อคณะของเรา ไว้ ณ
โอกาสนี้ด้วย

เมื่อกลับมาแล้วประมาณ ๒ เดือน ชาวสิงคโปร์ได้นิมนต์
กลับไปอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ดูที่เขายากสร้างวัดเพื่ออบรมกัมมัฏฐาน
ได้ไปดูที่ประมาณ ๑๐ แห่ง แต่ไม่มีที่แห่งใดเหมาะที่จะสร้างวัดได้
การที่ไม่ได้ก็ดีเหมือนกัน ถ้ามีการสร้างวัดขึ้นมาจะต้องเป็น
กังวลอีก เพราะสร้างแล้วก็ต้องเป็นภาระมีธุระคอยดูแล

๓๔. พรรษา ๕๕ - ๕๖ ลังขารนี้เป็นวัฏจักร

(พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๑)

ลังขารร่างกายเป็นวัฏจักรมีการหมุนไปไม่มีที่สิ้นสุด
เมื่อดูใจของผู้ที่ไม่ได้ฝึกฝนอบรมก็ต้องเป็นวัฏจักรด้วย ผู้ที่ฝึกฝน
แล้วจึงจะเห็นเป็นของเบือหน่าย อย่างตัวของเราเมื่อออกจาก
หมู่ที่ภูเก็ต พ.ศ. ๒๕๐๗ อยู่เฉย ๆ เสียงก็แหบแห้งจนจะพูดไม่ออก
มาคราวนี้ก็อีกเหมือนกัน หลังจากพวกพระนวกะ (นักศึกษาแพทย์
ศิริราช) ที่มาอบรมศึกษาธรรมะเพิ่งกลับไป เราอาพาธเล็ก ๆ น้อย ๆ

แต่เสียงก็แหบแห้งไปเฉย ๆ จนกระทั่งบัดนี้เสียงก็ยังไม่กลับเหมือนเดิม คุณหมอโรจน์ สุวรรณสุทธิ ได้นิมนต์ให้ไปตรวจสุขภาพทั่วไปที่ ร.พ. ศิริราช เมื่อตรวจแล้วก็ไม่ปรากฏว่ามีโรคอันใด นอกจากโรคชราเท่านั้น วัฏจักรย่อมเป็นไปอย่างนี้ทุกรูปทุกนามก็จะเป็นอย่างนี้ทั้งหมด จะต่างกันก็แต่อาการเท่านั้น

๓๕. พรธษา ๕๗ - ปัจจุบัน ๒๗ ปี

ที่หินหมากเป้ง (พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๓๔)

จำเดิมแต่เรามาอยู่วัดหินหมากเป้งได้ ๒๗ ปี เข้านี้แล้วนับว่านานโข ถ้าเป็นฆราวาสก็พอสร้างฐานะได้ พอมีอันอยู่อันกินได้พอสมควร เป็นพระแกก็อยู่เฝ้าวัดเป็นธรรมดา ๆ อย่างพระแกทั่วไป ไปไหนก็ไม่ได้อย่างเมื่อก่อน ถึงไปก็ไม่มีป่าเที่ยวรุกขมูลอย่างพระธุดงค์เหมือนแต่ก่อน เขาโค่นป่าทั้งหมดแล้ว และลูกหลานก็มากเข้าทุกวัน ๆ ไปไหนก็มีลูกเกิดจากโษษฐ์มิได้เกิดจากอุทรแห่ตามกันเป็นพรวน ดังเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ พล.อ.อ. หะริน หงสกุลนิมนต์ไปวิเวกที่ออบหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ก็มีผู้ตามเป็นพรวนไปเลย แทนที่จะอดอาหาร ทรมาณกาย ทำความเพียรภาวนา มันตรงกันข้าม อาหารการกินก็รุ่มรวยมาก มีเบาะมีเตียงชั้นดีให้นอน เรื่องปัจจัยธาตุสี่นี้ ถ้ามันฟุ่มเฟือยมากก็เป็นอุปสรรคแก่การภาวนาของผู้ที่ยังไม่เป็นอย่างสำคัญ วัดใดสำนักใดที่ปัจจัยล้นมากมักทะเลาะกัน และการศึกษาธรรมะ

ก็ไม่เจริญเท่าที่ควร ถึงทางโลก ๆ ที่เป็นพื้นฐานนี้ก็เช่นเดียวกัน
ลาภสักการะเกิดมีขึ้น ณ ที่ใด ที่นั้นย่อมเป็นภัยอันตรายแก่คน
หมู่มา เป็นเจ้านายจ้อราษฎ์บังหลวง โกงกินกันแหลกราน
ไปหมด ทะเลาะกันเพราะผลประโยชน์ไม่เท่ากัน พ่อค้าประชาชน
ผู้มีอิทธิพลขัดผลประโยชน์กันฆ่ากันตายนับไม่ถ้วน พระพุทธองค์
จึงตรัสไว้ว่า “สกุกาโร กาปริสฺสํ หนฺติ” สักการะย่อมฆ่าบุรุษผู้มี
ปัญญาทราม ดังนี้

อยู่ที่แก่นานเกินไปชอบฝังรากลึกลงไปทุกที ญาติโยม
ไปเห็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งามในบริเวณวัด ก็มีศรัทธาก่อสร้างขึ้น
จนเป็นถาวรวัตถุสวย ๆ งาม ๆ เมื่อก่อสร้างสวยงามขึ้นมาแล้ว
ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องรักษา เมื่อไม่รักษาก็เป็นโทษตามวินัย
ของพระ ผู้รักษาก็ใครละก็พระแก่นั่นแหละ อบรม สั่งสอน
การนั่ง นอน อยู่กิน บิณฑบาต และกิจวัตรทั้งปวง ตลอดถึง
การศึกษาของพระภิกษุและสามเณรทั้งหมดที่อยู่ในวัดมาเป็น
ภาระของพระแก่คนเดียว เขาให้ชื่อว่า สมภาร สมจริงดังเขาว่า
เรื่องนี้หลีกเลี่ยงก็ไม่ได้ จำเป็นต้องสู้ไปจนกว่าจะสิ้นชีพ

บุญคุณของพุทธศาสนา

เมื่อมาคิดถึงครูบาอาจารย์ และพระผู้ใหญ่แต่ปางก่อน
มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ท่านนำพระศาสนาก็ด้วยอาการอย่างนี้
แล้วก็มีใจกล้าหาญขึ้นมาว่า เราคนหนึ่งก็ได้ นำพระศาสนามาได้
โดยลำดับ ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นคน แล้วยังบวชในพระพุทธศาสนา

ยังได้ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เมื่อเขาทำอัญชลีกรรมกราบไหว้ หรือทำทานวัตถุต่าง ๆ ก็นึกถึงตนเสมอว่า เขากราบไหว้อะไร เขากับเราก็คงเช่นเดียวกัน คือ เป็นก้อน ดิน น้ำ ไฟ ลมเหมือนกัน แท้จริงอย่างน้อยเขาก็เห็นแก่ผ้ากาสาหวัดสตรีอันเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์แล้วจึงกราบไหว้ พระศาสนาอยู่ได้ด้วยความเชื่อถ้อยอย่างนี้ ถึงแม้จะไม่เห็นจริงจงดด้วยใจของตน แต่เชื่อด้วยความเห็นที่ลึบ ๆ กันมา

เราคิดถึงบุญคุณของพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แต่บวชมา ก็นานแล้ว ศาสนาได้ปรนปรีดตัวของเราให้เป็นคนดีตลอดเวลา ศาสนามีได้แนะนำสอนให้เราทำความชั่วแม้แต่น้อย แต่ถึงขนาดนั้น พวกเราก็มักฝ่าฝืนคิดจะทำชั่วอยู่รำไป ที่อยู่ ที่นอน เสื้อ หมอน มุ้งม่านและอาหารการกินทุกอย่างที่เราบริโภคใช้สอยอยู่ทุกวันนี้ ล้วนแต่เป็นของพุทธศาสนาทั้งนั้น ยาแก้โรครภัยไข้เจ็บก็เป็นของผู้มีศรัทธาในพระศาสนาละมาทำงานทั้งนั้น เราบวชมา เป็นพระครั้งแรกก็ต้องอาศัยผ้ากาสาหวัดสตรีอันเป็นเครื่องหมายของท่านผู้วิเศษที่อุปัชฌาย์อาจารย์ให้แก่เราแล้วทั้งนั้น (อุปัชฌาย์ อาจารย์ก็เป็นเพียงตัวแทนพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะท่านทั้งหลาย เหล่านั้นก็ล้วนแล้วแต่ยึดเอาพระรัตนตรัยมาเป็นหลักด้วยกัน ทั้งนั้น) เมื่อได้เครื่องทรงอันวิเศษนี้แล้ว เขาก็กราบไหว้ทำบุญ สุนทานจนเหลือหลาย เราไม่ตายอยู่มาได้จนตราบเท่าทุกวันนี้ ก็เพราะศาสนา พุทธศาสนามีคุณอนเนกอนันต์มหันต์เหลือ ที่จะพรรณนานับแก่ตัวของเราพร้อมทั้งโลกทั้งหมดด้วยกัน

เมื่อเราได้มาอยู่ที่นี้หรือที่ไหน ๆ ก็ตาม เมื่อกำลังทางกายมีอยู่ เราก็ได้ก่อสร้างถาวรวัตถุทางพุทธศาสนาไว้เป็นหลักฐานตามสมควร แก่อัศภพของตน เมื่อเราแก่แล้วเราไม่มีกำลังกายพอจะก่อสร้างได้ ญาติโยมเขามีศรัทธาบริจาคทรัพย์เราก็เอาทรัพย์นั้นมาก่อสร้าง ถาวรวัตถุในพุทธศาสนาแทนตัวต่อไป ถ้าหากมีเหลือพอเฉลี่ย ให้แก่วัดอื่น ๆ ได้เราก็เฉลี่ยไป แต่ไม่ยอมเป็นทาสของอิฐ ปูน หรือไม้ แต่ไหนแต่ไรมา เพราะเราเห็นว่าของเหล่านั้นเป็นภายนอก ของเหล่านั้นจะสร้างให้สวยงามสดงามสักปานใด จะหมดเงิน ก็ร้อยล้านก็ตาม หากตัวของเราไม่ดีประพฤติเหลวไหลแล้ว ของเหล่านั้นไม่มีความหมายเลย แก่นพุทธศาสนาแท้มีใช้อยู่ที่วัตถุ แต่หากอยู่ที่ตัวผู้ประพฤติต่างหาก อันนี้เป็นหลักใจของเรา การบวชที่ได้นามว่า เนกขัมมะ เพื่อละกามทั้งหลาย ตั้งใจปฏิบัติ ตามสังฆธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้น จึงไม่ควรที่จะนำเอาตัวของตนไปฝังไว้ในกองอิฐกองปูนโดยแท้

๓๕.๑ อุโบสถวัดหินหมากเป้ง

ในราว พ.ศ. ๒๕๐๕ นายกอง ผิวศิริ อยู่บ้านโคกขวก ตำบลพระพุทธบาทนี้ มีจิตศรัทธาสั่งสร้างพระประดิษฐานบน ก้อนหินใหญ่ หันหน้าไปทางแม่น้ำโขง ทำด้วยหิน ปูน และทราย ไม่ได้ผูกเหล็ก โดยใช้หินก้อนใหญ่ที่หาเอาในบริเวณวัดนี้ผสมกับ ปูนและทรายก่อขึ้นเป็นองค์พระ แก่หาทุนทรัพย์และดำเนินการ หาช่างมาก่อสร้างด้วยลำพังตนเอง เราไม่เกี่ยวข้องด้วยแต่อย่างไร

ทราบว่าสิ้นเงินไปราว ๑,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งพันบาท) ได้พระพุทธรูปองค์ใหญ่ปางสะดุ้งมาร ขนาดหน้าตักกว้างราว ๔ เมตรเศษ สูงตั้งแต่ฐานจรดยอดพระเศรราว ๕ เมตรเศษ แต่รูปร่างลักษณะก็มีได้งดงามอย่างนี้ เพราะช่างที่ว่าจ้างมานั้นเป็นช่างพื้นบ้านธรรมดา ๆ ไม่มีความสามารถและชำนาญในการปั้นพระมากนัก ต่อมาเราได้หาช่างที่มีความสามารถมาตกแต่งแก้ไข โดยเฉพาะพระพักตร์ตกแต่งแก้ไขอีกสองสามครั้ง จึงสำเร็จเรียบร้อยสวยงามดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เสร็จแล้วเราได้สร้างศาลาครอบองค์พระไว้ โดยทุนของวัด และพระเณรช่วยกันทำเอง

ต่อมาทางวัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เราจึงพิจารณาเห็นว่า วัดหินหมากเป้งแห่งนี้ นับว่าเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยสมบูรณ์ สมควรที่จะมีอุโบสถไว้เพื่อประกอบสังฆกรรมตามธรรมเนียม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาสืบไป และเห็นว่าบริเวณที่ประดิษฐานพระองค์ใหญ่นั้น หากจะสร้างอุโบสถครอบไว้แล้วคงจะเหมาะสมดีนัก เมื่อเสร็จแล้วจะได้ทั้งพระอุโบสถและพระประธานพร้อมกันทีเดียว

จึงได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ฐมฺมธโร) วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พลอากาศโท ชู สุทธิโชติ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

อุโบสถหลังนี้ทำเป็นหลังคาสองชั้น กว้าง ๗ เมตร ยาว ๒๑ เมตร สูงจากพื้นถึงเพดาน ๘ เมตร มุงกระเบื้องดินเผาจากกล้วย โดย คุณไชศรี ดันศิริ กรมอนามัย เป็นผู้ออกแบบ อาจารย์เลื่อน พุกะพงษ์ แห่งกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบลวดลายต่าง ๆ ตลอดจน แนะนำการก่อสร้าง นายไพบูลย์ จันทด เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง เฉพาะค่าแรงงานราคา ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามแสนบาทถ้วน) น.ท. พูนศักดิ์ รัตติธรรม เป็นผู้หาเครื่องอุปกรณ์ที่มีอยู่ทางกรุงเทพฯ นายแสงเพชร จันทด เป็นเหรัญญิกและหาอุปกรณ์ตลอดจนควบคุม การก่อสร้างโดยใกล้ชิด ทุนทรัพย์ที่ใช้ในการก่อสร้างรวมทั้งสิ้น ประมาณ ๗๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (เจ็ดแสนบาท) ได้จากท่านผู้มีจิต ศรัทธาทั้งสิ้น ได้จัดให้มีการฉลองอุโบสถ ยกช่อฟ้า ผูกพัทธสีมา ดัดลูกนิมิต เมื่อวันที่ ๕ - ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยมี เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (พิมพ์) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และ พลอากาศโท ชู สุทธิโชติ เป็นประธานฝ่ายฆราวาสอีกเช่นกัน

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ทำการซ่อมแซมเปลี่ยนกระเบื้อง มุงหลังคาเป็นกระเบื้องซีแพคโมเนีย ทำช่อฟ้าใบระกา กันทวย หางหงษ์ ทำลวดลายปูนปั้นซุ้มประตู หน้าต่าง บัวหัวเสา กำแพงแก้ว รอบอุโบสถ ทาสีทั้งภายในและภายนอก สิ้นทุนทรัพย์อีก ๔๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

๓๕.๒ มณฑปแห่งวัดหินหมากเป้ง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ เราได้พิจารณาเห็นว่า สถานที่ตรงริมแม่น้ำโขงนี้เป็นทำเลเหมาะสมคิดอยากจะสร้างมณฑปขึ้นสักหลังหนึ่งให้มีลักษณะเป็นศิลปะแห่งลุ่มแม่น้ำโขง

เพื่อเป็นสถานที่ประดิษฐานสิ่งสักการบูชา มีพระพุทธรูปพระบรมสารีริกธาตุเป็นอาทิ นอกจากนั้นเราได้แอบนึกปรารภไว้ในใจว่าเพื่อความไม่ประมาท หากเรามีอันเป็นไปก็จะได้ไม่ต้องเป็นภาระให้คนอยู่หลังจัดหาที่เก็บกระดูกของเราให้ยุ่งยากไปด้วย

เราได้ปรารภความประสงค์การจัดสร้างมณฑปนี้แก่บุคคลเป็นจำนวนมาก แต่ในที่สุดเรื่องนั้นจำต้องเงียบหายไป เพราะไม่มีทุนทรัพย์

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๒๐ คุณประพัฒน์ เกษสอาด ได้มาเยี่ยมที่วัด เราได้ปรารภเรื่องนี้อีก คุณประพัฒน์เกิดความสนใจเห็นดีด้วยได้รับอาสาว่าจะเขียนแบบแปลนตัวมณฑปมาให้ดู เมื่อคุณประพัฒน์เขียนแบบโครงสร้างมณฑปเสร็จแล้วก็นำไปปรึกษา คุณประเวศ ลิมปรงสี ผู้อำนวยการกองหัตถศิลป์แห่งกรมศิลปากร ให้ช่วยพิจารณาตักแตงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดต่าง ๆ ของตัวมณฑป คุณประเวศ เป็นผู้ที่สันทัดกับศิลปกรรมแห่งลุ่มแม่น้ำโขงผู้หนึ่งในปัจจุบันนี้ ได้ให้ความสนใจช่วยเหลือด้วยความยินดียิ่ง และในโอกาสต่อมาก็เป็นผู้รับออกแบบตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมงาน

ก่อสร้างมณฑป ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จสมบูรณ์ รวมทั้งการตกแต่งภายในด้วย

เมื่อแบบแปลนมณฑปเสร็จเรียบร้อยแล้ว คุณประพัฒน์ได้นำมาให้ดู นับว่าเป็นแบบมณฑปที่งดงามสง่าน่าดูหลังหนึ่งทีเดียว แต่ยังมีได้คำนวณเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างซึ่งเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก จึงได้นำแบบแปลนกลับไปดำเนินงานต่อ แล้วก็หายเงียบไปอีกครึ่งหนึ่ง เป็นระยะเวลาานานพอสมควร จนคิดว่าคงจะไม่สำเร็จเสียแล้ว เราจึงได้ตัดสินเลิกล้มความคิดที่จะทำเสีย

ต่อมาเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๒ คุณประพัฒน์ ได้มาพบเรา ในระยะที่เงียบหายไปนั้น เธอได้นำแบบไปให้วิศวกรช่วยคำนวณโครงสร้างคอนกรีตของตัวอาคารอยู่ และในเวลาเดียวกันก็ได้พยายามหาผู้มาช่วยคำนวณพื้นฐานรากด้วย เมื่องานยังไม่เสร็จ จึงยังไม่ได้มาแจ้งเรื่องราวให้ทราบ เธอขอดำเนินการต่อไป

เมื่อ นายแพทย์ วันชัย พงศ์พิพัฒน์ แห่งโรงพยาบาลพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ผู้เคยมาบวชและจำพรรษาที่วัดหินหมากเป้งนี้ เมื่อทราบเรื่องเข้าก็ถวายเงินให้ไว้สองแสนบาท เพื่อเริ่มต้นงานก่อสร้าง และภายหลังยังได้ถวายเพิ่มอีกหนึ่งแสนบาท

ตัวมณฑปเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดใหญ่ ๓ ชั้น ความกว้าง x ยาววัดได้ ๑๓ x ๑๓ เมตร ส่วนสูงประมาณ ๓๖ เมตร ได้อาศัยผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายร่วมกันพิจารณาและดำเนินการ

กล่าวคือ งานด้านสถาปนิกและศิลปกรรม คุณประพัฒน์ และ
คุณประเวศเป็นผู้ควบคุมดูแลงานด้านโครงสร้างอาคารซึ่งเป็น
คอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมดนั้น ร.อ. ชัยชาญ ภิญาวัฒน์ ร.น.
เป็นผู้คำนวณให้ ส่วนความมั่นคงของฐานรากของมณฑปหลังนี้
ซึ่งมีความยากลำบากเป็นพิเศษ เพราะพื้นฐานรากทั้งหมดของตัวอาคาร
ต้องสร้างลงบนดินตลิ่งที่ลาดชันของฝั่งแม่น้ำโขง จะต้องอาศัย
ผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ การนี้ ศาสตราจารย์ ดร. ชัย มุกตพันธุ์
ได้รับการมาตรวจสอบพื้นที่และชั้นหินต่าง ๆ แล้วออกแบบ
กำหนดฐานรากอาคารให้ทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่ท่านมีงานรัดตัวอยู่มากมาย
ก็ยังหาโอกาสปลีกคนและเวลามาเป็นธุระให้ด้วยความยินดี
นำอนุโมทนาในกุศลจิตของท่าน

ผู้ทำการก่อสร้างคือ คุณประมุข บรรเจิดสกุล แห่งบริษัท
ป.ว.ช. ผลิตการสร้าง ได้ช่วยเหลือถือเสมือนเป็นการก่อสร้าง
ของตัวเอง มีสิ่งใดไม่ดีไม่เหมาะก็พยายามแก้ไขดัดแปลงให้ดีขึ้น
อยู่เสมอ แม้ว่าจะอยู่นอกรายการข้อผูกพันสัญญาก็ตาม

การก่อสร้างได้เริ่มขึ้นโดยทำสัญญาการก่อสร้างฉบับแรก
เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๒๒ และฉบับที่สอง เมื่อวันที่ ๑๕
สิงหาคม ปีเดียวกัน ในราคาก่อสร้างทั้งสิ้นสองล้านเจ็ดแสน-
หนึ่งหมื่นหกพันเก้าร้อยสิบสามบาท นี้เป็นราคาเริ่มแรก ภายหลัง
ต่อมาได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมรายการต่าง ๆ เพื่อความเรียบร้อย
สวยงาม และเหมาะสมขึ้นไปอีก เมื่อรวมเบ็ดเสร็จแล้วเป็น

ค่าก่อสร้างทั้งสิ้นประมาณห้าล้านบาท

เมื่อการก่อสร้างเริ่มขึ้น ก็มีผู้มีจิตศรัทธาถวายปัจจัยร่วมการก่อสร้างมาโดยลำดับ คุณเกษมา (ตุ๋) ศุภสมุทธ ถวายหนึ่งแสนบาท คณะกรไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และบริษัทการบินไทย ได้ร่วมกันทอดกฐินสามัคคี ปี ๒๕๒๒ เพื่อหาปัจจัยสร้างมณฑป ได้เงินหกแสนสี่หมื่นบาท กรมการศาสนาอนุมัติเงินอุดหนุนสองแสนห้าหมื่นบาท และเมื่อการก่อสร้างดำเนินมาจนปรากฏเป็นรูปร่างบ้างแล้ว ก็มีผู้ศรัทธามาจากทั่วทุกสารทิศ เป็นรายบุคคลบ้าง เป็นคณะบ้าง มาได้เห็นการก่อสร้างก็เกิดจิตศรัทธาร่วมบริจาคสมทบทุนการก่อสร้างเป็นอันมากจนเหลือที่จะกล่าวนามท่านเหล่านั้นได้ในที่นี้ได้หมดสิ้น ผู้ที่ร่วมบริจาคมากที่สุดและเป็นกำลังสำคัญเห็นจะเป็น คุณธเนศร เอียสกุล ได้บริจาควัสดุอุปกรณ์และเงินสด ซึ่งเมื่อคิดรวมทั้งหมดแล้วก็เป็นมูลค่ามากกว่าหกแสนบาท นับว่าเป็นกำลังอันสำคัญผู้หนึ่งที่เดียว

มณฑปหลังนี้ นับว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่ค่อนข้างพิเศษ กล่าวคือได้รับการเอาใจใส่และเลือกสรรอย่างพิเศษทุกขั้นตอน เริ่มแต่การเลือกตำแหน่งสถานที่ก่อสร้าง ซึ่งจะเห็นว่าเป็นจุดที่เด่นและเหมาะสม เมื่อมองจากภายในอาคารสามารถเห็นทิวทัศน์โดยรอบ ไม่มีจุดอับ การออกแบบรูปทรงของอาคารเป็นมณฑปซึ่งมีความงดงาม มีลักษณะพิเศษ เป็นศิลปะแห่งลุ่มแม่น้ำโขง

โดยเฉพาะ โครงสร้างตลอดจนฐานรากสร้างอย่างแข็งแรงเป็นพิเศษ
ทั้งนี้ด้วยความมุ่งหมายจะให้เป็นที่ถาวรวัตถุ เป็นปูชนียสถาน
อันมั่นคงไว้ชั่วกาลนาน

พระพุทธรูปประธาน ราคา ๕๕,๐๐๐ บาท บริษัท ป.ว.ช.
ลิจิตการสร้าง และ คุณจวบจิต รอดบุญ คุณโรส บริบาลบุรีภัณฑ์
และคณะ ออกคนละครึ่ง เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับการออกแบบ
และสร้างขึ้นอย่างงดงามสมส่วนในลักษณะศิลปะร่วมสมัย
โดยปฏิมากรผู้ชำนาญแห่งกรมศิลปากร มีความสง่างามและมีความ
นุ่มนวลเป็นพิเศษ ผิดไปจากพระพุทธรูปตามวัดหรือปูชนียสถานอื่น ๆ

ซุกซีที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป พร้อมทั้งเครื่องประดับ
ประดาดกแต่งทั้งหมด น.พ. แสง วัจนะสวัสดิ์ และญาติมิตร
เป็นผู้ถวายค่าก่อสร้าง เป็นเงินสี่แสนสองหมื่นห้าพันบาท

ความพิเศษสุดท้าย ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นความพิเศษยอดสุด
ก็คือว่า มณฑปหลังนี้สำเร็จเป็นรูปร่างขึ้นมาได้ก็ด้วยแรงศรัทธาล้วน ๆ
ทุนทรัพย์ที่ใช้ในการก่อสร้างทั้งหมด มาจากการบริจาคด้วยศรัทธา
อันบริสุทธิ์ของสาธุชนทั้งหลาย โดยที่ทางวัดไม่ได้มีการเรียไร
หรือออกฎีกาออกบุญแต่อย่างใดเลย นับว่าเป็นความพิเศษอย่างยิ่ง
ยากที่จะมีได้ในยุคปัจจุบันนี้

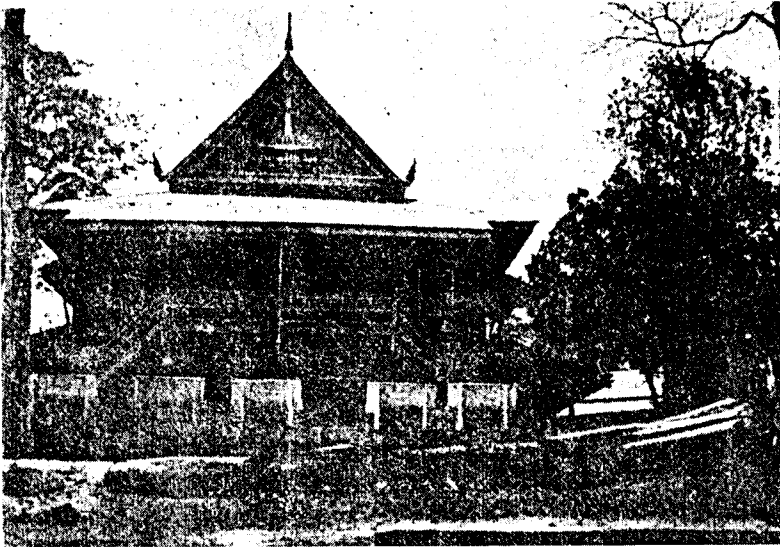
นับตั้งแต่ริเริ่มมาจนกระทั่งสำเร็จเสร็จสิ้นสมบูรณ์ลงได้
ในที่สุด ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจจากคนหลายฝ่าย ซึ่งต่างก็มา

ร่วมมือร่วมใจกันด้วยความยินดี เต็มอกเต็มใจ ทั้งนี้เพราะทุกคน
ที่เราได้กล่าวนามถึงก็ดี ไม่ได้กล่าวนามก็ดี ต่างก็มีศรัทธาตรงกัน
จึงได้มาร่วมกันทั้งกำลังทรัพย์ ทั้งกำลังกาย กำลังปัญญาความคิด
อันเป็นเหตุผลักดันให้เกิดมณฑปที่ทรงความสง่าเป็นเอก ยากที่จะมี
อาคารหรือปูชนียสถานอื่นในสมัยนี้ทัดเทียมได้ สมควรที่สาธุชน
ทั้งหลายจะได้มีความภาคภูมิใจ เราปลื้มปีติในกุศลเจตนา และ
ขออนุโมทนาในส่วนกุศลอันเกิดจากศรัทธาของท่านทุกผู้ทุกคน

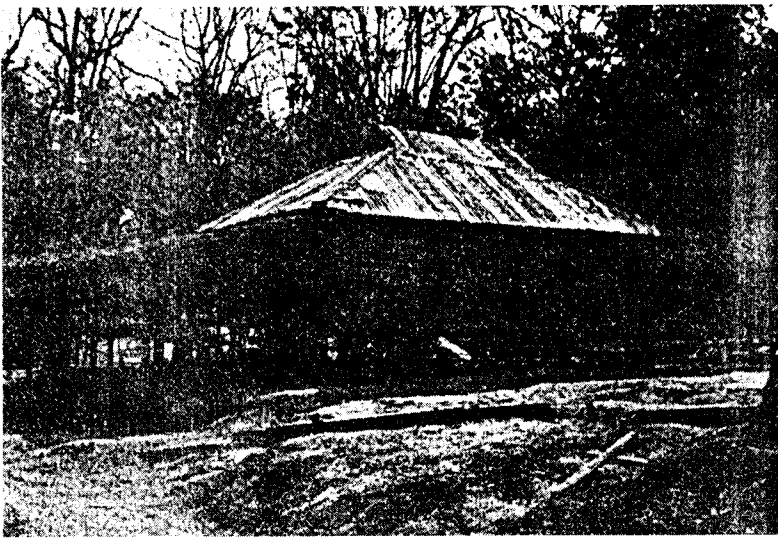
๓๕.๓ ศาลาเทสธังลี

ปฐมศาลาของวัดหินหมากเป้งเป็นศาลาโรงฉันย่อม ๆ
ยกพื้นสูง เสาไม้ พื้นปูไม้กระดาน ฝาใช้ไม้ไผ่ขัดแตะ หลังคา
มุงด้วยสังกะสี มีสภาพไม่คงทนถาวร เมื่อเราได้มาพักอยู่ที่นี่
ได้ในราวสองปี ญาติโยมทางกรุงเทพฯ ก็เดินทางมาที่แห่งนี้มากขึ้น
เมื่อได้มาพบเห็นสถานที่แล้วชอบใจเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงร่วมมือกัน
หาเงินมาก่อสร้างศาลาการเปรียญขึ้นใหม่แทนศาลาหลังเดิม
ซึ่งชำรุดทรุดโทรมมากแล้ว

ศาลาการเปรียญที่ก่อสร้างขึ้นนั้น มีลักษณะเป็นเรือนไม้
ทรงไทย สองชั้น ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๗ เมตร โดยใช้
แรงงานของพระภิกษุสามเณรช่วยกันก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่
สร้างเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๐ ค่าก่อสร้าง
เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๘๔,๗๖๓.๐๐ บาท (แปดหมื่นสี่พันเจ็ดร้อย

ปทุมศาลา

ศาลา เทศก์ประดิษฐ์

หกลีบสามบาทถ้วน) และได้ให้นามศาลาหลังนั้นว่า “ศาลาเทศก์-ประดิษฐ์”

กาลเวลาล่วงเลยมาโดยลำดับ ญาติโยมจากทางกรุงเทพฯ และจังหวัดต่าง ๆ ได้พากันมาที่วัดหินหมากเป้งนี้มากขึ้น ก่อปรด้วยการคมนาคมสะดวกขึ้น เพราะทางราชการได้ตัดถนน ผ่านหน้าวัด พระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ที่มาอยู่พัก จำพรรษา รักษาศีลปฏิบัติภาวนา ทั้งที่มาอยู่ประจำและมาพัก เป็นครั้งคราวก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อถึงเทศกาลวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ศาลาการเปรียญที่มีอยู่จึงไม่สามารถจะต้อนรับ ญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาได้เพียงพอ ประกอบกับศาลาเทศก์ประดิษฐ์ ก็ชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากปลวกกัดกินจนเสียหายเป็นบางส่วน อาจไม่ปลอดภัยและอาจเกิดอันตรายขึ้นได้ในภายหน้า คณะกรรมการ วัดหินหมากเป้งจึงได้มาปรึกษาหารือกันกับเรา และมีความเห็นพ้อง ตรงกันว่าควรจะสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่ให้กว้างขวาง และคงทนถาวรขึ้นกว่าเดิม เพื่อเป็นที่ประกอบศาสนกิจสืบต่อไป

ศาลาการเปรียญหลังใหม่นี้ได้สร้างขึ้นที่เดิม โดยรื้อศาลา หลังเก่าออกเสีย มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สองชั้น ขนาดกว้าง ๒๓.๐ เมตร ยาว ๔๔.๐ เมตร ชั้นบนภายในตัวอาคาร เป็นห้องโถงตลอด ปูพื้นด้วยไม้ปาร์เก้ กันฝนโดยรอบด้วยกระจก กรอบอะลูมิเนียม พร้อมทั้งติดประตูหน้าต่างโดยรอบ ระเบียง และชานศาลารอบตัวอาคารปูพื้นด้วยหินอ่อน ชั้นล่างเป็นห้องโถง

ตลอด ปูพื้นด้วยหินอ่อนทั้งหมด ชานพักบันไดและชั้นบันได
ทำด้วยหินกรวดล้าง

การออกแบบโดย อาจารย์สาคร พรหมทะสาร แห่งวิทยาลัย
เทคนิคหนองคาย ทำสัญญาจ้างเหมาแรงงานกับ นายกองศรี แก้วหิน
เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๒๘ โดยทางวัดเป็นผู้จัดหาวัสดุก่อสร้าง
ทั้งหมด การก่อสร้างแล้วเสร็จตามสัญญาเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์
๒๕๒๘ ค่าก่อสร้างทั้งศาลาการเปรียญและหอระฆัง เป็นจำนวนเงิน
ทั้งสิ้น ๗,๖๘๓,๘๒๖.๕๒ บาท (เจ็ดล้านหกแสนเก้าหมื่นสามพัน
เก้าร้อยยี่สิบหกบาทห้าสิบสองสตางค์) เสร็จแล้วได้ขนานนาม
ศาลาหลังนี้ว่า “ศาลาเทศรังสี พ.ศ. ๒๕๒๘”

๓๕.๔ จิตรกรรมฝาผนัง

ภายหลังบรรดาศิษยานุศิษย์ได้มีจิตศรัทธาจะให้มีการวาดภาพ
จิตรกรรมฝาผนังบนผนังศาลาการเปรียญชั้นบน จึงได้ว่าจ้าง
ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้วยสีน้ำมันอย่างดี ช่วงกลาง
เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ตอนประสูติ เสด็จออกบรรพชา
ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ครัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ทรงแสดง
โอวาทปาฏิโมกข์ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน ช่องด้านขวามือ
เป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับวัดหินหมากเป้ง ด้านซ้ายมือเป็นภาพ
พระธาตุพนม และเรื่องราวประเพณีท้องถิ่นภาคอีสาน โดยทำ
สัญญาจ้างกับ นายสามารถ ทองสม เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน
พ.ศ. ๒๕๓๐ ในราคา ๖๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หกแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

กำหนดแล้วเสร็จภายใน ๑๒ เดือน ทั้งนี้อยู่ในความควบคุมของ
คุณไฉ่มุขต์ ชูโต

๓๕.๕ หอระฆัง

ต่อมาได้สร้างหอระฆังไว้ตรงมุมศาลาด้านทิศตะวันออก-
เฉียงเหนือ โดยการก่อสร้างหอระฆังดังกล่าวนี้ คุณชนตร เอียสกุล
มีจิตศรัทธาบริจาคค่าแรงงานในการก่อสร้างทั้งหมดตามสัญญา
จำนวน ๓๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) และ
ได้หล่อระฆังมาถวายอีกด้วยในราคา ๖๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หกหมื่น
บาทถ้วน)

๓๕.๖ หอสมุดวัดหินหมากเป้ง

หอสมุดเดิมเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ตั้งอยู่ตรงอาคารหอสมุด
หลังปัจจุบันนี้ เมื่อทางวัดได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาการเปรียญ
ใกล้จะแล้วเสร็จตามสัญญา เราได้พิจารณาเห็นว่าควรจะสร้าง
อาคารหอสมุดขึ้นใหม่ ให้มีสภาพสอดคล้องกับศาลาการเปรียญ
ก็ได้รับความช่วยเหลือด้วยดีจาก คุณชัชวาลย์ พริ้งพวงแก้ว
แห่งบริษัทดีไซน์ ๑๐๓ จำกัด กรุงเทพฯ ช่วยออกแบบแปลนให้
มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น ขนาดกว้าง
๑๒.๓๐ เมตร ยาว ๑๓.๐๐ เมตร หลังคาทรงไทยแบบสามมุข
มีหน้าบันทำลวดลายปูนปั้นทั้งสามด้าน ทำสัญญาจ้างเหมาแรงงาน
กับ นายกองศรี แก้วหิน เมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘

โดยทางวัดเป็นผู้จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการก่อสร้างทั้งหมด แล้วเสร็จตามสัญญาเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘ สิ้นค่าก่อสร้าง จำนวน ๗๒๕, ๐๕๔.๖๓ บาท (เจ็ดแสนสองหมื่นห้าพันห้าสิบลบาท หกสิบบสามสตางค์)

๓๕.๗ หอกลอง

เมื่องานก่อสร้างหอสมุดเสร็จเรียบร้อยตามสัญญาแล้ว คุณชเนตร เอียสกุล ผู้มีศรัทธากล้าแข็งคนหนึ่ง ได้ปวารณา ขออนุญาตต่อเรา ขอเป็นเจ้าของสร้างหอกลอง พร้อมกับจัดหา กลองขนาดใหญ่มาถวาย เพื่อให้เป็นคู่กันกับหอระฆังสมบูรณแบบ ตามประเพณีนิยม ประกอบกับศรัทธาญาติโยมทางจังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร และบ้านข้าวสูง มีจิตศรัทธา สร้างโพงขนาดใหญ่มาถวาย เราจึงได้ออกแบบและว่าจ้างให้ช่าง มาทำหอกลองขึ้น ชั้นบนเป็นที่ตั้งกลอง ชั้นล่างเป็นที่แขวนโพง สิ้นค่าก่อสร้างเป็นเงิน ๖๕,๐๐๐.๐๐ บาท (หกหมื่นห้าพันบาทถ้วน) คุณชเนตร รับเป็นเจ้าของออกเงินทั้งหมด

๓๕.๘ กุฏิเสนาสนะ

กุฏิ เสนาสนะที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็น สิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งที่ต้องจัดให้มีขึ้นตามความเหมาะสม กุฏิ ที่สร้างขึ้นแต่แรกมาอยู่ใหม่ ๆ เพียงไม่กี่หลัง บางหลังก็ชำรุด ทรุดโทรม จำเป็นต้องซ่อมแซม หรือรื้อทำเสียใหม่ให้ถาวรก็มี

ขณะเดียวกันก็สร้างเพิ่มเติมขึ้นมาอีกด้วย เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของพระภิกษุสามเณรที่เพิ่มขึ้น

กุฏิในวัดหินหมากเป้งส่วนใหญ่เป็นกุฏิทรงไทย ขนาดเล็กใหญ่ตามความเหมาะสม ซึ่งล้วนแล้วแต่เกิดจากศรัทธาของญาติโยมทั้งหลายมาปลูกสร้างถวายคนละหลังสองหลัง บางท่านถึงสามหลังก็มี เพื่อหวังประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณรจะได้อยู่พักจำพรรษา และผู้ที่สนใจในการปฏิบัติก็มาขอปลูกบ้านพักเพื่ออยู่ภาวนาบำเพ็ญเพียร จนปัจจุบันนี้มีกุฏิถาวรสำหรับพระภิกษุสามเณร จำนวน ๕๖ หลัง บ้านพักชีและบ้านพักญาติโยม จำนวน ๓๗ หลัง ศาลาแม่ชี โรงครัว ห้องน้ำห้องส้วม ถังน้ำประปาขนาดใหญ่ สำหรับจ่ายน้ำใช้ทั่วทั้งวัด เครื่องกำเนิดไฟฟ้า เมื่อประมาณราคาแล้ว มีมูลค่าไม่ต่ำกว่า ๑๐ ล้านบาท

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ นายบุญ สกุลกู พร้อมด้วยญาติมิตร ได้มีจิตศรัทธาสร้างอาคารมอถวายเป็นอาคารเรียนนักเรียนแก่พระภิกษุสามเณรที่อยู่จำพรรษา เป็นอาคารชั้นเดียวหนึ่งหลัง สิ้นเงินค่าก่อสร้างในราว ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามแสนบาทถ้วน)

๓๕.๙ กำแพงวัด

นับแต่เราได้มาอยู่ที่วัดหินหมากเป้ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ การพัฒนาวัดและการก่อสร้างถาวรวัตถุก็ค่อยเจริญเป็นมาโดยลำดับ ด้วยแรงศรัทธาของบรรดาศิษยานุศิษย์และญาติโยมทั้งหลาย

ขณะเดียวกันก็ซื้อที่ดินขยายอาณาเขตของวัดเพิ่มขึ้นอีกด้วย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ นายสรศักดิ์ สร้อยสนธิ์ (นายอำเภอศรีเชียงใหม่ ขณะนั้น) ได้ช่วยเป็นธุระติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของกรมที่ดิน เพื่อขอเอกสารสิทธิต่อทางราชการให้ถูกต้องตามกฎหมายจนสำเร็จเรียบร้อยตามประสงค์ ปรากฏตามหลักฐานหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.๓ ก.) เลขที่ ๐๐๐๑ เล่มที่ ๑ ก. หน้าที่ ๐๑ ออกให้เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๘ เนื้อที่ ๒๖๑ ไร่ ๒ งาน ๘๒ ตารางวา นับว่าเป็นสถานที่แห่งแรกและแห่งเดียวในเขตพื้นที่นี้ ที่ได้รับเอกสารสิทธิถูกต้องตามกฎหมาย

เราจึงพิจารณาเห็นว่าวัดหินหมากเป้งก็มีการพัฒนาเจริญขึ้น มากแล้ว บ้านเมืองโดยเฉพาะหมู่บ้านใกล้เคียงก็เจริญขยาย กว้างขวางขึ้นโดยลำดับ สมควรที่จะกำหนดเขตแดนของวัด ให้เป็นเอกเทศส่วนหนึ่งต่างหากให้ชัดเจน จึงได้ขอความร่วมมือ ไปยังสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) จังหวัดหนองคาย ก็ได้รับความร่วมมือด้วยดีจาก คุณวรพจน์ ชีระอำพน หัวหน้า สำนักงาน ในด้านการออกแบบการปรับปรุงพื้นที่เตรียมการก่อสร้าง และทำถนนดินรอบแนวกำแพงหลังจากก่อสร้างเสร็จแล้ว โดยได้ส่ง ช่างผู้ชำนาญงานมากอดดูแลช่วยเหลือตลอดจนงานแล้วเสร็จ

ทำสัญญาจ้างเหมาทั้งแรงงานและวัสดุอุปกรณ์กับ นายกองศรี แก้วหิน เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ด้านหน้าจากประตูใหญ่ ไปจนสุดเขตแดนทางทิศตะวันตก ความยาว ๖๕๔ เมตร ทางทิศ

ตะวันตกทำไปจนจรดริมแม่น้ำโขง ความยาว ๕๓๓ เมตร
รวมค่าก่อสร้างทั้งสองด้านเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๑,๖๑๓,๓๒๐.๐๐
บาท (หนึ่งล้านหกแสนหนึ่งหมื่นสามพันสามร้อยยี่สิบบาทถ้วน)

ถวายพระราชกุศล

หลังจากการก่อสร้างศาลาการเปรียญ หอสมุด หอระฆัง
หอกลองและกำแพงวัดเสร็จเรียบร้อยตามประสงค์ เราเห็นว่า
ถาวรวัตถุเหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยแรงศรัทธาของญาติโยมทั้งหมด
เมื่อการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อย ก็จำเป็นที่ควรจะมีการฉลองเพื่อ
ประกาศให้ท่านผู้มีส่วนช่วยเหลือในการนั้น ๆ ได้ทราบถึงความสำเร็จ
และได้ร่วมอนุโมทนากุศลบุญโดยพร้อมเพรียงกัน ประกอบกับ
ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งชาวไทยทั้งหลายถือว่าเป็นโอกาสมหามงคล
ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ของปวงชนชาวไทยทั้งหลาย
ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ จึงได้กำหนดการฉลอง
ถาวรวัตถุเหล่านั้นในวันที่ ๒๕ – ๒๖ เมษายน ๒๕๓๐ ซึ่งเป็น
วาระที่เรามีอายุครบ ๘๕ ปีบริบูรณ์ และได้ทำพิธีถวายพระราชกุศล
แด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมกันทีเดียว ในการนี้
มีพระเทพวราลังการ (ศรีจันทร์ ญาณโก) รองเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธ)

วัดศรีสุทธารวาส จังหวัดเลย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พร้อมด้วย
พระธรรมไตรโลกาจารย์* (รักษ์ มีวรรณดิษฐ์) เจ้าคณะภาค ๕ (๖)
วัดศรีเมือง จังหวัดหนองคาย พระเทพเมธาจารย์** รองเจ้าคณะ
ภาค ๘ (๖) วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี พระภวนาพิศาลเถระ
(พุทธ ฐานิโย) วัดป่าสาละวัน จังหวัดนครราชสีมา และพระเถรานุเถระ
ทั้งหลาย ฝ่ายฆราวาสมี พล.อ.อ. หาริน หงสกุล เป็นประธานในพิธี
นำถวายถาวรวัตถุเหล่านั้น และนำถวายพระราชกุศล ได้รับความ
กรุณาจากสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศ กรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นดำรง
สมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระญาณสังวร ทรงแต่งตั้งถวาย

นอกจากการก่อสร้างเป็นการตอบแทนบุญคุณของ
พระพุทธศาสนา สำหรับในวัดหินหมากเป้งที่เราได้อาศัยร่วมเงา
อยู่มาเป็นเวลากว่าสี่สิบปีดังกล่าวแล้ว ทรัพย์ที่ญาติโยมมีศรัทธา
บริจาค ปวารณาถวายเป็นการส่วนตัวแก่เราก็ยังมีเหลือพออยู่อีก
เฉลี่ยให้แก่วัดอื่น ๆ ได้เราก็เฉลี่ยไป เพื่อก่อสร้างถาวรวัตถุ
ให้เป็นการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นก็มีญาติโยม
มารายงานถึงความจำเป็นที่ควรต้องช่วยด้านสาธารณประโยชน์
ต่าง ๆ อันมี กิจการโรงเรียน หรือโรงพยาบาล เป็นอาทิ เราก็ช่วยเหลือ
เจือจานไปตามกำลังความสามารถ เพื่อประโยชน์แก่สถานที่นั้น ๆ

---

* ปัจจุบัน ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๕ (๖)

** ปัจจุบัน พระธรรมบัณฑิต (จันทร์ศรี จนฺททีโป) เจ้าคณะภาค ๕ (๖)

และเพื่อประโยชน์ของผู้บริจาคเงินปวารณาถวายทานแก่เรา
แต่เบื้องต้นด้วย

กิจการด้านทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาและสาธารณประโยชน์
ต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาหลัง ๆ ที่ได้ทำไปแล้ว นอกจากที่ได้กล่าว
มาแล้ว เท่าที่พอจะจดจำและรวบรวมได้ รวมทั้งงานที่อยู่ระหว่าง
ดำเนินการ ได้ให้เจ้าหน้าที่ประมวลสรุปมาเพื่อให้ญาติโยมได้ทราบ
และร่วมอนุโมทนาด้วย ดังนี้ *

๑. วัดอรุณญวาสี อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย สร้าง
อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ๒ หลัง กำแพงวัด ถนนคอนกรีต
ในวัด สิ้นเงินเก้าล้านบาทเศษ

๒. วัดพระพุทธบาทค้อแก้ว (เวินกุ่ม) ตำบลพระพุทธบาท
อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย สร้างศาลาการเปรียญ
พระพุทธไสยาสน์ ยาว ๘ เมตร พร้อมวิหารครอบ สิ้นเงินราว
๓,๕๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามล้านห้าแสนบาท) ทั้งเป็นผู้มอบ
ทุนทรัพย์เริ่มแรกสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท (ในสมัย
พระครูสถิตคณารักษ์) จำนวน ๓๐,๐๐๐.๐๐ บาท

๓. วัดป่ากุดจิ้ง บ้านผักนึ่ง ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝื่อ
จังหวัดอุดรธานี สร้างศาลาการเปรียญสิ้นเงินราวสองล้านบาทเศษ

๔. วัดพระพุทธบาทบัวบก ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านฝื่อ

---

* รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก

จังหวัดอุดรธานี สิ้นเงินราว ๓,๕๖๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามล้านห้าแสนหกหมื่นบาทถ้วน)

๕. วัดป่าเทสรังสี (วังน้ำมอก) ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย สร้างศาลาการเปรียญ สิ้นเงินราว ๒,๕๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองล้านห้าแสนบาท)

๖. วัดโพธิสมภรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ปรึกษาสมทบสร้างศาลาจารย์ – กุศลศพ “ศาลาสามพระอาจารย์” จำนวนหนึ่งล้านบาท

๗. สร้างอาคารเรียนตามแบบมาตรฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ร.ร. พระพุทธรบาทเทสรังสีวิทยา ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ๒ หลัง ๑๑ ห้องเรียน ๑ ห้องสมุด และที่ ร.ร. กลางใหญ่-นิโรธรังสีอุปถัมภ์ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ๒ หลัง ๑๖ ห้องเรียน สิ้นเงินประมาณ ๔,๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่ล้านเจ็ดแสนบาท) ซึ่งในการสร้างอาคารเรียนทั้งสองแห่งนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการได้มอบประกาศเกียรติคุณบัตรและพดเกียรติคุณในฐานะบุคคลผู้สร้างและบำเพ็ญประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๓๐ และ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๑ นอกจากนี้ยังได้รับโล่เกียรติคุณจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในฐานะผู้เสียสละ อุทิศตนสร้างชื่อเสียงเพื่อความเจริญก้าวหน้าของการประถมศึกษา เมื่อ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

๘. ก่อตั้งมูลนิธิ นิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์ เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่เรียนดี ความประพฤติเรียบร้อย แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ในเขตจังหวัดหนองคาย ทุนปัจจุบัน ๑,๒๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท และทุนโครงการอาหารกลางวันเด็กนักเรียนในเขตจังหวัดหนองคาย ทุนปัจจุบัน ๒,๔๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท ซึ่งได้ดำเนินการช่วยเหลือจัดอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนบ้านหม้อ – พระพุทธบาท จำนวน ๘ โรงเรียนไปแล้ว และมีเป้าหมายจะสนับสนุนช่วยเหลือโครงการอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนทั้งจังหวัดหนองคาย

๙. ก่อตั้งมูลนิธิ “เทสก์ เทสรังสี” เพื่อบำรุงพระภิกษุสามเณร ตลอดจนบำรุงรักษาบูรณะซ่อมแซมถาวรวัตถุภายในวัดหินหมากเป้ง ทุนปัจจุบัน ๕,๗๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

นอกจากนี้ยังมีงานที่อยู่ระหว่างดำเนินการ คือ

๑. โครงการหอสงฆ์อาพาธ โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทุนทรัพย์ปัจจุบัน ๔,๒๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่ล้านสองแสนบาท)

๒. อาคารผู้ป่วย “ตึกอนุสรณ์ ๘๘ ปี หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี” โรงพยาบาลปะทิว อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ซึ่ง คุณสายพิณ ปิตะสิงห์ มีจิตศรัทธาบริจาคเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน) และ คุณสนธิยา เกียรติวรารังกูร พร้อมด้วย บริษัทพิบูลย์ทราย จำกัด และญาติมิตร บริจาคสมทบอีก ๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐

บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)

๓. อุโบสถที่วัดป่านาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี ยังไม่ทราบประมาณค่าใช้จ่าย

๔. ฌาปนสถานวัดหินหมากเป้ง ประกอบด้วยเมรุเผาศพ งบประมาณค่าก่อสร้าง ๓๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาท) และศาลาบำเพ็ญกุศลอีกหนึ่งหลัง โดยศรัทธาของ คุณธนเนตร เอียสกุล และผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบ

๕. โครงการระบบน้ำประปาวัดหินหมากเป้ง อันประกอบด้วย โรงสูบ โรงกรอง และถังจ่าย ได้รับความอนุเคราะห์ดำเนินการโดย ท่านผู้ว่าการการประปาภูมิภาค และสำนักงานการประปาภูมิภาค เขต ๗ จังหวัดอุดรธานี งบประมาณค่าก่อสร้างประมาณสองล้าน สามแสนบาท

๖. วิหารพระพุทธรูป และกุฏิรับรอง (กุฏิเก่า) วัด หินหมากเป้ง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก งบประมาณค่าก่อสร้าง ๑,๗๓๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านเจ็ดแสนสามหมื่นบาท)

สำหรับโครงการในอนาคตอันใกล้นี้คือ การก่อสร้างเจดีย์ พิพิธภัณฑน์ ซึ่งอยู่ระหว่างการเขียนแบบแปลน และกำหนด รายละเอียด คงจะเริ่มดำเนินการก่อสร้างได้ในเร็ววันนี้

การก่อสร้างทั้งหมดโดยสรุปใจความมานี้ ย่อมเป็น การยุ่งยากแก่ผู้กระทำให้ยิ่ง โดยส่วนมากผู้ที่จะทำไม่ค่อยสำเร็จ ก็เพราะขาดทุนทรัพย์และศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดคุณธรรม

ประจำตัว เมื่อทำสำเร็จก็ดีอกดีใจ เมื่อทำไม่สำเร็จก็ดีอกชกหัว
วุ่นวายไปหมด แต่สำหรับเราที่กระทำมาทั้งหมดนั้นไม่รู้สึก
อะไรเลย สำเร็จก็ช่าง ไม่สำเร็จก็ช่าง ใจมันเฉย ๆ อยู่

การกระทำสิ่งใด ๆ เราถือว่าเป็นสักแต่ว่าทำเพื่อกิจ
พระศาสนา ปัจจัยที่ทำก็ไม่ใช้ทุนทรัพย์ของตน เป็นของศรัทธา
ญาติโยมชาวบ้านทั้งหมด เมื่อทำสำเร็จไปได้ก็เป็นประโยชน์
แก่พระพุทธศาสนา และเป็นบุญกุศลแก่ญาติโยมทั้งหลาย การจะทำ
อะไรก็ไม่ต้องบอกบุญเรียไร การบอกบุญเรียไรเป็นการจู้จี้ทำให้
เขารำคาญเบื่อหน่าย

การที่เราได้กระทำไปจนสำเร็จทุกรายการนั้น ก็ด้วยทุนทรัพย์
ที่ญาติโยมจากจรุทศทั้งสี่ จากต่างประเทศก็มี ได้มาปวารณา
ถวายไว้ ในส่วนที่ปวารณาถวายเป็นกฐิน ผ้าป่า สังฆทาน
ค่าภัตตาหาร ค่าไฟฟ้า น้ำประปา นั้น ได้รวบรวมไว้เป็นทุนทรัพย์
ของทางวัดโดยเฉพาะ ใช้เฉพาะในกิจการของวัดหินหมากเป้ง
เท่านั้น ในส่วนที่ปวารณาถวายเป็นการส่วนตัวแล้วแต่เราจะใช้
ในกิจการใดตามอัธยาศัย ตั้งแต่หนึ่งบาท สิบบาท ร้อยบาท
พันบาท หมื่นบาท แสนบาท ตามกำลังทรัพย์และศรัทธานั้น
เมื่อเห็นว่ามีจำนวนมากพอสมควรที่จะสร้างถาวรวัตถุเพื่อ
สาธารณประโยชน์ จึงได้นำไปใช้ในกิจการที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น
ส่วนทุนทรัพย์ก็ไม่เห็นขาดตกบกพร่อง ศรัทธาความเชื่อมั่น
ในกิจการงานของตนก็ตั้งมั่นดีบดดี ส่วนคุณธรรมของตัวเอง

ก็ไม่เสื่อมถอย กระทำมาโดยเรียบร้อย สาธุ สาธุ สาธุ เรื่องเหล่านี้ เป็นเพราะบุญกุศลที่เราได้เคยกระทำมา จึงสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี โดยประการทั้งปวงดังกล่าวแล้ว

เราเองหาเงินไม่เป็นเลยแม้แต่สตางค์เดียว ญาติโยมจาก จตุรทิศทั้งสี่มาออบกราบทำบุญไว้ เราเลยกลายเป็น “พระคลังสมบัติ” ของพุทธบริษัท ที่มาบริจาคทำบุญในพระพุทธศาสนาไปเลยทีเดียว

“พระคลังสมบัติ” ของพุทธศาสนิกชนที่บริจาคปัจจัยทำบุญ ถวายไว้ในพระพุทธศาสนา นี้ เป็นการยากมากแก่ผู้บริหาร เพราะลูกค้า (ผู้ถวาย) ไม่มีสมุดบัญชีบันทึกไว้ เป็นแต่พระคลังสมบัติ มีไว้ฝ่ายเดียว เหตุนี้จึงเป็นการยากที่จะบริหาร แต่การบริหาร ก็ได้เป็นไปแล้วด้วยความเรียบร้อย กล่าวคือเมื่อมีเงินทุนมาก พอสมควรที่จะสร้างสิ่งใดได้ จะเป็นอุโบสถ ศาลาการเปรียญ อาคารเรียน หรือสิ่งใดก็ดี ก็จะถอนทั้งเงินทุนและดอกเบี้ยมาใช้จ่าย ให้จนหมดเกลี้ยง ไม่เหลือหลอแม้แต่สตางค์เดียว ผู้จะเป็น นายพระคลังสมบัติบริหารทุนทรัพย์ของพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญนี้ ถ้าหากไม่เชื่อฝีมืออันขาวบริสุทธิ์ของตนเองถึง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์แล้ว อย่าฟังทำเลย จีนทำไปก็เสื่อมเสียพุทธศาสนาอันเป็นที่เคารพ ของตนและตนเองก็เสื่อมเสียด้วย ดังมีตัวอย่างให้เห็นได้ในที่ทั่วไป ตัว “ง” ตัวนี้ร้ายกาจมาก ทำให้คนเสียมานับไม่ถ้วนแล้ว แต่ผู้บริหาร พระคลังสมบัตินี้ขอยืนยันว่า เรื่องเหล่านี้บริสุทธิ์สะอาดเต็มที่ ผู้มีคุณธรรม หิริโอตตปปะอยู่ในตัว อย่างล้วนเลยว่าจะเป็นเช่นนั้น

การทำสิ่งใดเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ย่อมก่อให้เกิดผลเสียหาย การสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อพระพุทธศาสนาและศาสนิกชนทั่วไป ถ้าหวังจะได้อย่างเดียวย่อมเป็นการเสียหายมาก ถ้าหากมุ่งประโยชน์เพื่อพระพุทธศาสนาและสาธารณกุศล ไม่ใช่ของใครทั้งหมด จะเป็นผลดีมาก โดยเฉพาะ ‘พระ’ เมื่อก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ แล้วสิ่งเหล่านั้นย่อมพาไป ส่วนตนเองทอดทิ้งกิจในพระพุทธศาสนา และพระธรรมวินัยหมด ไปสร้างสิ่งต่าง ๆ ภายนอก แต่ตนไม่สร้างตนเอง ย่อมเป็นการเสื่อมเสียอย่างยิ่ง

๓๖. บทสรุป

จากสภาพของป่าดงดิบที่เราได้เคยเห็นครั้งแรกเมื่อประมาณกว่า ๖๐ ปีก่อนหน้านี้ เราได้มาอยู่ตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ และพัฒนาสถานที่นี้ จนถึงบัดนี้กาลเวลาได้ล่วงเลยมาี่สิบกว่าปีแล้ว การพัฒนาวัดที่ค่อยเจริญมาโดยลำดับ ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จบริบูรณ์ เป็นวัดที่ถาวรดังที่ปรากฏแก่สายตาของท่านทั้งหลายอยู่ ณ บัดนี้ แล้วนั้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ เกิดจากศรัทธาของญาติโยมทั้งหลาย บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ต่างก็ร่วมแรงร่วมใจกัน ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ ตามความสามารถของแต่ละท่านแต่ละคน เกินกว่าที่จะกล่าวนามท่านทั้งหลายได้ทั้งหมด ผลงานจึงปรากฏอยู่จนบัดนี้ เมื่อคราวที่สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ มหาเถระ) เสด็จมาเป็นประธานในพิธีฉลองมณฑปทรงพอพระทัยมาก โปรดให้ยกขึ้นเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง พร้อมทั้ง

ประธานประกาศนียบัตรและพัฒน์พัฒนาให้เป็นที่ระลึก เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๒๕ นับว่าเป็นเกียรติประวัติที่สำคัญของวัด หินหมากเป้ง อีกอย่างหนึ่ง

เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วัดหินหมากเป้งแห่งนี้จะเป็น ศาสนสถานสำหรับบำเพ็ญสมณกิจ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่ง พระพุทธศาสนาสืบต่อไปอีกนานเท่านาน จึงขออนุโมทนาให้ท่าน ทั้งหลายทั้งมวล ที่มีส่วนช่วยในการทำนุบำรุงวัดหินหมากเป้ง แห่งนี้ จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ งอกงามไพบูลย์ และ มั่นคงในบวรพุทธศาสนาตลอดไปชั่วกาลนาน

นับแต่อุปสมบทมาจนบัดนี้ มีพรรษา ๖๘ แล้ว เราได้ บำเพ็ญแต่กรณียกิจซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนและเพื่อคนอื่นตลอดมา โดยได้เริ่มตั้งต้นแต่ประโยชน์ตน แล้วก็ต่อไปเพื่อประโยชน์คนอื่น

กล่าวคือ ได้ออกเที่ยวธุดงค์ตั้งแต่ได้อุปสมบทพรรษาแรก ได้ติดตามครูบาอาจารย์ประกอบกิจวัตร และตั้งใจฝึกหัดตามคำสอน ของท่านโดยลำดับ ไม่มีกิจธุระอย่างอื่นที่ต้องทำ จึงได้มีโอกาส บำเพ็ญเพียรภาวนาดีมาก พอพรรษาต่อ ๆ มา ได้แยกตัวออกไป ต้องรับภาระมาก มีหมู่เพื่อนคอยติดตามอยู่เสมอ และจะต้อง เป็นภาระในการอบรมสั่งสอนญาติโยมเป็นประจำ เพราะสมัยนั้น พระกัมมัฏฐานมีจำนวนน้อย พอเห็นองค์ใดมีลูกศิษย์ติดตาม มากหน่อยเขาก็ถือว่าเป็นอาจารย์ แล้วก็แห่กันไปหาองค์นั้น ถึงอย่างนั้นก็ดี เรามีได้ท้อแท้ใจในการทำ ความเพียร ดูเหมือน

เป็นเครื่องเตือนสติของเราให้ทำความเพียรกล้าแข็งขึ้นไปเสียอีก
ตกลงประโยชน์ของเราก็ได้ คนอื่นก็ไม่เสีย

การทำประโยชน์ให้แก่คนอื่น อันจะเป็นประโยชน์ได้
ที่แท้จริงนั้น จะต้องทำประโยชน์ของตนให้ได้เสียก่อน แล้วนำ
ประโยชน์นั้น ๆ ออกแจกให้แก่คนอื่น หากคนอื่นเขาไม่รับของเรา
เราก็ไม่เสียหายไปไหน อันนี้เป็นกรณียกิจที่แท้จริงของเรา
นับแต่เราได้บวชมาในพุทธศาสนา ได้กระทำความดีขาดตลอดเวลา

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ นี้ ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ให้เราเป็นพระราชาคณะ
ชั้นราช ที่ พระราชนิโรธรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ ยติคณิสสร
บวรสังฆาราม อรัณยวาสี

สำหรับการได้รับสมณศักดิ์ของพระกัมมัญฐาน โดยเฉพาะ
คณะลูกศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ นี้ เรายังคง
ยืนยันความรู้สึกส่วนตัวดังที่เคยกล่าวไว้แล้วในช่วงประวัติของเรา
ตอนที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ
เมื่อปี ๒๕๐๐ นั้น

แต่นั้นแหละ ท่านผู้ใหญ่ได้อธิบายว่า การสถาปนาเลื่อน
และตั้งสมณศักดิ์นี้ เป็นพระราชประเพณีอันมีมาแต่โบราณกาล
เป็นส่วนพระราชทานสังกตธรรมของพระมหากษัตริย์ไทย

องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องพระมหาเถรานุเถระ
ผู้รับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอริกรรม
และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร ให้ดำรงอยู่ในสมณฐานันดร
โดยสมควร และเมื่อได้บำเพ็ญคุณความดีเพิ่มขึ้นก็จะพระราชทาน
เลื่อนสมณศักดิ์ถวายต่างเครื่องราชสักการะเป็นการประกาศ
เกียรติคุณ

เราพระป่า ก็ได้แต่ระลึกถึงพระมหากุณาธิคุณ ขอดถวาย
อนุโมทนา และถวายพระพร

๓๖.๑ บุญคุณของบิดามารดา

คนเกิดมาได้ชื่อว่าเป็นบุญคุณของกันและกัน บุตรธิดา
เป็นหนี้บุญคุณของบิดามารดา บิดามารดาเป็นหนี้ใหม่ของบุตรธิดา
ต่างก็คิดถึงหนี้ของกันและกันโดยที่ใคร ๆ มิได้ทวงหนี้ แต่หาก
คิดถึงหนี้เอาเอง แล้วก็ใช้หนี้ด้วยตนเองตามความสำนึกของตน ๆ
บางคนก็น้อยบ้างมากบ้าง เพราะหนี้ชนิดนี้เป็นหนี้ที่ตนหลง
มาทำให้เกิดขึ้นเอง ไม่มีใครบังคับและค้ำประกัน บางคนคิดถึง
หนี้สินที่ตนมีแก่บิดามารดามากมายเหลือที่จะคณานับ แต่เกิดจนตาย
บิดามารดาถนอมเลี้ยงลูกด้วยความเอ็นดูทุกอย่าง เป็นต้นว่า
นั่ง นอน ยืน เดิน พุดจา ต้องอาศัยบิดามารดาสั่งสอนทุกอย่าง
เวลาเกิดโทษะฟาดตีด้วยไม้หรือฝ่ามือก็ยังมี ความระลึกตัวอยู่ว่า
นี่ลูกนะ ๆ บางทีตีไม่ลงก็ยังมิ มันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์

ผู้เกิดมา บิดามารดาย่อมมีความรักบุตร แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ยังมี
ความรักลูกโดยไม่ทราบความรักนั้นว่า รักเพื่ออะไร และหวัง
ประโยชน์อะไรจะช่วยเหลืออะไรแก่ตนบ้าง ลูก ๆ ก็ทำนอง
เดียวกันนี้ แต่สัตว์มันยังรู้หายเป็น รักกันชั่วประเดี๋ยวประด๋าว
รักกันแต่ยังเล็ก ๆ เมื่อเติบโตแล้วก็ลืมกันหมด มนุษย์นี้รักกัน
ไม่รู้จักหาย ถึงตายแล้วก็ยังรักกันอยู่อีก ตายแล้วมันคืนมาได้
อย่างไร มนุษย์คนใดไม่รู้จักบุญคุณบิดามารดา และไม่สนอง
ตอบแทนบุญคุณของท่าน มนุษย์ผู้นั้นได้ชื่อว่าเลวร้ายกว่าสัตว์
เดรัจฉานไปเสียอีก

เราบวชแต่ยังเล็กมิได้หาเลี้ยงบิดามารดาเหมือนกับคนธรรมดา
แต่หล่อเลี้ยงน้ำใจของท่านด้วยเพศสมณะ ตอนนี้อายุไม้กวาดโต
ได้แล้วว่า เราเกิดมาเป็นลูกผู้ชาย ได้บวชแต่เล็กมิได้เลี้ยงบิดา
มารดาเหมือนคนธรรมดาสามัญทั่วไป แต่หล่อเลี้ยงน้ำใจของท่าน
ทั้งสองด้วยทศนะสมณเพศอันเป็นที่ชอบใจของท่านเป็นอย่างยิ่ง
ระลึกอยู่ถึงเสมอว่า ลูกของเราได้บวชแล้ว ๆ ถึงอยู่ใกล้หรือไกล
ตั้งพันกิโลเมตรก็มีความดีใจอยู่อย่างนั้น แล้วก็สมประสงค์
อีกด้วย ตอนท่านทั้งสองแก่เฒ่าลงเราก็ได้กลับมาสอนท่าน
ให้เพิ่มศรัทธาบารมีขึ้นอีกจนบวชเป็นชีปะขาวทั้งสองคน (แท้จริง
ท่านก็มีศรัทธาอยู่แล้ว เรามาสอนเพิ่มเติมเข้ากระทั่งมีศรัทธา
แก่กล้าจนได้บวชเป็นชีปะขาว) และภาวนาเกิดความอัศจรรย์
หลายอย่าง ทำให้ศรัทธามั่นคงขึ้นไปอีก เราสอนไปในทางสุดดี

จากซ้ายไปขวา

๑. อาจารย์คำดี เรี่ยวแรง (พี่ชายคนหัวปี)
๒. โยมมารดา
๓. นางรูป ดีหมั่น (น้องคนเล็ก)

ภาพญาติพี่น้อง จากซ้ายไปขวา

๑. นายเปลี่ยน	เรียวแรง	(พี่ชายคนที่สี่)
๒. นางอาน	ปราบพาล	(พี่สาวคนที่สอง)
๓. นางแนน	เชียงทอง	(พี่สาวคนที่สาม)
๔. นางนวล	กล้าแข็ง	(พี่สาวคนที่ห้า)
๕. นางรูป	ดีหมั่น	(น้องคนเล็ก)

ท่านทั้งสองก็ตั้งใจฟังโดยดีเหมือนอาจารย์กับศิษย์จริง ๆ เต็มใจรับโอวาททุกอย่าง ท่านไม่ถือว่าลูกสอนพ่อแม่ บิดาบวชเป็นชีปะขาวอยู่ได้ ๑๑ ปี ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๗๗ ปี มารดาบวชเป็นชีอยู่ได้ ๑๗ ปีจึงถึงแก่กรรม อายุได้ ๘๒ ปี มารดาเสียที่หลังบิดา ตอนจะตายเราก็ได้แนะนำสั่งสอนจนสุดความสามารถ เราได้ชื่อว่าได้ใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาสำเร็จแล้ว หนี้อื่นนอกจากนี้ไม่มีอีกแล้ว ท่านทั้งสองล่วงลับไปแล้ว เราก็ได้ทำฌาปนกิจศพให้สมเกียรติท่าน และตามวิสัยของเราผู้เป็นสมณะอีกด้วย

ดีเหมือนกันที่เราบวชอยู่ในพุทธศาสนา และอยู่ได้นานมาถึงปานนี้ ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังขารร่างกายพร้อมทั้งโลกภายนอกด้วย ได้เห็นอะไรหลายอย่างทั้งดีและชั่ว เพิ่มปัญญาความรู้ของเราขึ้นมาอีกแยะ นับว่าไม่เสียที่ที่เกิดมาร่วมโลกกะเขา คิดว่าเราเป็นหนี้บุญคุณของโลก เราเอา ดิน น้ำ ไฟ ลม ของเขา มาปั้นเป็นรูปเป็นกาย แล้วเราจึงได้มาครองอยู่ มาบริโภคใช้สอยของที่มีอยู่ในโลกนี้ทั้งนั้น ของเราแท้ ๆ ไม่มีอะไรเลย ตายแล้วก็สละปล่อยทิ้งไว้ในโลกทั้งนั้น บางคนไม่คิดถึงเรื่องเหล่านี้ จึงหลงเข้าไปยึดถือเอาจนเหนียวแน่นว่า อะไร ๆ ก็ของกู ๆ ไปหมด ผัวเมีย ลูกหลาน ข้าวของเครื่องใช้ในบ้านของกูทั้งนั้น แม้ที่สุดของเหล่านั้นที่มันหายสูญไปแล้ว หรือมันแตกสลายไป ก็ยังไปยึดว่าของกูอยู่รำไป

๓๖.๒ กิจที่ไม่ควรกระทำ และกรรมที่ไม่ควรก่อสร้าง

กิจที่ไม่ควรกระทำ แต่เกิดขึ้นมาแล้วก็จำยอมทำ เพราะคนผู้เกิดมาได้อัตภาพอันนี้ อันได้นามชื่อว่า สังขาร จะต้องแก้ ต้องเจ็บ ต้องตาย เป็นธรรมดา ไม่มีใครสักคนเดียวที่อยากให้เป็นเช่นนั้น จะแก้ห่อมเฒ่าชราจนกระทั่งไปไหนไม่ได้แล้วก็ตาม ก็ยังไม่อยากตาย อยากอยู่เห็นหน้าลูกหลานต่อไป เมื่อตายลงคนที่อยู่ข้างหลังแม่แต่ลูกหลานก็ไม่ยอมเก็บศพไว้ที่บ้าน อย่างนานก็ไม่เกิน ๑๕ วัน โดยส่วนมากแล้วจะต้องเอาไปเผาทิ้ง นั่นได้ชื่อว่า กิจไม่ควรทำ เพราะคนที่เราเคารพนับถือแท้ ๆ แต่เอาไปเผาทิ้ง จึงเป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่ง แต่ก็จำเป็นต้องกระทำ และไม่มีใครจะเอาศพไว้ในบ้านให้เฝ้าเรือน

กรรมที่ไม่ควรก่อสร้างนั้น เมื่อตายแล้วจะเป็นใครก็ตาม เป็นบิดามารดา พี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง หรือญาติคนอื่น ๆ เช่น ครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือ อยากรู้ก็ตาม เมื่อตายแล้วจะต้องมีการทำฌาปนกิจศพ การทำศพนี้จะต้องใช้คนและสิ่งของมาก ไม่เหมือนเมื่อเกิด เกิดนั้นมีสองคนตายเท่านั้นก็สำเร็จได้ นี่จะต้องเลี้ยงแขก เลี้ยงคน เลี้ยงพระ เลี้ยงสงฆ์ หรือหาของมาถวายพระอีกด้วย นับว่าเป็นภาระแก่ผู้ยังอยู่ที่มีฐานะค่อนข้างฝืดเคืองมิใช่น้อย เมื่อไม่มีก็ต้องไปยืมพี่ยืมน้องเป็นหนี้สินสืบไป การเป็นหนี้เช่นนี้ไม่มีรายได้อะไรเลยมีแต่จะขาดทุน เว้นแต่ผู้ใจบุญจริง ๆ เอาบุญนี้มาเป็นกำไร แต่ถึงอย่างไรก็ได้ชื่อว่า

เป็นของไม่ควรกระทำ แต่เมื่อมันเกิดขึ้นมาเฉพาะหน้าของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จำเป็นต้องทำ

๓๖.๓ การเกิด — การตาย

การเกิด การตาย สำหรับสัตว์โลกถือไม่เหมือนกัน โดยการเกิดจะต้องลำดับในบิดามารดาเดียวกัน ใครเกิดก่อนก็เรียกว่าพี่ เกิดทีหลังก็เรียกว่าน้อง แต่การตายไม่อย่างนั้น ใครจะตายก่อนตายหลังก็แล้วแต่กรรม บุญกรรมของใครของมัน บางทีน้องตายก่อนพี่ก็มี หรือพี่ตายก่อนน้องก็มี ตายแล้วก็ไม่จำเป็นต้องไปเกิดเป็นพี่น้องกันอีก ก็แล้วแต่บุญกรรมจะส่งให้ไปเกิดที่ใดเหมือนกัน บางคนทำชั่วอาจไปเกิดเป็นเปรตอสุรกาย หรือตกนรกหมกไหม้ อยู่ในอเวจีก็มี บางคนทำดีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกองทุกข์ ถึงพระนิพพานก็มี เอาแน่ไม่ได้

ดั่งโยมบิดามารดาของเราผู้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ท่านทั้งสองนั้นเราคิดว่าไม่ได้เป็นหนี้บุญคุณของท่านอีกแล้ว ใช้นี้กันหมดเสียที เพราะเราเป็นลูกผู้ชายคนสุดท้ายของท่าน ได้ทำกิจอันสมควรแก่สมณะให้แก่ท่านทั้งสองทุกอย่าง ไม่มีการบกพร่องแต่ประการใด ถึงแม้ท่านทั้งสองก็คงคิดเช่นนั้นเหมือนกัน คงไม่คิดจะทวงเอาหนี้สินจากเร่อีกแล้ว เพราะสมเจตนาของท่านแล้วทุกประการ

อาจารย์คำดีพี่ชายคนหัวปีนั้นรักเรายิ่งกว่าลูกสุดสวาท

นำเสียดายมาถึงแก่กรรมเมื่อเราไม่อยู่ไปจำพรรษาที่จังหวัดจันทบุรี
ไม่ได้ทำศพสนองบุญคุณให้สมกับความรักของท่าน นอกจากนั้น
พี่ ๆ ทุกคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ เราก็ได้อบรมสั่งสอนให้ตั้งมั่นอยู่ใน
ศีลธรรมตามสมควรแก่นิสัยวาสนาของตน ๆ เมื่อตายก็ได้เป็น
ที่พึงพอใจอย่างดี ไม่เสียที่ที่เกิดมาพบพระพุทธศาสนาแล้ว
ได้ปฏิบัติตามสติกัมมังของตน

นางอาน ปราบพาด พี่สาวคนที่สอง ถึงแก่กรรมเมื่อ
พ.ศ. ๒๕๑๗ อายุได้ ๘๘ ปี

นางแนน เชียงทอง พี่สาวคนที่สาม ถึงแก่กรรม เมื่อ
พ.ศ. ๒๕๒๑ อายุได้ ๘๐ ปี

นายเปลี่ยน พี่ชายคนที่สี่ ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕
อายุได้ ๘๐ ปี

นางนวล กล้าแข็ง พี่สาวคนที่ห้า ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.
๒๕๑๖ อายุได้ ๗๕ ปี

พระเกตุ พี่ชายคนที่หก ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๘๕
อายุได้ ๔๘ ปี พรรษา ๑๔

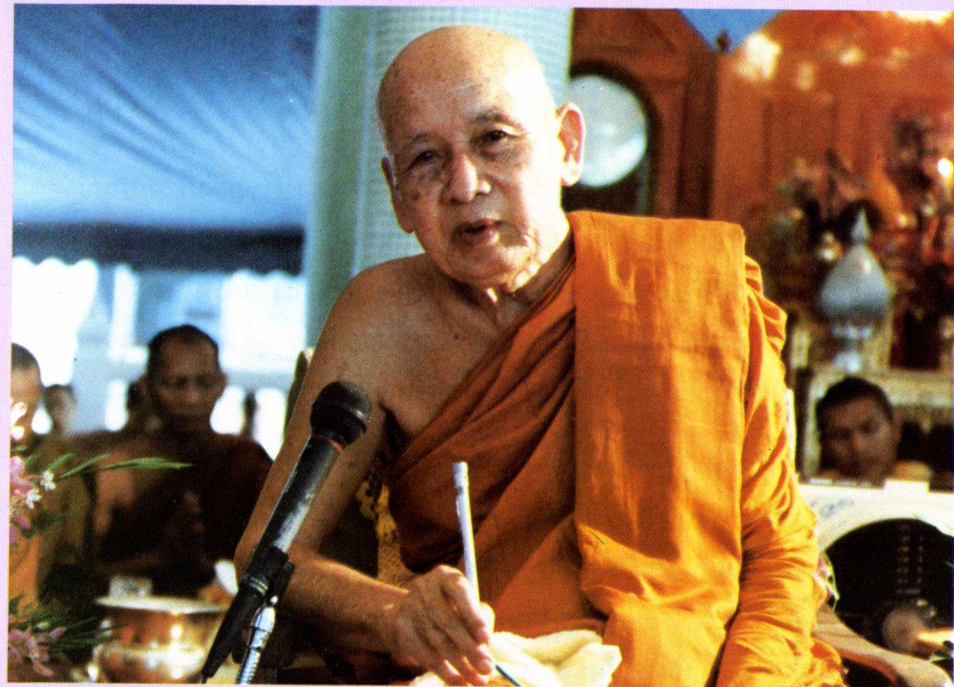
นางรูป ดีมัน น้องสาวคนสุดท้อง ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่
๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ อายุได้ ๘๖ ปี

พี่น้องทั้งหมด เราได้ทำฌาปนกิจศพให้สมบุญบริบูรณ์
ทุกอย่าง สมเจตนาารมณ์ของผู้ตายแล้วทุกประการ เฉพาะนางรูป
น้องสาวสุดท้องนี้ ในช่วงบั้นปลายชีวิตเธอได้มาถือศีล บวชชี

อยู่รับการอบรมกับเราที่วัดหินหมากเป้งหลายปี การปฏิบัติภาวนา
ของเธอคงจะได้ผล มีที่พึ่งทางใจอย่างดีโดยไม่เป็นที่น่าสงสัย
เมื่อป่วยหนัก บุตรได้มารับตัวไปรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล
จังหวัดสกลนคร เล่าว่าเธอมีสติดี รู้สึกตัวตลอดเวลาจนวาระสุดท้าย
บอกลูกหลานผู้พยาบาลได้ทุกระยะว่ารู้สึกอย่างไร ว่ารู้สึกเริ่มเย็น
มาแต่ปลายเท้า มาถึงหน้าแข้ง มาถึงเข่า มาถึงหน้าอก เธอเพิ่งดูจิต
ที่หน้าอกอย่างมีสติ ลมหายใจแผ่วลง แผ่วลง และจนสงบไปในที่สุด

บัดนี้ยังเหลือแต่เราเป็นที่พึ่งของเราเท่านั้นแหละ ญาติพี่น้อง
และครูบาอาจารย์ไม่มีใครเป็นที่พึ่งแก่ตัวเองแล้ว เราจะพยายาม
ทำความดีจนกว่าชีวิตจะหาไม่ เพราะคนเราตายแล้วความดี
และความชั่วไม่มีใครทำให้

อัศจรรย์ประวัติดังนี้เริ่มมา จนอายุครบแปดสิบเก้าปี ก็เห็น
จะจบลงเพียงแค่นี้.

“ในวันเพ็ญ เดือน ๔ ของทุก ๆ ปี พุทธบริษัท ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ จำนวนมาก หลังไหลขึ้นมาไหว้รอยพระพุทธรบาทแห่งนี้ แต่ไม่มีที่ปักอาศัยหลบแดด หลบฝน บางครั้งฝนตกก็พากันเปียกปอนหมด มีระยะหนึ่งที่ทางอำเภอได้ขอแรง ชาวบ้านช่วยตัดไม้รวกลำโต ๆ จำนวนหลายร้อยหลายพัน มาทำปะรำที่ปักสำหรับ พุทธบริษัทที่ขึ้นมาไหว้รอยพระพุทธรบาท แต่ต่อมาไม้รวกก็หมดไป เพราะเกิดใหม่ ไม่ทัน ดีแต่พวกชาวบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ เมื่อเสร็จจากงานไหว้พระพุทธรบาทแล้วก็พากัน เก็บเอาไปทำรั้วนาหมด ความเป็นมาอย่างนี้นานแสนนาน

เหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงปรารถนาคิดจะสร้างศาลาอเนกประสงค์ให้เป็นถาวรวัตถุ ถวายไว้ในพระพุทธรศาสนา เป็นเครื่องบูชารอยพระพุทธรบาท และเพื่อเป็นประโยชน์ แก่พุทธบริษัทได้พักหลบแดดหลบฝนในฤดูเทศกาลไหว้รอยพระพุทธรบาท....”

จาก : คำปรารภ “การก่อสร้างศาลาวัดพระพุทธรบาทบัวบก”

๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

“....ข้าพเจ้าให้นามศาลาหลังนี้ว่า “ศาลานิโรธรังสีอนุสรณ์”
พร้อมทั้งจารึกข้อความไว้ในแผ่นหินอ่อนติดอยู่บนเสาศาลา ความว่า
“พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์ (เทศก์ เทศรังสี) วัดหินหมากเป้ง
อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์จากจตุรทิศ
ทั้งสี่ สร้างถวายเป็นเครื่องบูชาพระพุทธบาทบัวบก”

“อนึ่ง คำว่า “...พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ จากจตุรทิศทั้งสี่...” นั้น
หมายความว่า เงินที่ได้มาก่อสร้างนี้ มิใช่เงินส่วนตัวของข้าพเจ้าโดยแท้
ข้าพเจ้าเองหาเงินไม่เป็นเลยแม้แต่สตางค์เดียว แต่เงินที่ได้มาสร้าง
ถาวรวัตถุนี้ ญาติโยมจากจตุรทิศทั้งสี่มามอบกราบทำบุญไว้ ข้าพเจ้า
เก็บเล็กผสมน้อย ตั้งแต่ สิบ – ร้อย – พัน และหมื่นบาทขึ้นไป เมื่อเห็นว่า
มีจำนวนมากพอสมควรที่จะสร้างถาวรวัตถุเพื่อสาธารณประโยชน์ได้
จึงนำมาสร้าง ดังที่ได้ปรากฏศาลาหลังนี้เป็นตัวอย่าง ข้าพเจ้าเลย
กลายเป็น พระคลังสมบัติ ของพุทธบริษัทที่มาบริจาคทำบุญใน
พระพุทธศาสนาไปเลยทีเดียว....”

“....การกระทำที่ได้กล่าวมา จะเป็นด้านการทำนุบำรุง
พระพุทธศาสนา การสาธารณประโยชน์กิติ ทุนทรัพย์ทั้งปวงที่ได้มานั้น
ล้วนแล้วแต่เป็นของศิษยานุศิษย์พุทธบริษัททั้งสิ้น ข้าพเจ้าหาเงินไม่เป็น
แม้แต่บาทเดียว เพียงแต่เป็น พระคลังสมบัติ ของพุทธศาสนิกชนที่ฝากมา
ร่วมทำบุญเท่านั้น....”

จาก : คำปรารภ “การก่อสร้างศาลาวัดพระพุทธบาทบัวบก”

๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

วัดอรัญญวาสี เป็นวัดที่ท่านจำพรรษาเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ แล้วกลับมาจำพรรษาอีกวาระหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ และอยู่จำพรรษาตลอดมา จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๐ นับเป็นสถานที่ซึ่งท่านอยู่จำพรรษานานมากที่สุด ก่อนจะมาอยู่วัดหินหมากเป้ง นอกจากนี้ท่านยังพิจารณาเห็นว่า วัดอรัญญวาสีนี้ เป็นวัดซึ่งพระกัมมภูฐานทั้งหลายได้อบรมธรรมมาโดยลำดับ และพระคณาจารย์ที่เป็นศิษย์ของ ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะมหาเถระ ได้เคยมาจำพรรษา เกือบแทบทุกองค์ ท่านจึงให้ความอนุเคราะห์บูรณะให้สมฐานะ

ท่านได้จัดสร้าง โบสถ์
ศาลา ทอระฆัง กุฏิ กำแพง
วัด... ฯลฯ ให้ใหม่

กุฏิหลังเก่าที่ท่านเคย
จำพรรษาอยู่ถึง ๘-๙ ปี

หลวงปู่หนาค ปณฺณวโร เคยอุปฐากวัดอรัญญวาสีมานานเป็นเวลากว่า ๓๐ ปี
ภายหลังจึงได้บวช และได้อยู่จำพรรษาอยู่ ณ ที่วัดอรัญญวาสี ตลอดมาจนปัจจุบันนี้

วัดป่าเทสรังสี หรือ วัดป่าวังน้ำมอก อยู่ห่างจาก
วัดหินหมากเป้งไปทางทิศตะวันตกราว ๖ กิโลเมตร
มีสภาพเป็นป่า มีถ้ำ เขา และธารน้ำบริบูรณ์ เป็นที่
วิเวก เหมาะแก่การเจริญภาวนากัมมัฏฐาน ท่านจึง
ไปจัดเสนาสนะขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ ให้เป็นวัดสาขา
แห่งหนึ่งของวัดหินหมากเป้ง

บน : ศาลาหลังใหม่กำลังก่อสร้าง

ล่าง : ศาลาหลังเก่า

กุฏิเก่าที่ท่านเคยมา
ผ่านก ฌ วังน้ำมอก

ดอกไม้ป่า

กุฏิบนพลาญหิน

วัดเทสรังสี

ถ้ำยาว

ถ้ำสัจจะคุหา

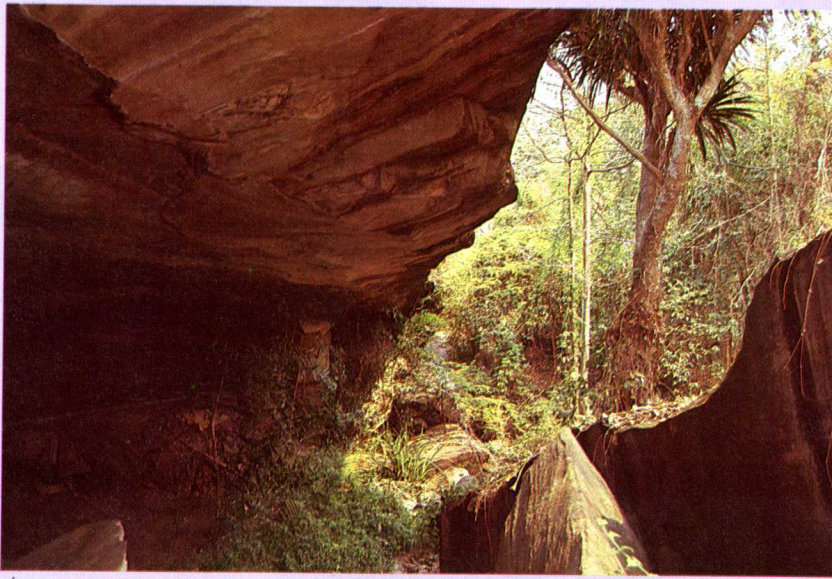
สภาพพลาญหินทั่วไป
ในวังน้ามอก

ศาลา วัดป่าอุดมพิณี

หน้าตรงข้าม : บริเวณอันร่มรื่นในวัดป่าอุดมพิณี

วัดป่าถ้ำฮ้าน เป็นวัดสาขาอีกแห่งหนึ่งของวัดหินหมากเป้ง บริบูรณ์ด้วย ถ้ำ เจือมหิน และพลาญหินอันสงบ สงัด เหมาะแก่ผู้แสวงหาความวิเวก เพื่อเจริญ สมณธรรม

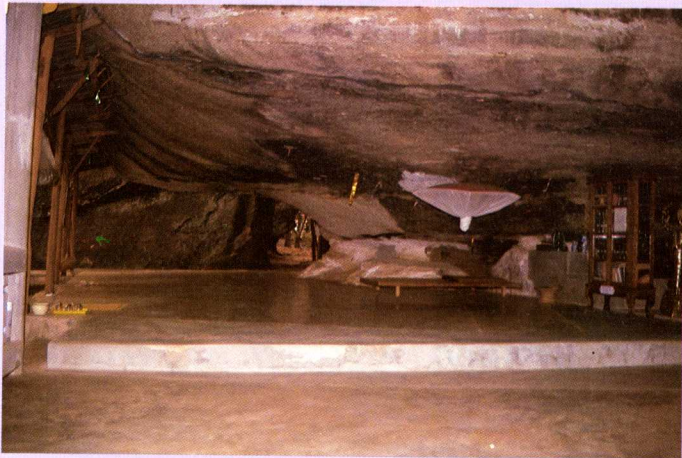
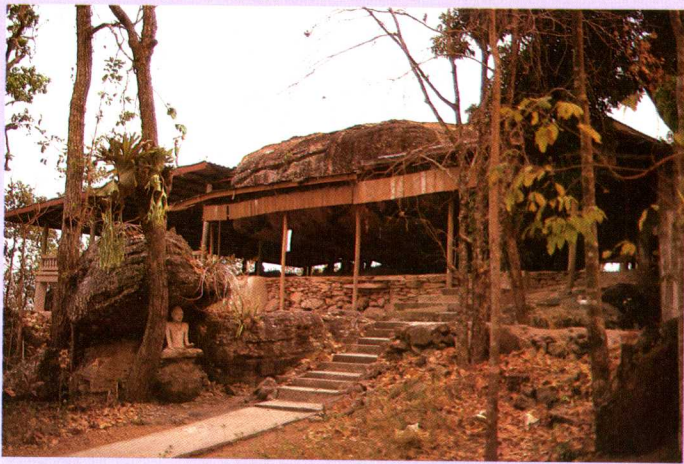

วิหารถ้ำพระของวัดป่าถ้ำฮ่าน

โชดหินสำหรับผู้ประสงค์จะหลีกเร้น
ทำความเพียร

วัดป่าถ้ำพระ
นาผักทอก เป็นวัด
ที่ท่านเดินทางไป
บำเพ็ญภาวนาเป็น
ครั้งแรกแต่เมื่อออก
พรรษาปี ๒๔๗๐
และอยู่ตลอดมาจน
ตลอดพรรษาปี ๒๔-
๗๑ (พรรษา ๖)
ท่านเล่าถึงการปรารภ
ความเพียร ณ ที่นี้ว่า
“เราทำความเพียร
เดินจงกรมจนทำ
ตะลุเลือดออก แล้ว
ก็เป็นไข้ตลอดพรรษา
แต่เราก็ทำได้พักผ่อน
ในการปรารภความ
เพียรไม่.....”

ในภายหลัง
ท่านได้มาปรับปรุง
ขยายลานถ้ำพระ
พร้อมทั้งสร้างถ้ำเก็บ
น้ำฝนขนาดใหญ่ให้

บน : ศาลาโรจรังสี
อนุสรณ์ วัดพระบาท
บัวบก

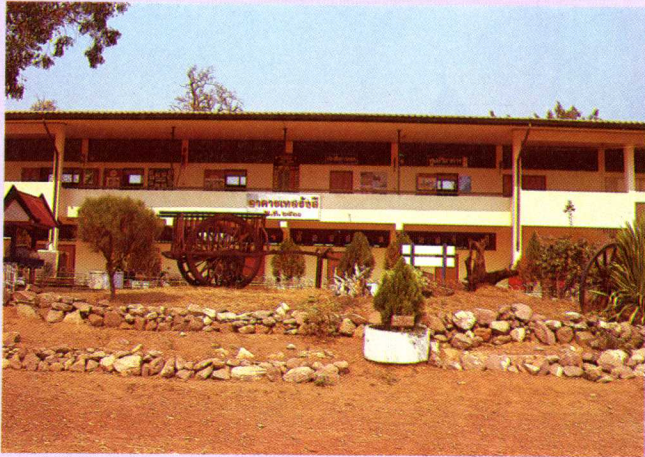
กลาง : ศาลาโรจรังสี
อนุสรณ์ วัดพระ-
พุทธบาททองแก้ง
(เวินกุ่ม)

ล่าง : พระพุทธ
ไสยาสน์ และวิหาร
ครอบ วัดพระพุทธ-
บาททองแก้ง (เวินกุ่ม)

ศาลาจิโรธรังสีอนุ-
สรณ์ วัดป่ากุดจิว
บ้านผักนึ่ง

อาคารเทสรังสี (๒๕-
๓๑) โรงเรียนพระ-
พุทธบาทเทสรังสี-
วิทยา

อาคารเทสรังสี ๒
(๒๕๓๒) โรงเรียน
พระพุทธบาทเทส-
รังสีวิทยา

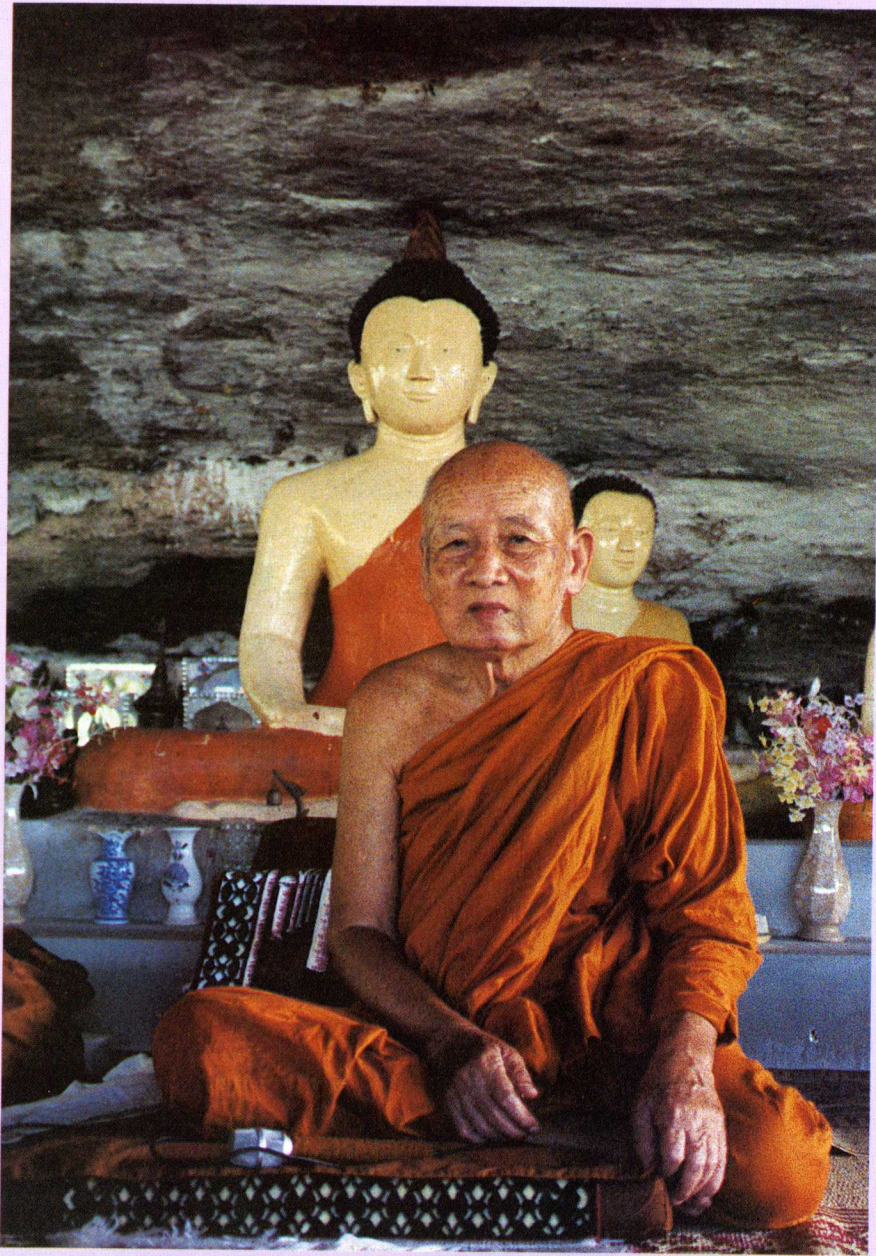
เมรุบ้านกลางใหญ่

โรงเรียนกลางใหญ่
นิโรธรังษีอุปถัมภ์

อาคารนิโรธรังษี
โรงเรียนกลางใหญ่
นิโรธรังษีอุปถัมภ์

ข้าพเจ้าขอบูชาโดยยิ่ง ซึ่งพระสงฆ์องค์นั้น-----
-----ด้วยเศียรเกล้า

ກາສປິດກະ

“เมื่อเราได้มาอยู่ที่นี้หรือที่ไหน ๆ ก็ตาม เมื่อกำลังทางกาย มีอยู่เราก็ได้ก่อสร้างถาวรวัตถุทางพุทธศาสนาไว้เป็นหลักฐาน ตามสมควรแก่อัตภาพของตน เมื่อเราแก่แล้วเราไม่มีกำลังกาย พอจะก่อสร้างได้ ญาติโยมเขามีศรัทธาบริจาคทรัพย์เราก็เอา ทรัพย์นั้นมาก่อสร้างถาวรวัตถุในพุทธศาสนาแทนตัวต่อไป ถ้าหากมีเหลือพอเฉลี่ยให้แก่วัดอื่น ๆ ได้เราก็เฉลี่ยไป แต่ ไม่ยอมเป็นทาสของอิฐ ปูน หรือ ไม้ แต่ไหนแต่ไรมา เพราะ เราเห็นว่าของเหล่านั้นเป็นภายนอก ของเหล่านั้นจะสร้าง ให้สวยงามสดงามสักปานใดจะหมดเงินก็ร้อยล้านก็ตาม หากตัวของเราไม่ดีประพุดิเหลวไหลแล้วของเหล่านั้น ไม่มีความหมายเลย แก่นพุทธศาสนาแท้มิใช่อยู่ที่วัตถุ แต่หากอยู่ที่ตัวผู้ประพุดิต่างหาก อันนี้เป็นหลักใจของเรา การบวชที่ได้นามว่า เนกขัมมะ เพื่อละกามทั้งหลาย ตั้งใจ ปฏิบัติตามสังฆธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อพ้นจาก ทุกข์ทั้งปวงนั้น จึงไม่ควรที่จะนำเอาตัวของตนไปฝังไว้ในกองอิฐกองปูนโดยแท้”

กิจการด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

รายละเอียดกิจการด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
และสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาหลัง ๆ ที่พระคุณเจ้า
หลวงปู่พระราชนิโรธรังสี ได้ทำไปแล้วเท่าที่พอจะจดจำและ
รวบรวมได้ รวมทั้งงานที่อยู่ระหว่างดำเนินการ

๑. การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

วัน เดือน ปี	รายการ	สถานที่	ทุนทรัพย์
๒๕๒๗	สร้างอุโบสถคอนกรีตเสริมเหล็ก	วัดอรุณาวาสี อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	๔,๐๐๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๒๘	บ้านพักชี ๒ หลัง, วิหารพระ, ห้องสุขา ๒๒ ห้อง, ระบบไฟฟ้า, ประปา	..	๔๘๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๐	"ศาลาเทสรังสี" ศาลา การเปรียญคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สองชั้น กว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๖ เมตร ถึงเก็บน้ำฝน ๒ ถึง	..	๒,๕๐๘,๕๐๖.๐๐
๒๕๓๐	กำแพงคอนกรีตเสริมเหล็ก รอบวัด ยาว ๗๖๗ เมตร	..	๑,๒๒๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๑	"กุฏิเทสรังสี พ.ศ. ๒๕๓๑" อาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สองชั้น	..	๘๖๒,๕๙๐.๖๐
๒๕๓๑	บริจาคสร้างถนนคอนกรีต เสริมเหล็กภายในวัด	..	๒๐๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๒	กุฏิเรือนแถว สองชั้น ครึ่งตึก ครึ่งไม้ พร้อมห้องสุขา และ กำแพงล้อมรอบบ้านพักชี	..	๔๑๕,๖๕๙.๐๐
๒๕๓๓	ภาพเขียนสีน้ำมัน บนผืนผ้าใบ พระคณาจารย์จำนวน ๑๔ ภาพ ภายในอุโบสถ	..	๒๕๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๐	"ศาลาเทสรังสี พ.ศ. ๒๕๓๐" ศาลาการเปรียญคอนกรีต เสริมเหล็ก ทรงไทย สองชั้น ขนาดกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๖ เมตร พร้อมถังเก็บน้ำฝน ๒ ถึง	วัดพระพุทธบาทเวินกุ่ม (กอแก้ง) ตำบลพระพุทธบาท อำเภอ ศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย	๓,๐๐๒,๗๘๓.๐๐
๒๕๓๐	พระพุทธไสยาสน์ปูนปั้น ยาว ๙ เมตร พร้อมวิหารครอบ	..	๔๕๐,๐๐๐.๐๐
		ยอดยกไป	๑๓,๘๓๑,๓๒๘.๖๐

* นายเกียงแผ้ว - นางชกเอง ดันสวัสดิ์ บริจาคสมทบ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

วัน เดือน ปี	รายการ	สถานที่	ทุนทรัพย์
		ยอดยกมา	๑๓,๘๓๑,๓๒๘.๖๐
๒๕๓๑	ศาลาบำเพ็ญบุญ ต่อจากถ้ำพระ พร้อมถังเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่	วัดถ้ำพระนาฝักหอก ตำบล กลางใหญ่ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุตรธานี	๔๒๘,๒๔๘.๒๐
๒๕๓๒	ศาลาการเปรียญ "นิโรธรังสี" อนุสรณ์ พ.ศ. ๒๕๓๒" อาคาร คอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สองชั้น ขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๓๒ เมตร พร้อมถังเก็บ น้ำฝน จำนวน ๒ ถัง	วัดป่ากุดจิว บ้านฝักนึ่ง ตำบล กลางใหญ่ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุตรธานี	๒,๓๗๑,๔๕๘.๗๔
๒๕๓๒	ศาลาการเปรียญ "นิโรธรังสี" อนุสรณ์ พ.ศ. ๒๕๓๒" อาคาร คอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สองชั้นครึ่ง ขนาดกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๖ เมตร พร้อมถัง เก็บน้ำฝน ๒ ถัง ห้องสุขา ๓ ห้อง	วัดพระพุทธบาทบัวบก ตำบล เมืองพาน อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัด อุตรธานี	๓,๕๖๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๒	บริจาคสมทบสร้างศาลาจารย์ -กุศลศพ "ศาลาสามพระ- อาจารย์"	วัดโพธิสมภรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี	๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๒	บริจาคปรับปรุงซ่อมแซมศาลา การเปรียญ	วัดป่าสามัคคีธรรมมาวาส ตำบล โพนทอง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย	๑๕๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๓	"ศาลาเทสรังสี" ศาลา การเปรียญคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สองชั้น "	วัดป่าเทสรังสี (วังน้ำมอก) ตำบลพระพุทธบาท อำเภอ ศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย	๒,๕๐๐,๐๐๐.๐๐
		รวมเป็นเงินทั้งสิ้น	๒๓,๘๔๑,๑๓๕.๖๔

* มูลนิธิเทสก์ เทสรังสี บริจาคสมทบ ๔๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

** คุณนพลักษณ์ อังสุกวานต์ บริจาคสมทบ ๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

๒. การสนับสนุนและช่วยเหลือสาธารณประโยชน์

วัน เดือน ปี	รายการ	สถานที่	ทุนทรัพย์
๒๒ ต.ค. ๒๕	บริจาคเงินทุนและสิ่งของ	โรงพยาบาลสังคม อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย	๕๓,๕๐๐.๐๐
๓๐ เม.ย. ๒๖	บริจาคซื้อที่ดิน	"	๕๓,๙๑๕.๐๐
๒๕๒๙	บริจาคสร้างวิหารพระพุทธรูป "พระพุทธรูปมงคลสารประภากร มุนี"	"	๒๕๐,๐๐๐.๐๐
๕ มิ.ย. ๓๐	บริจาคเงินปรับปรุงพัฒนา โรงพยาบาล	"	๑๐๐,๐๐๐.๐๐
๒๗ มี.ค. ๓๐	บริจาคเงินปรับปรุงพัฒนา โรงพยาบาล	โรงพยาบาลบึงกาฬ อำเภอ บึงกาฬ จังหวัดหนองคาย	๕๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๒๗	บริจาคสร้างห้องสมุดประชาชน อำเภอศรีเชียงใหม่	อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัด หนองคาย	๑๓๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๒๗	บริจาคสร้างตึกสงฆ์อาพาธ	โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช ท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัด หนองคาย	๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐
	สมทบทุนซื้อเครื่องช่วยหายใจ	โรงพยาบาลหนองคาย อำเภอ เมือง จังหวัดหนองคาย	
๑๙ ก.พ. ๓๑	สมทบทุนสร้างที่ว่าการอำเภอ ท่าบ่อ	อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	๒๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๒๙	เมรุเผาศพ วัดป่าบ้านนาสีดา	วัดป่าบ้านนาสีดา ตำบลกลาง- ใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัด อุดรธานี	
๒๕๒๙	เมรุเผาศพบ้านกลางใหญ่	ฌาปนสถานบ้านกลางใหญ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี	๖๕๐,๐๐๐.๐๐
๒๖ พ.ค. ๓๐	อาคารเรียนคอนกรีตเสริมเหล็ก ตามแบบมาตรฐาน ของ สำนักงานการประถมศึกษา แห่งชาติ จำนวน ๔ ห้องเรียน • ห้องสมุด	โรงเรียนพระพุทธบาททศรังสี- วิทยา ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัด หนองคาย	๑,๐๗๓,๐๐๐.๐๐
		ยอดยกไป	๓,๓๘๐,๓๑๕.๐๐

วัน เดือน ปี	รายการ	สถานที่	ทุนทรัพย์
		ยอดยกมา	๓,๓๘๐,๓๑๕.๐๐
๒๗ ก.ค. ๓๑	อาคารเรียนคอนกรีตเสริมเหล็ก ตามแบบมาตรฐานของสำนัก งานการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน ๒ หลัง ๑๖ ห้องเรียน พร้อมถังน้ำฝน ๒ ถัง	โรงเรียนกลางใหญ่นิโรธรังสี อุปถัมภ์ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุตรธานี	๒,๕๓๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๑	ถนนลูกรังจากบ้านกลางใหญ่ ไปวัดถ้ำพระนาฝักหอก ระยะทางยาว ๖.๕ กิโลเมตร	ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุตรธานี	๒๑๒,๙๔๓.๐๐
๒๑ ก.ค. ๓๒	อาคารเรียนคอนกรีตเสริมเหล็ก ตามแบบมาตรฐานของสำนัก งานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช. ๑๐๕/๒๕๒๙) พร้อม ถังน้ำฝน ๑ ถัง	โรงเรียนพระพุทธบาทเทสรังสี วิทยา ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัด หนองคาย	๑,๑๗๐,๐๐๐.๐๐
		รวมเป็นเงินทั้งสิ้น	<u>๗,๒๖๓,๒๕๘.๐๐</u>

๓. การจัดตั้งองค์กรสาธารณกุศล

วัน เดือน ปี	รายการ	สถานที่	ทุนทรัพย์
๒๕๒๔	มูลนิธิโรตารี่รังสิตัมภีรปัญญา- จารย์	ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ที่เรียนดี ความประพฤติเรียบร้อย แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในเขต จังหวัดหนองคาย	๑,๒๐๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๒๗	มูลนิธิเทสก์ เทสรังสี	บำรุงพระภิกษุ - สามเณร ตลอดจนบำรุงรักษาบูรณะ ซ่อมแซมถาวรวัตถุ ภายใน วัดหินหมากเป้ง	๕,๗๐๐,๐๐๐.๐๐
๒๕๓๓	ทุนโครงการอาหารกลางวัน เด็กนักเรียน	สนับสนุนช่วยเหลือการจัดการ โครงการอาหารกลางวันเด็ก นักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา ในเขตจังหวัดหนองคาย	๒,๔๕๐,๐๐๐.๐๐
			๕,๓๕๐,๐๐๐.๐๐

อนึ่ง เงินทุนโครงการอาหารกลางวันเด็กนักเรียน นั้น โดยความศรัทธาของศาสตราจารย์คุณหญิงนางเยาว์ ชัยเสรี บริจาค ในนามของมูลนิธิโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ จำนวน ๒๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน) และประธาน กรรมการ บริษัท สุราทิพย์นครเขต จำกัด บริจาคจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน)

นอกจากนี้ ยังมีงานที่อยู่ระหว่างดำเนินการ คือ

๑. โครงการหอส่งน้ำอาพาธ โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทุนทรัพย์ปัจจุบัน สามล้านบาทเศษ

๒. อาคารผู้ป่วย “ตึกอนุสรณ์ ๘๘ ปี หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี” โรงพยาบาลปะทิว อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ซึ่ง คุณสายพิณ ปิตะสิงห์ มีจิตศรัทธาบริจาคเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน) และ คุณสนธิยา เกียรติวรารังกูร พร้อมด้วย บริษัท พิบูลย์ทราย จำกัด และญาติมิตร บริจาคสมทบอีก ๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)

๓. ศาลาการเปรียญวัดเทสรังสี (วังน้ำมอก) อาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย สองชั้น งบประมาณค่าก่อสร้าง สองล้านบาทเศษ ซึ่ง คุณนพลักษณ์ อังศุกรานต์ มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบ ๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)

๔. ภาพเขียนพระคณาจารย์จำนวน ๑๔ ภาพ เขียนด้วย

สีน้ำมันลงบนพื้นผ้าใบอย่างดี ติดตั้งในอุโบสถวัดอรุณราชวราราม
อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย งบประมาณค่าใช้จ่าย ๒๕๐,๐๐๐.๐๐
บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

๕. ฌาปนสถานวัดหินหมากเป้ง ประกอบด้วยเมรุเผาศพ
งบประมาณค่าก่อสร้าง ๓๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท และศาลาบำเพ็ญกุศล
อีกหนึ่งหลัง โดยศรัทธาของ คุณธเนศ เอียสกุล และผู้มีจิตศรัทธา
บริจาคสมทบ

๖. โครงการระบบน้ำประปาวัดหินหมากเป้ง อันประกอบด้วย
โรงสูบ โรงกรอง และถังจ่าย ได้รับความอนุเคราะห์ดำเนินการ
โดย ท่านผู้ว่าการการประปาภูมิภาค และสำนักงานการประปา
ภูมิภาคเขต ๗ จังหวัดอุดรธานี งบประมาณค่าก่อสร้างประมาณ
สองล้านบาท ได้จากท่านผู้มีจิตศรัทธา คาดว่าจะเริ่มดำเนินการ
ได้ภายในเดือนกันยายน ๒๕๓๓ นี้

๗. วิหารพระพุทธรูป และกุฏิรับรอง (กุฏิเก่า) เป็นอาคาร
คอนกรีตเสริมเหล็ก งบประมาณค่าก่อสร้าง ๑,๗๓๐,๐๐๐.๐๐ บาท
(หนึ่งล้านเจ็ดแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

สำหรับโครงการในอนาคตอันใกล้นี้คือ การก่อสร้างเจดีย์
พิพิธภัณฑสถาน ซึ่งอยู่ระหว่างการเขียนแบบแปลนและกำหนดรายละเอียด
คงจะเริ่มดำเนินการก่อสร้างได้ในเร็ววันนี้

ສາຍມື້ສ “ທັມສິດທຽມ”

ບຸກ

ທ່ານພຣະສາຍາຣຍ໌ຜົນ ສາຍາໂວ

“เรื่องปัจจัยธาตุสี่นี้ ถ้ามันฟุ้งเฟ้อมากก็เป็นอุปสรรค
แก่การภาวนาของผู้ที่ยังไม่เป็นอย่างสำคัญ วัดใดสำนักใด
ที่ปัจจัยลามมากมักทะเลาะกัน และการศึกษาธรรมะก็ไม่เจริญ
เท่าที่ควรถึงทางโลก ๆ ที่เป็นพื้นฐานนี้ก็เช่นเดียวกันลาภสักการ
เกิดมีขึ้น ณ ที่ใด ที่นั้นย่อมเป็นภัยอันตรายแก่คนหมู่มาก
เป็นเจ้านายฉ้อราษฎร์บังหลวง โกงกินกันแหลกรานไปหมด
ทะเลาะกันเพราะผลประโยชน์ไม่เท่ากัน พ่อค้าประชาชน
ผู้มีอิทธิพลขัดผลประโยชน์กันฆ่ากันตายนับไม่ถ้วน พระพุทธองค์
จึงตรัสไว้ว่า “สกุกาโร กาศุริสฺสํ หนุตติ” สักการะย่อมฆ่าบุรุษ
(ผู้มีปัญญาทราวม) ดังนี้”

บันทึกเรื่อง ลายมือ “หนังสือธรรม” ของท่านพระอาจารย์ฝั้น
อาจาโร นี้ มีอนุสนธิ เนื่องจากหลังจากงาน ที่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนิน ทรงบรรจุพระอัฐิ และทรงเปิดพระเจดีย์
พิพิธภัณฑสถาน ท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร วันที่ ๕ มกราคม
พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้ว คิณนั้นศิษย์ผู้หนึ่งก็ได้นำหนังสือ “อาจารย์วิท”
อันเป็นหนังสือที่ระลึกในงานนั้น มากราบท่านพระอาจารย์ที่วัด
หินหมากเป้ง ท่านถามถึงเรื่องงานและการเสด็จพระราชดำเนิน
แล้วเปิดหนังสือขึ้นพลิกดู พอได้เห็น ลายมือ “หนังสือธรรม”
ของ ท่านพระอาจารย์ฝั้น ท่านก็ถามศิษย์ผู้นั้นว่า รู้จักบ้างไหม
แปลได้ไหม เมื่อศิษย์ผู้นั้นสารภาพถึงความเขลาของตน ท่าน
ก็หัวเราะและปรารภว่า น่าเสียดาย เรื่องเช่นนั้นวันจะสูญหายไป
เด็กรุ่นหลังก็จะไม่รู้จักเสียหมด

ท่านคุยเรื่องอื่นต่อไป และอีกไม่กี่วันต่อมา เมื่อศิษย์ผู้นั้น
มากราบท่านที่วัดหินหมากเป้งอีกครั้งหนึ่ง ท่านก็ส่งต้นฉบับ
ซึ่งพิมพ์เรียบร้อยแล้ว...ประณิตให้ พร้อมกับว่า

“เฮ้...เอาไป จะได้รู้จักค่าแปล....!”

ศิษย์ผู้นั้นกราบแทบเท้าท่านด้วยความเต็มตื่นและปีติ
เป็นที่ยิ่ง อดนึกอยู่ในใจมิได้

“ปู่ชา จ ปุชนิยาน์ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ”

บันทึกนั้นของท่านจึงได้นำไปรวมพิมพ์เป็นคำรบแรก
ในหนังสือ “ปู่อาววิสาขนาในประเทศไทย” พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน
ในเวลาอีก ๓ เดือนต่อมา

ได้นำมารวมไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่ง

ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေ
လျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိ
စေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။
ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင်
အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန်
အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို
ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။
ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင်
အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန်
အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို
ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
နိဗ္ဗာန်ကို ရောက်ရှိစေရန် အားထုတ်ကြပေလျှင် အကျိုးရှိစေရမည်။

(လှယ်မီစီ "หนังสือธรรม" ของท่านพระอาจารย์มั่น อจาโร)

บุคคลทั้งหลายผู้ฉลาด แปลว่า ตัดเสียซึ่งบาปไม่ให้เกิดขึ้น
ในสันดานได้ มีอุปมาเหมือนหนึ่งบุคคลปลูกต้นไม้ มีต้นมะม่วง
เป็นต้น คอยระวังรักษาไม่ให้กาฝากไม่ให้บังเกิดขึ้นในต้นมะม่วง
นั้นได้ กล่าวที่ต้นมะม่วงนั้นจะไม่งาม จะมีผลน้อย เปรียบเหมือน
ร่างกายของบุคคลผู้ฉลาด อันธรรมาบุคคลผู้ฉลาดนั้น ย่อมระวัง
รักษากายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ไม่ให้เป็นบ่อเกิดขึ้น
เศร้าหมองได้ ฉะนั้น ท่านสักวาทีอาจารย์ ถามว่า ในปฐมมาติกา
คือ กุสลาธรรมานั้น ท่านก็แปลถูกต้องตามพยัญชนะแล้ว และ
พออธิบายความอุปมาอุปไมยซ้ำอีกเล่า ข้าพเจ้าก็เข้าใจแล้ว

(หนังสือธรรมท่านพระอาจารย์ฝั้น แปลโดย ท่านพระอาจารย์เทศก์)

ผู้เขียน เขียนเป็นภาษาไทยเพื่อผู้อ่านจะได้อ่านเทียบกันดู และจะได้รู้เนื้อความในนั้น หนังสือธรรมนี้ฉบับวันแต่จะเสื่อมสูญไป เพราะไม่มีใครเรียน เว้นแต่ผู้บวชเมื่อ ๖๐ ปีถอยหลังไปโน้น สมัยหนังสือไทยยังไม่แพร่หลาย ผู้บวชมาต้องเรียนหนังสือธรรม การเรียนก็ไม่ต้องเรียนอักขระ พยัญชนะ เอาหนังสือโบราณที่ท่าน จารใส่โบราณมาเรียนเลย เนื้อความในหนังสือที่เรียนนั้นล้วนแต่ เป็นธรรมในศาสนา เช่น จารเรื่อง ทาน ศีล ภาวนา ทำบุญแล้ว ตายไป ได้ไปเกิดในสวรรค์มีนางฟ้าเป็นบริวาร ทำบาปแล้วตายไป ได้ไปเกิดเป็นเปรต ตกนรกทนทุกข์ทรมานเท่านั้นปีเท่านั้นปี เป็นต้น เรียนจบสักผูกสองผูกก็อ่านได้เลย คนในสมัยนั้นหรือสมัย นครเวียงจันทน์ยังเจริญรุ่งเรืองด้วยพุทธศาสนา เขาเรียนกันด้วย อักขร ๓ อย่าง คือ อักขรธรรมหนึ่ง อักขรขอมหนึ่ง และอักขร ไทยน้อยหนึ่ง ที่เรียกว่าหนังสือธรรม ๆ นั้น เพราะหนังสือนี้ จะจารก็แต่ที่เป็นธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เว้นแต่ ผู้บวชอยู่นาน ๆ ได้เรียนโหราศาสตร์หรือตำรายา สึกออกไป จะได้เอาไปหากิน หรือมิฉะนั้นก็จะจดเป็นคาถาอาคมต่าง ๆ เท่านั้น คนสมัยก่อนถืออักขรธรรมเป็นของศักดิ์สิทธิ์จริง ๆ ถือหนังสือนี้ เป็นพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเอาเลย แล้วก็ป็นจริง ตามที่เขาถือนั้นด้วย ใครจะข้ามกรายหรือเหยียบย่ำ นอนทับเตียง อาจารย์เอาหนังสือดีศีรชะ ก็จะปรากฏเป็นกลากขึ้นตรงนั้นเลย เหตุนั้นคนจึงกลัวอย่างยิ่ง ถ้าเป็นกลากก็ถือว่าเป็นบาป ยากยิ่ง นิคิดเดียว เมื่อเป็นกลากเพราะเหตุดังว่ามาแล้ว ไปหาอาจารย์

ให้อาจารย์เอาน้ำลายลูบให้ หรือเอาน้ำในกระโถนของอาจารย์ มาลูบแล้วก็จะหายในระยะ ๒-๓ วันนั่นเอง อักษรขอม ถึงจะเรียนกันบ้าง ก็สักแต่รู้ว่า ู้ ๆ ไว้ แต่ไม่ได้เอาไปจาร ถ้าจะจาร ก็จารแต่ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เหมือนกันกับอักษรธรรม

ส่วนอักษรไทยน้อยนั้นใช้ทั่วไปไม่เลือก ถึงสมัยนี้ก็ยังใช้กันอยู่ในนครเวียงจันทน์ เพราะต้นกำเนิดเกิดมาจากนครเวียงจันทน์ แต่ได้วิวัฒนาการไปมากแล้ว

หนังสือทั้ง ๓ อย่าง มีอักษรพยัญชนะเท่ากัน เหมือน ๆ กับหนังสือไทย เว้นแต่ผู้จารหรือเขียนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะขาดการศึกษาที่ต่อ่งแท้ (และหนังสือเหล่านี้โดยมากจะไม่มีไม้ ๗ + ออกเสียงเป็นไปตามภาษาสำเนียงของท้องถิ่นนั้น ๆ เหมือนกับหนังสือฝรั่ง) แต่ยังพิสดารกว่านั้นอีก โดยเฉพาะหนังสือธรรมใช้ ๐ แทนตัว ง เหมือนกับตัวบาลี เช่น ศีลสวรรค์ = สัจวร หรือใช้เฉพาะคำเฉพาะตัว เช่น บั บ่อเกิดอกุศล หรือ รอ หาง ฮี ใส่ ก็ อ่านว่า อันว่า ตัวอย่าง ๕ = อันว่า ยังอีกที่ใช้เฉพาะตัว แต่มีสระหลายสระ อ่านออกเสียงหลายคำ เช่น ๕ อ่านว่า ทั้งหลาย ถ้าจะขยายก็จะเป็นอย่างนี้ ตัว ท ๓ = กัก, ๗ = ด แต่ไม่ทราบว่ ทำไมจึงอ่านว่าทั้งหลาย เห็นมีใช้เฉพาะคำ ๆ นี้ คำเดียวเท่านั้น ตัว ร อีกตัวที่เป็นตัวกล้ำต้องใช้ เช่น ๕ = เสรา,

เปรียบ = เปรียบ เป็นต้น นักเขียนเขียนทายกันเล่น ๆ เช่น เขียน
เคอู๋ อ่านออกเสียงว่า คัก แตน เต็น โตน ต้น ดาน ตาย
ขยายความ = คัก = แตน สระเอแทนสระแอได้ เต็น = โตน
= ต้น = ดาน = ตาย ส่วนสระที่เขียนตำรายามักใช้ตัวเลขแทน
สระ แต่ใช้ไม่ทั่วไป มักใช้บางคำ เช่น ทวิ = กิ, ตี = กี่, จตุ = กุ,
ปัญจะ = กู, ฉะ = เ, สัตตะ = แ, อัฐ = ไ, นวะ = โ, ทสะ = -า

พระนิโรธรังสี

(พระนิโรธรังสี คัมภีรปัญญาจารย์)

รายชื่อหนังสือ

ของ

ชมรมพุทธศาสน์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว

๑. พุทธศาสนาปฏิบัติอย่างไร

พระบรมราชาชาวกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

รัชกาลปัจจุบัน

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๘,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๘,๐๐๐ เล่ม

๒. โสฬสธรรม

ธรรมเทศนา สมเด็จพระญาณสังวร

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๘,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๘,๐๐๐ เล่ม

๓. พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ

ชีวประวัติ ธรรมเทศนา บทประพันธ์ และธรรมบรรยาย

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

๔. อัดตโนประวัติ

อัดตโนประวัติ พระนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

๕. อนาลโยปุชา

พระธรรมเทศนา พระอาจารย์ขาว อนาลโย

และประวัติวัดถ้ำกลองเพล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๑๒,๐๐๐ เล่ม

๖. ประทีปในต่างแดน

พระธรรมเทศนา พระอาจารย์สุวจิณ สุวโจ

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๑๒,๐๐๐ เล่ม

๗. สัตตรัตน

พระธรรมเทศนา พระอาจารย์หลุย จันทะสาโร

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๑๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒

๒๐,๐๐๐ เล่ม

๘. บทสวดมนต์ฉบับกัลยาณชน พร้อมคำแปล

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๒๐,๐๐๐ เล่ม

๙. ธรรมวโรวาท

พระธรรมเทศนา พระอาจารย์สิงห์ทอง ธรรมวโร

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๘,๐๐๐ เล่ม

๑๐. ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ

โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๕,๐๐๐ เล่ม

๑๑. ประทีปแห่งทวีปเอเชีย

โดย.... เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๑๐,๐๐๐ เล่ม

๑๒. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร

โดย สมเด็จพระญาณสังวร

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๑๕,๐๐๐ เล่ม

๑๓. พระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดุลย์ อตุโล)

ประวัติชีวิต - คติธรรม - ธรรมเทศนา

